ISSN 1905-7520

مجلة النور

วารสาร อัล-นูร AL-NUR JOURNAL

ปีที่ 14 ฉบับที่ 26 (ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน 2562)

วารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
https://www.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU

วารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
Al-Nur Journal The Graduate School of Fatoni University

ที่ปรึกษา

อธิการบดี มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

เจ้าของ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัย ในสาขาวิชา การจัดการ และการศึกษา

2. เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า องค์ความรู้ ในด้านสาขาวิชาสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.มุฮำหมัดซากี เจ๊ะหะ	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต	วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
รองศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร์ จุลทรัพย์	คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
Assoc. Prof. Dr.Mohd Muhiden Bin Abd Rahman	Faculty of Islamic Studies, University of Malaya, Malaysia
Asst. Prof. Dr.Muhammad Laeba	Kulliyyah of Laws, International Islamic University Malaysia
รองศาสตราจารย์ ดร.ซาการียา หะมะ	คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
รองศาสตราจารย์ เจ๊ะเหล๊าะ แขกพงศ์	สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง	วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อุไรรัตน์ ยามาเร็ง	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวัจน์ สองเมือง	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซอบีเราะห์ การียอ	คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูฮามัสสกรี มันยูนุ	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาประเมินบทความประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.มุฮำหมัดซากี เจ๊ะหะ	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
รองศาสตราจารย์ ดร.เกษตรชัย และหีม	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รองศาสตราจารย์ เจ๊ะเหล๊าะ แขกพงศ์	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพันธ์ ศิริพันธ์	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาหมัด อัลฟารีตีย์	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวัจน์ สองเมือง	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนิส พัฒนปรีชาวงศ์	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อุไรรัตน์ ยามาเร็ง	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
อาจารย์ ดร.อิสมาอีล ราโอบ	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
อาจารย์ ดร.มูหัมมัดอิดรีส ดือเร๊ะ	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
อาจารย์ ดร.อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
อาจารย์ ดร.นูรุดดีนอับดุลลอฮ์ ดากอฮา	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
อาจารย์ ดร.อาหะมะ คาเด	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
อาจารย์ ดร.อับดุลเลาะ อุมา	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
อาจารย์ ดร.นินาวาลย์ ปานากาเซ็ง	โรงเรียนสาธิตพัฒนาวิทยา ยะลา
อาจารย์ ดร.กัลยาณี เจริญช่างนุชมี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
อาจารย์ ดร. นิมัศตูรา แว	ผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ยะลา

พิสูจน์อักษร

อาจารย์นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงศ์
อาจารย์ฆอซาลี เบ็ญหมัด

กองจัดการ

นายฟาริด อับดุลลอฮ์หะซัน
นายมาหะมะ ดาแม็ง
นายอับดุลย์ลาเต๊ะ สาและ
นางสาวกามีละ สาอะ

รูปแบบ

นายนัสรูดิง วานิ
นายอาสมิง เจ๊ะอาแซ

สถานที่ติดต่อ

อาคารบัณฑิตวิทยาลัย ชั้น 1 มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
135/8 หมู่ 3
ตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง
จังหวัดปัตตานี 94160
โทร.0-7341-8614
โทรสาร 0-7341-8615, 0-7341-8616
Email: gsyiu2014@gmail.com

รูปเล่ม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มิตรภาพ เลขที่ 5/49
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000
โทร 0-7333-1429

กำหนดการเผยแพร่

2 ฉบับ ต่อปี ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน
ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

การเผยแพร่

มอบให้ห้องสมุดหน่วยงานของรัฐและเอกชน
สถาบันการศึกษาในประเทศและต่างประเทศ

ฉบับออนไลน์: https://www.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU

*****ทัศนะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนแต่ละท่าน ทางกองบรรณาธิการเปิดเสรีด้านความคิด และไม่ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

มวลการสรรเสริญทั้งหลายเป็นสิทธิแห่งเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ ที่ทรงอนุมัติให้การรวบรวมและจัดทำวารสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอความสันติสุขและความโปรดปรานของอัลลอฮฺ จงประสบแด่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้เป็นศาสนฑูตของพระองค์ตลอดจนวงศ์วานของท่านและผู้ศรัทธาต่อท่านทั่วทุกคน

วารสาร อัล-นูร เป็นวารสารทางวิชาการฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ซึ่งได้จัดตีพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม ของทุกปี) ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปจากสถาบันต่างๆ เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ในเชิงวิชาการที่หลากหลาย จากผลงานของนักวิชาการ คณาจารย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์สู่สังคม

วารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 26 ปีที่ 14 ประจำปี 2562 (ประจำฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน) ที่ได้จัดทำในรูปแบบเล่มวารสารและระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพวารสารที่อยู่ในฐาน พร้อมกันนี้ได้มีการ Submission (Thai Journals Online) ที่ได้รวบรวมบทความทางวิชาการที่มีความหลากหลายทางด้านภาษา สาขาวิชา และประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เรียบเรียง ประกอบไปด้วย 12 บทความวิจัย และ1 บทความวิชาการ มาจากแขนงวิชาสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คือ การจัดการ และการศึกษา บทความดังกล่าวได้รับเกียรติจากบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งในประเทศและต่างประเทศทำหน้าที่ตรวจสอบและประเมินคุณภาพของบทความ

กองบรรณาธิการวารสาร ยินดีรับการพิจารณาผลงานวิชาการของทุกๆ ท่านที่มีความสนใจ รวมถึงคำติชมและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อนำสู่การพัฒนาผลงานทางวิชาการให้มีคุณภาพต่อไป

บรรณาธิการวารสาร อัล-นูร
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บทความวิจัย

การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้อย่างมีความสุข ของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส

อาแว วาลี*

*นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนวัดเชิงเขา (แดงอุทิศ) ปีการศึกษา 2559 จำนวน 18 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละชั้น ๆ ละ 6 คน ผู้ปกครองนักเรียน แต่ละชั้น ๆ ละ 6 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูฝ่ายคุณธรรมจริยธรรม 2 คน รวมทั้งหมด 40 คน ใช้แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เชิงเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ผลการศึกษา พบว่า 1) นักเรียนที่ละหมาดที่ถูกต้องสมบูรณ์สามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนได้อย่างชัดเจน มีความซื่อสัตย์ อารมณ์นิ่งสงบ รักและเมตตาต่อเพื่อน มีทักษะในการใช้ชีวิตในสังคมและสุขภาพจิตดี 2) บิดา มารดา และผู้ปกครองที่มีการศึกษาศาสนาดีและเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติการละหมาดรวมทั้งศาสนกิจอื่นๆ อบรมดูแลบุตรด้วยวิถีอิสลามจะทำให้บุตรมีบุคลิกภาพที่ดี อ่อนน้อมถ่อมตนและละหมาดอย่างสม่ำเสมอ ส่วนนักเรียนที่มีครอบครัวที่ไม่ค่อยทำการละหมาดก็จะละทิ้งละหมาดเมื่อเกิดความยากลำบากหรือไม่สะดวก 3) ครูที่มีความมุ่งมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในการละหมาด จะทำให้นักเรียนเกิดความเคารพรักและศรัทธา นักเรียนยอมรับการเป็นต้นแบบที่ดีของครูและยอมรับการตักเตือน (นาศีฮัต) ด้วยความเต็มใจ ส่งผลให้ผู้เรียนรักและสนใจบทเรียน เรียนรู้อย่างมีความสุข และ 4) นักเรียนที่ละหมาดร่วมกันเป็นคณะ (ญามาอะห์) ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นมิตรกับผู้อื่นร่วมทั้งกับเพื่อนต่างศาสนิก

คำสำคัญ: การละหมาด, คุณธรรมจริยธรรม, การเรียนรู้, เยาวชนมุสลิม

RESEARCH

Prayers and Development of Narathiwat youth's Morals, Ethics and Joyful Learning

Awae Walee*

* Student of Master, Department of Human Resource Development, Faculty of Education, Thaksin University.

Abstract

This research was aimed at studying prayers and development of Narathiwat youth's morals, ethics and joyful learning. The sample included 40 participants of Wat Cheong Khao (Daeng Utit) School under the Office of Narathiwat Primary Education Area, Region 1 covering 18 primary 4-6 students: 6 of each grade, 2 school committees, 1 school administrator, 1 teacher responsible for developing students' morals and ethics, and 18 representative parents: 6 of each grade from Primary 4 to 6. The instruments were a structured interview form and focus-group discussions. The obtained data were interpreted. The findings indicated the following:

1. Prayers which were perfectly performed according to the Prophet's model clearly affected development of the students' morals and ethics. Their responses to the interview could reflect their obedience to Allah (swt), honesty, love, life skill, good mental health and positive attitudes.

2. The parents with high Islamic education always prayed and performed religious practices well. They applied Islamic approach into nurturing and being models of their children, contributing to the gentle Muslim youth with good personality and frequent prayers. In contrast, the students whose parents did not keep frequent prayers would not pray when they faced obstacles or inconvenience.

3. The teachers who were models in praying would be loved and respected by the students who fully accepted their teaching and advice, leading to happy learning.

4. The students who always prayed in congregation 5 times daily possessed high social skills with friendly manners to both Muslims and non-Muslims.

Key Words: Prayers, Development of Narathiwat, youth's Morals, Ethics Joyful Learning

บทนำ

สังคมยุคโลกาภิวัตน์มีความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ รวมทั้งความเจริญทางเทคโนโลยีอำนวยให้ความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตจนหลายครั้งความสะดวกสบายกลายเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาสังคม โดยละเลยการพัฒนาคุณธรรม คุณงามความดี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2549: 3) จนนำมาซึ่งเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรม

สังคมมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสก็เช่นกัน ได้รับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ ทั้งอินเตอร์เนต โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและทัศนคติ เยาวชนส่วนใหญ่ได้กลายเป็นเหยื่อสิ่งเสพติดโดยเฉพาะช่วงวัยรุ่นอายุ 14-16 ปี เพราะขาดการขัดเกลาจากครอบครัวและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ คนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจศาสนา (สะสือรี วาลี และ อัดนัน อาลีกาเห. 2557: 12) กลายเป็นปัญหาที่ซ้ำซ้อน ทับถม เป็นวงจรที่หาทางออกไม่ได้ (อัล อัค. ม.ป.ป: 8) กระทำบาปอย่างเปิดเผยอย่างไม่มีความละอาย (ชัยคฺ มุฮัมมัด ศอลิฮฺ อันมุนัจญิด. ม.ป.ป.) ดำเนินชีวิตขัดกับหลักศาสนาอิสลาม ละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติศาสนกิจ (ดลมนรรจน์ บากา และเกษตรชัย และหีม. 2551ข: 4) ร้อยละ 13.9 มีส่วนร่วมในสถานการณ์ความไม่สงบเพราะติดยาเสพติด (ดลมนรรจน์ บากา และเกษตรชัย และหีม. 2551 ก :7)

การศึกษาที่ดีและสมบูรณ์ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามที่สังคมปรารถนา อยู่ดีมีสุข แต่ความสำเร็จที่แท้จริงนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการทั้งทักษะการคิด การใช้ชีวิต ร่วมทั้งความมีคุณธรรม จริยธรรมด้วย (ทศพร ประเสริฐสุข. 2545 : 82) แต่ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มุ่งพัฒนาสติปัญญาเป็นหลัก แต่ขาดคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่จำเป็นต้องพัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล ดังคำสั่งใช้ของศาสนทูตมูฮัมมัด (ซ.ล) ให้ผู้ปกครองฝึกฝนบุตรหลานละหมาดตั้งแต่เยาว์วัย ความว่า “ท่านทั้งหลายจงใช้บุตรๆ ของท่านทำการละหมาด เมื่อพวกเขามีอายุ 7 ขวบ และจงเฆี่ยนตีพวกเขาไม่ทำละหมาดเมื่ออายุ 10 ขวบ และจงแยกในระหว่างที่นอนของพวกเขาโดยให้เขานอนเป็นสัดส่วนอย่านอนปนเปกัน เมื่ออายุ 10 ขวบ” (Abu Da‘ud. 1997: 112) เพราะการมีคุณธรรม จริยธรรมที่เลิศนั้นเป็นแก่นของการพัฒนาคน แต่คนเก่ง สอบได้คะแนนดี หรือ I.Q สูง ๆ บางคนก็ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้ (เทิดศักดิ์ เดชคง. 2539: 58) อีกทั้งการละหมาดยังส่งผลต่อนักเรียนให้มีสมาธิ จิตใจสงบผ่องใส พร้อมที่จะเรียนรู้ จึงทำให้ผู้เรียนรักและสนุกกับการเรียน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการ คือ “มุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีคามรู้ คู่คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่รวมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (นิรันดร์ จุลทรัพย์. 2546 : 6-7) โรงเรียนที่เด็กเรียนแล้วมีความสุขนั้นล้วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่มีการขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรม บรรยากาศที่มีความรักและความสุขมาก ถ้าได้เรียนตามความถนัดในการเรียนของตน (เบญจวรรณ กี่สุขพันธ์. 2546: 5)

สำหรับมุสลิมแล้วการละหมาดถือเป็นกุญแจของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความสมดุลยภาพ ดังที่พระเจ้าได้ตรัสว่า “ และจงดำรงการละหมาด (เพราะ) แท้จริงการละหมาดนั้นจะยับยั้งการทำลามกและความชั่วทั้งปวง.” (อัลอังกะบูต : 29) และยังถือว่าการละหมาดเป็นเสาหลักของศาสนา ซึ่งมีความสำคัญรองลงมาจากการปฏิญาณตน (มูฮัมหมัด ซะกะรียา. ม.ป.ป:

17) นอกจากนี้แล้ว การละหมาดยังส่งผลต่อการทำงานของร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ (อิสมาอีล อะหฺมัด. ม.ป.ป.13)

จากเหตุผลข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาผลของการละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสว่ามีผลอย่างไร โดยเหตุที่เลือกศึกษาจากเยาวชนมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาการละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ปีการศึกษา 2560 โรงเรียนวัดเชิงเขา (แดงอทิศ) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 จำนวน 18 คน ผู้ปกครอง จำนวน 18 คนผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครูฝ่ายคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม จำนวน 1 คน และกรรมการสถานศึกษา จำนวน ๒ คน รวมทั้งหมด 40 คน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

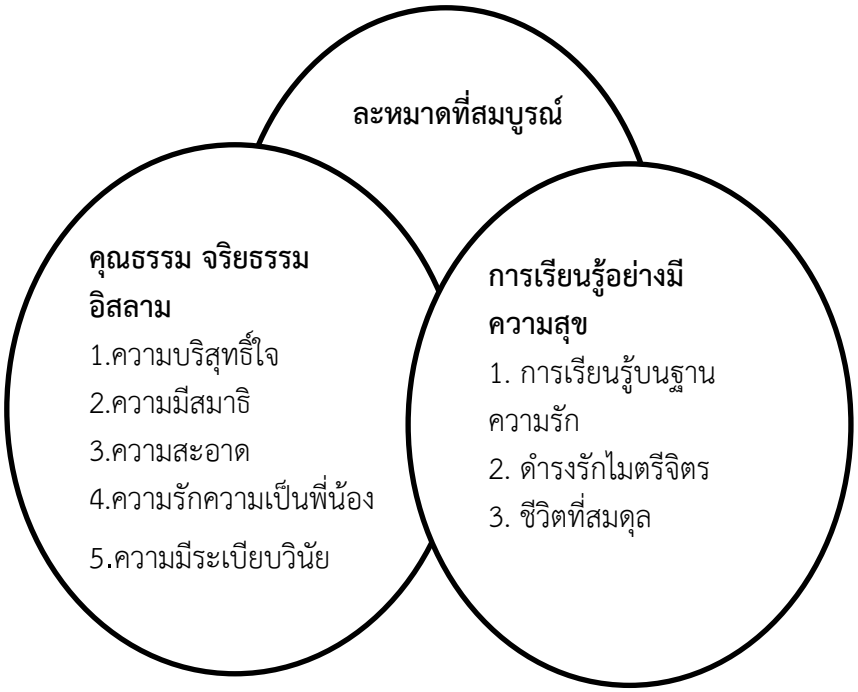
ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาการละหมาดกับการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม การเรียนรู้อย่างมีความสุขทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส คือ 1) การละหมาด โดยมีคู่มือประกอบการละหมาดเหมือนศาสนทูตมูฮำหมัด 2) คุณธรรม จริยธรรม และ 3) การเรียนรู้อย่างมีความสุข

ขอบเขตด้านสถานที่และเวลา

ผู้ศึกษาได้กำหนดโรงเรียนวัดเชิงเขา (แดงอุทิศ) ตำบลปะลุกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4- 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

ผลการศึกษาเรื่อง “การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส” พบว่า

1) การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาสตามความเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา

1.1 ด้านนโยบายการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม

นโยบายโรงเรียนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสนับสนุนส่งเสริมให้กระบวนการจัดการเพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข ซึ่งทางโรงเรียนได้มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อการกำหนดนโยบายส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมควบคู่กับวิชาความรู้ พร้อมทั้งให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทางโรงเรียนจึงมีการกำหนดนโยบายโดยกำหนดให้โรงเรียนสร้างสถานที่ประกอบศาสนกิจ เพื่อการคล่องตัวและสะดวกในการอบรม สั่งสอน และทำกิจกรรมต่างๆด้านคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม

1.2 แผนงานด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

แผนงานด้านคุณธรรม จริยธรรม โรงเรียนได้มีการกำหนดทั้งแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข โดยแผนงานระยะสั้นนั้น โรงเรียนได้กำหนดให้มีการสร้างอาคารละหมาด ซึ่งจะเริ่มดำเนินการสร้างประมาณเดือนตุลาคม 2560 นี้ ส่วนแผนระยะยาวทางโรงเรียนจะพัฒนายกระดับคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กับการพัฒนาวิชาความรู้อย่างต่อเนื่องจนเป็นที่พอใจ และประทับใจของชุมชนต่อไป

1.3 การละหมาดกับการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียน

จากที่ทางโรงเรียนได้ใช้กระบวนการละหมาดมาปฏิบัติกับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างจริงจังและเป็นระบบ พฤติกรรมของนักเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากพฤติกรรมที่ก้าวร้าว แข็งกระด้าง กลายเป็นพฤติกรรมที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีสมาธิมากขึ้น จากที่ชอบพูดโกหก กลายเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนกลัวบาป กลัวพระเจ้าซึ่งพระเจ้าจะให้ตกนรก ไม่ให้เข้าสวรรค์

2) การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาสตามความเห็นของบิดา มารดา และผู้ปกครองนักเรียน

2.1 พฤติกรรมการละหมาดของนักเรียนที่บ้าน

การประกอบศาสนกิจของนักเรียนที่บ้าน นอกจากการละหมาดของนักเรียนที่โรงเรียนแล้ว การละหมาดที่บ้านนักเรียนละหมาดอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากได้รับการอบรม ปลุกฝังจากโรงเรียน แต่ที่สำคัญที่บ้านบิดา มารดา และสมาชิกในครอบครัวควรให้ข้อแนะนำ และดูแลต่อยอดจากโรงเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร ละหมาดให้บุตรดูเป็นประจำ จัดระเบียบบ้านให้สะดวกต่อการละหมาด บิดาได้พาลูกไปละหมาดที่มัสยิดเป็นประจำ บางครั้งอาจละหมาดร่วมกันที่บ้านบ้าง และหลังจากละหมาดแล้วได้ให้การตักเตือนแก่สมาชิกในครอบครัวอย่างจริงใจ สุภาพ อ่อนโยน บุตรก็จะเกิดพฤติกรรมที่สุภาพ อ่อนโยน ส่วนบางครอบครัวก็จะมีพฤติกรรมตรงกันข้าม บางครอบครัวสมาชิกในบ้านไม่มีใครละหมาดเลย นักเรียนละหมาดเฉพาะที่โรงเรียนเพียงเวลาเดียวเท่านั้น บิดาและพี่ชายสูบบุหรี่ ส่งผลให้บุตรขี้เกียจละหมาด นักเรียนกลุ่มเหล่านี้ต้องดูแลอย่างใกล้ชิด นักเรียนมักจะมีอารมณ์ร้อนครูจึงต้องไกล่เกลี่ยบ่อยๆไม่ค่อยตั้งใจเรียน ขาดสมาธิในการเรียน ครูต้องดูแลกลุ่มดังกล่าวเป็นพิเศษ

2.2 การอบรมเลี้ยงดูบุตรให้รักการละหมาด

การเลี้ยงดูบุตรให้รักการละหมาดเป็นหน้าที่ร่วมกันของบิดา และ มารดา จะมีวิธีการ มีแผนและขั้นตอนเพื่อให้ลูกเติบโตซึมซับกับบรรยากาศการประกอบศาสนกิจละหมาด ให้ลูกมีความรู้สึกว่าละหมาดคือส่วนหนึ่งของชีวิต แล้วบิดา มารดาค่อยๆอบรม บ่มเพาะนิสัย ปลุกฝังจิตวิญญาณให้มีความเข้มแข็ง ให้รู้จักบาป บุญ ชั่ว ดี ให้รู้จัก นรก และสวรรค์ บุตรก็จะมีพฤติกรรมที่อ่อนโยน ไม่กล้าทำความชั่วกลัวพระเจ้าเพราะมีความเชื่อมั่นว่าทุกการกระทำพระเจ้าเห็น และจะมีการจดบันทึกไว้ ในวันปรโลกทุกอย่างก็จะแสดงให้เห็น จะมีการชั่งน้ำหนักระหว่างความดีกับความชั่วหากน้ำหนักด้านความดีหนักกว่าก็จะเข้าสวรรค์ และในทางตรงกันข้ามหากน้ำหนักทางความชั่วมากกว่าก็จะตกนรก

2.3 การละหมาดกับการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียน

หลังจากที่โรงเรียนได้ใช้กระบวนการละหมาดมาปฏิบัติกับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างจริงจังและเป็นระบบ พฤติกรรมของนักเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาอย่างเป็นลำดับ จากพฤติกรรมที่ก้าวเร้า แข็งกระด้าน กลายเป็นพฤติกรรมที่อ่อนโยน มีสมาธิมากขึ้น จากที่ชอบพูดโกหก กลายเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์มากขึ้น เนื่องจากกลัวบาป กลัวพระเจ้าจะให้ตกนรก และไม่ได้เข้าสวรรค์

3) การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาสตามความเห็นของครูฝ่ายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม

3.1 กระบวนการจัดการละหมาดของนักเรียน

จากที่โรงเรียนได้จัดกระบวนการละหมาดมาอย่างเป็นระบบมากขึ้นจะเห็นว่านักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีเป็นลำดับ กล่าวคือนักเรียนจะใช้เวลาอย่างมีประโยชน์และคุ้มค่า หลังจากรับประทานอาหารเที่ยง นักเรียนจะรีบไปเอาน้ำละหมาด ช่วยทำหน้าที่ประกาศละหมาดด้วยความสมัครใจ บางคนจะปัดกวาดขยะทำความสะอาดห้องละหมาดโดยที่ครูไม่ต้องแบ่งหน้าที่เวรประจำวันแต่อย่างใด นักเรียนจะนั่งเป็นแถวรอฟังการตักเตือนจากครูหรือบางครั้งนักเรียนจะได้ชมประวัติศาสตร์ศาสนทูต วันละ 1 เรื่อง การละเข้าร่วมละหมาดของนักเรียนครูไม่ต้องไปไล่ตีหรือบังคับ นักเรียนจะมาละหมาดตามกระบวนการหรือเทคนิคที่ครูใช้อย่างสมัครใจ งานของครู ณ ตอนนี้คือการเปานกหวีดส่งสัญญานให้นักเรียนทราบถึงเวลาของการเอาน้ำละหมาด แต่นักเรียนบางคนยังไม่ถึงเวลาเป่านกหวีดก็พร้อมแล้ว และทำการประกาศเวลาละหมาด(อาซาน)

3.2 การละหมาดกบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม

ด้วยการละหมาดสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขอย่างเห็นได้ชัดจากที่ทางโรงเรียนได้จัดกระบวนการละหมาดอย่างมีระบบที่ชัดเจนได้ไม่นานนัก จะเห็นว่าพฤติกรรมของนักเรียนหรือคุณธรรม จริยธรรมพัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยขอกล่าวสรุปเป็นประเด็นด้านๆดังนี้

3.2.1. ด้านความบริสุทธิ์ใจต่อพระเจ้า นักเรียนจะมีความซื่อสัตย์ในการทำงาน และรับผิดชอบในหน้าที่การงาน เมื่อนักเรียนทำผิดก็จะสารภาพผิด มีบางครั้งพูดโกหกครูก็จะถามว่าหากพูดโกหกครูอาจไม่รู้ แต่พระเจ้ารู้แน่นอนและเทวทูตของพระเจ้าจะจดบันทึก และนักเรียนจะได้รับการลงโทษหนักกว่าการลงโทษของครูหลายเท่า นักเรียนก็จะสารภาพความจริง

3.2.2. ด้านการมีสมาธิ นักเรียนจะมีสมาธิในการทำงานมากขึ้น เนื่องจากได้รับการฝึกฝนและหลอหลอมด้วยกระบวนการละหมาดเพราะการละหมาดจะต้องกระทำด้วยความตั้งใจ ใจจดใจจ่อต่อพระเจ้าเพียงผู้เดียว อดทนต่อความยากลำบาก ดังที่หลังจากรับประทานอาหารเที่ยงเสร็จนักเรียนจะต้องรีบไปชำระร่างกายให้สะอาด เพื่ออาบน้ำละหมาดละหมาดด้วยความพิถีพิถัน และเข้าไปในห้องละหมาดเพื่อฟังหรือชมสาระความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามหรือประวิติศาสตร์อิสลาม และทำการละหมาดด้วยความมีระเบียบวินัย และจบด้วยการอ่านบทสรรเสริญและบทขอพร (ดุอาอฺ) จะเห็นว่านักเรียนใช้เวลาอย่างมีสาระและคุ้มค่า นักเรียนประพฤติ ปฏิบัติ ด้วยความมุ่งมั่น แน่วแน่เพื่อพระเจ้าอย่างมีสมาธิ

3.2.3. ด้านความรักและความเป็นพี่น้องกัน นักเรียนจะเกิดความรักและความผูกพันต่อกัน เนื่องจากระเบียบการละหมาดรวม (ละหมาดญามาอะฮ) จะต้องยืนแถวละหมาดนิ้วเท้าระหว่างเพื่อนต้องชิดกัน ด้วยความอ่อนโยนต่อกัน ไม่รังเกียจกัน และเป็นแถวอย่างเสมอภาคกัน เมื่อเสร็จสิ้นจากการละหมาดนักเรียนจะ

จับมือกัน (สาลาม) ให้อภัยซึ่งกันและกัน หากมีข้อผิดพลาดก็จะให้อภัยกัน จะไม่มีความเคียดแค้นต่อกัน ด้วยการปฏิบัติตามวิถีหรือกระบวนการที่กำหนดอย่างเป็นนิสัยเป็นประจำทุกวัน นักเรียนจึงเกิดความรักและความเป็นพี่น้องต่อกันอย่างบริสุทธิ์ใจเพื่อพระเจ้า

3.2.4. ด้านความสะอาด นักเรียนจะรักษาความสะอาดอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเงื่อนไขแรกของการละหมาดนั้นต้องสะอาด ตั้งแต่เสื้อผ้า ชุดการแต่งกาย หรือตัวนักเรียนเองทุกอย่างต้องสะอาด

3.2.5. ด้านความมีระเบียบวินัย นักเรียนจะมีระเบียบวินัยเพราะได้รับฝึกฝนในละหมาดคือ ยืนแถวให้ตรงและชิดกัน การละหมาดจะต้องตามผู้นำละหมาด (อีหม่าม) โดยไม่กระทำล่วงหน้าแม้แต่การกระทำเดียว จากพฤติกรรมเหล่านี้ก็จะเกี่ยวโยงกับพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน นักเรียนจะมีความเคารพเชื่อฟังบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และผู้นำทั้งระดับโรงเรียน และในห้องเรียน นักเรียนจะนอนเป็นเวลา ตื่นเป็นเวลา และเล่นเป็นเวลา เพราะช่วงเวลาละหมาดของแต่ละเวลานั้นตรงกับช่วงเวลาชีวิตที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว

3.3. การละหมาดกับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความสุข

การละหมาดมีผลโดยตรงกับการเรียนรู้อย่างมีความสุขทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ระดับปัจเจกบุคคลนักเรียนจะมีสมาธิ มีอารมที่มั่นคง มีความผ่อนคลาย สงบสุข มีความสุขกับการเรียนมากขึ้น ส่วนในระดับสังคมจะมีผลต่อบรรยากาศการเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อมรอบๆโรงเรียนมีความสงบ และราบรื่นเป็นลำดับ นักเรียนมีความรัก ความผูกพันระหว่างกัน มีความผูกพันกับครู รู้จักตนเองมากขึ้นใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานความสมดุล ความพอเพียง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นักเรียนเก่งช่วยสอนนักเรียนที่เรียนด้อยกว่าเพราะถือว่าได้ผลบุญ นักเรียนสนุกกับการเรียนรู้ เอาใจใส่ในการเรียนมากขึ้น การทะเลาะ การแกล้งรังแกก็ลดน้อยลง ทำให้การเรียนการสอนสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ดีขึ้น ทั้งครูและนักเรียนมีแรงกระตุ้นและกำลังใจซึ่งกันและกัน นักเรียนมีความสุขในการเรียน ครูมีความสุขในการสอน

4) การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาสตามความเห็นของนักเรียน

4.1 พฤติกรรมการละหมาดของนักเรียน

นักเรียนละหมาดตามแบบฉบับของศาสนทูตมูฮำหมัดอย่างถูกต้อง ตั้งแต่การยืนตรง เข้าแถวละหมาด การปฏิบัติทุกอิริยาบถ และหลังจากละหมาดเสร็จเรียบร้อย ก็จะอ่านบทสรรเสริมพระเจ้าและต่อด้วยบทขอพรพร้อมๆกัน หากนักเรียนคนใดเล่นในเวลาละหมาดครูจะให้นักเรียนละหมาดใหม่เป็นการเฉพาะ

4.2 สภาพการละหมาดของครอบครัว

สภาพการละหมาดของครอบครัวมีผลต่อการละหมาดของนักเรียน นักเรียนที่ได้รับการอบรม ปลุกฝังและแบบอย่างที่จากครอบครัว ละหมาดให้บุตรดูเป็นประจำ จัดระเบียบบ้านให้อำนวยความสะดวกเพื่อการประกอบศาสนากิจ ผู้เป็นบิดาพาลูกไปละหมาดที่มัสยิดเป็นประจำ มีการละหมาดร่วมกันที่บ้านบางกรณี และหลังจากละหมาดมีการให้การตักเตือนแก่สมาชิกในครอบครัว บุตรจะเกิดพฤติกรรมที่สุภาพ อ่อนโยน ส่วนบางครอบครัวที่มีพฤติกรรมตรงกันข้าม นักเรียนก็จะละหมาดเฉพาะที่โรงเรียนเพียงเวลาเดียวเท่านั้น บิดาและพี่ชายสูบหรี่และดื่มใบกระท่อมจะทำให้นักเรียนขี้เกียจละหมาดครูต้องดูแลอย่างใกล้ชิด นักเรียนมีอารมณ์ร้อนต้องไกล่เกลี่ยบ่อยๆไม่ค่อยตั้งใจเรียนขาดสมาธิในการเรียน ครูต้องดูแลกลุ่มดังกล่าวเป็นพิเศษ

3.3 การละหมาดกับการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียน

จากที่โรงเรียนได้ใช้กระบวนการละหมาดมาปฏิบัติกับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างจริงจังและเป็นระบบ พฤติกรรมของนักเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาในเชิงบวกอย่างเป็นลำดับ จากพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ชอบทะเลาะ แข็งกระด้าน กลายเป็นพฤติกรรมที่เยือกเย็น มีสมาธิมากขึ้น มีความรัก ความเมตตาต่อเพื่อน จากที่มีนิสัยเห็นแก่ตัว ผลประโยชน์ส่วนตน แซงคิวในการเข้าแถวเวลารับประทานอาหารเที่ยง กลายเป็นเขารพต่อระเบียบวินัย รู้จักการเสียสละ จากที่มักจะพูดโกหก เวลาครูถามเมื่อนักเรียนทำผิด กลายเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์มากขึ้น ยอมรับความจริง จากเนื่องจากนักเรียนกลัวบาป กลัวพระเจ้าจะให้ตกนรก

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ความเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา บิดา มารดา ครูฝ่ายคุณธรรม จริยธรรม และนักเรียน

ผลการวิจัยพบว่าการละหมาดมีผลโดยตรงต่อคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนอย่างชัดเจน ซึ่งจะส่งผลต่อระบบวิถีชีวิตประจำวัน นักเรียนจะมีความใกล้ชิดพระเจ้า ผูกพันกับพระเจ้า มีความซื่อสัตย์ มีอารมณ์ที่สงบ มีความรักและความเมตตาเพื่อน มีทักษะในการใช้ชีวิตในสังคม นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีทัศนคติมองโลกในเชิงบวก มีความเกรงกลัวต่อพระเจ้า ซึ่งส่งผลให้ในน้าที่การงานมีความซื่อสัตย์ สุจริต สอดคล้องกับโองการพระเจ้าได้ตรัสว่า “แท้จริงการการละหมาด นั้นจะยับยั้งการกระทำลามกและความชั่วและการรำลึกถึงพระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดโดยไม่ต้องสงสัย” (อัลอังกะบูต: 29)

บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่มีการศึกษาทางศาสนาที่ดีและเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติการละหมาดรวมทั้งศาสนกิจอื่นๆ อบรมดูแลลูกด้วยวิถีอิสลามจะทำให้บุตรมีบุคลิกภาพที่ดี อ่อนโยน และดำรงการละหมาดอย่างสม่ำเสมอ ทำให้บุตรมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ส่วนนักเรียนที่มีครอบครัวที่ละหมาดไม่สม่ำเสมอก็จะละทิ้งละหมาดเมื่อเกิดความยากลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดบทบาท หน้าที่ของบิดา มารดาต่อบุตร คือต้องเลี้ยงดูบุตรอย่างดี ให้การดูแล ให้ความสุข ให้การศึกษา คอยอบรมบ่มนิสัย ให้เป็นคนดี ดังที่พระเจ้าได้ตรัสว่า “ บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงป้องกันตัวของสู่เจ้าและครอบของสู่เจ้าให้พ้นจากไฟนรก ซึ่งเชื้อเพลิงของมันนั้นคือมนุษย์และหินทั้งหลาย” (อัลกุรอาน; ตะหรีม:6) ท่านศาสนทูต กล่าวว่า“ ท่านทั้งหลายจงใช้บุตรๆ ของท่านทำการละหมาด เมื่อพวกเขามีอายุ 7 ขวบ และจงเฆี่ยนตีพวกเขาไม่ทำละหมาดเมื่ออายุ 10 ขวบ และจงแยกในระหว่างที่นอนของพวกเขาโดยให้เขานอนเป็นสัดส่วนอย่านอนปนเปกัน เมื่ออายุ 10 ขวบ (Abu Dau’d : 1997) ส่วนครอบครัวที่ไม่ให้ความสำคัญกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรหรือพยายามหลีกเลี่ยงจนทำให้เด็กขาดความอบอุ่น ขาดแบบอย่างที่ดีและมักจะไปติดเพื่อน และเอาเพื่อนในวัยเดียวกันเป็นที่ปรึกษาแทนบิดา มารดา จนกลายเป็นเด็กที่ติดยา ติดเกมส์ และนำไปสู่ก่อปัญหาความไม่สงบในที่สุด

ครูที่มีความมุ่งมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีโดยเฉพาะในด้านคุณธรรม จริยธรรม จะทำให้นักเรียนเกิดความเคารพรักและศรัทธา นักเรียนที่มีพื้นฐานทางการละหมาดที่บ้านดี นักเรียนกลุ่มนี้เพียงแค่ทำแบบอย่างที่ดีและชี้แนะให้ปฏิบัติก็จะปฏิบัติตามโดยดี และมีการจัดการกันเองเมื่อครูไม่อยู่ สำหรับกลุ่มนักเรียนที่มีพื้นฐานทางการละหมาดที่บ้านอ่อน กลุ่มนี้ต้องดูแลและให้ความสนใจเป็นพิเศษเพราะบางครั้งก็จะละทิ้งละหมาด ซึ่ง

สอดคล้องกับแนวคิดของ บทบาท หน้าที่ของครูต่อนักเรียน ครูจะต้องมีความเมตตากรุณา และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนของตน เหมือนกับว่าเด็กนักเรียนเป็นบุตรของตนด้วย ท่านศาสนทูตได้กล่าวว่า “ฉันกับท่านนั้นเหมือนบิดากับบุตรของเขา”
(al Ghazali, 1994:264-282) และผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ละหมาดครบ 5 เวลา ละหมาดอย่างถูกต้องจะเกิดพัฒนาการด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างเป็นลำดับอย่างมีนัยสำคัญ เป็นด้านๆดังนี้

1.ด้านความบริสุทธิ์ใจต่อพระเจ้า นักเรียนจะมีความซื่อสัตย์ในการทำงานหรือรับผิดชอบในหน้าที่การงาน เมื่อนักเรียนทำผิดก็จะสารภาพผิด ครูถอนเงินเกินก็จะบอกให้ทราบ ไม่กล้าพูดโกหก สามารถมโนทัศน์สิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้ เช่น บาป บุญ คุณ โทษ นักเรียนได้ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในที่ลับหรือในที่แจ้ง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการละหมาด มนุษย์จะใช้เวลาละหมาดเป็นช่วงเวลาแห่งการสำนึกผิด การละหมาดจะช่วยขัดเกลาให้สะอาดบริสุทธิ์จากบาปและความผิดต่างๆ ดังวัจนของท่านศาสนทูต กล่าวว่า “อุปมาการละหมาด 5 เวลา ดุจดังน้ำคลองที่ไหลผ่านหน้าประตูบ้านคนใดคนหนึ่ง แล้วเขาอาบน้ำ(ชำระล้าง) ในคลองนั้น 5 ครั้ง ทุกวัน” การละหมาดดังกล่าวจะทำให้สิ่งสกปรกเหลืออยู่อีกไหม?” (Muslim, 1995: 284)

2. ด้านการมีสมาธิสมาธิ นักเรียนจะมีสมาธิในการทำงานมากขึ้น เนื่องจากได้รับการฝึกฝนและหล่อหลอมด้วยกระบวนการละหมาดเพราะการละหมาดจะต้องกระทำด้วยความตั้งใจ ใจจดใจจ่อต่อพระเจ้าเพียงผู้เดียว ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการละหมาด คือ การละหมาดเป็นการรำลึกถึงพระเจ้าและสร้างความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับพระองค์ได้โดยไม่จำเป็นเป็นต้องอาศัยสื่อกลาง การรำลึกถึงและการใกล้ชิดพระเจ้าในเวลาละหมาดจะทำให้จิตใจของมนุษย์มีความสงบสุขและมั่งคง ดังวัจนะของท่านศาสนทูตได้กล่าวว่า “ละหมาดที่ดีเลิศนั้น คือ ปฏิบัติละหมาดอันยาวนาน” (บันทึกโดย Muslim,1995: 756)

3. ด้านความรักและความเป็นพี่น้องกัน นักเรียนจะเกิดความรักและความผูกพันต่อกันให้ความเมตตาต่อกัน ด้วยความอ่อนโยน ให้ความช่วยเหลือกัน เกิดทักษะการใช้ชีวิตในสังคม นักเรียนจะมีความเสียสละ มีจิตอาสามากขึ้น รู้จักการให้ สอดคล้องกับแนวคิด (ซะการียา บาศิร, 2545 : 64) การละหมาดเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสร้างความรักให้เกิดขึ้นได้ เนื่องจากการพบปะกันวันละ 5 เวลา จึงมีเวลาที่สามารถถามทุกข์สุขของพี่น้องถามให้เกิดความรัก ความห่วงหาซึ่งกันและกัน เมื่อไม่เห็นหน้าคนใดคนหนึ่งก็จะถามข่าวคราว(นัดวี : 2547)

4. ด้านความสะอาด นักเรียนจะรักษาความสะอาดอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเงื่อนไขแรกของการละหมาดต้องสะอาด ตั้งแต่เสื้อผ้า ชุดการแต่งกาย ทุกครั้งเวลานักเรียนปัสสาวะจะล้างให้สะอาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ(อับดุลการิม วันแอเลาะ, ม.ป.ป.: 15) อิสลามสอนมารยาทและกระตุ้นเตือนเกี่ยวกับการักษาความสะอาด ปัสสาวะถือเป็นสิ่งสุกปรก ไม่อนุญาตให้อาบน้ำหมาดในน้ำที่ตนและน้ำสุกปรก

5. ด้านความมีระเบียบวินัย นักเรียนจะมีระเบียบวินัยในชีวิตประจำวัน นักเรียนละหมาด 5 เวลาตรงกับเวลาเปลี่ยนแปลงกิจวัตภารกิจประจำวัน ตั้งแต่การตื่นนอน ผักผ่อน เล่น และเข้านอนเป็นเวลา ตลอดทั้งส่งผลให้สุขภาพกายและจิตดี ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการละหมาด คือการจัดระเบียบสังคม งานที่กระทำร่วมกันเป็นหมู่คณะจะต้องผ่านการจัดระเบียบและอาศัยภาวะผู้นำที่รับผิดชอบ อาศัยรากฐานที่มั่นคง

แข็งแรงและแนวคิดที่แจ่มแจ้งชัดเจน ซึ่งจะมากำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสามัญชนตามหลักพื้นฐานของการปรึกษาหารือที่เป็นข้อผูกมัดและการเชื่อฟังปฏิบัติตามที่ต้องกระทำ(ยูซุฟ อัลก็อรฎอวี, 2546: 24)

ละหมาดกับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความสุขความเห็นของคณะกรรมการถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา บิดา มารดา ครูฝ่ายคุณธรรม จริยธรรม และนักเรียน

ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ละหมาดร่วมกันเป็นคณะ (ญามาอะห์) อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ครบ 5 เวลา และถูกต้อง นักเรียนจะเกิดความรัก ความผูกพันอย่างบริสุทธิ์ใจ ระหว่างครูและนักเรียนนักเรียนจะยอมรับการเป็นต้นแบบที่ดีของครู และเปิดใจที่จะรับการว่ากล่าวตักเตือน(นาศีฮัต) การชี้แนะต่างๆด้วยความเต็มใจ ด้วยใจที่เปิดรับอย่างจริงใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีความรักและความศรัทธา (Love and Respect) การเรียนรู้บนพื้นฐานแห่งความรักและความศรัทธาของผู้เรียนที่มีต่อผู้สอนและวิชา และสอดคล้องกับแนวคิดของ อัล- ฆอซาลี มีแนวคิดว่า ครูต้องมีความรัก ความเมตตาต่อนักเรียน และปฏิบัติต่อนักเรียนเสมือนเป็นบุตรของตน(Al Ghazali,1994,3:264)

การละหมาดร่วมกันเป็นคณะ(ญามาอะห์) วันละ 5 เวลา ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทักษะทำงานเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน นักเรียนจะมีความรัก ความเป็นพี่น้องระหว่างกัน มีบุคลิกภาพความเป็นมิตรกับผู้อื่นอย่างน่าอัศจรรย์ แม้กระทั่งกับนักเรียนต่างศาสนิก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี ดำรงรักไมตรีจิตร (Friendship) จากแนวคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีสัญชาติญาณของการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวกไม่ชอบอยู่โดดเดี่ยว และสอดคล้องกับแนวคิดของ อควาน อัล- เศาะฟาอ โดยถือว่ากิจกรรมการเรียน การสอนครูต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้สติปัญญาของตน(Narongraksakhet; 1994:9) ควรจัดกิจกรรมการเรียน การสอนให้นักเรียน มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ยอมรับความคิดและความสามารถของผู้อื่น เข้าใจและเห็นใจผู้อื่น อ่อนโยน และผ่อนปรน รู้จักประมาณตน ไม่มุ่งมั่นเอาชนะ ทำงานร่วมกันโดยไม่มีอคติ มองผู้อื่นในแง่ดี นอกจากนี้แล้วการละหมาดเป็นกระบวนการหลอมจิตใจทั้งครูและนักเรียนให้มีความใกล้ชิด ยำเกรงต่อพระเจ้า ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ส่งผลให้ทั้งครูและนักเรียนมีความจริงใจต่อกัน ทำให้การเรียนการสอนเต็มไปด้วยความจริงใจ ความเป็นกันเอง และเปี่ยมล้นด้วยความเมตตา นักเรียนเห็นคุณค่าของตนเอง สนุกสนานกับการเรียนรู้ ตลอดจนนักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกอย่างถาวร ละหมาดยังทำให้นักเรียนมีชีวิตที่สมดุล มีความความพอเพียง ภูมิใจในสิ่งที่ตนมี ไม่สุดโต่งด้านวัตถุและไม่สุดโต่งด้านธรรมมะจนเกินไป ไม่สิ้นหวังในชีวิต ซึ่งคล้องกับแนวคิดทฤษฎี ชีวิตที่สมดุล (Equilibbrium of life) การปรับตัวเองให้อยู่ในความเหมาะ พอดี รู้ขีดจำกับของความปรารถนาส่วนตน มีการประพฤติ ปฏิบัติที่งดงาม สำรวมไม่หลงตัวเอง และสอดคล้องกับแนวคิดของ อัล- ฆอซาลี มีแนวคิดว่า การศึกษาต้องเน้นถึงการสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ อันจะทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะระหว่างความดีและความชั่ว (Khan,1986:81) ผู้ที่ปฏิบัติเช่นนี้ได้ย่อมมีความสุข ภารกิจสำคัญของผู้สอน คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้และและเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและความเป็นไปในโลก ขณะเดี่ยวกันก็ให้รู้จักตัวเอง รู้ความสามรถของตนเอง รู้จุดอ่อน รู้จักการปรับตัว และรู้จักการแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาผลการละหมาดที่ต่อการมีคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1) บิดา มารดา และผู้ปกครอง มีบทบาทสำคัญเป็นอันดับแรกในการถ่ายทอดพฤติกรรมที่ดีหรือเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุตร ซึ่งจะต้องละหมาดให้บุตรดู สอนบุตรละหมาดหรือพาไปมัสยิด ซึ่งจะส่งผลต่อบุตรเป็นคนที่รักการละหมาด แล้วจะเกิดพฤติกรรมเชิงบวก กล่าวคือมีคุณธรรม จริยธรรม มีอารมที่เยือกเย็น สุขุม มีสมาธิในการเรียนรู้ เป็นการสร้างภูมิต้านทานต่อปัญหาต่างๆนานา โดยเฉพาะปัญหายาเสพติดที่กำลังระบาดอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นปัญหาทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ

2) การจัดระบบการละหมาดที่ดีและจริงจังในระดับโรงเรียน ครูต้องสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจตลอดจนสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการละหมาด เพื่อให้นักเรียนจะเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการละหมาดอย่างแท้จริงและลึกซึ้ง ทำให้นักเรียนปฏิบัติการละหมาดอย่างเข้าถึงการละหมาดอย่างเที่ยงแท้ มีความใกล้ชิดต่อพระเจ้า เข้าถึงพระเจ้า รู้สึกกำลังสนทนา ขอพร เข้าเฝ้าพระเจ้าอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างบุคลิกภาพที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาน สร้างบรรยากาศที่ดีในห้องเรียน มีความสุขกับการเรียนรู้ ตลอดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความซื่อสัตย์ในหน้าที่การงานต่อไป

3) โรงเรียนควรส่งเสริมทางด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างจริงจัง โรงเรียนต้องสร้างอาคารละหมาดเพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ อบรมหรือการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างความคล่องตัว สะดวกในการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม

4) บุคลากร ครูมุสลิมทุกคนควรมีส่วนร่วมในการประกอบศาสนกิจละหมาดที่โรงเรียนอย่างพร้อมเพรียงกันเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2541ก. **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ชัยคฺ มุฮัมมัด ศอลิฮ อันมุนัจญิด. 2547. **ปัญหาชายหญิงที่เกิดจากสัมพันธ์ต้องห้าม.** สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2559, จาก http://www. Majlis - ilmi . org/islam/ modules.

ดลมนรรจน์ บากา. 2550. **มัสยิด:ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ดลมนรรจน์ บากา และเกษตรชัย และหีม. 2551. **การศึกษาวิถีชีวิตเยาวชนไทยมุสลิมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ตายูดิน อุสมาน มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ และซัยนูรดีน นิมา. 2545. **การบริหารมัสยิดในสี่จังหวัดชายแดนใต้**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ทศพร ประเสริฐสุข. 2543. **EQ (Emotional Intelligence):ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับความสำเร็จในชีวิต**.กรุงเทพฯ: DESKTOP การพิมพ์.

ทศพร ประเสริฐสุข. 2545. **ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา**, "สมาคมร้านขายยา. 21(4), 82-86 กรกฎาคม- สิงหาคม.

เทิดศักดิ์ เดชคง. 2539. "มาตรวัดอารมณ์อัจฉริยะ," **วารสาร UPDATE**. 10(117), 55-57

นิรันดร์ จุลทรัพย์. 2546. "IQ, EQ, MQ : เก่ง ดี มีสุข" **วารสารศึกษาศาสตร์. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.**

นัดวี,อัลลามะฮฺ ซัยยิด สุไลมาน. 2543. **นมาซ ศาสนกิจอิสลาม**. แปลโดยบรรจง บินกาซัน. กรุงเทพฯ: อัลอามีน.

เบญจวรรณ กี่สุขพันธ์. 2546. "เรียนอย่างมีความสุขสนุกกับกิจกรรม," **วารสารศึกษาศาสตร์**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ 27 ฉบับที่ 2: กันยายน – พฤศจิกายน 2546.

สะสือรี วาลี และ อัดนัน อาลีย์ กาเห. 2557. **เยาวชนกับบทบาทสันติสุขในจังหวัดชายแดนใต้.** รายงานการวิจัย.ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สายสมร โลหะกิจ. 2546 . **การศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยวิธีการเรียนรู้อย่างมีความสุขของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (คณะศึกษาศาสตร์).** *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สุขุมาล อุดม. 2548. **ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้อย่างมีความสุขกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (คณะศึกษาศาสตร์)**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต.ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2549. **รายงานการวิจัยองค์ประกอบบางประการที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น.** กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.)

อัล กอรฎอวีย์,ยูซูฟ. 2546. **ขบวนการเคลื่อนไหวอิสลามกับความท้าทายของยุคสมัย.** แปลและเรียบเรียงโดย มุฮัมมัด สิรอญุดีน. กรุงเทพฯ: อิสลาม อะเคเดมี.

อัล กอรฎอวีย์,ยูซูฟ. 2547. **สูการฟื้นฟูอิสลาม**. แปลโดยสมาคมนักศึกษามุสลิมแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สมาคมนักศึกษามุสลิมแห่งประเทศไทย.

อับดุลการิม วันแอเลาะ. ม.ป.ป. **จริยธรรมของอิสลาม**. กรุงเทพฯ: ส.วงศ์เสงียม.

อิสมาอีล อะหฺมัด. ม.ป.ป. **นมาซของท่านนบีมูฮัมมัด ศอลฯ**. กรุงเทพฯ: อัล-ญีฮาด.

อัล อัค. ม.ป.ป. **อาวรณ์และชีวิต.**สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2559, http://www. Majlis - ilmi. org/islam/modules.

อิบราเฮม ณรงค์รักษาเขต และคณะ. 2548. **ความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนใต้**. ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา.

Al - Qu'ran al - karim.

Abu Da'ud, Sulaiman bin al- Ash as al – sijistany al - zdhiy. 1997. **Sunan Abi abu Da,ud**. Berut: Dar Ibn Hazam.

Abu Daud, Sulaiman bin al - Ah'athh. 1997. **Sunan Abi Dawud**. Beirut: Dar Ibn haz.

Al - Bukhariy, Abu Abd al - Lah Muhammad bin Isma'il. 1992. **Sahih al - Bukhariy**. Berut: Dar al - fikr.

Al - Ghazali, 1963. **Tahafut al falasifah (Incoherence of Philosophers).** Kamali, Sabih Ahmad Trans, Lahore : Nawa - I - Waqt Printer.

Al - Nawawiy, 1401 H. **Sharah al - Nawawiy' ala sahih Muslim**. Berut: Darul al - fikr.

Khan, Muhd Sharif. 1986. **Development of Muslim Educational Thought (700-1900).** Michigan: University Microfilm International.

Narongraksakhet, Ibrahim. 1995. **Towards Intergrated Curriculum in Islamic Private Schools in Southern Thailand : A cacs Study on The Relatinoship between Traditional and Modern Subjects**. M Ed. Thesis, International Islamic University, Malaysia.

บทความวิจัย

ศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยชัยคฺต่วนมีนาล

อาแว แมะอูมา*, อับดุลเลาะ การีนา**

*นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี
E-mail : g 5520430017 @ pattani . psu . ac . th

** รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาอิสลามศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี E-mail : Abdullah.d @ psu . ac . th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยชัยคฺต่วนมีนาล เก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบบันทึกและสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลใช้หลักการทางประวัติศาสตร์ หลักการอุลูมุลหะดีษและหลักการตัรญีห์ ผลการศึกษาพบว่า หนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยชัยคฺต่วนมีนาล เป็นหนังสืองานแปลและอธิบายเชิงพรรณนาต่อมะตันหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ คำนำ เนื้อหา และบทส่งท้าย เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาอะกีดะฮฺหรือหลักการศรัทธาเป็นหลัก สามารถแยกออกเป็น 4 ส่วนคือ แนะนำวิชาอุศูลุดดีน เป็นความนำเกี่ยวกับความรู้ที่สัมพันธ์กับอะกีดะฮฺ อธิบายอะกีดะฮฺ และผลสัมฤทธิ์ของการยึดมั่นตามอะกีดะฮฺของผู้ประสบความสำเร็จ เป็นหนังสือที่ยึดหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ อัลอิจญ์มาอฺและหลักการตัรญีห์

คำสำคัญ: อะกีดะฮฺ, อันนาญีน, อิลมฺ

RESEARCH

A Study The Composition Of The Kitab Aqidah Al-Najin Fi Ilm Usul Al-Din By Sheikh Tuan Minal

Awae Maeh-Ouma* , Abdullah Karina**

* Doctorial Candidate Islamic Studies. College of Islamic Studies Prince of Songkhla University, Pattani Campus.
** Associate Professor. Dr. (Islamic Studies) Thesis Advisor, Islamic Studies. College of Islamic Studies Prince of Songkhla University, Pattani Campus.

Abstract

This article aims to study the composition of the Kitab Aqidah al-Najin fi Ilm Usul al-Din by Sheikh Tuan Minal. The study collected data by records and interviews; analyses by using historical approach, Ulumul Hadith and Tarjeah principle. The study found that the Kitab Aqidah al-Najin fi Ilm Usul al-Din by Sheikh Tuan Minal was a translated book and explain in descriptive form Matan Ummul Barahin book. The key compositions of this book were prologue, content and epilogue. The main contents of this book was about Aqidah and the principle of faith, it could be divided into 4 parts: introduction of Usuluddin, introduction of knowledge relate to Aqidah, explanation Aqidah, and the result indicator of those who hold and follow Aqidah of the successor. The book was convincing reference from al-Qur'an, al-Hadith, al-Ijma' and Principle of giving weight to evidences.

Keywords: Aqidah, al-Najin, Ilm.

บทนำ

วิชาอะกีดะฮฺนับได้ว่าเป็นวิชาที่มีความเป็นเลิศกว่าสาขาวิชาอื่นใดเพราะเป็นการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับผู้ทรงสร้างจักรวาล บรรดาศาสนทูตแห่งพระองค์ เรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาการบังเกิดขึ้นของมนุษย์ในโลกนี้

วิชาอะกีดะฮฺจะนำเสนอหลักฐานยืนยันถึงความถูกต้องเที่ยงตรงของหลักการยึดมั่นในเตาฮีดและความศรัทธาแห่งอิสลามด้วยหลักฐานทั้งจากอัลกุรอาน อัลหะดีษและสติปัญญา เพื่อลบล้างความสงสัยคลางแคลงใจทุกประเภทให้หมดไป เป็นวิชาที่จะช่วยเปิดโป่งโมฆะธรรมความเคลือบแคลงใจการกล่าวร้ายรูปแบบต่างๆ ของผู้ปฏิเสธให้ประจักษ์ ด้วยการเรียนรู้วิชาอะกีดะฮฺจะทำให้เกิดความมั่นใจและมีศรัทธาที่มั่งคง

ในบรรดาหนังสืออะกีดะฮฺที่เขียนโดยอุละมาอ์ปัตตานีที่โดดเด่นออกสู่สายตาสังคมเช่น อะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน (สัมภาษณ์ อับดุลบาซิ หะยีสะมาแอ เมื่อ 22/10/2014) หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสืออะกีดะฮฺที่มีเนื้อหาสาระในต้นฉบับ 140 หน้า โดยใช้ภาษามลายู-ญาวีปัตตานี ซึ่งต่วนมีนาลได้เขียนแล้วเสร็จเมื่อปี ฮ.ศ. 1308 เป็นหนึ่งในบรรดาหนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้ไม่ได้แพร่หลายเฉพาะในดินแดนแห่งนี้เท่านั้น แต่ยังได้แพร่หลายในส่วนกลางของประเทศไทยโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครและประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มเอเชียตะวันออกเชียงใต้ เช่น ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน กัมพูชา เวียดนามและพม่า เป็นต้น (Ahmad Fathy, 2009 : 13-14)

ด้วยเนื้อหาสาระของหนังสือที่มีคุณภาพและคุณค่าทางวิชาอะกีดะฮฺ ทำให้หนังสือเล่มนี้ได้รับการยอมรับของผู้คนเป็นจำนวนมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากความสำคัญเห่ลานี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์หนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน ในเรื่องที่สำคัญโดยเฉพาะความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแต่งหนังสือ ความสำคัญและประโยชน์ของหนังสือ ทั้งนี้เพื่อค้นหาคำตอบที่เป็นจริงมากที่สุด เพื่อประโยชน์ต่อผู้วิจัยเองและสังคมที่จะได้รับรู้ข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้องตามหลักวิชาการ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยชัยคฺต่วนมีนาล

ความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีความสำคัญและจะได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ได้ทราบถึงส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยชัยคฺต่วนมีนาล
2. ได้ทราบข้อมูลและนำข้อมูลไปใช้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตคือ

1. ทำการศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยชัยคฺต่วนมีนาล
2. ส่วนประกอบที่จะศึกษาอันได้แก่ ชื่อหนังสือ สาเหตุของการแต่งหนังสือ ส่วนประกอบของหนังสือ เนื้อหาสาระของหนังสือ แหล่งที่มาของหนังสือ และวิธีการเรียบเรียง

วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยชัยคฺต่วนมีนาล” เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหนังสือที่เกี่ยวข้อง

1. แหล่งที่มาข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 2 แหล่ง คือ เอกสารปฐมภูมิ เช่น หนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีนโดยตรง และเอกสารทุติยภูมิ เช่น หนังสือหรือเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีนที่เป็นของนักวิชาการรุ่นใหม่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือในการวิจัยและการดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก. แบบบันทึก ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ใช้บันทึกชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ครั้งที่พิมพ์ โรงพิมพ์ ปีพิมพ์ และเมืองที่พิมพ์ ส่วนที่ 2 ใช้บันทึกเนื้อหาที่เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง เช่นเดียวกันกับบันทึกเล่มที่และเลขหน้าของหนังสือ และส่วนที่ 3 ใช้บันทึกการเปลี่ยนแปลงข้อมูลและการแสดงความเห็นเพิ่มเติม

ข. แบบสัมภาษณ์ ใช้สอบถามในประเด็นที่ต้องการทราบจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเช่น ครอบครัว ทายาท หรือผู้ที่มีข้อมูลในเรื่องนั้น

ค. คอมพิวเตอร์ ใช้สืบและรวบรวมข้อมูลจากมักตะบะฮฺชามิละฮฺและซีดีรอม

2.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. ข้อมูลจากเอกสาร เช่น หนังสือ ตำราและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอะกีดะฮฺทั้งที่เป็นหนังภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

ข. ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย 3 วิธีคือ ก) การสังเกตโดยการพิจารณาจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นเกี่ยวข้องกับปัญหาในการวิจัย ข) การสัมภาษณ์โดยการพบปะสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ความกระจ่างในประเด็นต่าง ๆ ของข้อมูลเพิ่มขึ้น ค) การใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การจัดกระทำกับข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้วิจัยได้แยกหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 ข้อมูลหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน ได้แยกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ที่เหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

3.2 ข้อมูลสัมภาษณ์ ได้แยกข้อมูลเป็นหัวข้อต่าง ๆ ตามแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์โดยใช้หลักการดังเช่น หลักการทางประวัติศาสตร์ หลักการอุลูมุลหะดีษและหลักการตัรญีห์

ผลการศึกษา

จากการศึกษาส่วนประกอบของหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน มีดังนี้

1. ชื่อหนังสือ

ชื่อหนังสือคือ อะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน ดังที่ปรากฏในปกหน้าของหนังสือ และการยืนยันของผู้แต่งเองในบทนำ ชัยคฺต่วนมีนาลได้กล่าวถึงการตั้งชื่อหนังสือว่า :

“ข้าพเจ้าได้ตั้งชื่อผลงานแปลของข้าพเจ้าเล่มนี้ว่า อะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน แปลว่า การยึดมั่นของบรรดาผู้รอดพ้นจากการหลงผิดและบิดอะฮฺ (สิ่งอุตริ) ในวิชาอุศูลุดดีน” (Shaikh Zain al-Abidin, n.d : 3)

คำว่า อะกีดะฮฺ ทางภาษา มาจากคำว่า อัลอักดฺ แปลว่า ผูก ขันให้แน่น ทำให้มั่นคง ไว้ว่างใจ มัดอย่างเข็มแข้ง ยึดเหนี่ยวกัน รวมถึง ความเชื่อมั่นและความแน่วแน่อีกด้วย จากความหมายดังกล่าวทำให้อะกีดะฮฺเป็นการยึดมั่นในจิตใจอย่างแน่วแน่มั่นคง

ส่วน อะกีดะฮฺ ในทางศาสนา หมายถึง หลักการเชื่อมั่นทางศาสนา สิ่งที่จิตใจฝักใฝ่และยึดมั่น สิ่งที่ถูกนำมายึดถือทางการศรัทธา อื่นจากการปฏิบัติ ซึ่งมีพหูพจน์เป็น อะกออิด (Ibrahim Mustafa et al ,1972 : 614 ; al-Fairuz Abadiy, 1996 : 300 ; Ibn Manzur, 1993 : 3/296)

อะกีดะฮฺ ทางวิชาการ คือ สิ่งต่าง ๆ ที่จิตใจพึ่งศรัทธาแล้วส่งผลทำให้วิญญาณรู้สึกสงบจนกระทั่งเกิดเป็นความแน่วแน่ หรือมั่นคงจนหมดความคลางแคลงและไม่มีความสงสัยใด ๆ อยู่อีก (al-Athariy, 2001 : 24)

อะกีดะฮฺที่แปลว่า การยึดมั่น หมายถึง การยึดมั่นในหลักการอิสลาม หลักการอีมานและหลักการอิหฺซาน ด้วยกับหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษตามการอธิบายของอุละมาอ์อะกีดะฮฺ

คำว่า อันนาญีน แปลว่า บรรดาผู้รอดพ้นจากการหลงผิดและบิดอะฮฺ หมายถึง ผู้ที่ยึดมั่นตามการยึดมั่นของอะฮฺลุสสุนนะฮฺ วัลญะมาอะฮฺ ตรงกันข้ามอะกีดะฮฺอื่น ๆ เช่น ชีอะฮฺ มุอฺตะซิละฮฺ เกาะวาริจญ์ เกาะดาริยะฮฺและญะบาริยะฮฺ ถือว่าเป็นการยึดมั่นที่หลงผิดและอุตริ

คำว่า อิลมฺ อุศูล อัดดีน แปลว่า ความรู้วิชาอุศูลุดดีน วิชานี้คลอบคลุ่มความรู้หลักการและความรู้ประสบปัญหาเกี่ยวกับอุศูลุดดีน ซึ่งนับเป็นความรู้หลักในอิสลามและสังคมมุสลิม

เดิมหนังสือเล่มนี้เป็นผลงานแปลและอธิบายเชิงพรรณนาต่อมะตันหนังสือ อุมมฺ อัลบะรอฮีน[1] แต่งโดยชัยคฺ สะนูสีย์[2]

2. สาเหตุของการแต่งหนังสือ

หนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน นับได้ว่า เป็นหนังสือที่สำคัญเล่มหนึ่งในด้านเตาฮีด โดยเฉพาะในแทบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสำคัญและคุณค่าของหนังสือเล่มนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสำคัญและคุณค่าของหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีนในแทบนี้ (Wan Suhaimi Wan Abdullah, 2001: 3)

---

[1] หนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์มุหัมมัด อันนะฮดีญ์และลูกหลาน มีจำนวนหน้าทั้งหมด 32 หน้า การรวบรวมใช้วิธีพรรณนาความเป็นภาษาอาหรับและเป็นภาษามลายูญาวี

[2] ชัยคฺ สะนุสีย์ มีชื่อเต็มว่า มุหัมมัด เบ็น ยูสุฟ เบ็น อุมัร เบ็น ชุอัยบฺ อัสสะนูสีย์ อัลมัฆริบีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 895 (al-Zerekly, 2002 : : 7/154).

จุดประสงค์ของชัยคฺต่วนมีนาลในการแต่งหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีนก็คือ เพื่อนำเสนอหนังสือแปลภาษามลายูจากหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีนที่เขียนโดย ชัยคฺ สะนูสีย์ เพื่อใช้ในการอ่านและเป็นคู่มือสำหรับการเรียนการสอนให้กับมุสลิมทั่วไป

ส่วนสาเหตุของแต่งหนังสือเล่มนี้ท่านชัยคฺต่วนมีนาลได้อธิบายในบทนำว่า : “ได้มีพี่น้องของฉันส่วนหนึ่งขอให้ฉันเขียนหนังสือเกี่ยวกับอุศูลุดดีนให้กับพวกเขา ดังนั้นฉันได้แปลจากมุก็อดดิมะฮฺ (บทนำ) ของชัยคฺ สะนูสีย์พร้อมกับเพิ่มเติมคำอธิบายเพื่อให้เกิดความชัดเจนจากคำพูดของชัยคฺเหล่านั้น ถึงแม้ฉันไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้นเป็นการเฉพาะ แต่ฉันยึดเอากับความโปรดปรานของผู้ทรงประทานที่มีเกียรติยิ่ง” (Shaikh Zain al-Abidin, n.d : 2)

จากคำอธิบายของต่วนมีนาลข้างต้นจะเห็นได้ว่าสาเหตุที่ท่านได้เขียนหนังสือเล่มนี้ อันเนื่องจากบรรดาพี่น้องของท่านบางส่วนได้ร้องขอให้ท่านเขียนหนังสือเกี่ยวกับเตาฮีด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าก่อนหน้านี้ท่านมิได้มีความตั้งใจที่จะเขียนหนังสือเล่มนี้แต่เมื่อมีผู้คนที่ต้องการเรียนรู้วิชาเตาฮีด จึงทำให้ท่านมีความจูงใจที่จะเขียนหนังสือเล่มนี้กอปรกับท่านเป็นนักแต่งและแปลหนังสืออยู่แล้ว และมีความชัดเจนอีกว่า หนังสืออะกีดะฮฺอันนาญีนนั้น มิใช่เฉพาะเป็นหนังสือแปลมาจากหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีนเท่านั้น แต่ยังเป็นหนังสือที่อธิบายเพิ่มเติมโดยท่านต่วนมีนาลอีกด้วย

ส่วนที่ว่าทำไม่ท่านได้เลือกเอาหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน ทำไม่ท่านเลือกเอาของชัยคฺ สะนูสีย์และอะไรคือ สิ่งที่เป็นจุดเด่นของหนังสือและผู้แต่ง

คำตอบในเรื่องนี้ท่านชัยคฺต่วนมีนาล ได้อธิบายในบทนำของท่านว่า : “เนื่องด้วยมุก็อดดิมะฮฺ (บทนำ) ของชัยคฺ สะนูสีย์นั้น ถึงแม้ว่ามันเป็นหนังสือเล็กก็ตามแต่วิชาความรู้ของมันนั้นยิ่งใหญ่ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาอะกีดะฮฺทั้งหมดพร้อมทั้งเต็มไปด้วยประโยชน์อีกมากมาย ด้วยเหตุนี้มันจึงกลายเป็นหนังสือที่ดีที่สุดในบรรดาหนังสือที่แต่งมาในเรื่องเตาฮีดและมีความบริสุทธิ์ยิ่งจากสิ่งที่ไร้สาระ ยิ่งไปกว่านั้นผู้แต่งหนังสือเล่มนี้เป็นวลีอัลลอฮฺโดยไม่ต้องสงสัยและชื่อของเขาคือ มุหัมมัด บุตรของยูสุฟ อัสสะนูสีย์” (Shaikh Zain al-Abidin, n.d : 2)

จากการอธิบายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าต่วนชัยคฺมีนาลได้เลือกเอาหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน มาเป็นหนังสือแปลและเป็นหนังสืออ้างอิงหลักของหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีนด้วยเหตุผล 2 ประการ 1) เนื้อหาของหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน เป็นเนื้อหาที่กะทัดรัดและครอบคลุม อธิบายด้วยประโยคที่สั้นและง่ายต่อการเข้าใจพร้อมกับเนื้อหาที่มีอยู่นั้นไม่ปรากฏอยู่ในหนังสือเตาฮีดเล่มอื่น ๆ และ 2) ผู้แต่งหนังสือ คือ มุหัมมัด เบ็น ยูสุฟ อัสสะนูสีย์ อัลหะสะนีย์ นั้นเป็นวลีอัลลอฮฺ

3. ส่วนประกอบของหนังสือ

จากการศึกษาวิเคราะห์หนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีนพบว่าหนังสือเล่มนี้มีส่วนประกอบที่สำคัญดังนี้คือ คำนำ เนื้อหาและบทส่งท้าย

(1) คำนำ ในบทนำของหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ต่วนมีนาลเริ่มต้นด้วย บัสมะละฮฺ กล่าวคือ ด้วยพระนามของอัลลอฮฺ ผู้ทรงกรุณา (ต่อสรรพสิ่งทั้งมวลในโลกนี้) และทรงปรานี (ต่อมวลผู้ศรัทธาในโลกอาคิเราะฮฺ) การเริ่มต้นด้วยพระนามของอัลลอฮฺ ﷻ ถือว่าเป็นบรรทัดฐานการแต่งหนังสือที่เกี่ยวกับวิทยาการอิสลาม จากนั้นท่านได้กล่าวคำสรรเสริญต่ออัลลอฮฺผู้ทรงเอกะ ผู้ทรงบังเกิดทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วท่านได้กล่าวคำ

ปฏิญาณตนว่า"ฉันขอปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่ควรแก่การเคารพภักดีที่แท้จริงนอกจากอัลลอฮฺพระองค์เดียวเท่านั้นผู้ซึ่งไม่มีภาคีใดๆ ทั้งสิ้นเกิดขึ้นกับพระองค์ และฉันขอปฏิญาณว่ามุหัมมัดนั้นคือบ่าวและเราะสูลของพระองค์ที่ซื่อสัตย์เชื่อถือได้ จากนั้นได้มีการสรรเสริญแด่ท่านศาสดามุหัมมัด ﷺ ผู้ทรงเกียรติในบรรดาเราะสูล อีกทั้งท่านได้แนะนำชื่อของท่านในฐานะเป็นผู้แต่งหนังสือ อะกีดะฮฺ อันนาญีน และท่านชี้แจงสาเหตุที่ท่านได้เขียนหนังสือเล่มนี้พร้อมทั้งได้บอกถึงแหล่งหนังสือหลักที่ท่านยึดใช้เป็นการแปลและเรียบเรียงมาเป็นหนังสือ และตั้งชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า อะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน ในการนำเสนอข้อความต่างๆ ในบทนำผู้แต่งได้ใช้สองภาษาด้วยกัน คือ ภาษามลายูและภาษาอาหรับ ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของบรรดาอุละมาอ์ปัตตานีโดยทั่วไปในอดีตที่ใช้ในการแต่งหนังสือ ในหนังสือเล่มนี้ท่านเขียนภาษาอาหรับไว้ในเครื่องหมายวงเล็บและทำการอธิบายประโยคเป็นภามลายู

(2) เนื้อหาหนังสือ เนื้อหาหลักของหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน จะเกี่ยวกับอะกีดะฮฺหรือการยึดมั่นในเตาฮีดตามแนวทางของอะชาอิเราะฮฺ โดยผู้แต่งได้แปลจากหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน และรวบรวมเนื้อหาอธิบายเพิ่มเติมจากหนังสือ ชัรหฺ อุมมฺ อัลบะรอฮีน (หนังสืออธิบายตัวบท อุมมฺ อัลบะรอฮีน) ทั้งที่เป็นหนังสือที่เขียนโดยชัยคฺ สะนูสีย์เองหรือหนังสือที่เขียนโดยอุละมาอ์ท่านอื่น ๆ เช่น ชัยคฺ อัลฮุดฮุดีย์ เป็นต้น

ผู้แต่งใช้สำนวนแปลศัพท์ตัวต่อตัวจากหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีนที่เป็นภาษาอาหรับ และพยามยึดหลักตามไวยกรณ์ภาษาอาหรับซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจยาก ในบางครั้งผู้แต่งก็ทับศัพท์ภาษาอาหรับโดยตรง หากผู้อ่านขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภาษาอาหรับก็จะเป็นอุปสรรค์ในการเข้าใจเนื้อหาของหนังสือ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่จะศึกษาหนังสือเล่มนี้มักจะอาศัยการเรียนกับโต๊ะครู ผู้มีความรู้ตามสถาบันปอเนาะต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เข้าใจเนื้อหาคลาดเคลื่อนจากจริง

ผู้แต่งเริ่มด้วยการเขียนตัวบทของอุมมฺ อัลบะรอฮีน แล้วตามด้วยการอธิบายตัวบทเหล่านั้นโดยการนำอายะฮฺอัลกุรอาน อัลหะดีษ และทัศนะอุละมาอ์ที่เกี่ยวข้องมาประกอบการอธิบายทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนเพิ่มขึ้น ความเชื่อถือในตัวผู้แต่งและเป็นหลักฐานยืนยันในความถูกต้องอีกด้วย ผู้แต่งได้แยกประเด็นออกเป็น 79 ประเด็นหลักด้วยกันคือ เริ่มต้นจากประโยคบัสมะละฮฺ จนถึงประโยคสุดท้ายของหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน หลังจากนั้นผู้แต่งได้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาตะเศาะวุฟเป็นการปิดท้ายของเนื้อหา

(3) บทส่งท้าย ในบทส่งท้ายของหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ผู้แต่งได้จบการเขียนหนังสือเล่มนี้ด้วยการเสนอแนะให้กับบรรดามุสลิมทุกคนให้ปฏิบัติตามบนแนวทางของสะลัฟในด้านการยึดมั่น การพูดและการปฏิบัติ ห่างจากบิดอะฮฺที่ถูกตำหนิ ให้ปฏิบัติตามแนวทางอะฮฺลุสสุนนะฮฺ วัลญะมาอะฮฺ โดยการปฏิบัติตามอัลกุรอาน อัลหะดีษ และอิจญ์มาอฺของบรรดาอุละมาอ์ ให้บริสุทธิ์ใจในการงาน ห่างไกลจากการริยาอ์และสุมอะฮฺ ห่างไกลจากการหลอกล่วงของชัยฏอนมารร้าย ห่างไกลจากการปฏิบัติตามนัฟสูที่ชั่วร้าย ห่างไกลจากความอยากได้ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และขออัลลอฮฺทรงประทานเหตุผลหรือหลักฐาน (หุจญะฮฺ) ให้กับเราในเมื่อถูกถาม ไม่ว่าบนโลกนี้หรือโลกหน้า

4. เนื้อหาสาระของหนังสือ

หากได้ศึกษาเนื้อหาสาระในหนังสืออะกีดะฮ อันนาญีนจะพบว่าผู้แต่งต่วนมีนาลได้กล่าวถึงเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาอะกีดะฮฺหรือหลักการศรัทธาเป็นหลัก ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญโดยสรุปคือ 1) แนะนำทำความรู้จักกับวิชาอุศูลุดดีนซึ่งเป็นส่วนสำคัญของศาสนาอิสลาม 2) กล่าวถึงหุกมการกล่าวบัสมะละฮฺ 3) การแบ่ง

ประเภทหุกมอักลีย์ 4) ความหมายของวาญิบ มุสตะหีลและญาอิซ 5) การวาญิบกับบิดามารดาสั่งสอนบรรดาลูกหลานของตนเองให้รู้จักอัลลอฮฺ 6) สิ่งที่วาญิบ สิ่งที่มุสตะหีลและสิ่งที่ญาอิซสำหรับอัลลอฮฺ 7) ศิฟาต (คุณลักษณะ) ยีสิบของอัลลอฮฺที่วาญิบต้องรู้ 8) การแบ่งประเภทของศิฟาตต่าง ๆ 9) การศรัทธาต่อบรรดาเราะสูล 10) นบีและเราะสูลที่กล่าวไว้ในอัลกุรอาน 11) มุอฺญิซาตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับบรรดาเราะสูล 12) ความประเสริฐและความหมายของกะลิมะฮฺเตาฮีด 13) การศรัทธาต่อบรรดามะลาอิกะฮฺ 14) คุณลักษณะต่าง ๆ ชื่อและหน้าที่ของบรรดามะลาอิกะฮฺ 15) การศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์ 16) จำนวนและเนื้อหาของคัมภีร์ 17) การศรัทธาต่อวันอาคิเราะฮฺ 18) สัญญาณต่าง ๆ ของวันกิยามะฮฺ 19) การศรัทธาต่อสิ่งฆออิบต่าง ๆ 20) สิ่งที่ว่าด้วยวิชาตะเศาะวุฟ กล่าวคือการตระเตรียมเสบียงเพื่อไปหาสู่อัลลอฮฺ ﷻ

หัวข้อต่าง ๆ ข้างต้นสามารถแยกออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แนะนำวิชาอุศูลุดดีน ส่วนที่ 2 เป็นความนำเกี่ยวกับความรู้ที่สัมพันธ์กับอะกีดะฮฺ ส่วนที่ 3 อธิบายอะกีดะฮฺของผู้ประสบความสำเร็จ ส่วนที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ของการยึดมั่นตามอะกีดะฮฺของผู้ประสบความสำเร็จ

ด้านเนื้อหาของแต่ละหัวข้อผู้แต่งพยายามอธิบายให้ตรงประเด็นจะเป็นการยกหลักฐาน การแสดงความรู้ ความเชี่ยวชาญต่อวิชาอุศูลุดดีนอย่างชัดเจน ทั้งยังแสดงผลการวินิฉัยบนหลักวิชาการอุศูลุดดีน

ดังนั้น เนื้อหาหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน สอดคล้องกับชื่อหนังสือ

5.แหล่งที่มาของหนังสือ

จากการศึกษาเนื้อหาหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน พบว่าหนังสือเล่มนี้ผู้แต่งได้ยึดเอาเนื้อหาจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือมะตัน อุมมฺ อัลบะรอฮีน โดยชัยคฺ อัสสะนูสีย์[3] (Tuan Minal, n.d. : 3),หนังสือชัรหฺ วุสฏอ โดยชัยคฺ อัสสะนูสีย์ (Tuan Minal, n.d. : 16), หนังสือนะวาดิร อัลอุศูล ฟี มะอฺริฟะฮฺ อะหาดีษ อัรเราะสูล โดยอิมาม อัลหะกีม อัตตัรมีษีย์[4] (Tuan Minal, n.d. : 17), หนังสือชัรหฺ อัลอะกีดะฮฺ อัลกุบรอ โดยชัยคฺ อัสสะนูสีย์ (Tuan Minal, n.d. : 17), หนังสือหาชิยะฮฺ อัลยูสีย์ อะลา ชัรหฺ อัลอะกีดะฮฺ อัลกุบรอ ลิสสะนูสีย์ โดยอิมาม อัลยูสีย์[5] (Tuan Minal, n.d. : 23), หนังสือบุรฮาน ฟี อุศูล อัลฟิกฺ โดยอิมาม อัลหะเราะมัย[6] (Tuan Minal, n.d. : 28), หนังสือกันซุ อัลอัสรอร วะ ละวากิห อัลอัฟการ์ โดยอิมาม อัศศันฮาญีย์[7] (Tuan Minal, n.d.: 30), หนังสือชัรหฺ เศาะฆีร โดยชัยคฺ อัสสะนูสีย์ (Tuan Minal, n.d. : 48), หนังสือชัรหฺ มะกอศิด ฟี อิลมฺ อัลกะลาม โดยอิมาม อัตตัฟตาซานีย์[8] (Tuan Minal, n.d. : 52), หนังสือชัรหฺ

[3] ชัยคฺ อัสสะนูสีย์ มีชื่อเต็มว่า มุหัมมัด เบ็น ยูสุฟ เบ็น อุมัร เบ็น ชุอัยบ อัสสะนูสีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 895 (al-Zerekly, 2002 : 7/154).

[4] อิมาม อัลหะกีม อัตตัรมีษีย์ มีชื่อเต็มว่า อะบู อับดุลลอฮฺ มุหัมมัด เบ็น อะลี เบ็น อัลหะสัน เบ็น บิชรฺ อัลมุอัษษิน เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 320 (al-Zerekly, 2002 : 6/272).

[5] อิมาม อัลยูสีย์ มีชื่อเต็มว่า อิมาม อะบี อัลมะวาฮิบ อัลหะสัน เบ็น มัสอูด เบ็น มุหัมมัด อัลยูสีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 1102 (al-Zerekly, 2002 : 2/223).

[6] อิมาม อัลหะเราะมัยนฺ ท่านมีชื่อเต็มว่า อะบู อัลมะอาลี อับดุลมะลิก เบ็น อับดุลลอฮฺ เบ็น ยูสุฟ อัลญุวัยนีย์ อันนัยสาบูรีย์ ท่าน เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 419 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 478 (al-Zerekly, 2002 : 4/160).

[7] อิมาม อัศศันฮาญีย์ มีชื่อเต็มว่า อะบู อับดุลลอฮฺ มุหัมมัด เบ็น สะอีด เบ็น อุมัร เบ็น สะอัด อัศศันฮาญีย์ อัลมัฆริบีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 795 (al-Zerekly, 2002 : 6/639).

[8] อิมาม อัตตัฟตาซานีย์ มีชื่อเต็มว่า สะอฺดุดดีน มัสอูด เบ็น อุมัร เบ็น อับดุลลอฮฺ อัตตัฟตาซานีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 793 (al-Zerekly, 2002 : 7/219).

นิซัม เราะหะบียะฮฺ โดยชัยคฺ อับดุลลอฮฺ อัชชันชูรีย์[9] (Tuan Minal, n.d. : 82), หนังสืออัลบะเราะกะฮฺ ฟี ฟัฎลฺ อัสสะอฺยิ วัลหะเราะกะฮฺ โดยอิมาม อัลหุบัยชีย์[10] (Tuan Minal, n.d. : 83), หนังสือชัรหฺ อะลา เญาฮะเราะฮฺ อัตเตาฮีด โดยชัยคฺ อิบรอฮีม อัลละกอนีย์[11] (Tuan Minal, n.d. : 87,120), หนังสือชัรหฺ ริสาละฮฺ โดยชัยคฺ อัษษะนาอีย์[12] (Tuan Minal, n.d. : 98),หนังสือชัรหฺ อัลฮุดฮุดีย์ โดยชัยคฺ อัลฮุดฮุดีย์[13] (Tuan Minal, n.d. : 120), หนังสือมะตัน อัชชุบัด โดยอิมาม อิบนุ รุสลาน[14] (Tuan Minal, n.d. : 133).

6.วิธีการเรียบเรียง

จากการศึกษาวิเคราะห์หนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน พบว่าผู้แต่งใช้วิธีการดังนี้

1) เริ่มต้นด้วยบัสมะละฮฺ การเริ่มต้นด้วยบัสมะละฮฺเพื่อความศิริมงคลต่อด้วยการสรรเสริญและการเศาะลาวัตต่อท่านนบี ﷺ

2) ใช้คำว่า " وبعد " เพื่อแสดงการเข้าสู่การอธิบายเนื้อหาหนังสือ การขึ้นต้น " وبعد " สำหรับอุละมาอ์บางท่านและพบบางท่านใช้คำว่า " أما بعد " ทั้งสองศัพท์เทคนิกเป็นวัฒนธรรมการเรียบเรียงตำราของอุละมาอ์ทั้งสมัยสะลัฟและเคาะลัฟ

3) อ้างถึงผู้แต่งหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน ด้วยกับการให้เกียรติเจ้าของหนังสือเดิม ท่านกล่าวว่า ชัยคฺ สะนูสีย์ กล่าวว่า بسم الله الرحمن الرحيم จนสิ้นสุดการอธิบายหนังสือ

4) การใช้ศัพท์เทคนิคในการอธิบาย ซึ่งเป็นศัพท์ที่รู้จักแพร่หลายในกลุ่มอุละมาอ์ ศัพท์เทคนิคเหล่านั้นได้แก่ “กือตะฮฺวี อูเลฮฺมู” (كتهوي اولهم) แปลว่า พึ่งทราบเถิด จงรู้เถิด จำนวน “กือตะฮฺวี อูเลฮฺมู”ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 24 ครั้ง “เบอรมูลา” (برمول) แปลว่า การเริ่มต้น จำนวน “เบอรมูลา” ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 122 ครั้ง “ฟาอิดะฮฺ” (فائدة) แปลว่า ประโยชน์ จำนวน “ฟาอิดะฮฺ” ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 25 ครั้ง “อะดอปน” (ادا فون) แปลว่า ส่วน-นั้น จำนวน “อะดอปน” ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 58 ครั้ง “ตันบีฮ”(تنبيه) แปลว่า การเตือน ข้อสังเกต การตักเตือน จำนวน “ตันบีฮ” ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 8 ครั้ง “ชะฮะดาน” (شهدان) แปลว่า เป็นพยาน ตัวอย่างที่ชัดแจ้งหลักฐาน จำนวน “ชะฮะดาน” ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 15 ครั้ง “ยะอฺนี” (يعني) แปลว่า ให้ความหมาย ให้ความกระจ่างแก่คำพูด จำนวน“ยะอฺนี”ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 21 ครั้ง “ตะติม

[9] ชัยคฺ อัชชันชูรีย์ มีชื่อเต็มว่า อับดุลลอฮฺ เบ็น มุหัมมัด เบ็น อับดุลลอฮฺ อัชชันชูรีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 999 (al-Zerekly, 2002 : 4/128).

[10] อิมาม อัลหุบัยชีย์ มีชื่อเต็มว่า อิมาม อัลอัลลามะฮฺ อัลฟะกีฮฺ มุหัมมัด เบ็น อับดุรเราะมาน เบ็น อุมัร อัลหุบัยชีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 786 (al-Zerekly, 2002 : 1/193).

[11] ชัยคฺ อัลละกอนีย์ มีชื่อเต็มว่า อิบรอฮีม เบ็น อิบรอฮีม เบ็น หะสัน อัลละกอนีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 1041 (al-Zerekly, 2002 : 1/28).

[12] ชัยคฺ อัษษะนาอีย์ (ผู้วิจัยไม่พบการอธิบายชีวประวัติ).

[13] ชัยคฺ อัลฮุดฮุดีย์ มีชื่อเต็มว่า อัลอัลลามะฮฺ มุหัมมัด เบ็น มันศูร อัลฮุดฮุดีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 895.

[14] อิมาม อิบนุ รุสลาน ท่านมีชื่อเต็มว่า ชิฮาบุดดีน อะบู อัลอับบาส อะห์มัด เบ็น หุสีน เบ็น หะสัน เบ็น อะลี เบ็น รุสลาน อัลมักดิสีย์ เป็นที่รู้จักในนาม อิบนุ รุสลาน เกิดในปี ฮ.ศ. 773 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 844 (al-Zerekly, 2002 : 1/117).

มะฮฺ"(تتمة) แปลว่า บทแทรก ภาคผนวก จำนวน "ตะติมมะฮฺ" ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 2 ครั้ง "หาศิลญอ"(حاصلش) แปลว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ผลลัพธ์นั้น ผลลัพธ์ผลสรุปนั้น จำนวน "หาศิลญอ" ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 8 ครั้ง "กาตอกีล" (كات قيل) แปลว่า ได้มีการกล่าวว่า จำนวน "กาตอกีล" ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 16 ครั้ง "ดัน มุรอด"(دان مراد) แปลว่า และสิ่งที่ปรารถนา ความประสงค์ จำนวน "ดัน มุรอด" ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 18 ครั้ง "กาตอ มุศันนิฟ" (كات مصنف) แปลว่า ผู้แต่งกล่าวว่า ผู้เขียนกล่าวว่า จำนวน "กาตอ มุศันนิฟ" ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 67 ครั้ง "ดัน สือตือเงาะฮฺ ดารีปาดอญอ" (دان ستغه درفدا ث) แปลว่า และส่วนหนึ่งในนั้น จำนวน"ดันสือตือเงาะฮฺ ดารีปาดอญอ"ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 13 ครั้ง "คอติมะฮฺ" (خاتمة) แปลว่า สิ้นสุด สุดท้าย สรุปผล คำลงท้าย จำนวน "คอติมะฮฺ" ที่กล่าวในหนังสือเล่มนี้มี 1 ครั้ง

5) การใช้อ้างอิงอายะฮฺอัลกุรอานเป็นหลักฐาน โดยใช้หลักอุศูล ตัฟซีร คือ มันตุก[15] และมัฟฮูม[16] มีจำนวนทั้งหมด 94 อายะฮฺ

6) การใช้หะดีษเป็นหลักฐานเพื่อยืนยันในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแต่เรื่องอะกีดะฮฺและตะเศาะวุฟ มีจำนวนทั้งหมด 112 บท โดยแบ่งหะดีษที่เป็นสำนวนภาษาอาหรับมีจำนวน 57 บท และสำนวนหะดีษที่ถอดความเป็นภาษามลายูมีจำนวน 55 บท

7) การสนับสนุนโดยยกเรื่องราวในอดีตมาเชื่อมกับอะกีดะฮฺ ได้แก่ เรื่องอัศมะอีย์[17] อัดดะฮฺรี[18] นบีอิดรีส[19] หาติม อัลอะศัม[20] และนบีอิบรอฮีม[21]

8) การอ้างบทกลอนเพื่อสนับสนุนการอธิบายให้มีน้ำหนัก ได้แก่ บทกลอนของชัยคฺ อิบรอฮีม อัลละกอนีย์[22]

ในการอธิบายมะตัน อุมมฺ อัลบะรอฮีน พบว่ามีการตกหลายคำในการคัดลอกจาก มะตันเดิมเช่น หน้า 13 คือ คำว่า (وبقائه) แปลว่า "และการทรงนิรันดร์ของพระองค์" ไม่ปรากฏในหนังสือ อะกีดะฮฺ อันนาญีน หน้า 60 หน้า 27 ตกคำว่า (صلى الله عليه وسلم) แปลว่า "ขออัลลอฮฺทรงสดุดีและให้ความสันติแด่ท่าน" ไม่ปรากฏในหนังสือ อะกีดะฮฺ อันนาญีน หน้า 95 หน้า 28 ตกคำว่า (جميع) แปลว่า "ทั้งหมด" ไม่ปรากฏใน

[15] มันตุก หมายถึง ประโยคหรือคำพูดที่มีความหมายชัดเจน
[16] มัฟฮูม หมายถึง ความหมายที่เข้าใจจากประโยคหรือคำพูด
[17] Tuan Minal, n.d. : 6 .
[18] Tuan Minal, n.d. : 7 .
[19] Tuan Minal, n.d. : 26 .
[20] Tuan Minal, n.d. : 29 .
[21] Tuan Minal, n.d. : 93 .
[22] ชัยคฺ อิบรอฮีม อัลละกอนีย์ ท่านมีชื่อเต็มว่า อิบรอฮีม เบ็น อิบรอฮีม เบ็น หะสัน เบ็น อะลี อัลมาลิกีย์ อัลละกอนีย์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 1041 (al-Zerekly, 2002 : 1/28).

หนังสือ อะกีดะฮฺ อันนาญีน หน้า 95 หน้า 31 ตกคำว่า (ولا معبود سواه) แปลว่า “และไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่ควรแก่การเคารพภักดีนอกจากพระองค์เท่านั้น” ไม่ปรากฏในหนังสือ อะกีดะฮฺ อันนาญีน หน้า 125.

นอกจากนั้นยังพบอีกมีการเพิ่มคำในหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน เช่น คำว่า(عليهم الصلاة والسلم) แปลว่า “ขออัลลอฮฺทรงสดุดีและให้ความสันติแด่พวกเขาทั้งหลาย” ในหน้า 95 ซึ่งไม่ปรากฏในมะตัน อุมมฺ อัลบะรอฮีน หน้า 27 เพิ่มคำว่า (وتابعى التابعين) แปลว่า “และผู้เจริญรอยตาม ตาบิอีน” ในหน้า 126 ซึ่งไม่ปรากฏในมะตัน อุมมฺ อัลบะรอฮีน หน้า 32 และเพิ่มคำว่า (جميع الانبياء) แปลว่า “บรรดานบีทั้งหลาย” ในหน้า 126 ซึ่งไม่ปรากฏในมะตัน อุมมฺ อัลบะรอฮีน หน้า 32

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลดังนี้

การตั้งชื่อหนังสือของชัยคฺต่วนมีนาลว่า “อะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน” พบว่าชื่อหนังสือสอดคล้องกับเนื้อหา โดยผู้แต่งได้วิเคราะห์ประเด็นหลักๆ เช่น อะกีดะฮฺเตาฮีด ประกอบด้วยเตาฮีดอัศศิฟาต โดยแน้นศึกษาศิฟาต 20 ประการ การอธิบายบรรดาศิฟาตดังกล่าวสอดคล้องกับกอฎีย์ อัลบากิลลานีย์ในหนังสือตัมฮีด อัลอะวาอิล วะตัลคีศ อัดดะลาอิล, อิมามเฆาะซาลีย์ในหนังสืออัลอิกติศอด ฟี อัลอิอฺติกอด, และชัยค ดาวูดอัลฟะฏอนีย์ในหนังสืออัรดุรรฺ อัษษะมีน, อะกีดะฮฺอีมาน ประกอบด้วยการศรัทธาต่ออัลลอฮฺ การศรัทธาต่อบรรดาเราะสูล การศรัทธาต่อบรรดามะลาอิกะฮฺ การศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์ การศรัทธาต่อวันอาคิเราะฮฺ และการศรัทธาต่อสิ่งฆออิบต่างๆ การอธิบายของชัยคฺต่วนมีนาลในเรื่องนี้สอดคล้องกับหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่ว่า อัลอีมานคือ การที่ท่านศรัทธาต่ออัลลอฮฺ, ศรัทธาต่อบรรดามะลาอิกะฮฺของพระองค์, ศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์ของพระองค์, ศรัทธาบรรดาเราะสูลของพระองค์, ศรัทธาต่อต่อวันอาคิเราะฮฺ และการศรัทธาต่อกฎสภาวการณ์ทั้งความดีและความชั่วแห่งพระองค์ (บันทึกโดย Muslim. n.d. : 8)

หนังสืออะกีดะฮ์ อันนาญีน เป็นหนังสืออะกีดะฮ์หรืออุศูลุดดีนตามแนวทางของอัลอะชาอิเราะฮ์ที่อธิบายเตาฮีดโดยใช้หลักฐานจากอัลกุรอานหรืออัลหะดีษเป็นหลักแล้วตามด้วยหลักฐานจากทางสติปัญญาในการยืนหยัด ซึ่งแตกต่างกับหนังสืออะกีดะฮ์ตามแนวเคาะลัฟเล่มอื่น ๆ เช่น หนังสืออัลฮุศูน อัลฮะมีดียะฮ์โดยฮุสัยนฺ อัลญิสรฺ ที่ให้ความสำคัญกับหลักฐานทางสติปัญญาเป็นหลักในการยืนหยัด ส่วนการใช้หลักฐานจากอัลกุรอานหรืออัลฮะดีษในการยืนหยัด สอดคล้องกับการอธิบายของอิมาม อะบู อัลฮะสัน อัลอัชอะรีย์ในหนังสืออัลอิบานะฮ์ อัน อุศูล อัดดิยานะฮ์ซึ่งได้อธิบายตามแนวตามสะลัฟ

หนังสืออะกีดะฮ์ อันนาญีนได้ยึดสองแหล่ง หนึ่งแหล่งปฐมภูมิ เช่น หนังสือมะตัน อุมมฺ อัลบะรอฮีน โดยชัยคฺอัสสะนูสีย์, หนังสือมะตันอัซซุบัดโดยอิมามรุสลาน และ สองแหล่งทุติยภูมิ เช่น หนังสือชัรหฺ วุสฏอ โดยชัยคฺ อัสสะนูสีย์, หนังสือชัรหฺมะกอศิด ฟี อิลมฺ อัลกะลามโดยอิมามอัตตัฟตาซานีย์ สอดคล้องกับหนังสือชัรหฺ อัฏเฏาะฮาวิยะฮฺโดยอิมามอิบนุ อะบี อัลอิซซฺ อัลหะนะฟีย์, ชัรหฺ อัลฟิกฮฺ อัลอักบัรโดยชัยคฺอัลมุลลา อะลีย์ อัลกอรีย์, ชัรหฺ อัลอะกีดะฮฺ อัลวาสิฏียะฮฺโดยชัยคฺ มุฮัมมัด เบ็น คอลีล

วิธีการเรียบเรียงหนังสือของต่วนมีนาลพบว่าเริ่มต้นด้วยบัสมะละฮ์และตามด้วยฮัมดะละฮ์เหมือนกับหนังสือของบรรดาอุละมาอ์มุสลิมในสมัยสะลัฟ เช่น อัรริสาละฮ์ของอิมามอัชชาฟิอีย์, อัรร็อด อะลา

อัลญะฮฺมียะฮ์ วัซซะนาดิเกาะฮ์ของอิมามอะฮมัด, อัลกัสบฺของอิมามมุฮัมมัด อัลฮะสัน และสมัยเคาะลัฟ เช่น อัลอิบานะฮ์ อัน อุศูล อัดดิยานะฮ์ของอิมามอะบู อัลฮะสัน อัลอัชอะรีย์, อัลตัษฺกิเราะฮ์ของอิมามอัลกุรฎุบีย์, ตัฟสีรอัลกุรอาน อัลอะซีมของอิมาม อิบนุกะษีร ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามแนวอัลกุรอาน เช่น การเริ่มต้นของทุกสูเราะฮฺในอัลกุรอานด้วยบัสมะละฮฺเว้นแต่สูเราะฮฺอัตเตาบะฮฺ และสอดคล้องกับหะดีษนบี ﷺ ที่ว่า “ทุกการงานที่สำคัญที่ไม่ได้เริ่มต้นด้วยพระนามของอัลลอฮฺ ผู้ทรงกรุณาปรานีและเมตาเสมอ (บัสมะละฮฺ) การงานนั้นจะขาดความบะเราะกะฮ์” (บันทึกโดย Ibn Hibban, n.d.: 1)[23] และ “ทุกการงานที่สำคัญที่ไม่ได้เริ่มต้นด้วยอัลฮัมดุ (ฮัมดะละฮ์) การงานนั้นจะขาดความบะเราะกะฮ์” (บันทึกโดย Ibn Majah, n.d.: 1894)[24]

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาหัวข้อต่าง ๆ ที่ผ่านมาผู้วิจัยจะสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยหัวข้อ “ศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีนโดยชัยคฺต่วนมีนาล” โดยผู้วิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

อะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน หมายถึง การยึดมั่นของบรรดาผู้รอดพ้นจากการหลงผิดและบิดอะฮฺในวิชาอุศูลุดดีน เป็นหนังสืองานแปลและอธิบายเชิงพรรณนาต่อมะตันหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน

สาเหตุของการแต่งหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีนของต่วนมีนาล อันเนื่องจากบรรดาพี่น้องของท่านบางส่วนได้ร้องขอให้ท่านเขียนหนังสือเกี่ยวกับเตาฮีด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าก่อนหน้านี้ท่านมิได้มีความตั้งใจที่จะเขียนหนังสือเล่มนี้ แต่เมื่อมีผู้คนที่ต้องการเรียนรู้วิชาเตาฮีด จึงทำให้ท่านมีความจูงใจที่จะเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา

ต่วนมีนาลได้เลือกเอาหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน มาเป็นหนังสือแปลและเป็นหนังสืออ้างอิงหลักของหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีนด้วยเหตุผล 2 ประการ 1) เนื้อหาของหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน เป็นเนื้อหาที่กะทัดรัดและครอบคลุม อธิบายด้วยประโยคที่สั้นและง่ายต่อการเข้าใจ พร้อมกับเนื้อหาที่มีอยู่นั้นไม่ปรากฏอยู่ในหนังสือเตาฮีดเล่มอื่นๆ และ 2) ผู้แต่งหนังสือ คือ มุหัมมัด เบ็น ยูสุฟ อัสสะนูสีย์ อัลหะสะนีย์ นั้นเป็นวลีอัลลอฮฺ

หนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ คำนำ เนื้อหา และบทสรุป ส่วนเนื้อหาสาระของหนังสือนั้นได้กล่าวถึงเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาอะกีดะฮฺหรือหลักการศรัทธาเป็นหลัก สามารถแยกออกเป็น 4 ส่วนคือ 1. แนะนำวิชาอุศูลุดดีน 2. เป็นความนำเกี่ยวกับความรู้ที่สัมพันธ์กับอะกีดะฮฺ 3. อธิบายอะกีดะฮฺของผู้ประสบความสำเร็จ 4. ผลสัมฤทธิ์ของการยึดมั่นตามอะกีดะฮฺของผู้ประสบความสำเร็จ

หนังสือเล่มนี้ได้ยึดเอาเนื้อหาจากแหล่งต่าง ๆ ที่สำคัญ อาทิ เช่น หนังสือมะตัน อุมมฺ อัลบะรอฮีน โดยชัยคฺ อัสสะนูสีย์, หนังสือนะวาดิร อัลอุศูล ฟี มะอฺริฟะฮฺ อะหาดีษ อัรเราะสูล โดยอิมาม อัลหะกีม อัตตัรมีษีย์, หนังสือหาชิยะฮฺ อัลยูสีย์ อะลา ชัรหฺ อัลอะกีดะฮฺ อัลกุบรอ ลิสสะนูสีย์ โดยอิมาม อัลยูสีย์, หนังสือกันซุ อัลอัสรอร วะ ละวากิห อัลอัฟการ์ โดยอิมาม อัศศันฮาญีย์, หนังสือชัรหฺ มะกอศิด ฟี อิลมฺ อัลกะลาม โดยอิ

[23] อันนะวะวีย์ ระบุว่า เป็นฮะดีษฮะสัน (al-Nawawiy, 1990: 202).

[24] อันนาวะวีย์ ระบุว่า เป็นฮะดีษฮะสัน (al-Nawawiy, 1990: 202) .

มาม อัตตัฟตาซานีย์, หนังสือชัรหฺ นิซัม เราะหะบียะฮฺ โดยชัยคฺ อับดุลลอฮฺ อัชชันชูรีย์ และหนังสือชัรหฺ อะลา เญาฮะเราะฮฺ อัตเตาฮีด โดยชัยคฺ อิบรอฮีม อัลละกอนีย์ เป็นต้น

วิธีการเรียบเรียงหนังสือคือ เริ่มต้นด้วยบัสมะละฮฺ ใช้คำว่า " وبعد " เพื่อแสดงการเข้าสู่การอธิบายเนื้อหาหนังสือ อ้างถึงผู้แต่งหนังสืออุมมฺ อัลบะรอฮีน ด้วยการให้เกียรติเจ้าของหนังสือเดิม ใช้ศัพท์เทคนิคในการอธิบาย อ้างอิงอายะฮฺอัลกุรอานและหะดีษเป็นหลักฐานเพื่อยืนยันในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ยกเรื่องราวในอดีตมาเชื่อมกับอะกีดะฮฺ และอ้างบทกลอนเพื่อสนับสนุนการอธิบายให้มีน้ำหนัก

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยชัยคฺ ต่วนมีนาล” เห็นสมควรศึกษาวิจัยในประเด็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1.บทบาทของหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน ในการพัฒนาสังคมมุสลิม

2.แนวคิดของต่วนมีนาลในหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน

บรรณานุกรม

al-Asbahaniy, Abu Na'iim Ahmad bin Abdullah bin Ahmad .1998. **Ma'rifah al-Sahabah** . Tahqaq : 'Adil bin Yusuf al-'. Al-Riyad : Dar al-Watan li Nashr.

al-Asqalaniy, Ahmad bin Ali bin Hajar. 1380. **Taqrib al-Tahdhib**. Bairut : Dar al-Ma'rifah.

al-Athariy, Abdullah bin Abd al-Hamid. 2001. **al-Wajiz fi Aqidat al-Salaf al-Saleh** al-Madinah : Maktabat al-Malik Fahad al-Wataniyah.

al-Dhahabiy, Muhammad bin Ahmad bin Uthman. 2001. **Sir A'lam al-Nubala'**. Muassasah al-Risalah.

al-Dawud, Shamsudin. 1983. **Tabaqat al-Mufassirin** s.l. Dar al-Kutub al-Hadithah.

al-Fairuz Abadiy, Muhammad bin Ya'qub. 1996. **al-Qamus al-Muhit**. Bairut : Mu'assasat al-Risalah.

Ibrahim Mustafa et al .1972.**al-Mu'jam al-Wasit**. Istanbul : al-Maktabah al-Islamiyah.

Ibn Hibban, Muhammad bin Hibban. n.d**. Sahih Ibn Hibban**. s.l. : Mu'assasat al-Risālah.

Ibn Kathir, Isma'il bin Kathir.1987. **al-Bidayah wa al-Nihayah**. Bairut : Dar al-Kutub al-'Ilmiyah.

Ibn Khalkan. 1949. **Wafayat al-A'yan**. Tab' al-Sa'adah.

Ibn Majah, Muhammad bin Yazid. n.d. **Sunan Ibn Majah**. s.l. : Matba'ah Dar Ihya' al-Kutub al-'Arabiyyah.

Ibn Manzur , Abu al-Fadl Jamal al-Din bin Mukram. 1993. **Lisan al-'Arab**. Bairut : Dar Ihya' al-Turath al-'Arabiy.

al-Khadariy, Muhammad al-Khadariy Bik. 1965. **Tarikh al-Tashri' al-Islamiy**. Misr : al-Maktabah al-Tijariyah al-Kubra.

Muslim bin al-Hajjaj. n.d. **Sahih Muslim**. Bairut : Dar 'Ihya' al-Turath al-'Arabiy.

Mustafa wa Muhammad Mursalin. 2014. Jurnal Usuludin June – July 39, 201-235**. Juhud 'Ulama' al-Muslimin fi Tarjamah al-Qur'an** . Universiti Malaya .

al-Nawawiy, Yahya bin Sharf. 1990. **al-Adhkar**. Bairut : Dar Ibn Kathir.

al-Raziy, Fakr al-Din.1993. **Manaqib al-Shafi'iy**. Tahqiq : Ahmad Hajaziy al-Saqqa. Bairut : Dar al-Jil.

Wan Suhaimi Wan Abdullah. 2001**. Nadwah Ulama Nusantara, Peranan dan Sumbangan Ulama Patani, Syeikh Zainal Abidin bin Muhammad al-Patani,** Universiti Prince of Songkhla, Thailand.

al-Zerekly, Khair al-Din al-Zerekly.2002. **al-A'lam**. 15 ed. Bairut : Dar al-Ilm al-Malayin.

บทความวิจัย

ดะอฺวะฮฺด้วยหลักอัลวะซอฏียะฮฺผ่านการนำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์

มูหะมัด คอยา*, ซาฝีอี อาดำ**

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี E-mail : muhamad1970@hotmail.com

** ดร. (สาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี E-mail : ardam1234@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางสายกลางหรืออัลวะซอฏียะฮฺในการดะอฺวะฮฺมวลชนผ่านคุฏบะฮฺวันศุกร์ โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารซึ่งมีแหล่งที่มาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบบันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อให้ประจักษ์ถึงการดะอฺวะฮฺของท่านนบี ﷺ และแนวคิดตลอดจนวิธีการเผยแพร่ดะอฺวะฮฺในสังคมที่อยู่ในแนวทางสายกลาง ทัศนคติที่ถูกต้องของนักดาอีย์ที่เป็นผู้นำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์ประจำสัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่าการนำเสนอคุฏบะฮฺของท่านนบี ﷺ และสมัยเคาะลีฟะฮฺผู้ทรงคุณธรรมเป็นการนำเสนอคุฏบะฮฺที่เป็นกลาง พอเหมาะ ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับ เช่นเดียวกับผู้นำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์ในปัจจุบันควรมีทัศนคติที่เป็นกลาง สร้างสรรค์ ถูกต้อง และสามารถโน้มน้าวผู้ฟังสู่การเข้าใจในเนื้อหาที่เป็นความจริง จนนำไปสู่การเป็นมุสลิมที่ดี มีวิสัยทัศน์ สร้างสังคมสันติ และอยู่บนแนวทางที่ถูกต้อง โดยไม่สร้างความแตกแยกในสังคมด้วยทัศนคติที่ลำเอียง สร้างพรรคพวก แม้อาจมีความหลากหลายด้านทัศนคติก็ตาม

คำสำคัญ: อัลวะสะฏียะฮฺ, การดะอฺวะฮฺ, คุฏบะฮฺวันศุกร์

RESEARCH

The Propagation With Al Wasatiyah Throuth The Friday Khutbah

Moohamad Khoya*, Syafie Ardam**

* Doctorial Candidate.Islamic Studies.College of Islamic Studies, Prince of Songkhla University, Pattani Campus. E-mail: muhamad1970@hotmail.com

** Dr.(Middle East Lecturer) Thesis Advisor, Islamic Studies.College of Islamic Studies Prince of Songkhla University, Pattani Campus. E-mail: Ardam1234@gmail.com

Abstract

This study was a research journal, The purpose was to study the middle path or Al wasatiyah with the propagation to the mass on the Friday Khutbah, The data collection was (1) To study the information from the printed matter. (2) To collect data by using data collecting paper.(3)To analyze the data by using Islamic principles to compare with Sunnah of the Prophet (Peace be upon him) what was his attitude, his propagating strategies in the society on the middle path and also the attitude of muslim scholars who gave the Friday Khutbah. The result was that the prophet's khutbah and the Khutbah of the righteous Khalifah was on the middle path, Appropriation, Explication and it was acceptable as the speaker (Khateeb) in now days have to be compact, middle, creative and encourage to the listeners to understand the truth and lead them to be good muslims, to give them the good attitude to live peacefully in the society on the based minded or patisant even there were many attitude in the society.

Key words: Al-Wasatiyah, Da'wah, Khutbah

บทนำ

การเชิญชวนดะอฺวะฮฺสู่ความดีนั้นเป็นภารกิจหลักของบรรดาเราะสูลทุกยุคสมัยที่ได้เชิญชวนมนุษย์สู่การศรัทธาเพื่อให้เกิดการยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการยึดมั่นกับบทบัญญัติของพระองค์ เข้าใจอย่างถ่องแท้ควบคู่กับการกระทำความดีด้วยการประกอบอิบาดะฮฺ มีคุณธรรมเป็นที่พึ่ง มีจริยธรรมที่งดงามในการดำเนินชีวิต ละเว้นจากความชั่วและบาปทั้งปวง

ภารกิจดังกล่าวไม่ได้สิ้นสุดด้วยการจากไปของท่านนบี ﷺ แต่บรรดาเราะหาบะฮฺ رضي الله عنهم และบรรดาอุละมาอฺผู้รู้ทั้งหลายยังคงสานภารกิจสำคัญนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยยึดหลักคำสอนจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน อัสสุนนะฮฺ และศาสตร์ร่วมสมัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วยการบูรณาการกับศาสตร์ที่หลากหลาย ทันสมัย มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อกลุ่มเป้าหมายโดยหวังการชี้นำทางที่เที่ยงตรงเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเชิญชวนได้รับความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ

รูปแบบการดะอฺวะฮฺมีหลากหลาย ล้วนมีจุดหมายเดียวกันคือเพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจหลักการศาสนา ได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง เป็นคนดีและยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งนักเผยแพร่ที่ปรารถนาความเจริญของประชาชาติด้วยหลักธรรมทุกท่านนั้นย่อมอุทิศตนที่จะฟื้นฟูหลักคำสอนศาสนา พัฒนาสังคมด้วยการเสริมสร้างความรู้และปรับความเข้าใจให้สอดคล้องกับหลักการที่มาจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง เพื่อให้สังคมตื่นตัว เจริญรุ่งเรืองด้วยหลักธรรม มั่งคั่งด้วยคุณธรรม งดงามด้วยจริยธรรม เป็นสังคมที่แสวงหาความจริงจากแหล่งความรู้ที่เชื่อถือได้ทั้งด้วยการอ่าน การฟัง การเขียน หรือแม้กระทั่งในรูปอวจนะภาษาก็ตาม ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีในการดำรงชีวิต

เป็นที่ประจักษ์ว่าวิธีการเผยแพร่ของท่านนบี ﷺ และบรรดาดาอีย์ทุกยุคสมัยนั้น มีสองรูปแบบเป็นอย่างน้อย คือการดะอฺวะฮฺส่วนตัวที่มักเกิดขึ้นในหมู่เครือญาติหรือคนใกล้ชิด และการดะอฺวะฮฺทั่วไปที่มีมักเกิดขึ้นในศาสนสถาน ซึ่งทั้งสองรูปแบบนั้นล้วนเป็นการเชิญชวนเพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจและรับคำสอนอิสลาม มีหลักการศรัทธาที่บริสุทธิ์ สามารถปฏิบัติตนอยู่บนแนวทางที่ถูกต้องทั้งวิถีดำเนินชีวิตและการประกอบอิบาดะฮฺ ซึ่งการดะอฺวะฮฺของท่านนบี ﷺ นั้นแสดงถึงการดะอฺวะฮฺที่อยู่บนพื้นฐานสายกลาง ท่านได้ปฏิบัติอย่างดีเยี่ยมทั้งด้วยวาจาและการแสดงออกที่เป็นแบบอย่างแก่ทุกคน ซึ่งล้วนประทับใจและยอมรับการเป็นเราะสูลที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ อย่างแท้จริง

ดาอีย์ทุกคนควรศึกษาวิธีการนำเสนออิสลามที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์อิสลาม และด้วยศาสตร์ต่าง ๆ ที่ทันสมัยโดยใช้แนวทางสายกลางหรือแนวทางอัลวะซอฏียะฮฺ เพื่อให้เกิดทักษะและประสบการณ์ ไม่รีบเร่งในผลการดะอฺวะฮฺ แต่หวังในความเข้าใจที่บริสุทธิ์ ถูกต้อง และเป็นกลางในหมู่กลุ่มเป้าหมายโดยใช้หลักสัจธรรมอย่างต่อเนื่อง เพราะการชี้นำทางฮิดายะฮฺแก่ผู้ที่ถูกเชิญชวนนั้นย่อมอยู่ที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เพียงองค์เดียว ส่วนดาอีย์มีหน้าที่เผยแพร่ความดีที่มาจากอัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺพร้อมด้วยการอธิบายที่ถูกต้อง เป็นกลางทั้งด้วยวาจาและแบบอย่างที่ดี

หนึ่งในรูปแบบการเผยแพร่ดะอฺวะฮฺด้วยวาจาของท่านนบี ﷺ คือการนำเสนอคุฏบะฮฺแก่บรรดาเศาะหาบะฮฺที่ร่วมละหมาดวันศุกร์ คุฏบะฮฺของท่านกะทัดรัด ชัดเจน เที่ยงตรง ครอบคลุมทุกด้าน เป็นที่ยอมรับและที่สำคัญคือเป็นบทเรียนแก่ผู้ฟัง จนสามารถนำใช้เป็นเสบียงในการดำเนินชีวิตสู่ความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งการละหมาดวันศุกร์เป็นวาญิบสำหรับผู้ชายที่บรรลุศาสนภาวะและจำเป็นต้องฟัง

คุฏบะฮฺทุกครั้งก่อนละหมาด เนื้อหาคุฏบะฮฺก็ย่อมเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้สังคมได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การนำเสนอที่ถูกวิธีย่อมเป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง และปรารถนาที่จะให้ทุกมัสญิดในชุมชนมีการนำเสนอคุฏบะฮฺที่เข้าใจง่าย บนพื้นฐานของทางสายกลางหรือแนวทางอัลวะศอฏิยยะฮฺ ซึ่งเป็นแนวทางที่มาจากหลักคำสอนที่มีในคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺ

เมื่อคุฏบะฮฺเป็นส่วนหนึ่งของการดะอฺวะฮฺแล้ว จึงเป็นโอกาสดีสำหรับเคาะฏีบที่ควรเลือกหัวข้อและกำหนดเนื้อหาที่เป็นกลาง พอเหมาะกับผู้ที่ร่วมละหมาดวันศุกร์ ได้ฟังสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ทุกคนได้รับความรู้ความเข้าใจ สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ถึงแม้ส่วนสำคัญของคุฏบะฮฺจะเน้นเรื่องการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามที่สามารถแก้ปัญหาในชุมชนหมู่บ้าน สอดคล้องกับอายะฮฺอัลกุรอานที่พระองค์ฯ ทรงเรียกร้องให้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายรีบไปยังมัสญิดในวันศุกร์เพื่อฟังการตักเตือนและรำลึกถึงพระองค์ ฯ ด้วยการละหมาดอย่างพร้อมเพรียงกัน

ด้วยเหตุผลข้างต้น ผู้ศึกษาจึงเห็นควรศึกษาแนวทางอัลวะศอฏิยยะฮฺกับการดะอฺวะฮฺมวลชนผ่านการนำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์ ผู้ศึกษาหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้จะอำนวยประโยชน์ให้กับวิทยาการอิสลาม และผู้ที่หวังในทางสายกลางในการนำเสนอหลักการและการดะอฺวะฮฺอิสลาม ทั้งปัจจุบันและอนาคต และผู้ศึกษาเห็นว่าแนวทางสายกลางเท่านั้นสามารถที่จะนำพาสังคมสู่สันติสุขตลอดกาล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดะอฺวะฮฺมวลชนบนแนวทางสายกลางอัลวะศอฏิยยะฮฺด้วยการนำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาถึงการนำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีการเผยแพร่สู่ความเข้าใจศาสนาและวิถีชีวิตบนแนวทางที่ถูกต้องและเป็นกลาง

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะการนำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

อัลวะศอฏิยยะฮฺ หมายถึง ดุลยภาพ ความสมดุลของแนวคิด และการนำเสนอหลักการอิสลามต่อสาธารณชนเพื่อให้เกิดการเข้าใจที่ถูกต้องตรงตามหลักการที่มาจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และท่านเราะสูล ﷺ ด้วยการอธิบายจากบรรดาอุลามาอฺผู้รู้ที่มีทัศนคติที่อยู่บนแนวทางสายกลางและไม่ลำเอียง

การดะอฺวะฮฺ หมายถึงการเชิญชวนสู่การศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และคำสอนที่มาจากบรรดาเราะสูล ด้วยการยึดมั่นและทำตามตลอดจนปฏิบัติอย่างเคร่งครัดด้วยหลักการอิสลาม หลักการอิหม่านและหลักการอิหฺสาน หรือเป็นการเรียกร้องและแนะนำผู้อื่นสู่การเข้าใจอิสลามที่มาจากบทบัญญัติในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และวจนะของท่านเราะสูล ﷺ ด้วยวิธีการที่หลากหลายและทันสมัยกับกลุ่มเป้าหมาย

ดาอีย์ หมายถึง ผู้เชิญชวน ผู้เผยแพร่ ทำหน้าที่เป็นผู้เชื้อเชิญคนอื่นสู่การเข้าใจหลักการศาสนาอิสลามด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สาสน์อิสลามนั้นเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างสมบูรณ์แบบ

มวลชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่รวมตัวกันในสถานที่แห่งหนึ่งด้วยวัตถุประสงค์ที่มีการนัดหมายมาก่อนหรือเป็นที่ทราบกันในหมู่พวกเขา

คุฏบะฮฺวันศุกร์ หมายถึง ถ้อยคำหรือประโยคที่มีการนำเสนอแก่ผู้ฟังในวันศุกร์ก่อนพิธีการละหมาดซึ่งเนื้อหาในคุฏบะฮฺวันศุกร์เป็นการให้ความรู้ต่าง ๆ และเป็นการสั่งเสียแก่ผู้ฟังเพื่อให้เกิดการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ตลอดจนยึดมั่นในคำสอนของศาสนาเพื่อให้การดำเนินชีวิตตรงกับหลักการศาสนา

เคาะฏีบ หมายถึง ผู้นำเสนอเนื้อหาปาฐกถาหรือคุฏบะฮฺก่อนละหมาดวันศุกร์ในมัสญิด อาจโดยตำแหน่งหรือผู้ที่ได้รับเชิญให้นำแสดงคุฏบะฮแก่ผู้ร่วมละหมาดทุกสัปดาห์โดยใช้ประโยคคำพูดด้วยปากเปล่าหรืออ่านจากเอกสารที่ได้เตรียมไว้เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟัง

วิธีการศึกษา

1. รูปแบบการศึกษา

การศึกษาเรื่อง“อัลวะศอฏิยยะฮฺในการดะอฺวะฮฺมวลชนผ่านคุฏบะฮฺวันศุกร์”เป็นการศึกษาเอกสารโดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งมีแหล่งที่มาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ

2. เครื่องมือในการศึกษา

สำหรับการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อมูลเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้บันทึกชื่อตำราอ้างอิง ผู้แต่ง โรงพิมพ์ ปีที่พิมพ์และสถานที่พิมพ์ นอกจากนี้ยังใช้บันทึกข้อความและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและแนวคิดของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อการดะอฺวะฮฺ ตลอดจนใช้บันทึกข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการได้มาของข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้มาจากการศึกษาค้นคว้า การอ่านและการรวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เป็นหนังสือ ตำรา งานวิจัยและบทความวิชาการเกี่ยวกับการดะอฺวะฮฺ และบทบัญญัติว่าด้วยการนำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์ซึ่งมีแหล่งที่มาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ

4. การจัดกระทำข้อมูล

ในการศึกษาแนวทางอัลวะศอฏิยยะฮฺในการดะอฺวะฮฺมวลชนผ่านคุฏบะฮฺวันศุกร์ครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสารซึ่งได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ได้จากหนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัยและบทความทางวิชาการซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสารดังนั้นผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำมาวิเคราะห์ และใช้การตรวจสอบวิเคราะห์โดยจำแนกออกเป็น 1) การตรวจสอบวิเคราะห์ภายนอกหรือการวิพากษ์หลักฐาน เพื่อตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลรวมถึงการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร และ2) การตรวจสอบวิเคราะห์ภายในหรือการวิพากษ์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบในการประเมินค่าและตีความข้อมูลที่ได้นำมาศึกษา

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องแนวทางสายกลางหรืออัลวะสะฏียะฮฺในการดะอฺวะฮฺมวลชนผ่านคุฏบะฮฺวันศุกร์ พบว่าการดะอฺวะฮฺเชิญชวนสู่ความดีงามนั้นเป็นภารกิจหลักของบรรดาเราะสูลทุกยุคสมัยที่ได้เชิญชวนมนุษย์สู่การศรัทธาเพื่อให้เกิดการยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ ด้วยเข้าใจและการยึดมั่นกับบทบัญญัติของพระองค์ ควบคู่กับการปฏิบัติความดีด้วยการประกอบอิบาดะฮฺ มีคุณธรรมเป็นที่พึ่ง มีจริยธรรมที่งดงามในการดำเนินชีวิต ละเว้นจากความชั่วและบาปทั้งปวง ดังอายะฮฺที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴾ (النور : بعض من آية 54)

ความว่า และไม่มีภาระสำหรับศาสนทูตอื่นจากการเผยแพร่ (หลักธรรมที่ได้รับการประทานมา) (อันนูร์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ 54)

จากอายะฮฺข้างต้น อัฏเฏาะบะรีย์ (al-Tabariy, 1422 : 17/ 345) ได้อธิบายว่า บรรดาเราะสูลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้เผยแพร่สัจธรรมนั้นไม่มีภารกิจใดที่สำคัญกว่าการเชิญชวนประชาชาติของตนอย่างชัดแจ้งดังความประสงค์ของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เช่นเดียวกับภารกิจของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ได้เชิญชวนผู้คนขณะนั้นด้วยการเผยแพร่สัจธรรม เพื่อท่านจะได้เป็นพยานแก่ประชาชาตินี้และทุกประชาชาติว่าการปฏิบัติภารกิจดะอฺวะฮฺนั้นได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้ว

ภารกิจการดะอฺวะฮฺไม่ได้สิ้นสุดด้วยการจากไปของท่านนบี ﷺ แต่บรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ และบรรดาอุละมาอฺผู้รู้ทั้งหลายยังคงสานภารกิจที่สำคัญนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยยึดหลักคำสอนจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน อัสสุนนะฮฺ และศาสตร์ร่วมสมัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทันสมัย มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อกลุ่มเป้าหมายโดยหวังการชี้นำทางที่เที่ยงตรงและได้รับความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ แก่กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเชิญชวน

รูปแบบการดะอฺวะฮฺมีหลากหลาย แต่เป็นที่ประจักษ์ในหมู่นักดาอีย์มีสองรูปแบบสำคัญ คือการดะอฺวะฮฺส่วนตัวที่มักเกิดขึ้นในหมู่เครือญาติหรือคนใกล้ชิด และการดะอฺวะฮฺทั่วไปที่มักเกิดขึ้นในศาสนสถาน ซึ่งทั้งสองรูปแบบมีจุดหมายเดียวกันคือเพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจหลักการศาสนา ได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง เป็นคนดีและยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งนักเผยแพร่ที่ปรารถนาความเจริญของประชาชาติด้วยหลักธรรมทุกคนย่อมอุทิศตนที่จะฟื้นฟูหลักคำสอนศาสนา พัฒนาสังคมด้วยการเสริมสร้างความรู้และปรับความเข้าใจให้สอดคล้องกับหลักการที่มาจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง เพื่อให้สังคมตื่นตัว เจริญรุ่งเรืองด้วยหลักธรรม มั่งคั่งด้วยคุณธรรม งดงามด้วยจริยธรรม จนเป็นสังคมที่แสวงหาความจริงที่เชื่อถือได้ ในทุกรูปแบบทั้งการอ่าน การพูด การเขียน หรือแม้กระทั่งในรูปอวจนะภาษาก็ตาม ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีในการดำรงชีวิต

การดะอฺวะฮฺเชิญชวนสู่แนวทางสัจธรรมนั้นเป็นคำสั่งจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ แก่ท่านนบี ﷺ เพื่อให้ท่านเชิญชวนคนสู่แนวทางของพระองค์ฯ ด้วยวิทยญาณ ซึ่งในเรื่องนี้ อิบนุ ญะรีร์ ได้กล่าวว่าเป็นการเชิญชวนเพื่อกลับไปสู่อัลกุรอาน อัสสุนนะฮฺ ด้วยการตักเตือนเพื่อห่างไกลจากข้อห้ามต่าง ๆ และระมัดระวังจากภัยพิบัติที่มาจากพระองค์ฯและพระองค์ทรงให้ท่านนบีประกาศแก่ญิบและมนุษย์ว่านี่คือแนวทางที่ฉันและผู้ตาม

ฉันเชิญชวนสู่การปฏิญาณตนด้วยความเอกกะและไม่มีการตั้งภาคีใด ๆกับพระองค์ บนแนวทางที่ชัดเจนด้วยหลักฐานทั้งที่เป็นบทบัญญัติและสติปัญญา (Ibn Kathir : 2000. 8/91-92)

หนึ่งในรูปแบบการเผยแพร่ดะอฺวะฮฺด้วยวาจาของท่านนบี ﷺ คือการนำเสนอคุฏบะฮฺแก่บรรดาเศาะหาบะฮฺที่ร่วมละหมาดวันศุกร์ การนำเสนอคุฏบะฮฺของท่านเป็นการนำเสนอที่กะทัดรัด ชัดเจน เที่ยงตรง ครอบคลุมทุกด้าน เป็นที่ยอมรับ และที่สำคัญคือเป็นบทเรียนแก่ผู้ฟัง จนสามารถนำใช้เป็นเสบียงในการดำเนินชีวิตสู่ความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งเมื่อเทียบกับสังคมปัจจุบัน หากคนส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับเนื้อหาคุฏบะฮฺจนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้ว การนำเสนอคุฏบะฮฺดังกล่าวย่อมเป็นที่ชื่นชอบของสังคม และปรารถนาที่จะให้ทุกมัสญิดในชุมชนมีการเผยแพร่คำสอนอิสลามที่เข้าใจง่าย บนพื้นฐานของทางสายกลางหรือแนวทางอัลวะศอฏิยยะฮฺ ซึ่งเป็นแนวทางที่มาจากหลักคำสอนที่มีในคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺ

อัตตุรกีย์ (al-Turkiey : 1997. 20-24) ได้กล่าวว่า แนวทางการเผยแพร่ของท่านนบี ﷺ นั้นเป็นแนวทางสายกลางมาตั้งแต่เริ่มต้นของการดะอฺวะฮฺ แต่แนวทางที่แหวกแนวนั้นเป็นแนวทางที่สุดโต่งและหย่อนยานไม่ว่าจะเกิดขึ้นในยุคและสถานที่ใดก็ตาม ดังนั้นดาอีย์รวมถึงผู้นำเสนอคุฏบะฮฺทุกคนควรเพิ่มพูนความรู้ด้วยการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่ถูกต้องที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺด้วยกระบวนการอธิบายที่ถูกต้อง เพิ่มพูนอิหม่านด้วยการศึกษาควบคู่กับการปฏิบัติอามาลที่ศอลิหฺ ส่วนผู้รู้ควรดะอฺวะฮฺบรรดามุสลิมให้เกิดความเข้มแข็งกับการยึดมั่นในศาสนา บนแนวทางอัลวะศอฏิยยะฮฺ และควรดะอฺวะฮฺคนต่างศาสนิกเพื่อให้เข้าใจหลักคำสอการอิสลาม ได้รับฮิดายะฮฺทางนำจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ อย่างค่อยเป็นค่อยไป

ดาอีย์ทุกคนควรศึกษาวิธีการนำเสนออิสลามด้วยทักษะที่ทันสมัยโดยใช้แนวทางสายกลางหรือแนวทางอัลวะศอฏิยยะฮฺ เพื่อให้เกิดทักษะและประสบการณ์ โดยไม่รีบเร่งถึงผลการดะอฺวะฮฺ แต่หวังในความเข้าใจอย่างถ่องแท้ที่จะเกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายโดยใช้หลักความถูกต้องอย่างต่อเนื่อง เพราะฮิดายะฮฺหรือทางนำที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้ที่ถูกเชิญชวนนั้นย่อมอยู่ที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เพียงองค์เดียว ส่วนดาอีย์มีหน้าที่เผยแพร่สัจธรรมที่มาจากอัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺพร้อมด้วยการอธิบายทั้งด้วยวาจาและแบบอย่างที่ดีเท่าที่มีความสามารถ

ผู้ที่ดำเนินการดะอฺวะฮฺเชิญชวนมนุษย์สู่ความดีทุกยุคสมัย ย่อมเป็นผู้ที่ประเสริฐด้วยวาจาและการกระทำที่ดีเลิศ อีกทั้งยังได้รับการชื่นชมจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ว่าเป็นคนที่มีคำพูดที่ดีเลิศยิ่ง ดังอายะฮฺที่พระองค์ตรัสว่า

﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴾ (فصلت : 33)

ความว่า และใครกันเล่า ที่จะมีถ้อยคำอันงดงามยิ่งไปกว่าบุคคลที่เรียกร้อง(ผู้อื่น)ไปสู่(แนวทางของ)อัลลอฮฺ และประพฤติแต่ความดี และเขากล่าวว่า “แท้จริงตัวฉันเป็นผู้หนึ่งจากบรรดาผู้สวามิภักดิ์” (ฟุศศิลัต: 33)

อัลกุรฏุบีย์ (al-Qurtubiy, 1427 : 18/ 419) กล่าวว่า ผู้ที่ถูกกล่าวในอายะฮฺคือท่านนบี ﷺ นั่นเอง รวมถึงบุคคลทั่วไปที่เชิญชวนเพื่อนมนุษย์สู่ทางนำของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการประกอบศาสนกิจทั้งที่เป็น

วาญิบและสุนัต พร้อมทั้งห่างไกลจากสิ่งต้องห้ามทั้งปวง อัล เฏาะบารีย์ (al-Tabariy, 1422 : 20/ 429-430) ได้อธิบายว่าอายะฮฺดังกล่าวว่า ผู้ที่มีคุณลักษณะดังอายะฮฺข้างต้นนั้นย่อมเป็นบ่าวที่ดี ด้วยการปฏิญาณตนและยอมรับว่าพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงเป็นพระผู้เป็นเจ้าของเขา เผยแพร่สัจธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ ปฏิบัติในหลักคำสอนที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ และห่างไกลจากสิ่งที่ต้องห้ามทั้งปวง

เมื่อคุฏบะฮฺเป็นส่วนหนึ่งของการดะอฺวะฮฺ จึงเป็นโอกาสดีสำหรับเคาะฏีบที่ควรกำหนดหัวข้อและเนื้อหาที่พอเหมาะกับผู้ที่ร่วมละหมาดวันศุกร์ ได้ฟังสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ทุกคนได้รับความรู้ความเข้าใจ สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ถึงแม้ส่วนสำคัญของคุฏบะฮฺจะเน้นเรื่องการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามที่สามารถแก้ปัญหาในชุมชนหมู่บ้าน สอดคล้องกับอายะฮฺอัลกุรอานที่พระองค์ฯ ทรงเรียกร้องให้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายรีบไปยังมัสญิดในวันศุกร์เพื่อฟังการตักเตือนและรำลึกถึงพระองค์ ฯ ด้วยการละหมาดอย่างพร้อมเพรียงกัน

การนำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์แก่ผู้คนจำนวนมาก เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจกับหลักการศาสนาและสามารถแก้ปัญหาสังคม อะลี (Ali,1991:11) ได้กล่าวว่า เมื่อนักเผยแพร่ได้บูรณาการการดะอฺวะฮฺด้วยวิธีที่หลากหลาย คุฏบะฮฺวันศุกร์ก็เป็นส่วนหนึ่งของการดะอฺวะฮฺที่มีเนื้อหาเจาะจงเป็นการเฉพาะหรือเป็นการชี้นำสังคมทั่วไป ถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปสังคมด้วยความรู้เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคน โดยเน้นถึงยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ การใช้ชีวิตที่ถูกต้องตามอัสสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ การสร้างสังคมที่ดีด้วยความรู้ที่หลากหลายที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ร่วมละหมาด

คุฏบะฮฺจะสั้นหรือยาวนั้นขึ้นอยู่กับหัวข้อ เนื้อหา และความสำคัญของการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ถ้าหากคุฏบะฮฺสั้น ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ดีและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ก็ถือว่าเป็นคุฏบะฮฺที่ดี แต่หากคุฏบะฮฺสั้น ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจและไม่ได้ให้ประโยชน์ต่อผู้ฟัง ก็ถือว่าเป็นคุฏบะฮฺที่ไม่ดี ถึงแม้ในเนื้อหาจะเต็มไปด้วยหลักฐานจากอายะฮฺจาก อัลกุรอานและอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ก็ตาม ก็ถือว่าคุฏบะฮฺนั้นต้องพัฒนาวิธีการนำเสนอ เพราะผู้เขียนได้กล่าวว่า คุฏบะฮฺที่ดีนั้นต้องมีปัจจัยหลายอย่างควบคู่กัน เช่น คุณลักษณะของผู้แสดงคุฏบะฮฺที่ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการพูด การนำเสนอ การเลือกหัวข้อ การใช้ถ้อยคำ การใช้เสียงสูงเสียงต่ำ การเริ่มต้นเกริ่นนำก่อนเข้าสู่เนื้อหา การวรรคตอนระหว่างการนำเสนอ การสรุปผล การหยิบยกหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ จากประวัติศาสตร์ที่เป็นบทเรียนแก่ผู้ฟัง การเปรียบเทียบเหตุการณ์หนึ่งอันเป็นผลดีต่อผู้ฟัง การกล่าวกลอน เรื่องราวที่น่าสนใจ และอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำผลจากการฟังคุฏบะฮฺไปใช้ประโยชน์ได้ อันเป็นความรู้ใหม่หรือเป็นการตักเตือน กระตุ้นให้ยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ และเป็นคนที่เข้าใจวิถีชีวิตที่ดีอันนำไปสู่ความสุขทั้งโลกนี้และอาคิเราะฮฺ

มุฮัมมัด ยุสรียฺ (Muhammad Yusri,1418 :77-80) ได้ให้ทัศนะว่า สาระและเนื้อหาที่ถูกนำเสนอในคุฏบะฮฺนั้นจะสะท้อนถึงความเป็นคุฏบะฮฺที่ไม่ได้เจาะจงเฉพาะเรื่องการยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ และเรื่องอาคิเราะฮฺเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเนื้อหาที่ถูกกล่าวเพื่อเป็นแนวทางชีวิตที่เป็นประโยชน์และเป็นบทเรียนแก่ผู้ฟัง เปี่ยมด้วยคุณค่า มากหลายด้วยเนื้อหา เคาะฏีบควรนำเสนอสิ่งที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ตรงประเด็นและตรงจุดกับปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมนำเสนอวิธีแก้ไข แนะนำทางออกของปัญหา เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์สูงสุดจากการฟังการเชิญชวนสู่ความดีงามนั้น เข้าใจอย่างถ่องแท้ ควบคู่กับการกระทำความดีด้วยการประกอบอิบาดะฮฺ มีคุณธรรมเป็นที่พึ่ง มีจริยธรรมที่งดงามในการดำเนินชีวิต

สัยฟ์ อัลอิสลาม (Saif al-Islam,1406 : 65-66) เห็นว่าคุฏบะฮฺเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมทุกระดับด้วยบทบาทของผู้นำที่มีจิตสำนึกในการยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วยวิธีการเผยแพร่เชิญชวน เพื่อให้คนเหล่านั้นหลุดพ้นจากความมืดมนต์สู่รัศมีแห่งแสงสว่าง อันจะเห็นได้ชัดของส่วนหนึ่งจากการพัฒนาสังคมในสมัยของท่านนบี ﷺ ด้วยการนำเสนอคุฏบะฮฺที่แสดงถึงความจริงใจของท่าน

อย่างไรก็ดี ถึงแม้คุฏบะฮฺเป็นส่วนหนึ่งของการดะอฺวะฮฺ แต่กระบวนการนำเสนอย่อมแตกต่างจากการดะอฺวะฮฺในรูปแบบอื่น อาทิ การเตรียมคนที่มีความรู้ความสามารถและสันทัศน์ในเรื่องการนำเสนอคุฏบะฮฺ การเลือกหัวข้อที่เหมาะกับสถานการณ์ การกล่าวบทเกริ่นนำ การนำสู่เนื้อหาตามกฎและเงื่อนไข การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา การนำหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ การหยิบยกปัญหา การเสนอทางแก้ให้กับสังคม

สรุปผล

คุฏบะฮฺและละหมาดวันศุกร์ย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งกับสังคมมุสลิมที่อาจหาได้ไม่ง่ายนักที่มีคนรวมตัวในมัสญิดเป็นจำนวนมากในเวลาอันจำกัดซึ่งย่อมหายากหากไม่ใช่เพราะการฟังคุฏบะฮฺโดยไม่มีใครเชิญชวนนอกจากเสียงอะซาน ผู้นำเสนอคุฏบะฮฺควรมีการวางแผนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟังมากที่สุด ให้ความรู้และปัจจัยต่าง ๆ ที่ผู้ฟังสามารถนำไปพัฒนาชุมชนและสังคมตามหลักคำสอนจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺเพื่อให้เกิดคุณธรรมในชีวิต หากมีการวางแผนอย่างมีระบบ เช่นการเตรียมคนที่มีความรู้และสันทัศน์ในเรื่องการนำเสนอคุฏบะฮฺ การเลือกหัวข้อที่เหมาะกับสถานการณ์ การกล่าวบทเกริ่นนำ การนำสู่เนื้อหาตามกฎและเงื่อนไข การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา การนำหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ สร้างสรรค์ เร้าใจ เป็นสิ่งใหม่ให้แก่ผู้ฟังด้วยการหยิบยกปัญหา การเสนอทางแก้ และที่สำคัญคือการนำเสนอเนื้อหาที่ถูกต้อง เป็นกลาง สามารถสรุปผลได้ถูกต้องตรงประเด็น คุฏบะฮฺก็จะกลายเป็นการสร้างสังคมคุณธรรมเป็นอย่างยิ่ง

คุฏบะฮฺและละหมาดวันศุกร์ย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งกับสังคมมุสลิมที่อาจหาได้ไม่ง่ายนักที่มีคนรวมตัวในมัสญิดเป็นจำนวนมากในเวลาอันจำกัดซึ่งย่อมหายากหากไม่ใช่เพราะการฟังคุฏบะฮฺโดยไม่มีใครเชิญชวนนอกจากเสียงอะซาน ผู้นำเสนอคุฏบะฮฺควรมีการวางแผนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟังมากที่สุด ให้ความรู้และปัจจัยต่าง ๆ ที่ผู้ฟังสามารถนำไปพัฒนาชุมชนและสังคมตามหลักคำสอนจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺเพื่อให้เกิดคุณธรรมในชีวิต หากมีการวางแผนอย่างมีระบบ เช่นการเตรียมคนที่มีความรู้และสันทัศน์ในเรื่องการนำเสนอคุฏบะฮฺ การเลือกหัวข้อที่เหมาะกับสถานการณ์ การกล่าวบทเกริ่นนำ การนำสู่เนื้อหาตามกฎและเงื่อนไข การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา การนำหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ สร้างสรรค์ เร้าใจ เป็นสิ่งใหม่ให้แก่ผู้ฟังด้วยการหยิบยกปัญหา การเสนอทางแก้ และที่สำคัญคือการนำเสนอเนื้อหาที่ถูกต้อง เป็นกลาง สามารถสรุปผลได้ถูกต้องตรงประเด็น คุฏบะฮฺก็จะกลายเป็นการสร้างสังคมคุณธรรมเป็นอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

วินัย สะมะอุน. 2524. **อัลกุรอานฉบับแปลภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม.

al-Qurtubiy,Abu Abdullah Muhammad bin Ahmad al-Ansoriey. 2006-1427.**al-Jami' li ahkam al-Quraan**. (الجامع لأحكام القرآن) Beirut : Mu assasah al-Risalah .

al-Tabariy, 1422-2001. **Jami' al-Bayan an ta'wil a yil al-Guraan** (جامع البيان عن تأويل آي القرآن)al-Kahiroh : Dar Hijr.

al-Turkiey,1998. **al Ummah al Wasat** (الأمة الوسط) al-majallah al Arabiyah: Jeddah. Saudi Arabia.

Ali, Abdulhalim Mahmud,1991 . **Al-Masjid wa-asaruhu fi al- mujtama' Al-Islami** (المسجد وأثره في المجتمع الإسلامي) . al-Kahiroh : Dar al-Manar al-Hadithah.

Ibnu Kathir,Imaduddin Abu al-Fidaa' Ismail bin Umar Ibnu Kathir, 1421-2001. **Tafsir al-Quran al-Azeem** (تفسير القرآن العظيم). al-Riyadh: Dar al-Salam.

Mohammad Yusri,1424-2003. **Ma a lim fi Usul al-Da'wah** (معالم في أصول الدعوة). al-Riyadh: Maktabah al-Malik Fahad.

Saif al-Islam Ali Matar.1406-1986. **al-Taqhaiyyur al-Ijtimaiey**. (التغير الاجتماعي دراسة تحليلية من منظور التربية الاسلامية) al-Mansurah: Dar al-Wafaa'.

บทความวิจัย

การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

พรรณี แพงทิพย์* , สิทธิกร สุมาลี**

* นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: อาจารย์ที่ปรึกษา
Corresponding author : e- mail : ppangtip@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และ 2) ศึกษาผลการใช้ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการใช้ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมด 194 คน มาจากนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร ที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 134 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ, อาจารย์นิเทศก์ จำนวน 30 คน และพี่เลี้ยงจากหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามปลายเปิดเพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา, แบบประเมินประสิทธิภาพระบบสารสนเทศด้วยเทคนิค Black box Testing สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบสอบถามความพึงพอใจของตัวอย่างที่มีต่อการใช้งานระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเขียนเรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาในบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คือ ปัญหาการเลือกสถานที่การฝึกประสบการณ์ ปัญหาการติดต่อประสานงานของผู้ที่เกี่ยวข้อง และปัญหาการนิเทศของอาจารย์นิเทศก์ และมีข้อเสนอแนะว่า ควรนำระบบสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา 2) ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นนำเสนอบนเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่ URL: http://eduservice.yru.ac.th/experience/ และมีประสิทธิภาพในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยที่ 4.26 หมายถึงระบบสารสนเทศสามาถนำไปงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3) อาจารย์นิเทศก์ พี่เลี้ยงและนักศึกษามีความพึงพอใจในการใช้ระบบสารนสนเทศในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24, 4.16 และ 4.13 ตามลำดับ

คำสำคัญ : ระบบสารสนเทศ, การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

RESEARCH

Information System Development for Field Experience Practice Management of Sciences Students at Yala Rajabhat University.

Pannee Pangtip*, Sittikorn Sumalee**

* Student of Doctor, Department of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.
** Asst. Prof. Dr. of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.

Abstract

This study aims to; 1) develop the information system for field experience practice of science students at Yala Rajabhat University and 2) study the use of the developed information system. The research methodology was divided into 3 steps; step 1 was to study the performance, problem and the need in management of sciences students in field experience practice, step 2 was to develop the information system for field experience practice and step 3 was to study the use of the developed information system. The samples used were 194 people who are 134 students from the faculty of Science Technology and Agriculture, who registered this course "field experience practice" in the second semester of academic year 2017, that were selected using stratified random sampling, 30 supervisors and 30 mentors for evaluators from the workplace. The research tool was the open ended questionnaire, the Black Box Testing form for evaluating the efficiency of information system and satisfaction questionnaire. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation and descriptive report was employed.

The findings indicated that; 1) the problems of field experience practice management were the selection of the workplace for the field experience practice, the problems of how to coordinate with the relevant persons, the problems of problems of supervisor and the need of information system as the tool for field experience practice management.; 2) the information system was on the university website at URL: http://eduservice.yru.ac.th/experience/ and its efficiency was at a high level with mean at 4.26 that means the developed information system can be used efficiently and 3) it was found that the supervisors, the mentors at the workplace and the students were satisfied in using the developed information system at a high level with mean at 4.24, 4.16 and 4.13 respectively.

Keywords: information system, field experience practice, Yala Rajabhat University.

บทนำ

ภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา คือ การผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถ เพื่อเข้าสู่ชีวิต การทำงาน การมีงานทำของบัณฑิตเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาประเทศและความสงบสุขของสังคม การพัฒนาคนให้มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในการเสริมสร้างทุนของประเทศ โดยเฉพาะทุนมนุษย์หรือการพัฒนาคนให้เข้มแข็ง มีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2557) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะต่างๆ จากการฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการ เป็นการเตรียมความพร้อมที่สำคัญที่จะทำให้นักศึกษามีเจตคติและมี ความพร้อมตรงกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา เป็นรายวิชาหรือกิจกรรมที่นักศึกษาจะต้องออกฝึกงาน ฝึกภาคสนามหรือสหกิจศึกษาในหน่วยฝึกประสบการณ์ ตามที่กำหนดไว้ในรายละเอียดของหลักสูตร เป็นการบูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษากับการปฏิบัติงานจริงในหน่วยฝึกประสบการณ์ ช่วยให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงานจริงในหน่วยฝึกประสบการณ์ทั้งภาครัฐและเอกชน มีโอกาสได้ใช้วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือใหม่ๆ ตลอดจนทราบขั้นตอนการปฏิบัติงานและเทคนิค การทำงานของหน่วยฝึกประสบการณ์ที่นักศึกษาได้เข้าไปฝึกงาน นอกจากนั้นยังสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตให้สอดคล้องและเป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552; มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 2558: 2)

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นการทำงานร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เนื่องจากมีนักศึกษาออกฝึกประสบการณ์เป็นจำนวนมาก จากหลายหลักสูตร กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของแต่ละหลักสูตรก็มีความแตกต่างกันออกไป อีกทั้งยังมีข้อมูลที่ต้องบริหารจัดการเป็นจำนวนมากและหลากหลาย จึงทำให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกันในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาได้ และยิ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส รวมถึง 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา คือ จะนะ นาทวี เทพา และสะบ้าย้อยแล้วด้วย ยิ่งมีปัญหาเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งและสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ มีเหตุการณ์ลอบทำร้าย วางเพลิง วางระเบิด นับจากปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา และยังดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้มีความยากลำบากในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการออกนิเทศนักศึกษาตามหน่วยฝึกไม่สามารถทำได้ตลอดเวลาเหมือนอดีตที่ผ่านมา จึงทำให้การทำความเข้าใจในกระบวนการการฝึกระหว่างสถาบันกับหน่วยฝึกน้อยลงไปอีก ผู้รับผิดชอบในกระบวนการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา จึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการหรือเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ ให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหนึ่งในหลายๆ วิธีการที่น่าสนใจ คือ นำเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบของระบบสารสนเทศเข้ามาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะระบบสารสนเทศสร้างขึ้นเพื่อรวบรวม ประมวลผล จัดเก็บและแจกจ่ายสารสนเทศ เพื่อนำมาใช้วางแผน การตัดสินใจ การบริหาร การควบคุม การวิเคราะห์และติดตามผลการดำเนินงานได้ (โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์, 2554; Jessup and Valacich, 2008; Laudon&Laudon, 2011) จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้การปฏิบัติงาน

รวดเร็วขึ้น การเข้าถึงข้อมูลในระบบสารสนเทศสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว ช่วยให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ จึงเป็นวิธีการสมัยใหม่ที่ใช้งานกันอย่างแพร่หลายในศตวรรษที่ 21 ที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นการเรียนในรูปแบบ นอกรูปแบบ และการเรียนตามอัธยาศัย ผู้เรียนสามารถเรียนรู้หรือทำกิจกรรมต่างๆ ได้โดยปราศจากข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ (บุปผชาติ ทัฬหิกรณ์, 2554) รูปแบบของการจัดกิจกรรมจะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี มุ่งให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ความสามารถและทักษะของตนเองอย่างเต็มที่ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งใน การเรียนรู้ทั่วไปและรายวิชาเฉพาะด้านของหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติได้เป็นอย่างดี (เดือนฉาย ไชยบุตร และณัฐิยา ตันตรานนท์, 2561)

จากปัญหาของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ และคุณลักษณะสำคัญของระบบสารสนเทศที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาขึ้น โดยระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นจะเกื้อหนุนและเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในการบริหารจัดการข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษา หน่วยฝึกประสบการณ์ รวมถึงข้อมูลในกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา การรับและส่งข้อมูลการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถาบันทำได้ง่ายขึ้น แก้ปัญหาการเดินทางไปนิเทศนักศึกษาของอาจารย์นิเทศก์ในพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องสถานการณ์ความไม่สงบ ทำให้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
2. เพื่อศึกษาผลการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่พัฒนาขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร

ประชากร คือ กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้แก่ คณะกรรมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ อาจารย์นิเทศก์ พี่เลี้ยงหรือผู้นิเทศก์จากหน่วยฝึกประสบการณ์ ศิษย์เก่าของคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร และนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

ตัวอย่าง

ตัวอย่างเป็นกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ได้แก่

1. อาจารย์นิเทศก์ จำนวน 30 คน ได้มาโดยเลือกแบบเจาะจงจากอาจารย์ประจำหลักสูตรจาก 6 สาขาวิชาของคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตรที่มีนักศึกษาออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560

2. พี่เลี้ยงหรือผู้นิเทศก์จากหน่วยฝึกประสบการณ์ จำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงจากหน่วยฝึกประสบการณ์ที่นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 หลักสูตรละ 5 คน

3. นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ของคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 134 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบ ชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามการคำนวณขนาดตัวอย่างด้วยวิธีของ Taro Yamane (1967)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบ่งออกตามขั้นตอนของการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามแบบปลายเปิด เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของการบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

2. ขั้นการพัฒนาระบบสารสนเทศ เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบประเมินประสิทธิภาพระบบสารสนเทศสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สำหรับประเมินประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศด้วยวิธี Black box Testing ทำการประเมิน 5 ด้านคือ 1) ความต้องการของระบบ (Functional Requirement Test) 2) ความถูกต้องในการทำงานของระบบ (Functional Test) 3) ความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานระบบ (Usability Test) 4) รักษาความปลอดภัย (Security Test) และ 5) ผลลัพธ์ที่ได้จากระบบสารสนเทศ (Output Validation Testing)

3. ขั้นศึกษาผลการใช้ระบบสารสนเทศ เครื่องมือในการวิจัย คือ ระบบสารสนเทศเพื่อ การบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และแบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของตัวอย่างที่มีต่อระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของการบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาจากเอกสาร ตำรา แหล่งข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องบนระบบอินเทอร์เน็ต จากการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องและแบบสอบถามปลายเปิดที่พัฒนาขึ้น

2. นำระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิและประเมินประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศด้วยแบบประเมินประสิทธิภาพของระบบด้วยวิธี Black Box Testing ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. นำระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นไปใช้จริงกับตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และให้ตอบแบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในขั้นตอนที่ 1 ทั้งจากเอกสาร ตำรา แหล่งข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องบนระบบอินเทอร์เน็ต จากการประชุมการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องและแบบสอบถามปลายเปิดที่พัฒนาขึ้น วิเคราะห์ สังเคราะห์ ใช้ค่าสถิติพื้นฐานร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการเขียนเรียบเรียงเชิงพรรณนา

2. การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถามในการประเมินประสิทธิภาพระบบสารสนเทศโดยผู้เชี่ยวชาญใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)

3. การหาประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และวัดความพึงใจของผู้ใช้ที่มีต่อระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เป็นการวิจัยตามระเบียบของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ขั้นตอนนี้จะทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา จากการวิเคราะห์เอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาเพื่อจำแนกประเด็นปัญหาและศึกษาแนวทางในการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ นำประเด็นที่ได้จากการศึกษามาสร้างแบบสอบถามปลายเปิดเพื่อศึกษา 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนักศึกษา 2) ปัญหาของการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา และ 3) แนวทางการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา และจัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับกระบวนการและการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาระบบสารสนเทศ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการจากเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อทราบถึงหลักการ การออกแบบและกระบวนการพัฒนาระบบสารสนเทศ รวมไปถึงโปรแกรมและส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบสารสนเทศ จากนั้นนำผลการศึกษาขั้นตอนที่ 1 มาออกแบบองค์ประกอบต่างๆ ของระบบสารสนเทศและได้ดำเนินการพัฒนาระบบสารสนเทศโดยใช้วงจรชีวิตของการพัฒนาระบบงาน (System Development Life Cycle : SDLC) แบบ Adaptive Waterfall (Capron and Jonhson, 2004) มีการกำหนดฟังก์ชั่นการทำงานของระบบให้สอดคล้องกับที่ได้ออกแบบไว้ ซึ่งการพัฒนาระบบสารสนเทศประกอบด้วย 5 ระยะด้วยกัน คือ 1) การวางแผน (Planning) 2) การวิเคราะห์ (Analysis) 3) การออกแบบ (Design) 4) การพัฒนา (Development) และ 5) การทดสอบระบบ (Testing) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้าน การพัฒนาระบบสารสนเทศโดยใช้หลักการทดสอบระบบแบบ Black Box Testing

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการใช้ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยนำระบบสารสนเทศเพื่อ การบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ ที่พัฒนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขึ้นสู่ระบบคอมพิวเตอร์แม่ข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เพื่อให้ตัวอย่างซึ่งได้แก่ นักศึกษา อาจารย์นิเทศก์ ผู้ดูแลระบบ และพี่เลี้ยง/ผู้นิเทศที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยฝึกประสบการณ์ได้ทดลองใช้ และดำเนินการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น

สรุปผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศการบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยและข้อวิจารณ์ในประเด็นต่าง ๆ ตามกระบวนการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการของการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในขั้นนี้โดยการสังเคราะห์ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยและจัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่า รูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา มีทั้งแบบทั่วไปและแบบสหกิจศึกษา แต่ในหลักสูตรที่เปิดสอนก่อนปีการศึกษา 2558 ของคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยังใช้รูปแบบการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาเป็นแบบทั่วไป นักศึกษาส่วนใหญ่จะออกฝึกประสบการณ์ในเขตจังหวัดที่เป็นบ้านเกิดของนักศึกษาเองมากที่สุด รองลงมาคือ เลือกจังหวัดที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ เพราะอยู่ใกล้บ้านและมีความสะดวกในการเดินทาง นักศึกษาจะติดต่อหน่วยฝึกด้วยตนเองมากที่สุด ซึ่งจากการที่นักศึกษาเลือกหน่วยฝึกที่อยู่ใกล้บ้านหรือในเขตที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่นั้น พบปัญหา คือ หน่วยฝึกประสบการณ์หรือหน่วยฝึกหลายแห่งมีปัญหาเรื่องความไม่พร้อมและการสนับสนุนในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา จากปัญหาดังกล่าว ผู้รับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรหรือคณะกรรมการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ต้องตระหนักและควรให้คำแนะนำแก่นักศึกษาในเรื่องของการเลือกหน่วยฝึกที่สอดคล้องและมีความพร้อมในการให้องค์ความรู้แก่นักศึกษาให้ได้มากที่สุด ซึ่งอาจารย์ประจำหลักสูตรและคณะกรรมการจะต้องมีข้อมูลของหน่วยฝึกให้มากที่สุดเพื่อจะได้ให้คำแนะนำและ

ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์มากที่สุดให้กับนักศึกษา อีกทั้งยังพบปัญหาเกี่ยวกับความไม่สะดวกในการติดต่อประสานงานของคณะกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปัญหาการนิเทศของอาจารย์นิเทศก์เกี่ยวกับการแจ้งวันและเวลาในการนิเทศให้นักศึกษาทราบล่วงหน้า ปัญหาการให้คำปรึกษาและช่วยแก้ปัญหาของอาจารย์นิเทศก์แก่นักศึกษา ปัญหาติดตามการปฏิบัติงานของนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเรื่องความปลอดภัยในการเดินทางไปนิเทศด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภา ยธิกุล (2553) ที่ศึกษาเรื่อง ปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่พบว่า ปัญหาของการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนักศึกษาที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาเรื่องการติดต่อประสานงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ปัญหาการเลือกสถานที่ฝึกและการออกนิเทศของอาจารย์นิเทศก์ และจากการจัดประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่สรุปและมีข้อเสนอแนะว่า ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา เพื่อลดความซับซ้อนของข้อมูล สามารถค้นหาข้อมูลได้สะดวกรวดเร็ว ช่วยลดข้อผิดพลาดในการทำงานให้น้อยลง ควรจัดเก็บข้อมูลไว้ในฐานข้อมูล เพื่อลดต้นทุนในด้านเอกสาร ทำให้เอกสารไม่สูญหายและมีความเป็นระเบียบมากยิ่งขึ้น ควรพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ที่สามารถอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การค้นหาข้อมูลหน่วยฝึกประสบการณ์ นักศึกษา อาจารย์นิเทศก์ มีระบบจัดการสถานที่ฝึก ระบบติดต่อประสานงาน และการประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เป็นต้น

2. การพัฒนาระบบสารสนเทศบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา

ผู้วิจัยนำผลจากการศึกษาขั้นการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา มาออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยการพัฒนาระบบใช้วงจรชีวิตของการพัฒนาระบบงาน (System Development Life Cycle : SDLC) แบบ Adaptive Waterfall จากนั้นเขียนโปรแกรมเพื่อให้เป็นไปตามคุณลักษณะและรูปแบบต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ โดยในการพัฒนาระบบสารสนเทศในครั้งนี้ใช้ภาษา PHP ร่วมกับระบบจัดการฐานข้อมูล MySQL เมื่อพัฒนาระบบเสร็จเรียบร้อยนำระบบสารสนเทศนำเสนอไว้บนแม่ข่ายคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่ URL: http://eduservice.yru.ac.th/experience/ และนำระบบที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ 5 คนประเมินประสิทธิภาพของระบบ ซึ่งผลการประเมินประสิทธิภาพระบบสารสนเทศของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเฉลี่ยอยู่ที่ 0.12 แสดงว่าระบบสารสนเทศมีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้งานได้ เหตุผลที่ทำให้ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้วิจัยได้การออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศตามหลักการพัฒนาระบบของ Capron and Johnson (2004) จึงส่งผลให้เกิดระบบที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการผู้ใช้งาน มีความผิดพลาดน้อย มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขได้เมื่อความต้องการเปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชานี สากลบรรเจิด (2553) และ Nasution and Weistroffer (2009) ที่ได้ศึกษาและพบว่า การนำ SDLC ไปใช้ในการพัฒนาระบบสารสนเทศจะสามารถ

ควบคุมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อ การพัฒนาระบบสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีมาตรฐานที่ดีมากพอที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรได้ ส่งผลให้ผู้ใช้งานเกิดความพึงพอใจต่อระบบที่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้งานและช่วยลดความล้มเหลวที่จะเกิดขึ้น อีกทั้งผู้วิจัยประเมินประสิทธิภาพของระบบโดยเทคนิค Black box Testing ซึ่งประเมิน 5 ด้าน คือ 1) ความต้องการของระบบ (Functional Testing) 2) ความถูกต้องในการทำงานของระบบ (Functional Requirement Testing) 3) ความสะดวกและง่ายต่อการใช้งาน (Usability Testing) 4) การตรวจสอบและความปลอดภัยในการใช้งาน (Security Test) และ 5) ผลลัพธ์ที่ได้จากระบบ (Output Validation Testing) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Nidhra and Dondeti (2012) ที่พบว่า การทดสอบระบบด้วยเทคนิค Black-box Testing เป็นที่นิยมใช้และได้รับ การยืนยันจากนักวิจัยและนักพัฒนาระบบว่ามีความถูกต้อง โดยจะทดสอบตาม Requirements ทดสอบโดยดูค่า Output จาก Input ที่ให้กับโปรแกรมต้องมีความสอดคล้องกัน ระบบจะต้องทำงานได้ตามข้อกำหนด (Requirement/Specification) ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ และผลการประเมินประสิทธิภาพของระบบในครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเด่นชัย สมปองและคณะ (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ที่ใช้เทคนิค การประเมินระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นด้วยเทคนิค Black Box Testing แล้วพบว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตาม รายด้านทั้ง 5 ด้าน มีผลการประเมินประสิทธิภาพของระบบอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำระบบที่ผ่านการประเมินนี้ไปใช้ในการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.การศึกษาผลการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ผู้วิจัยนำระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาไปให้ตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ อาจารย์นิเทศ พี่เลี้ยง/ผู้นิเทศก์จากหน่วยฝึกประสบการณ์ และนักศึกษาที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 จาก 6 สาขาวิชา ได้แก่ เคมี ชีววิทยา จุลชีววิทยา เทคโนโลยีสารสนเทศ เกษตรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ การอาหาร ทดลองใช้ และสอบถามความพึงพอใจ จากตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ด้วยแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น ซึ่งผลการใช้ระบบสารสนเทศของอาจารย์นิเทศก์ พี่เลี้ยง/ผู้ประเมินจากหน่วยฝึกประสบการณ์และนักศึกษาที่มีต่อการใช้งานระบบสารสนเทศการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ในภาพรวมทั้งหมด พบว่าทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ 4.24, 4.16 และ 4.13 ตามลำดับ ซึ่งเป็นผลมาจากการออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ได้มีการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลมาใช้ในขั้นตอนการวิเคราะห์ความต้องการ (Requirement Analysis) ได้อย่างชัดเจน ถูกต้องครบถ้วนเป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้ จนทำให้ระบบที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้งานได้อย่างมีคุณภาพ รวมถึงผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการออกแบบระบบ (Design) เป็นอย่างมากเช่นกันจึงทำให้ระบบที่ออกแบบมาง่ายต่อการการพัฒนาระบบและการใช้งาน ระบบมีความยืดหยุ่น ง่ายต่อการปรับเปลี่ยน สามารถ

แก้ไขปรับปรุงข้อมูลได้ง่ายตามการเปลี่ยนแปลง และเป็นไปตามความต้องการที่เกิดขึ้นของผู้ใช้งาน รวมถึงในขั้นตอนการปฏิบัติงานและการให้ความช่วยเหลือ (Operation and Support) ก็ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน โดยผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือการใช้ระบบให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อง่ายต่อการใช้งาน ทำให้มีความสะดวก รวดเร็วในการใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับ Nasution and Weistroffer (2009) ที่ได้ศึกษาโครงการพัฒนาระบบสารสนเทศของบริษัท Ricoh โดยการนำ SDLC แบบ Waterfall Model มาใช้ควบคู่กับการนำต้นแบบ (Prototyping) เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจาก Waterfall Model และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการพัฒนาระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้ใช้งานเกิดความพึงพอใจต่อระบบที่ตรงตามความต้องการและช่วยลดความล้มเหลวที่เกิดขึ้นจากการบริหารโครงการ (ระยะเวลา, ต้นทุน, คุณภาพ) ได้ นอกจากนี้ระบบสารสนเทศยังสามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จาก การแสดงความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ระหว่างกันทั้งในกลุ่มนักศึกษาด้วยกันเอง หรือนักศึกษากับอาจารย์นิเทศก์ สอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ให้ความสำคัญในการใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาตามความสนใจของผู้เรียน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันภายใต้สิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา (บุปผชาติ ทัฬหิกรณ์, 2554) รูปแบบของการจัดกิจกรรมจะเน้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การพัฒนาระบบสารสนเทศที่มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายๆ ส่วน ควรมีการกำหนดกรอบ นโยบายและเป้าหมายของการพัฒนาที่ชัดเจน รวมทั้งจะต้องมีการสื่อสารเพื่อให้ เกิดความเข้าใจร่วมกันในเบื้องต้น ซึ่งจะส่งผลต่อความร่วมมือของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2. การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ ใช้หลักการบูรณาการข้อมูลร่วมกันกับระบบบริการการศึกษาของกองบริการการศึกษา ซึ่งเป็นการใช้ข้อมูลจากแหล่งภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ทุกส่วน จึงควรพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล เช่น ระบบฐานข้อมูลจากต้นทาง โดยจะต้องสามารถเชื่อมต่อและพร้อมใช้งานได้ทันที

3.ข้อมูลที่ปรากฏในแต่ละส่วนของระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ที่พัฒนาขึ้น ควรจะนำกลับมาเป็นหลักฐานของแต่ละบุคคลและส่วนรวม เพื่อนำมาใช้ในการประเมินโครงการ ประเมินหลักสูตรทั้งในระดับบุคคล หลักสูตร คณะและระดับมหาวิทยาลัยได้

4. ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสาขาวิชาอื่นๆ ได้ เพื่อที่สถาบันหรือองค์กรจะได้มีเครื่องมือในการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ที่สามารถเข้าถึงข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และค้นหาข้อมูลได้สะดวก รวดเร็ว ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลการนำระบบสารสนเทศไปใช้ในสภาพจริง เมื่อนำระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในระยะเวลาหนึ่งแล้ว และควรปรับปรุงให้มีความเหมาะสมกับการใช้งานให้มากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการและแนวทางการพัฒนาระบบบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนักศึกษาสาขาอื่นๆ ที่มีความเหมาะสมกับหลักสูตรที่หลากหลายในสถาบัน

3. ควรพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ให้สามารถทำงานภายใต้ระบบที่หลากหลายขึ้น เช่น สมาร์ทโฟน หรือแท็บเล็ต เพื่อที่จะนำมาใช้งานได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่ดำเนินอยู่

บรรณานุกรม

คณะกรรมการการอุดมศึกษา, สำนักงาน. 2552. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553.** กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

เด่นชัย สมปอง และคณะ. 2556. "การพัฒนาระบบบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยอาศัยเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร". **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 11 (มกราคม-มิถุนายน) หน้า 65-79.

เดือนฉาย ไชยบุตร และ ณัฐิยา ตันตรานนท์. 2561. **"เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ทางอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกัน: การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ". วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.** ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) หน้า 13-26.

บุปผชาติ ทัฬหิกรณ์. 2554. ทฤษฎีและหลักการสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. จากอินเทอร์เน็ต. **http://www.ku.ac.th/icted2551/Download/theory21st.pdf (ค้นเมื่อ 31 มกราคม 2554).**

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2557. ครูในศตวรรษที่ 21. **งานประชุมวิชาการ "อภิวัฒน์การเรียนรู้สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย: สสค.** กรุงเทพมหานคร: อิมแพค เมืองทองธานี, 6 พฤษภาคม 2557.

ราชภัฏยะลา, มหาวิทยาลัย. 2558. **คู่มือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ.** ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

วิชานี สากลบรรเจิด. 2553. **การศึกษาทัศนคติของบุคคลากรด้าน Information Technology ในการนำ SDLC รูปแบบ Waterfall มาใช้ในโครงการพัฒนาระบบสารสนเทศ: กรณีศึกษา บริษัทโทรคมนาคมแห่งหนึ่งในประเทศไทย.** วิทยาลัยนวัตกรรม: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุภา ยธิกุล. 2553. **ปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร.** ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์. 2554. **ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information System: MIS).** กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

Capron, H. L. and J. A. Johnson. 2004. **Computer : Tools for an Information Age.** 8th ed. New Jersey: Pearson Education International.

Jessup, L. and J. Valacich. 2008. **Information Systems Today,** 3rd ed., Pearson Prentice- Hall".

Laudon, K.C. and J. P. Laudon. 2011. **Essentials of management information systems:Organization and technology in the enterprise.** 4th ed. Upper Saddle River, NJ:Prentice Hall.

Nasution M. F. F. A. and H. R. Weistroffer. 2009. **Documentation in Systems Development: A Significant Criterion for Project Success**, 2009 IEEE.

Nidhra, S. and Dondeti J. 2012. "Black Box and White Box Testing Techniques-A Literature Review". **International Journal of Embedded Systems andApplication(IJESA).** 2(2), 201-218.

Yamane, T. 1967. **Taro Statistic: An Introductory Analysis.** New York: Harper &row.

บทความวิจัย

การพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านงานในหน้าที่ครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

สมฤดี ปาละวัล*, มธุรส จงชัยกิจ**

*นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
**รองศาสตราจารย์ ดร.,สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : อาจารย์ที่ปรึกษา/*Corresponding author : e- mail : palawan53@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและประเมินคุณภาพคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้านงานในหน้าที่ครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยดำเนินการวิจัยใน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นการพัฒนาและขั้นการประเมินคุณภาพคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูฯ ตัวอย่างที่ใช้ในขั้นที่สอง ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากอาจารย์ที่สมัครใจให้ความร่วมมือ ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 30 คน อาจารย์พี่เลี้ยงในโรงเรียนหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 44 คน และ นักศึกษาสาขาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ชั้นปีที่ 4 ที่เรียนรายวิชาฝึกปฏิบัติวิชาชีพครูในปีการศึกษา 2560 ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความต้องการทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูฯ เว็บบล็อกคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูฯ แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักศึกษา และ แบบสอบถามความพึงพอใจหลังการใช้คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการเขียนเรียบเรียงเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) อาจารย์นิเทศก์ อาจารย์พี่เลี้ยงและนักศึกษา มีความต้องการทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้านงานในหน้าที่ครู ในระดับมากที่สุดและมาก ประกอบด้วยงานพัฒนาตน งานสอน งานธุรการในชั้นเรียน งานกิจกรรมนักเรียนและการแนะแนว และงานพัฒนาโรงเรียนและชุมชน 2) เว็บบล็อกคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูฯ ที่ URL: https://teachresponsibility1.
blogspot.com พัฒนาขึ้นด้วยบริการของ Blogger.com 3) ความรู้ความเข้าใจหลังการใช้คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯของนักศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 62.86 4) ความพึงพอใจต่อคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯด้านเนื้อหาและด้านเทคโนโลยีของอาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนักศึกษา อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.38, 4.35 และ 4.20 ตามลำดับ

คำสำคัญ: คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู งานในหน้าที่ครู

RESEARCH

Development of Video Resources for Teaching Professional Training on Teacher Roles and Responsibilities at Yala Rajabhat University

Somruedee Palawan*, Maturos Chongchaikit**

*Ph.D. candidate, Program of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University
**Assoc. Prof. and Dr. in Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University

Abstract

This research aimed to develop the "Video Resources for Teaching Professional Training on Teacher Roles and Responsibilities at Yala Rajabhat University" and to evaluate their quality. It was conducted in two phases: Developing and Evaluating Phases. The samples used in Phase 2 that were purposively selected from volunteers in Teaching Professional Training Unit of Yala Rajabhat University consisted of 30 supervisors and 44 mentor teachers. The samples that were selected, using simple random sampling, were 100 fourth year student teachers of Yala Rajabhat University, enrolled in Teaching Professional Training Class of academic year 2017. The research instruments were the need analysis questionnaire, the weblog, the achievement test and the satisfaction survey questions. The data were analyzed using percentage, mean and descriptive narration. The findings showed that 1) the 35 supervisors, 60 mentor teachers and 70 student teachers were in need of video resources on teaching professional training at the highest to a high level on the five following duties: Self Development, Classroom Teaching, Students Activities & Guidance and School & Community Development; 2) the Weblog on "Video Resources for Teaching Professional Training on Teacher Roles and Responsibilities was developed, using Blogger.com, and situated at the URL: https://teachresponsibility1.blogspot.com; 3) the achievement test done after using the video resources revealed the medium level of knowledge and understanding of student teachers at 62.86 percent; and 4) the supervisors, mentor teachers and students teachers had a high level of satisfaction for the content and the used technology of the Weblog on Video Resources at 4.38, 4.35 and 4.20, respectively.

Keywords: Video Resources, Teaching Professional Training, Teacher Roles and Responsibilities

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ.2553 หมวด 7 ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการผลิตและการพัฒนาครูให้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับวิชาชีพครู ให้มีระบบกระบวนการผลิต การพัฒนาครูให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ดังความกล่าวไว้บางส่วนในมาตรา 52 "...ให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อม และมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่ และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง..." (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

ระบบการผลิตและฝึกหัดครูที่มีคุณภาพ เป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญสำหรับการสร้างและพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ด้วยการหล่อหลอมความเป็นครูดี มีความรู้ มีคุณธรรมและจริยธรรมความเป็นครู ก่อนเข้าสู่วิชาชีพ ซึ่งหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงในการผลิตครู ได้แก่ คณะครุศาสตร์และคณะศึกษาศาสตร์ในทุกสถาบันอุดมศึกษา ด้วยการจัดการเรียนการสอนให้ได้ตามมาตรฐานวิชาชีพ การฝึกหัดและพัฒนาบัณฑิตให้มีจิตวิญญาณความเป็นครู และเป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตครู เพราะเป็นกระบวนการภาคปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพของการผลิตครู ให้นักศึกษาครูเป็นผู้มีความรักและศรัทธาต่อวิชาชีพของตน เป็นประสบการณ์ตรง เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง ทั้งด้านงานสอนรวมถึงภาระงานในหน้าที่ครูอื่นๆ เพื่อให้ มีทักษะและความพร้อมในการปฏิบัติงานครู ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพครู และมีอิทธิพลสำคัญต่อนักศึกษาครูมากกว่าประสบการณ์ทั้งหลายที่นักศึกษาเคยได้รับมาตลอดหลักสูตร (สาวิตรี โรจนะสมิต และวรรณทิพา รอดแรงค้า, 2548; วันนา สงวนศรี, 2549)

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เป็นสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีภารกิจในการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ถึงระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งในสาขาการศึกษาและสาขาวิชาอื่นๆ ตามความต้องการของท้องถิ่น แต่ด้วยบริบทของมหาวิทยาลัยที่ค่อนข้างแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในด้านความเป็นพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ด้านศาสนา และเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายสูง จึงทำให้ต้องมีการกำหนดนโยบายการจัดการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงบริบทที่แตกต่างดังกล่าวเป็นสำคัญ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เป็นกระบวนการสำคัญในภารกิจการผลิตบัณฑิตสาขาการศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรมหลายลักษณะเพื่อให้ความรู้คู่กับประสบการณ์ ประสานกันทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ นักศึกษาทุกคนจะต้องเข้ารับการฝึกและตัดสินให้ผ่านทุกขั้นตอนตามที่สถาบันกำหนดจึงจะสำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพครูได้ จากผลการสัมมนาหลังฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู พบว่าบริบทที่แตกต่าง และเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ซึ่งมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบอันเป็นปัญหาและอุปสรรคค่อนข้างมากต่อกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษา ทั้งในเรื่องของสถานที่ตั้งโรงเรียน ความไม่ปลอดภัยในการเดินทาง การขาดแหล่งวิทยาการในการจัดการเรียนรู้ รวมถึง ปัญหาจากตัวนักศึกษาเองที่มีความรู้ไม่เพียงพอสำหรับการสอน ขาดทักษะและเทคนิคการสอน และ

ทักษะในการควบคุมชั้นเรียน และการมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับวิชาชีพครู รวมถึงปริมาณนักศึกษาที่มีจำนวนมาก ทำให้นิเทศการสอนได้น้อยลง

จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบัน วิดีทัศน์เป็นสื่อสำคัญที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างมากทางการศึกษา สามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ได้ดี ด้วยคุณสมบัติที่โดดเด่นในด้านการนำเสนอเพื่อสร้างความเข้าใจเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงได้อย่างสมจริง ในลักษณะของสื่อมัลติมีเดียและเทคนิคพิเศษต่างๆ มากมายที่ดึงดูดความสนใจได้ดี มีความสะดวกและคล่องตัวในการใช้งาน สามารถปรับเพื่อนำไปใช้ได้กับผู้เรียนได้ทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ โดยสามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และประหยัดค่าใช้จ่ายอย่างมาก สามารถนำเสนอเนื้อหาซ้ำๆ ได้ตามความต้องการ และการนำเสนอออนไลน์ยังช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ซึ่งในปัจจุบันสามารถทำได้โดยง่าย ด้วยการใช้กล้องถ่ายรูปหรือสมาร์ทโฟนบันทึกเหมือนภาพถ่าย รวมถึงการมีแหล่งทรัพยากรออนไลน์จำนวนมากทั้งไทยและต่างประเทศ ในเรื่องของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวของวิดีทัศน์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้านงานในหน้าที่ครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับนักศึกษา และเครื่องมือสื่อการสอน และฝึกทักษะทางด้านงานในหน้าที่ครูสำหรับบุคลากรผู้เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป ให้ได้เห็นตัวอย่างและต้นแบบที่ดีและนำไปปรับใช้พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างสม่ำเสมอและมีประสิทธิภาพ เกิดเป็นกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านงานในหน้าที่ครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และ 2) เพื่อประเมินคุณภาพของคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้านงานในหน้าที่ครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา(Research and Development) ซึ่งมี 2 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านงานในหน้าที่ครู และ 2) ขั้นการประเมินคุณภาพคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่พัฒนาขึ้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อาจารย์พี่เลี้ยงในโรงเรียนหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยขั้นการพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์ จำนวน 35 คน อาจารย์พี่เลี้ยงจำนวน 60 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ชั้นปีที่ 5 ที่เรียนรายวิชาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา 1 และ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 70 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยขั้นการประเมินคุณภาพคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์ฯ จำนวน 30 คน อาจารย์พี่เลี้ยงจำนวน 44 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ชั้นปีที่ 4 ที่เรียนรายวิชาฝึกปฏิบัติวิชาชีพครู 1 และ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 100 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามความความต้องการเกี่ยวกับทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ 2) เว็บบล็อกคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ 3) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักศึกษา หลังจากใช้คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ

วิธีดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูฯ

1. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้านงานในหน้าที่ครู การพัฒนาคลังทรัพยากรวิดี
ทัศน์จากเอกสาร เว็บไซต์ งานวิจัยและบทความต่างๆ นำมาสืบค้นวิดีทัศน์ทางการเรียนการสอน และสร้างเป็นแบบสอบถามความต้องการทรัพยากรวิดีทัศน์ ฯ

2. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม นำผลมาออกแบบโครงสร้างคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เพื่อใช้ในการสืบค้น รวบรวมวิดีทัศน์เกี่ยวกับงานในหน้าที่ครูทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากเว็บไซต์
ยูทูป(YouTube) โดยจัดทำเป็นสตอรี่บอร์ด (Story-
board) แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ

3. ผู้วิจัยพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูฯ ในรูปแบบเว็บบล็อก โดยใช้บริการจัดทำเว็บบล็อกของ Blogger.com แล้วนำ
เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูฯ

1. ผู้วิจัยสร้างแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ
สำหรับนักศึกษา ให้ครอบคลุมงานในหน้าที่ครู 5 งาน คือ งานสอน งานพัฒนาตน งานธุรการในชั้นเรียน งานกิจกรรมนักเรียนและการแนะแนว และงานพัฒนาโรงเรียนและชุมชน มีลักษณะเป็นแบบทดสอบปรนัยแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 90 ข้อ และ แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อคลังทรัพยากรวิดี
ทัศน์ฯ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

2. ผู้วิจัยนำแบบทดสอบไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity) โดยให้พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหาที่ต้องการวัด แล้วนำผลการพิจารณามาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC) ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกข้อสอบที่มีค่าตั้งแต่ 0.67-1.00 จากนั้นนำแบบทดสอบไปหาค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน นำผลการทดสอบมาคำนวณค่า P และ r เป็นรายข้อ ผลการพิจารณา

คัดเลือกข้อสอบได้ข้อสอบที่มีค่า P อยู่ระหว่าง 0.23-0.80 มีค่า r ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 ได้แบบทดสอบ จำนวน 70 ข้อ

3. ผู้วิจัยเสนอแบบสอบถามความพึงพอใจ ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาความสอด
คล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ที่กำหนดให้ แล้วนำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกใช้ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67-1.00

4. ผู้วิจัยจัดทำแบบทดสอบและแบบสอบ
ถามความพึงพอใจในรูปแบบออนไลน์ และใส่ลิงค์เชื่อมโยงเป็นเมนูไว้บนเว็บบล็อกคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ จากนั้นประสานงานกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อประเมินคุณภาพด้วยการศึกษาเว็บบล็อก แล้วตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ ในส่วนของนักศึกษาผู้วิจัยจัดประชุมชี้แจงการใช้คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ มอบลิงก์ของเว็บบล็อกให้นักศึกษาไปศึกษาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ เป็นเวลา 1 สัปดาห์ นัดหมายมาทำแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจแบบออนไลน์พร้อมกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามความต้องการเกี่ยวกับทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับขอบข่ายของงานในหน้าที่ครู และสืบค้นรวบรวมวิดีทัศน์ เพื่อจัดทำคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ตามที่ออกแบบไว้ในสตอรี่บอร์ด(Storyboard)แล้วนำมาจัดทำเว็บบล็อก ทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักศึกษา สอบถามความพึงพอ
ใจของกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการเขียนเรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. โครงสร้างคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านงานในหน้าที่ครู

จากการสอบถามความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีความต้องการทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ด้านงานในหน้าที่ครู 5 ประเภท ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยโดยรวม 4.52 โดยอาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนักศึกษา มีความต้องการงานพัฒนาตนในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.74, 4.63 และ 4.58 ตามลำดับ รองลงมา คือ งานสอน ซึ่งอาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ มีความต้องการในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.67 และ 4.56 ตามลำดับ

โครงสร้างของคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ด้านงานในหน้าที่ครู ประกอบด้วย 5 งาน พร้อมหัวข้อย่อยแหล่งทรัพยากรวิดีทัศน์ภายใต้งานแต่ละงาน ดังนี้

1. งานพัฒนาตน ได้แก่ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม การปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพและการให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในโรงเรียน

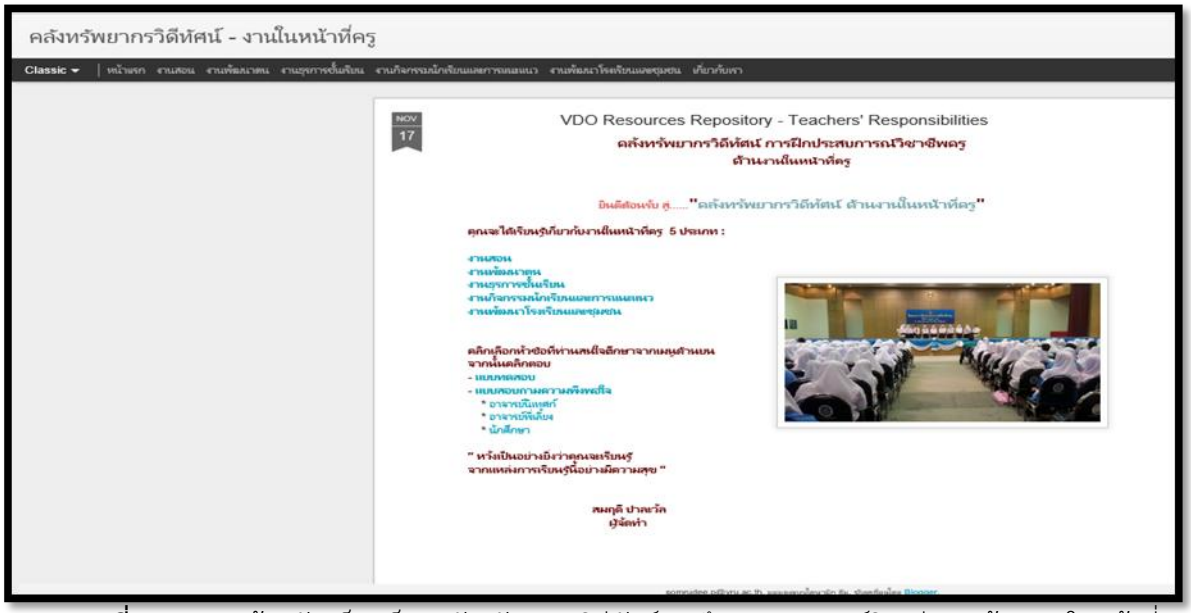
2. งานสอน ได้แก่ การศึกษาหลักสูตร/ วางแผนจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้และสื่อ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

3. งานธุรการชั้นเรียน ได้แก่ การจัดทำเอก
สารชั้นเรียน และการจัดการชั้นเรียน

4. งานกิจกรรมนักเรียนและการแนะแนว ได้แก่ 1) การศึกษาผู้เรียนเป็นรายกรณี 2) การแนะแนวและให้คำปรึกษาแก่นักเรียน 3) งานปกครอง วินัยและความปลอดภัยของนักเรียน 4) การรายงานผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมและการเรียนของนักเรียน 5) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร 6) การจัดกิจกรรมชุมนุมหรือชมรม 7) การตรวจสุขภาพนักเรียน 8) การเข้าแถวและกิจกรรมหน้าเสาธง และ 9) ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5. งานพัฒนาโรงเรียนและชุมชน ได้แก่ 1) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน 2) การประสานกับผู้ปกครอง/บุคคลในชุมชนเพื่อพัฒนานักเรียน 3) การดูแลทรัพย์สินและความปลอดภัยของโรงเรียน 4) การศึกษาสภาพของชุมชน และ5) การมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือพัฒนาชุมชน

2. เว็บบล็อกคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นด้วยบริการจัดทำเว็บบล็อกของBlogger.com ที่ https://teachresponsibility1.blogspot.com ภายใต้เมนูหลักและเมนูย่อยต่างๆ ได้แก่ เมนู-หน้าแรก-งานสอน-งานพัฒนาตน-งานธุรการชั้นเรียน-งานกิจกรรมนักเรียนและการแนะแนว-งานพัฒนาโรงเรียนและชุมชนและเกี่ยวกับเรา พร้อมทั้งลิงค์เชื่อมโยงไปยังแบบทดสอบและแบบสอบถามความพึงพอใจ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงหน้าหลัก เว็บบล็อกคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านงานในหน้าที่ครู

3. ผลการประเมินคุณภาพคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ

3.1 ความรู้ความเข้าใจหลังจากใช้คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯของนักศึกษา พบว่า นักศึกษาทำแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ จำนวน 70 ข้อ ได้ค่าเฉลี่ย 44.00 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 62.86 อยู่ในระดับปานกลาง

3.2 ความพึงพอใจโดยรวมที่มีต่อคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ทั้งด้านเนื้อหาและด้านเทคโนโลยีของอาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์และนักศึกษาอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.38, 4.35 และ 4.20 ตามลำดับดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลการประเมินความพึงพอใจ ด้านเนื้อหาและด้านเทคโนโลยีโดยรวม ที่มีต่อคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านงานในหน้าที่ครู จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ								
	อาจารย์นิเทศก์ (30)			อาจารย์พี่เลี้ยง (44)			นักศึกษา (100)		
	$\overline{X}$	SD	ความหมาย	$\overline{X}$	SD	ความหมาย	$\overline{X}$	SD	ความหมาย
ด้านเนื้อหา	4.38	0.58	มาก	4.38	0.37	มาก	4.19	0.51	มาก
ด้านเทคโนโลยี	4.33	0.57	มาก	4.39	0.47	มาก	4.22	0.52	มาก
รวม	**4.35**	**0.57**	**มาก**	**4.38**	**0.42**	**มาก**	**4.20**	**0.51**	**มาก**

สรุปผลและอภิปรายผล

1) ผลจากการสอบถามความต้องการเพื่อพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ ฯ พบว่าอาจารย์นิเทศก์ อาจารย์พี่เลี้ยง และนักศึกษามีความต้องการทรัพยากรวิดีทัศน์เกี่ยวกับงานในหน้าที่ครูทุกงานในระดับมากที่สุด และระดับมาก โดยมีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับความต้องการทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ เกี่ยวกับงานพัฒนาตนอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากงานพัฒนาตนเป็นงานที่มีลักษณะนามธรรมสูง เช่น การเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม การให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในโรงเรียน จึงต้องการสื่อวิดีทัศน์ เพื่อช่วยเป็นต้นแบบในการสร้างการรับรู้ให้เกิดความตระหนัก มีการยอมรับ และนำไปปรับใช้ เพื่อการเป็นครูที่ดี ทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยความสำคัญประการหนึ่งของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูก็เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์เสมือนครูประจำการ ซึ่งจะช่วยให้การผลิตครูมีคุณภาพ และมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับวิชาชีพครู ให้ได้ครูดีที่สังคมต้องการ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา (2560) ได้กำหนดไว้ว่า เพื่อให้นักศึกษามีเจตคติที่ดี ตระหนักถึงคุณค่าของวิชาชีพครู ซึ่งเป็นวิชาชีพชั้นสูง ผู้วิจัยยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นในระดับรองลงมา คือ งานสอน เนื่องจากงานสอนถือเป็นงานหลักที่นักศึกษาต้องปฏิบัติในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานศึกษา โดยนักศึกษาต้องมีการศึกษา ฝึกฝน อบรมและพัฒนาตนเองด้านการสอนอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ครู ซึ่งอาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์จะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และดูแลนักศึกษาแต่ละรุ่นที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูอย่างใกล้ชิดมากที่สุด ทำให้มองเห็นพัฒนาการและปัญหาอุปสรรคต่างๆในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษา จึงมีความต้องการในประเด็นนี้ในระดับมากที่สุด ในลำดับถัดมา คือ งานธุรการในชั้นเรียน พบว่า อาจารย์พี่เลี้ยงมีความต้องการทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ในระดับมากที่สุด ส่วนอาจารย์นิเทศก์และนักศึกษาอยู่ในระดับมากอาจเป็นเพราะอาจารย์พี่เลี้ยงเป็นผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาโดยตรง มีหน้าที่ในการจัดทำเอกสารชั้นเรียนต่างๆ จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการจัดการชั้นเรียน ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ทั้งอาจารย์นิเทศก์ อาจารย์พี่เลี้ยง และนักศึกษา มีความต้องการเพิ่มเติมตรงกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2555) ที่พบว่า นักศึกษาครูยังขาดความสามารถในการจัดการชั้นเรียนและไม่สามารถกำกับหรือควบคุมชั้นเรียนได้ด้วยตนเอง จึงทำให้มีความยุ่งยากในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักศึกษาครู และจากผลการสัมมนาระหว่างฝึก

ประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาในขั้นปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยังพบว่าประเด็นที่นักศึกษามีปัญหามากที่สุดคือการจัดการชั้นเรียน โดยนักศึกษาส่วนใหญ่จะไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้

2) ผู้วิจัยสร้างเว็บบล็อก ไว้ที่ URL: https://teachresponsibility1.blogspot.com ในการพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ครั้งนี้ เนื่องจาก การผลิตสื่อวิดีทัศน์นั้นต้องใช้เวลานาน ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากมาประกอบ และจัดทำเป็นหมวดหมู่ตามต้องการ ผู้วิจัยจึงเน้นสืบค้นวิดีทัศน์จากแหล่งที่มีอยู่แล้วเป็นหลักและให้ความสำคัญกับโครงสร้างด้านเนื้อหาของคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ มากกว่าอย่างอื่น ซึ่งเป็นผลให้ความพึงพอใจโดยรวม ทั้งด้านเนื้อหาและด้านเทคโนโลยีที่มีต่อคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ของอาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนักศึกษาอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.38 4.35 และ 4.20 ตามลำดับ สอดคล้องกับข้อสรุปของนักวิจัย และนักวิชาการ เช่น นภณต์ คุณะนิติสาร (2555) สุดาสวรรค์ งามมงคลวงศ์ และ ณมน จีรังสุวรรณ (2556) เกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับการนำเสนอเนื้อหา “เพื่อให้การออกแบบเว็บไซต์ในการให้บริการทางวิชาการตรงกับความต้องการ โดยในส่วนของรูปแบบในการออกแบบนั้นควรคำนึงถึงการนำเสนอข้อมูลเนื้อหาที่จัดเป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจน การใช้งานง่าย การใช้โทนสีแสดงถึงเอกลักษณ์ การเชื่อมโยงข้อมูลไปยังแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในส่วนของรูปแบบการประสานงานและเนื้อหาสำหรับการให้บริการทางวิชาการ โดยให้ความสำคัญในภาพรวมอยู่ในระดับมากกับทุกประเด็น เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายได้เล็งเห็นความสำคัญของทุกเนื้อหาในการนำเสนอ...”

3) ผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักศึกษาหลังการใช้คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบทดสอบโดยภาพรวมจากคะแนนเต็ม และเทียบกับค่าร้อยละ พบว่าผลคะแนนจากการทดสอบนักศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 44.00 จากคะแนนเต็ม 70 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 62.86 อยู่ในระดับปานกลาง เพราะผู้วิจัยได้จัดประชุมชี้แจงนักศึกษาและแนะนำลิงก์ของเว็บบล็อกเพื่อให้นักศึกษาได้เข้าไปศึกษาทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ด้วยตนเอง ก่อนที่จะทดสอบความรู้เป็นเวลา 1 สัปดาห์ และให้เวลาในการทำแบบทดสอบ 2 ชั่วโมง จึงทำให้คะแนนไม่สูงเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องจากระดับความสามารถในการเรียนรู้ของนักศึกษาแตกต่างกัน ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาทรัพยากรวิดีทัศน์ฯก่อนทำแบบทดสอบ และแรงจูงใจในการศึกษาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ

4) ผลการประเมินความพึงพอใจโดยรวมทั้งด้านเนื้อหาและด้านเทคโนโลยีที่มีต่อคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ของอาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนักศึกษาอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.38 4.35 และ 4.20 ตามลำดับ สอดคล้องกับการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของมนตรี เด่นดวง (2557) ซึ่งมีผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อฐานความรู้สำหรับครูผู้สอน/ศึกษานิเทศก์/นักวิชาการศึกษา ทั้งในด้านเนื้อหา และด้านรูปแบบการนำเสนออยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน จากผลการประเมินและข้อเสนอแนะ พบว่า กลุ่มนักศึกษามีผลการประเมินความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ย 4.20 ซึ่งต่ำกว่าอาจารย์นิเทศก์และอาจารย์พี่เลี้ยงทั้งด้านเนื้อหาและด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะในข้อความเหมาะสมของระยะเวลาในการนำเสนอวิดีทัศน์ ความสอดคล้องและครอบคลุมงานในหน้าที่ครูของวิดีทัศน์ในงานธุรการชั้นเรียน ความน่าสนใจของสื่อวิดีทัศน์ และความเหมาะสมของการใช้สี ภาพประกอบและตัวอักษร ซึ่งมีสาเหตุจากในขั้นออกแบบผู้วิจัยมุ่งเน้นออกแบบเป็น

เว็บบล็อกเกี่ยวกับวิชาการเป็นหลักจึงระมัดระวังไม่ให้ใช้สี ภาพประกอบและตัวอักษรเกินความจำเป็น อันจะทำให้คล้ายกับเว็บบล็อกเชิงพาณิชย์ แต่ด้วยความแตกต่างด้านวัย วุฒิภาวะ และความสนใจของกลุ่มตัวอย่างประเภทนักศึกษา จึงควรให้ความสำคัญกับการออกแบบเว็บบล็อก โดยคำนึงถึงความต้องการกลุ่มผู้ใช้หลัก คือ ผู้เรียน ซึ่งเป็นคุณภาพของสิ่งที่ปรากฏให้เห็น(Visual Appeal) และความคงที่ในการออกแบบ (Design Stability) เพื่อให้ผู้ใช้รู้สึกถึงการเป็นเว็บบล็อกที่มีคุณภาพ ถูกต้อง และเชื่อถือได้ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องนำไปทำการปรับปรุงต่อไป ทั้งนี้แม้ว่าการใช้เว็บบล็อก โดย Blogger.com จะเป็นข้อจำกัดในการวิจัยครั้งนี้ แต่ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม คือ อาจารย์นิเทศก์ อาจารย์พี่เลี้ยง และ นักศึกษา ยังคงอยู่ที่ระดับดี สอดคล้องกับข้อวิจารณ์ของ สุดาสวรรค์ งามมงคลวงศ์ และ ณมน จีรังสุวรรณ (2556) ในบทความงานวิจัย เรื่อง การศึกษาการออกแบบเว็บไซต์สำหรับการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมและชุมชน และ แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบเว็บไซต์ ของ นภณต์ คุณะนิติสาร (2555) ที่ได้กล่าวไว้ว่า“เว็บไซต์ที่ได้รับการออกแบบอย่างสวยงาม มีการใช้งานที่สะดวก ย่อมได้รับความสนใจจากผู้ใช้มากกว่าเว็บไซต์ที่ดูสับสนวุ่นวาย มีข้อมูลมากมายแต่หาอะไรไม่เจอ...”

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) ควรประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษาได้รับรู้ข้อมูลการเข้าถึงคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯที่พัฒนาขึ้น และรับรู้ถึงประโยชน์เพื่อให้เกิดการใช้งานอย่างกว้างขวาง

2) รณรงค์ให้เกิดการใช้งานอย่างเป็นทางการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

3) นำคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ที่พัฒนาขึ้น ไปปรับใช้ให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนานักศึกษา

4) การใช้คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ให้ได้ผล
สัมฤทธิ์ดีขึ้นอยู่กับระยะเวลาและความใส่ใจของผู้ใช้ ผู้สอนจึงควรนำระบบแรงจูงใจต่างๆ มากระตุ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการ และผลการใช้งานคลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ ที่ได้พัฒนาขึ้นก่อนและหลังการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2) ควรทำการวิจัยเพื่อพัฒนา ปรับปรุงและ
ออกแบบการนำเสนอในรูปแบบเว็บไซต์คลังทรัพยากร
วิดีทัศน์ฯ ที่สนองความต้องการเฉพาะของแต่ละกลุ่ม

3) ควรทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาที่เกิดจากการใช้คลังทรัพยากรวิดีทัศน์ฯ

4) ควรวิจัยเพื่อพัฒนาวิดีทัศน์เกี่ยวกับงานในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

บรรณานุกรม

นภณต์ คุณะนิติสาร. 2555. **[WEB DESIGN] The Markup and Style.** จากอินเตอร์เน็ต. www.ict.up.ac.th/thammaratt/data/uploads/webtechWEB-DESIGN.pdf, (ค้นเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2561)

นิคม ทาแดง. 2546. **เทคโนโลยีการศึกษาเพื่อการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

มนตรี เด่นดวง. 2557. **การพัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎี สาขาวิชาหลักสูตรและ การสอน, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. 2560. **คู่มือนักศึกษาปีการศึกษา 2560**. ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

วชิระ อินทร์อุดม. 2539. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิดีทัศน์** จากอินเตอร์เน็ต. www2.cvc.ac.th/sarakorn/document/chat1.pdf. (ค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2558)

วรพจน์ นวลสกุล. 2548. **กระบวนการผลิตรายการวิดีทัศน์.** ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

วรวรรณ เหรียญทอง. 2561. **การสื่อสารและการนำเสนอ**. จากอินเตอร์เน็ต. https://weblog54.wordpress.com/. (ค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2561)

วันนา สงวนศรี. 2549. **องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความวิตกกังวลในการฝึกประสบการณ์ วิชาชีพของของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์จังหวัดฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สาวิตรี โรจนะสมิต และ วรรณทิพา รอดแรงค้า. 2548. "มิติใหม่ของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู." **วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์** 19(2): 1-9.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2561. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ ที่แก้ไขพิ่มเติมฉบับที่3พ.ศ. 2553** จากอินเตอร์เน็ต. http://www.ops.moe.go.th/home/index.php?option=com_content&view=article&id=6569&Itemid=214. (ค้นเมื่อ 6 มกราคม 2561)

สุดาสวรรค์ งามมงคลวงศ์ และณมน จีรังสุวรรณ. 2556. **การศึกษาการออกแบบเว็บไซต์สำหรับการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมและชุมชน.** จากอินเตอร์เน็ต. https://www.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/download/101101/78496, (ค้นเมื่อ15มีนาคม 2561)

สุทธิพงศ์ บุญผดุง. 2555. **แนวทางการพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมืออาชีพของนักศึกษาครู สาขาวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏโดยใช้หลักการเป็นหุ้นส่วน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

Kawartha Pine Ridge District School, Canada. 2012. **Selection of Learning Resources** (Online). SECTION ONE Policy ES-3.3, Selection of Learning Resources, July 6, 2015.

Rajeev, L. 2012. **Responsibilities of a Teacher.** (Online). http://www.buzzle.com/articles/responsibilities-of-a-teacher.html, March 26, 2015.

The Department of Education for Northern Ireland. 2011. **Teaching Post-Job Description Duties and Responsibilities** (Online). http://www.selb.org/ jobs/teaching/Generic Documents/jdteach.pdf, March 25, 2015.

บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

สิทธิชัย แพงทิพย์*, มธุรส จงชัยกิจ**
*นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
**รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
*Corresponding author: e-mail: spangtip@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาระบบและรูปแบบการจัดการความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 2) ศึกษาผลการใช้ระบบการจัดการความรู้ฯ วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ส่วน ให้สอดคล้องกับกระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงาน กพร. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่พนักงานอาจารย์ทั้งหมดของคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 66 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบฟอร์มสำหรับจัดทำแผนการจัดการความรู้ของสำนักงานก.พ.ร. ต้นแบบสตอรี่บอร์ดสำหรับเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ (สิทธิพงศ์และมธุรส, 2560) แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการประเมินเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ แบบสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชากรที่มีต่อเว็บไซต์ระบบฯ และแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดในการประชุมสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเขียนเรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระบบการจัดการความรู้ในรูปแบบเว็บไซต์ ที่URL: https://edu.yru.ac.th/km/# ได้รับการออกแบบตามแผนการจัดการความรู้ ซึ่งผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้ และผู้บริหารสูงสุด ประกอบด้วย 5 เมนูหลัก คือ หน้าแรก คลังความรู้ ผลผลิตKM เครื่องมือ และเกี่ยวกับเรา ผู้เชี่ยวชาญด้านไอซีทีเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่กับเว็บไซต์ระบบฯในด้านเนื้อหา การนำเสนอ องค์ประกอบ และเทคโนโลยีที่ใช้ 2) ประชากรมีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ สอดคล้องกันในระดับมาก ทั้งด้านเนื้อหาและการนำเสนอ และด้านองค์ประกอบและเทคโนโลยีที่ใช้ คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 4.21 และ4.21 ตามลำดับ 3) รูปแบบการจัดการความรู้ ของ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ผ่านการประเมินและสังเคราะห์ มาเป็นลำดับโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และประชากร มีปัจจัยความสำเร็จและองค์ประกอบที่ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร เครื่องมือ/บริการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และ ผลผลิตตามแผนการจัดการความรู้คู่กระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย คลังความรู้ชัดแจ้ง เรื่อง Active Learning และการวิจัยในชั้นเรียน และผลผลิตจากกิจกรรม CoP คือ เอกสารแสดงแนวทางการจัดการเรียนการสอน และ การทำวิจัย

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ, ระบบการจัดการความรู้, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

RESEARCH

Development of Knowledge Management Model at the Faculty of Education of Yala Rajabhat University, Using Information and Communication Technology

Sittichai Pangtip*, Maturos Chongchaikit**

* Student of Doctor, Department of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.

** Asst. Prof. Dr. of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.

Abstract

The purposes of the research on "Development of Knowledge Management Model at the Faculty of Education, Yala Rajabhat University Using Information and Communication Technology" were to 1) develop the Knowledge Management System and the KM Model using ICT; and 2) study the usage of the Knowledge Management System. The research were conducted in 3 phases according to the KM Process suggested by the OPDC. The population consisted of 66 lecturers and staffs in the faculty. The research instruments were as follows: the OPDC forms for the developing KM Action Plan; the storyboard prototype for KMS website (Sitthipong and Maturos, 2560); the opinion questionnaire on the KMS evaluation for the ICT experts; the opinion and satisfaction questionnaires for the population, and the open-ended focus group interview. The data were analyzed using percentage, $\bar{x}$, SD. and descriptive narration.

The findings showed that 1) the Knowledge Management System Using ICT, in a form of website at the URL: https://edu.yru.ac.th/km/# , consisting of 5 main menus: HOME, KM Asset, KM Product, KM Tools and About Us, was designed according to the KM Action Plan that was approved by the KM experts and the CKO. The ICT experts were mostly agreed with the content, the presentation, the components and the used technology of the KMS; 2) After the usage of the KMS, the population showed a high level of agreement for the content and the presentation at 4.21. Their satisfaction was also at a high level (4.21) for the components and the used technology; and 3) the KM Model Using ICT, gradually evaluated and synthesized by KM experts, ICT experts and the population showed the success factors and components consisting of administrators leadership, ICT tools and services, KM Action Plan developed along with the CMP in every step and the KM products: the explicit knowledge base and the documents from CoP activities on Active Learning and Classroom Research.

Keywords: knowledge management model using ICT, knowledge management system, Faculty of Education, Yala Rajabhat University

บทนำ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้จัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติราชการ (2560-2564) ประกอบด้วยกลยุทธ์ในการดำเนินงาน ได้แก่ 1) ออกแบบและพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านวิชาการเพื่อการเรียนรู้ที่มีศักยภาพโดยเน้นการมีส่วนร่วมและนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา 2) ออกแบบและพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้โดยเน้นการบูรณการ องค์ความรู้ของท้องถิ่นและองค์ความรู้ที่เป็นสากลสู่การพัฒนาตนเอง สังคม ประเทศชาติและนานาชาติ 3) ส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรมสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและผลงานวิจัยสู่ท้องถิ่น 4) ส่งเสริมสนับสนุนการบริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย 5) ปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการคณะ ปัจจุบัน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาได้ดำเนินการให้การจัดการความรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคลากร โดยได้พิจารณา เรื่อง การพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากสอดคล้องกับพันธกิจหลักในการผลิตบัณฑิต และมีคะแนนความต้องการสูงสุดในแผนพัฒนาบุคลากร รวมถึงมีความสอดคล้องกับประเด็นการจัดทำแผนการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

แนวคิดด้านการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน พบว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคน องค์กรและชุมชนเพื่อบรรลุเป้าหมาย โดยต้องดำเนินการให้ถูกต้อง สอดคล้องกับบุคคลและเวลา มีการดำเนินกิจกรรม ที่ได้แก่ การเก็บรวบรวมความรู้ผ่านกระบวนการสร้างความรู้ การเผยแพร่และแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ยกระดับความรู้และ การใช้ประโยน์ความรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา การวางแผนกลยุทธ์และการตัดสินใจในองค์กรโดยมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้บรรลุผลมีการพัฒนาระบบการจัดการ**ข้อมูล**ไปสู่**สารสนเทศ**ให้เกิดเป็น**ความรู้**และ**ปัญญา**ในที่สุด ความรู้ที่มุ่งให้มีการจัดการ แบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ซึ่งความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) คือ ความรู้ที่เขียนอธิบายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือหนังสือ ตำรา เว็บไซต์ เป็นต้น ส่วนความรู้ฝังลึก คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคนที่ยังไม่ได้ถอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร หรือบางครั้งไม่สามารถถอดเป็นลายลักษณ์อักษรได้ ความรู้ที่สำคัญส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นความรู้ฝังลึกอยู่ในคนทำงานและผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง จึงต้องอาศัยกลไกการจัดการความรู้ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้คนได้พบกันสร้างความไว้วางใจกันและถ่าย ทอดความรู้ระหว่างกันและกัน ความรู้ชัดแจ้งเป็นความรู้ที่สามารถถ่ายโอนและแบ่งปันง่าย ส่วนความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายโดยใช้คำพูดได้ มีรากฐานมาจากการกระทำและประสบการณ์ มีลักษณะเป็นความเชื่อ ทักษะ และเป็นอัตวิสัย (Subjective) มีลักษณะเป็นเรื่องส่วนบุคคล เช่น วิจารณญาณ วัฒนธรรมองค์กร ทักษะความเชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ ความรู้ยิ่งมีลักษณะไม่ชัดแจ้งมากเท่าไร การถ่ายโอนความรู้ยิ่งกระทำได้ยากเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทั้งสองประเภท เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ และต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ความรู้แบบฝังลึกเป็นส่วนประกอบของความรู้ทั้งหมด ที่สามารถแปลงให้เป็นความรู้แบบชัดแจ้งโดยการสื่อสารด้วยคำพูดการจัดการความรู้จึงเป็นการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การสืบค้นความรู้และจัดเก็บ การถ่ายโอนและนำความรู้ไปใช้ โดยนิยมให้การจัดการความรู้ทั้งมวล สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ นโยบายและกลยุทธ์ของหน่วยงานหรือองค์กร โดยนำข้อมูลข่าวสารและความรู้ในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งความชำนาญในแต่ละบุคคลมาจัดการเพื่อร่วมแบ่งปัน มีการใช้เทคโนโลยีสารเทศ ให้ทุกคนสามารถสืบค้น ถ่ายโอนและแบ่งปันความรู้ของตน ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันใน

ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของคณะ จนเกิดเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Learning) และองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) (Nonaka and Takeuchi, 1995)

จากการที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการความรู้ไปบ้างแล้วบางส่วน จึงต้องการ ศึกษาและพัฒนาเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาช่วยทั้งในด้านของการจัดการความรู้และการนำเสนอผล ซึ่งผลการวิจัยจำนวนมาก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (Hafeez-Baig and Gururajan, 2012; Ofori-Dwumfuo and Kommey, 2013; ธงไชย สุรินทร์วรางกูร, 2555; กัตติกา ศรีมหาวโร, 2555) ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการความรู้ ตั้งแต่การส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้อย่างเพิ่มพูนในสถาบันอุดมศึกษา จนถึงการเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นในกระบวนการและวิธีการจัดการความรู้ จากที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนวคิดการวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ให้เกิดองค์ความรู้ในด้านปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์กร การจัดทำระบบการจัดการความรู้ และการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการความรู้ ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาระบบและรูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

2. เพื่อศึกษาผลการใช้ระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีดำเนินงานวิจัย ให้เป็นการประสานแนวทางการทำวิจัยและพัฒนา (Research & Development) เข้ากับแนวปฏิบัติด้านกระบวนการจัดการความรู้ของ ก.พ.ร. (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ) ซึ่งกำหนดไว้ 7 ขั้น ด้วยการนำขั้นตอนเหล่านั้นมาจัดกลุ่ม เพื่อดำเนินงานวิจัยให้ได้ผลผลิตของการจัดการความรู้เป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1 การจัดทำแผนการจัดการความรู้ และคลังความรู้ ประกอบด้วย กระบวนการจัดการความรู้ขั้น ที่ 1 การบ่งชี้ความรู้ ขั้นที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ และ ขั้นที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

ส่วนที่ 2 การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ ประกอบด้วย กระบวนการจัดการความรู้ ขั้นที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ขั้นที่ 5 การเข้าถึงความรู้ และ ขั้นที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

ส่วนที่ 3 การประเมิน และสังเคราะห์ สรุป รูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย กระบวนการจัดการความรู้ ขั้นที่ 7 การเรียนรู้โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

ประชากร

การวิจัยครั้งนี้ใช้ประชากร ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่จะเข้ามาศึกษาและใช้ประโยชน์จากระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 66 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา คือ คณบดี จำนวน 1 คน และรองคณบดี จำนวน 3 คน รวมจำนวน 4 คน 2) อาจารย์ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 50 คน และ3) เจ้าหน้าที่สายสนับสนุนของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 12 คน

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัยส่วนที่ 1

1. เอกสารแบบฟอร์มต่าง ๆ ของสำนักงาน ก.พ.ร.ฯ สำหรับการดำเนินงานตามขั้นตอนของการจัดทำแผนการจัดการความรู้

2. แบบประเมินแผนการจัดการความรู้สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้

3. แหล่งความรู้บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตด้าน การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning และ การทำวิจัยในห้องเรียน (Classroom Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัยส่วนที่ 2

1. ต้นแบบสตอรี่บอร์ดเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ จากงานวิจัยของ พ.ต.ท.สิทธิพงศ์ ศรีเลอจันทร์ (สิทธิพงศ์ และมธุรส, 2560)

2. ร่างเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ URL: https://edu.yru.ac.th/km/#

3. แบบสอบถามความคิดเห็น และความพึงพอใจที่มีต่อร่างเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ สำหรับประชากร เป็นแบบประเมินชนิดมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด. 2553: 82-83) ประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อร่างเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ด้านเนื้อหาและการนำเสนอ และตอนที่ 3 ความพึงพอใจที่มีต่อร่างเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ ด้านองค์ประกอบและเทคโนโลยีที่ใช้ โดยมีวิธีสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วย การหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับจุดประสงค์ในการประเมิน (ทิวัตถ์ มณีโชติ, 2552 : 181) ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา คือ ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปแสดงว่า ข้อคำถามนั้นตรงจุดประสงค์ใช้ได้ ส่วนเนื้อหาที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ลงมาเป็นเนื้อหาที่ต้องปรับปรุงหรือตัดออก

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัยส่วนที่ 3

1. เว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่ URL: https://edu.yru.ac.th/km/#

2. แบบบันทึกความคิดเห็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พร้อมประเด็นคำถามเพื่อการประเมินสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

3. ผลการประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชากรที่มีต่อเว็บไซต์ระบบการจัดการ

4.ความรู้ ผลผลิตของการจัดการความรู้ ประกอบด้วย แผนการจัดการความรู้ เว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ พร้อมคลังความรู้ชัดแจ้ง และ ผลผลิตจากกิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) ด้านการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning และ การทำวิจัยในชั้นเรียน

วิธีดำเนินงาน

ผู้วิจัย ดำเนินงานวิจัย ใน 3 ส่วนหลัก ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์จัดทำแผนการจัดการความรู้และคลังความรู้ชัดแจ้ง ประกอบด้วยการดำเนินงาน ครอบคลุม 3 ขั้นแรกของกระบวนการจัดการความรู้ ตามแนวทางของสำนักงาน ก.พ.ร. คือ ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ได้แก่ แผนการจัดการความรู้ และ คลังความรู้ชัดแจ้งของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยผู้วิจัยจัดประชุมคณะกรรมการจัดการความรู้ ที่ได้รับการแต่งตั้งตามคำสั่งของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ร่วมกันค้นหาความรู้ความสามารถหลักของของบุคลากรในหน่วยงานและความรู้ที่ต้องการจำเป็น โดยใช้ประเด็นการพิจารณาที่ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายขององค์กร วางแผนการกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ จัดทำชุดแบบสอบถามสำหรับประชากรเพื่อสำรวจรวบรวมข้อมูลนำมากำหนดขอบเขต องค์ประกอบ กระบวนการและวิธีการจัด การความรู้ตามรูปแบบของร่างแผนการจัดการความรู้ และคัดเลือกตัววิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายให้ความรู้แก่ประชากรให้ได้แนวทางในการบ่งชี้องค์ความรู้ที่ต้องการ จากนั้น ดำเนินการจัดทำข้อมูล ร่างแผนการจัดการ ความรู้ด้วยแบบฟอร์มของสำนักงาน ก.พ.ร.ฯ แบบฟอร์มที่ 1 – 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลการบ่งชี้ความรู้ ประกอบด้วย 1) บทสรุปผู้บริหาร 2) ขอบเขต KM (KM Focus Areas) และ 3) เป้าหมาย KM (Desired State) ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและแสวงหาความรู้ที่มีอยู่เดิมเพื่อรักษาไว้ กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้วรวมถึงแสวงหาความรู้ใหม่จากภายนอก เพื่อให้ได้ผลผลิตคือ คลังความรู้ชัดแจ้ง พร้อมทั้งดำเนินการจัดความรู้ให้เป็นระบบโดยกำหนดสิ่งสำคัญ ที่จะจัดเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ประกอบด้วยคลังความรู้ที่มีอยู่เดิมและคลังความรู้ใหม่ รวมถึงโครงสร้างระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ สำหรับจัดเก็บและนำเสนอคลังความรู้ชัดแจ้งเพื่อดำเนินงานตามกระบวนการจัดการความรู้ในขั้นที่เหลือต่อไป

ส่วนที่ 2 การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ประกอบด้วย การดำเนินงานครอบคลุมกระบวนการจัดการความรู้ ตามแนวทางของสำนักงาน ก.พ.ร. คือขั้นที่ 4 ขั้นที่ 5 และขั้นที่ 6 เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ได้แก่ 1) ระบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management System: KMS) ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่ผ่านการประเมินลองใช้ และ 2) ผลผลิตจากกิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) โดยผู้วิจัยร่วมกับคณะกรรมการ การจัดการความรู้ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการสำหรับกิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) เพื่อส่งมอบความรู้ไปยังผู้รับ คือ อาจารย์และเจ้าหน้าที่สายสนับสนุน ให้แบ่งกลุ่มกันทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านเว็บไซต์ระบบที่ได้จัดทำขึ้น โดยใช้เครื่องมือและบริการทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่ได้จัดให้ไว้บนระบบ จนได้ผลผลิตตามแผนจากนั้นจึงให้ประชากรตอบแบบสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ระบบการจัดการความรู้ แล้วเก็บรวบรวมผลมาสรุปไว้ใช้ในส่วนที่ 3

ส่วนที่ 3 การประเมิน สังเคราะห์ สรุป รูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นการดำเนินงานครอบคลุม ขั้นที่ 7 การเรียนรู้ ตามกระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงาน ก.พ.ร.ฯ โดยผู้วิจัยจัดการประชุมแบบ Focus Group ร่วมกับตัวแทนของประชากรเพื่อประเมิน อภิปราย และสังเคราะห์ สรุปรูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงการจัดทำคู่มือการจัดการความรู้ และร่วมกับคณะกรรมการจัดการความรู้กำหนดการดำเนินงานเพื่อพัฒนาให้เกิดวงจรการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ด้วยการนำผลผลิตจาก กิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) มาตรวจสอบประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญในองค์กร ก่อนนำไปเผยแพร่บนเว็บไซต์ระบบให้ประชากรเรียนรู้ โดยมีแบบสอบถามออนไลน์สำหรับติดตามผลการเรียนรู้ และส่งเสริมให้เกิดการนำไปใช้ระหว่างบุคลากรในหน่วยงานอย่างกว้างขวาง สม่ำเสมอ ผ่านระบบการจัดการความรู้ที่จัดทำขึ้น จนนำไปสู่การเป็นวงจรหมุนเวียนในการสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ การนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ที่ยั่งยืนในองค์กร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินงานวิจัยส่วนที่ 1 ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลการจัดการความรู้ทั้งหมดด้วยตนเอง จากเอกสาร ตำรา แหล่งข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องบนระบบอินเทอร์เน็ต จากรายงานการประชุม และแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่มของประชากรในตำแหน่งเลขานุการทีมงาน KM ร่างคู่มือการจัดการความรู้ และร่างแผนการจัดการความรู้ ข้อมูลผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญภายในหน่วยงานและจากผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งผลการวิพากษ์ของคณะกรรมการจัดการความรู้

ในการดำเนินงานวิจัยส่วนที่ 2 ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลการจัดการความรู้ทั้งหมดด้วยตนเอง จากเอกสาร ตำรา แหล่งข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องบนระบบอินเทอร์เน็ต จากรายงานการประชุม และแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่มของประชากรในตำแหน่งเลขานุการทีมงาน KM ร่างคู่มือการจัดการความรู้ และร่างแผนการจัดการความรู้ ข้อมูลผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญภายในหน่วยงานและจากผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งผลการวิพากษ์ของคณะกรรมการจัดการความรู้ รวมถึง การใช้ร่างระบบการจัดการความรู้ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของประชากร

ในการดำเนินงานวิจัยส่วนที่ 3 ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวมรวมข้อมูลการตอบแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ผลการประเมิน อภิปราย และสังเคราะห์สรุป รูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการประชุมแบบ Focus Group ของคณะกรรมการการจัดการความรู้ร่วมกับตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการเขียนสรุปเป็นความเรียงเชิงพรรณนา โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์และแปลผลการประเมินประสิทธิภาพของระบบการจัดการความรู้ ที่พัฒนาขึ้น

ผลการวิจัย

1. แผนการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เป็นแผนการจัดการความรู้ที่ได้รับการจัดทำภายใต้แนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนของสำนักงาน ก.พ.ร. ประกอบด้วย 1) บทสรุปผู้บริหาร และประกาศแต่งตั้งทีมงาน KM และ CKO พร้อมรายละเอียดและหน้าที่รับผิดชอบ 2) การกำหนดขอบเขตKM (KM Focus Area) และเป้าหมาย KM (Desired State) ที่สนับสนุนประเด็นยุทธศาสตร์ทั้งหมด ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพอาจารย์ด้านรูปแบบการเรียนการสอนและด้านการทำวิจัย โดยขอบ เขต KM (KM Focus Area) ที่เลือกดำเนินการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559-2560 มีเป้าหมาย KM (Desired State) 3 เป้าหมาย คือ 1) บุคลากรของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาได้รับการพัฒนาให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบActive Learning ผ่านคลังความรู้ชัดแจ้งบนระบบการจัดการความรู้ 2) บุคลากรของคณะครุศาสตร์ ได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำวิจัยในชั้นเรียนผ่านคลังความรู้ชัดแจ้งบนระบบการจัดการความรู้ และ 3) บุคลากรของคณะครุศาสตร์สามารถใช้งานเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อทำกิจกรรมตามกระ บวนการ KM ได้ในทุกขั้นตอน 3) การประเมินองค์กรตนเองในเรื่องการจัดการความรู้ใน 5 หมวด พร้อมด้วยการสรุปผลการประเมินตนเอง และปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factor) สรุปได้ว่า คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยังไม่มีกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ ผู้บริหารของคณะมีภาวะผู้นำด้านการจัดการความรู้ ให้ความสำคัญและสนับสนุน แต่ยังขาดการดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีวัฒนธรรมองค์กรด้านการจัดการความรู้ รวมถึงเครื่องมือบริการพื้นฐานทางไอซีที อย่างเช่น เว็บไซต์ แอพไลน์ และอีเมล์ แต่ยังขาดในส่วนของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้สนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และ การวัดผลการจัดการความรู้ยังไม่ได้จัดทำในรูปแบบที่ชัดเจน

2. คลังความรู้ชัดแจ้งด้านการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ทางรูปแบบการเรียนการสอนและการทำวิจัย แบ่งเป็น 1) คลังความรู้ที่องค์กรมีอยู่ (ความรู้เดิม) ประกอบด้วย หัวข้อ นโยบายและยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์และพันธกิจ ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรม และตัวอย่างสื่อ/แหล่งทรัพยากร และ 2) คลังความรู้ที่แสวงหาเพิ่ม (ความรู้ใหม่) ประกอบด้วย คลังความรู้ย่อย 2 ด้าน คือ คลังความรู้ด้านการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ทางรูปแบบการเรียนการสอน หัวข้อความรู้ การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning และคลังความรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ทางการทำวิจัย หัวข้อความรู้ การวิจัยในชั้นเรียน มีแหล่งความรู้และสื่อ ประกอบด้วย สื่อ ประเภทเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-Document) วิดีโอบนยูทูป (YouTube) และเว็บไซต์ (Website)

3. เว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีโครงสร้างประกอบด้วยเมนูหลักจำนวน 5 เมนู ได้แก่ เมนูHOME เมนูคลังความรู้ เมนูผลผลิต เมนูเครื่องมือ และ เมนูเกี่ยวกับเรา ตั้งอยู่ที่เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่ URL: http://edu.yru.ac.th/knowledge/ โดยมีผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชากร พบว่า ประชากร มีความเห็นด้วยและพึงพอใจต่อเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ตามรายการประเมินด้านเนื้อหาและการนำเสนอ เฉลี่ยรวมในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.21, S.D.=0.01) โดยมีค่าเฉลี่ยสำหรับเมนูหลักทั้ง 4 คือ เมนูหลัก 1: หน้าแรก เมนูหลัก 2: คลังความรู้ เมนูหลัก 3: ผลผลิต KM และเมนูหลัก 4:

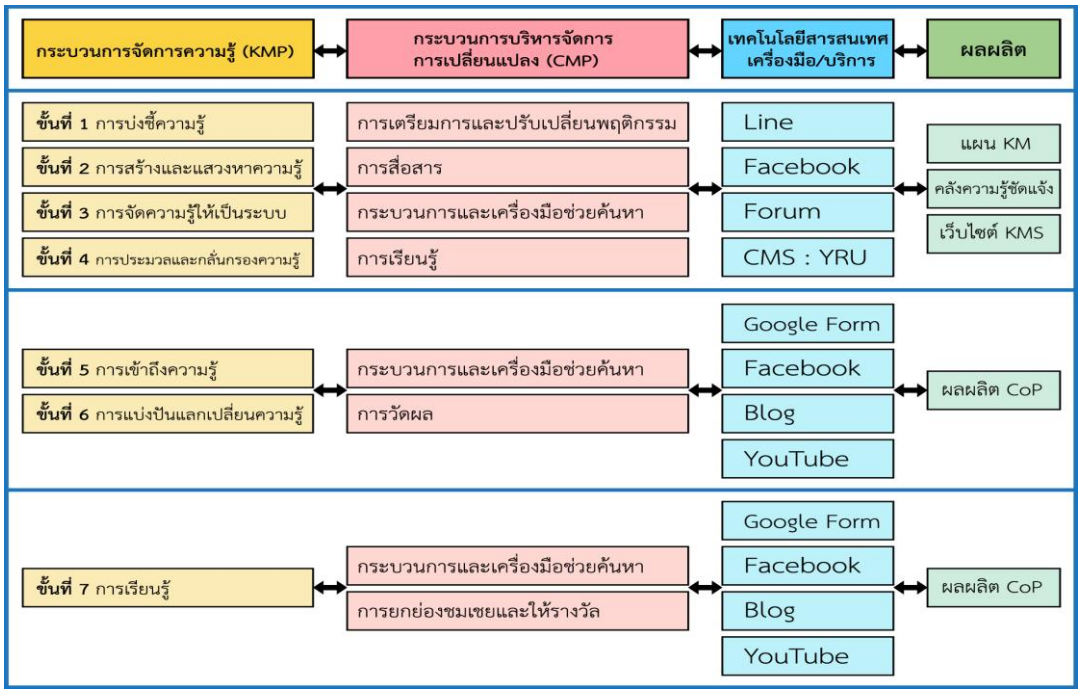
เกี่ยวกับเรา คิดเป็น 4.17, 4.21, 4.20 และ 4.21 ตามลำดับ และ มีความเห็นด้วยและพึงพอใจตามรายการประเมินด้านองค์ประกอบและเทคโนโลยีที่ใช้ เฉลี่ยรวมในระดับมาก ($\overline{x}$=4.21, S.D=0.01) โดยมีค่าเฉลี่ยด้านองค์ประกอบและด้านเทคโนโลยีที่ใช้ คิดเป็น 4.18 และ 4.25 ตามลำดับ

4. ผลผลิตจากการดำเนินงานกิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) ของประชากร แบ่งเป็น 2 กลุ่มตามขอบเขตและเป้าหมาย KM คือ การพัฒนาศักยภาพอาจารย์ด้านรูปแบบการเรียนการสอนและด้านการทำวิจัยผ่านการใช้เครื่องมือและบริการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ฟอรั่ม (forum) บนเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ รวมทั้ง เทคโนโลยีสารสนเทศเสริมอื่นๆ ประเภทสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ 1) เอกสารแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบ Active Learning และ 2) เอกสารแนวทางการทำวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Research)

5. รูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า เป็นรูปแบบที่มีการจัดการความรู้ได้อย่างสอดคล้องกับกระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงาน ก.พ.ร.โดยมีองค์ประกอบสำคัญครบถ้วน คือ 1) มีการใช้กระบวนการจัดการความรู้ (KMP) ตามแนวทางของสำนักงานก.พ.ร.ทั้ง 7ขั้น และ 2) มีการใช้กระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง (CMP) ครบทั้ง 6 องค์ ประกอบ คือ 1) การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 2) การสื่อสาร 3) กระบวนการและเครื่องมือ 4) การเรียนรู้ 5) การวัดผล 6) การยกย่องชมเชยและให้รางวัล ควบคู่กันไปกับกระบวนการจัดการความรู้มีปัจจัยแห่งความสำเร็จ ประกอบ ด้วย 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการความรู้ในองค์กร มีบทบาทในการบริหาร งาน วางแผนกำกับดูแล ให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ ใส่ใจดูแลมีส่วนร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้ต่างๆ ขององค์กรด้วยการกำหนดกระบวนการจัดการความเปลี่ยนแปลง (CMP: Change Management Process) 2) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ เป็นการริเริ่มนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการจัดการความรู้อย่างเต็มรูปแบบและสอดประสานกับกระบวน การจัดการความรู้ทั้ง 7 ขั้น ด้วยการกำหนดให้มีการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ในรูปแบบเว็บไซต์ขึ้นมารองรับการดำเนินงานคือ 1) การบ่งชี้ความรู้ มีการวิเคราะห์เป้าหมายและนำไปใส่เป็นคลังความรู้ที่มีอยู่เดิมไว้บนเว็บไซต์ระบบ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ มีการสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอกด้วยรูปแบบวิธีการ ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุน 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ มีการวางโครงสร้างคลังความรู้ชัดแจ้งทั้งที่มีอยู่เดิมและที่แสวงหาเพิ่ม เตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต 4) การประมวลกลั่นกรองความรู้ มีการปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐานโดยเฉพาะในรูปของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ 5) การเข้าถึงความรู้ อาจารย์และบุคลกรสามารถเข้าใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวกด้วยระบบและเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการจัดทำเว็บไซต์สำหรับการจัดการความรู้ มีการใช้Forum/ Web board เครือข่ายสังคมออนไลน์ 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ Explicit Knowledge ได้จัดทำเป็นเอกสารฐานความรู้โดยเทคโนโลยีสารสนเทศ กรณีของTacit Knowledge ได้จัดทำกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ (CoP) และ 7) การเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน คือ เกิดระบบการเรียนรู้ จากการสร้างองค์ความรู้ด้วยการนำความรู้ในไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน การวิจัยจนเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ในรูปของผล ผลิตต่าง ๆ โดยนำมาตรวจสอบความถูกต้องให้เป็นที่ยอมรับ ก่อนนำเสนอผ่านเว็บไซต์ระบบที่พัฒนาขึ้นให้หมุน เวียนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในองค์กร 3)

องค์ประกอบหลักด้านวัฒนธรรมองค์กร แม้จะพบว่าอาจารย์และบุคลากรบางส่วนยังขาดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ แต่เนื่องจากวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ของคณะครุศาสตร์นับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์กรที่มีบทบาทรับผิดชอบหลักต่อการจัดการศึกษาพัฒนาครูผู้บริหารจึงมุ่งมั่นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างวัฒนธรรมการจัดการความรู้ขององค์กรให้บุคลากรเกิดความเชื่อ มีค่านิยมที่ดีและพร้อมสำหรับบรรยากาศการใช้สื่อเครื่องมือทางเทคโนโลยีมาสนับสนุนการปฏิบัติงานคู่กันไปกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อจัดการความรู้ ด้วยการวางแผนที่จะบรรจุการฝึกอบรมอาจารย์ และบุคลากรให้คุ้นชินกับการใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีต่าง ๆ บนระบบKMS ไว้ในแผนปฏิบัติการ KM เฟสต่อไป 4) ผลผลิตของการจัดการความรู้ ที่เกิดขึ้นจากแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานตามกระบวนการจัดการความรู้สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทำให้เกิดขึ้นได้ตั้งแต่ครั้งแรกที่เริ่มจัดการความรู้อย่างเป็นระบบผ่านเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ มีการเชื่อมโยงกิจ กรรมการจัดการความรู้ทุกขั้นตอนเข้ากับเครื่องมือและบริการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

รูปแบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังตัวอย่างที่แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนภาพรูปแบบการจัดการความรู้ ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

อภิปรายผล

1. แผนการจัดการความรู้ การจัดทำแผนการจัดการความรู้ ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา แตกต่างจากการจัดทำแผนงานต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยและบุคลากรของคณะครุศาสตร์เคยปฏิบัติกันมา เนื่องจากเป็นการนำขั้นตอนการจัดการความรู้ไปสู่การปฏิบัติโดยเฉพาะขั้นที่ 1 การบ่งชี้ความรู้และขั้นที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ ซึ่งผู้วิจัยต้องเรียนรู้เพิ่มเติมถึงกลยุทธ์ของการจัดการความรู้แต่ละขั้นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้าน KM หลายท่านจนเข้าใจว่าไม่ใช่เพียงแค่การนำแบบฟอร์มของสำนักงาน ก.พ.ร.ไปกรอกให้ได้ข้อมูลครบในการประชุมปรึกษากันระหว่างคณะกรรมการการจัดการความรู้ที่ได้กำหนดขึ้นมา ซึ่งขั้นที่ 1 มีกลยุทธ์หลักที่ได้แก่ การต้องตัดสินใจว่าจะเริ่มด้วยการนำเอาประเด็นปัญหาที่มีอยู่ในหน่วยงาน หรือ นำเอากรอบนโยบายหลัก ๆ เช่น ยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ปรัชญาขององค์กรมากำหนดให้เกิดเป็นขอบเขต KM ประกอบด้วย องค์ความรู้ที่จำเป็นต่อความสำเร็จขององค์กร แล้วจึงเลือกนำมากำหนดเป็นเป้าหมาย KM ที่จะจัดการก่อนหลังตามลำดับของความสำคัญจำเป็นที่มีต่อองค์กร ซึ่งคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาได้เลือกเอาการพัฒนาศักยภาพอาจารย์และบุคลากรด้านรูปแบบการเรียนการสอนและด้านการทำวิจัยมาจัดการก่อนเป็นลำดับแรกสอดคล้องกับแนวคิดของบดินทร์ วิจารณ์ (2549) ในการกำหนดกลยุทธ์การจัดการความรู้ขององค์กร โดยเลือกองค์ความรู้ที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จขององค์กรมากที่สุด คัดเลือกมาเป็นโครงการนำร่อง (Quick Win - KM Projects) ซึ่งจะทำให้การจัดการความรู้ของหน่วยงานมีโอกาสสำเร็จได้สูง สามารถสร้างความเชื่อมั่นและเห็นประโยชน์ของการจัดการความรู้ชัดเจนขึ้น จากนั้นจึงค่อยเชื่อมโยงไปสู่การจัดการความรู้ขั้นที่สอง คือ การสร้างและแสวงหาความรู้ ซึ่งมีกลยุทธ์หลักที่ได้แก่ การเลือกนำเอาเครื่องมือกิจกรรมการจัดการความรู้ที่มีอยู่หลากหลาย มาใช้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กรของตนเอง และจากการที่ผู้วิจัยและทีมงาน ไม่เคยมีประสบการณ์ในการจัดทำแผนการจัดการความรู้มาก่อน จึงต้องใช้ระยะเวลามากทั้งในการศึกษากลยุทธ์และเทคนิควิธีการจัดทำ ทำให้พบว่าการมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้ที่มีประสบการณ์และความชำนาญสูง มาช่วยตรวจสอบประเมินแผนการจัดการความรู้ที่จัดทำขึ้นและให้คำปรึกษาชี้แนะ นับเป็นสิ่งที่สำคัญจำเป็นและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งนี้แผนการจัดการความรู้ของหน่วยงานถือได้ว่ามีความสำคัญและใช้เป็นสิ่งที่ช่วยขับเคลื่อนการจัดการความรู้ขององค์กรให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบและมีแนวทางที่ชัดเจน สอดคล้องกับที่สำนักงาน ก.พ.ร.ฯ (2548) กล่าวไว้ว่า แผนการจัดการความรู้นั้นเป็นแผนงานที่แสดงถึงรายละเอียดการดำเนินงานของกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด เป็นการกำหนดแผนปฏิบัติการหลักให้เป็นศูนย์กลางและเป็นวาระขององค์กรในการจัดการสร้างการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นจริงในองค์กร อันจะทำให้การจัดการความรู้ขององค์กรเกิดประสิทธิผล และนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อให้การดำเนินการจัดการความรู้ขององค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. คลังความรู้ชัดแจ้ง การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาในส่วนของคลังความรู้ชัดแจ้ง ผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญในการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับการจัดการความรู้ ด้วยเป็นเครื่องมือที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในกระบวนการจัดการความรู้ ตั้งแต่กระบวนการสร้าง การจัดเก็บ การแบ่งปันความรู้ ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังสามารถช่วยให้องค์กรจัดเก็บองค์ความรู้ที่สั่งสมมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จากเอกสารสำคัญ จาก

บุคคลที่มีความรู้ความชำนาญ จากการวิจัยและพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของนงลักษณ์ โพธิ์ไพจิตร (2558) ที่พบว่า เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือมีความสำคัญกับการจัดการความรู้อย่างมาก เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศจะสนับสนุนให้กระบวนการจัดการความรู้เริ่มตั้งแต่การสร้าง การจัดเก็บ การแบ่งปันความรู้ ให้สามารถปฏิบัติงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยียังเป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการรวบรวมและจัดเก็บความรู้ที่มีอยู่มากมายในองค์กรได้อย่างเป็นระบบและเป็นหมวดหมู่ นอกจากนั้นยังช่วยให้บุคคลสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ในการแสวงหาความรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลต่างๆ ในโลกได้อย่างง่ายได้โดยปราศจากข้อจำกัดเรื่องสถานที่และเวลา ช่วยในการปรับปรุงหรือพัฒนาการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด ซึ่งคลังความรู้ชัดแจ้งของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้รับการพัฒนาให้อยู่บนเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ มีการนำเสนอสื่อ/แหล่งทรัพยากรด้านการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ ที่ได้แก่ เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ยูทูป และ เว็บไซต์ สอดคล้องกับ ธงไชย สุรินทร์วรางกูร (2555) ที่ได้ศึกษาวิจัยด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการความรู้ พบว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้ที่เหมาะสม ควรมีความสะดวก รวดเร็ว ความถูกต้องของข้อมูล การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์และความทันสมัควรอยู่ในรูปแบบเว็บไซต์หรือและบล็อกไซต์ ควรมีขั้นตอนในการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ และการถ่ายโอนความรู้และใช้ประโยชน์ได้

3. เว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้รับการพัฒนาและอัพโหลดขึ้นไว้บนพื้นที่เครื่องแม่ข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่ URL: http://edu.yru.ac.th/knowledge/ ประกอบด้วยเมนูหลัก จำนวน 5 เมนู ซึ่งผลการประเมินพบว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นด้วยในระดับมากต่อรายการประเมินด้านเนื้อหาและการนำเสนอ และ ด้านองค์ประกอบและเทคโนโลยีที่ใช้ สะท้อนให้เห็นถึงการออกแบบพัฒนาเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ได้อย่างสอดคล้องกับแนวทางการจัดเก็บความรู้ ที่มีผู้ระบุไว้ว่า “ความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้เป็นองค์ความรู้ที่องค์กรจะต้องเก็บรักษาไว้ให้ดีที่สุดอย่างเป็นระบบ ทั้งความรู้ที่อยู่ในรูปแบบสื่อต่าง ๆและในรูปแบบประสบการณ์ให้เป็นทุนความรู้ขององค์กรซึ่งพร้อมต่อการยกระดับและขยายความรู้ทั่วทั้งองค์กรได้โดยง่ายต่อไป (บดินทร์ วิจารณ์, 2549; อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, 2555) จนกระทั่งพัฒนาสร้างเป็นธนาคารความรู้ เพื่อการรวบรวมและแบ่งปันความรู้ระหว่างองค์กรได้ในที่สุด (Chavez, Pendleton, and Bueerman, 2005)” ผลการประเมินความพึงพอใจของประชากร ด้านเทคโนโลยีที่ใช้ อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะรายการ “เทคโนโลยีที่ใช้ง่ายและเหมาะสมสำหรับผู้ใช้ทั่วไป” สะท้อนให้เห็นถึง การเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มุ่งให้ผู้ใช้เข้าถึงความรู้และเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้ได้โดยง่ายและไม่ซับซ้อน สอด คล้องกับแนวทางของวิจารณ์ พานิช (2555) ที่กล่าวไว้ว่า หลักการสำคัญที่สุดในการดำเนินการจัดการความรู้คือ ต้องดำเนินการอย่างง่ายที่สุด ไม่เน้นการใช้เครื่องมือหรูหราหรือยุ่งยาก สอดคล้องกับสำนักงาน ก.พ.ร. (2548) ได้กล่าวถึงการจัดการความรู้ในขั้นการเข้าถึงความรู้ไว้ว่า ต้องทำให้ผู้ใช้ความรู้ เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการความรู้ขององค์การต่อไป

4. **การศึกษาผลการใช้เว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา** ซึ่งพบว่า ประชากรมีความคิดเห็นด้วย และความพึงพอใจต่อเว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ในระดับ

มากโดยมีข้อเสนอแนะ สอดคล้องกับผลการประเมินเว็บไซต์ระบบฯ ของผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สะท้อนให้เห็นถึง การเกิดความตระหนักรู้ของประชากรผู้ใช้ต่อบทบาทและความสำคัญของการจัดการความรู้ผ่านเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ได้แก่เว็บไซต์ระบบการจัดการความรู้ เป็นการออกแบบระบบที่สอดคล้องกับหลักการสำหรับผู้ปฏิบัติงานจัดการความรู้ คือการออกแบบระบบและพัฒนาระบบย่อย เช่นคลังความรู้ที่เข้าถึงได้ง่าย มีเครือข่ายที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน มีระบบอินเทอร์เน็ตและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ในหน่วยงาน (บดินทร์ วิจารณ์, 2549; อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, 2555: 13-13) และในส่วนของการจัดกิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) โดยจัดให้บุคลากรที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งด้านอายุ ทักษะประสบการณ์ ให้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในบริบทแบบทางการ และแบบไม่เป็นทางการจนได้ผลผลิตใหม่ สอดคล้องกับหลักการจัด การความรู้ที่หมายถึงการทำให้คนหลากหลายทักษะหลากหลายวิธีคิดมาทำงานร่วมกันได้อย่างสร้างสรรค์ (วิจารณ์ พานิช, 2555) และ สอดคล้องกับแนวคิดด้านความสำคัญของชุมชนนักปฏิบัติ ในฐานะหนึ่งในเครื่องมือของการจัดการความรู้ สำหรับดึงความรู้ประเภทTacit Knowledge ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคลออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพราะเมื่อมีการโยกย้ายความรู้เหล่านี้ก็จะหายไปด้วย ลักษณะที่ไม่เป็นทางการจะเอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างความรู้ใหม่ๆ มากกว่าโครงสร้างที่เป็นทางการ คำว่าปฏิบัติ หรือ practice ใน CoP ชี้จุดเน้นการเรียนรู้ซึ่งได้รับจากการทำงานเป็นหลัก เป็นแง่มุมเชิงปฏิบัติซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทำให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ฝังลึก สร้างความรู้ความเข้าใจได้มาก กว่าการเรียนรู้จากหนังสือหรือการฝึกอบรมตามปกติ เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีสมาชิกจากต่างหน่วยงานช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ดีกว่าการสื่อสารตามโครงสร้างที่เป็นทางการ” (วิจารณ์ พานิช, 2551; สุรพงษ์ ผานาค, 2556)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. คู่มือและแผนการจัดการความรู้ ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อบันทึกสรุปรวบรวมความรู้พื้นฐานและขั้นตอนสำคัญในการดำเนินงานเพื่อการจัดการความรู้สำหรับหน่วยงานที่เริ่มต้นทำมาบ้างแล้วอย่างไม่เป็นระบบ ตามกระบวนการจัดการความรู้ นับเป็นหลักฐานสำคัญสำหรับหน่วยงานในการดำเนินงานต่อไปอย่างเป็นระบบและมีแนวทางที่ชัดเจนรวมถึงการใช้เป็นตัวอย่างแก่หน่วยงวนต่างๆ

2. กระบวนการจัดการความรู้ ขั้นที่ 1 และ 2 เป็นการดำเนินงานพื้นฐานที่จะนำไปสู่การจัดทำแผนการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทและปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันของแต่ละหน่วยงาน แผนการจัดการความรู้ทั้งระยะสั้นและยาว จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้จัดทำเป็นอันดับแรก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการจัดการความรู้ของหน่วยงาน มีการสร้างความรู้ความเข้าใจและมอบหมายบทบาทหน้าที่ให้แก่บุคลากรในหน่วยงาน ให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ รวมถึงมีการออกแบบเพื่อพัฒนาระบบการจัดการความรู้ที่เป็นแหล่งเก็บข้อมูลความรู้ ดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ของหน่วยงาน ช่วยให้บุคลากรเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก โดยผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการจัดการความรู้และจัดสภาพแวดล้อมภายในให้เหมาะสมเอื้ออำนวยให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. กระบวนการจัดการความรู้ขั้นที่ 3 การบ่งชี้ความรู้ เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ ที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) ในขั้นที่ 4 ขั้นที่ 5 และ 6 จึงจำเป็นต้องดำเนินงานให้ได้ผลผลิต คือ คลังความรู้หรือฐานความรู้ที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพเพียงพอต่อการนำไปใช้งานของบุคลากรในหน่วยงาน โดยต้องคำนึงถึงเวลาที่ต้องใช้ในการรับรองคุณภาพของคลังความรู้ที่เกิดขึ้นทั้งเก่าและใหม่จึงควรให้เวลากับการดำเนินงานในขั้นเหล่านี้ พร้อมทั้งคำนึงถึงการเลือกใช้ เทคนิค กลยุทธ์ เครื่องมือ KM และเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับองค์กรของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำวิจัยเพื่อพัฒนาปรับปรุงระบบการจัดการความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งในส่วนของเว็บไซต์ระบบ ส่วนของเครื่องมือและบริการต่าง ๆ และส่วนของการเผยแพร่และใช้งานอย่างกว้างขวาง และทำวิจัยทดลองใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการพัฒนาประชากรในองค์กร ให้เกิดความสามารถในการใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยี ที่พัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และ เกิดการใช้งานที่ยั่งยืนสืบไป 1. ควรทำวิจัยเพื่อติดตามผลการดำเนินงานตามแผนการจัดการความรู้ และคู่มือที่ทำไว้ ทุกระยะ/ เฟส เพื่อการรายงานผลและการนำผลมาปรับปรุงแผน และปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้งหมดต่อไป 2. ควรทำวิจัยติดตามผลการพัฒนาและนำคลังความรู้ชัดแจ้งไปใช้ ในระยะยาว เพื่อศึกษาความเกี่ยวข้องกับการเกิดผลผลิต ทั้งความรู้ชัดแจ้ง และ ความรู้ฝังลึก/ซ่อนเร้น ที่มีอยู่ในองค์กร และที่จะจัดทำขึ้นใหม่ ตลอดจน กลยุทธ์ และเทคนิควิธีการ ที่จะเป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรด้านการจัดการความรู้ ควบคู่ไปกับการทำงานในหน้าที่

บรรณานุกรม

ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, สำนักงาน. 2548. **การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร.

กัตติกา ศรีมหาวโร. 2555. **การใช้ระบบการจัดการความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 4: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านสระบัว**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษา. มหาวิทยาลัยรังสิต.

ทิวัตถ์ มณีโชติ. 2552. **การพัฒนาสมรรถนะ ตัวชี้วัด และเครื่องมือวัดด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ธงไชย สุรินทร์วรางกูร. 2555. **การหาแนวทางเพื่อพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสาหรับการจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจขนาดกลาง.** รายงานการวิจัยคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

นงลักษณ์ โพธิ์ไพจิตร. 2558. "เทคโนโลยีสารสนเทศกับการจัดการความรู้". **วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.** ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 หน้า 1-11

บดินทร์ วิจารณ์. 2549. **การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร : เอ็กซเปอร์เน็ท.

วิจารณ์ พานิช. 2551. **การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

วิจารณ์ พานิช. 2555. **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

สุรพงษ์ ผานาค. 2556. **บันทึกบทเรียนการจัดการความรู้**. จากอินเทอร์เน็ต. www.gotoknow.org/posts/486214? (ค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2557).

สิทธิพงษ์ ศรีเลอจันทร์, มธุรส จงชัยกิจและชานนท์ จันทรา. 2560. "รูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มงานอาจารย์ กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยใช้เทคโนโลยีเว็บ 2.0 : กรณี ศึกษา การพัฒนาภาษาอังกฤษและความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน", **วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์.** ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม- ธันวาคม) หน้า 17-33.

อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. 2555. **การจัดการความรู้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประมวลสาระชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ 13**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Chavez, Pendleton, Bueerman. 2005. **Knowledge Management in Policing,** U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, USA.

Hafeez-Baig, A. & Gururajan, R. 2012. **Critical role of T-shaped skills & incentive rewards' as determinants for knowledge management enablers: a case of Indian study:** In Tech Europe.

Nonaka, I. and H. Takeuchi. 1995. **The knowledge creating company**. New York: Oxford University Press.

Ofori-Dwumfuo, G.O. & Kommey, R.E. 2013. "Utilization of ICT in Knowledge Management at the Ghana Volta River Authority", **Current Research Journal of Social Sciences**. 5(3), p.91-102. from internet, http://www.maxwellsci.com/print/crjss/v5-91-102.pdf (viewed 28 May 2013).

บทความวิจัย

การพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครู สำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

กอเดช อ้าสะกะละ*, สิทธิกร สุมาลี**, มธุรส จงชัยกิจ***

[1] นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.,สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : อาจารย์ที่ปรึกษา
[3] รองศาสตราจารย์ ดร.,สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
* Corresponding Author : e- mail : arsakala@gmail.com

บทคัดย่อ

ทักษะความเป็นครูได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรฐานวิชาชีพครูของประเทศไทย เพื่อความมั่นใจต่อคุณภาพการศึกษาที่นักศึกษาจะได้รับว่ามีคุณภาพตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร ดังนั้นสถาบันผลิตนักศึกษาครูทุกสถาบันจึงถูกกำหนดให้พัฒนาหลักสูตรที่มีการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นสำหรับครูเพื่อให้นักศึกษาที่จบการศึกษาแล้วสามารถเป็นครูในอนาคตได้อย่างมีคุณภาพ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับพัฒนาทักษะความเป็นครูของนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาและ เพื่อประเมินคุณภาพชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับพัฒนาทักษะความเป็นครูของนักศึกษาครู ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ คณาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 29 คน เพื่อศึกษาความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ต่อทักษะที่จำเป็นสำหรับครู ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักศึกษาครูชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2560 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จำนวน 30 คน เพื่อศึกษาคุณภาพของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การวิจัยได้ผลดังนี้ 1) คณาจารย์คณะครุศาสตร์ให้ความสำคัญต่อทักษะสำหรับครู ใน 3 อันดับแรก คือ ทักษะการจัดการพฤติกรรมในชั้นเรียน ทักษะการสื่อสารและทักษะการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 2) รูปแบบเชิงมโนทัศน์ของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ด้านคือ ส่วนนำ วัตถุประสงค์ เนื้อหา/กิจกรรมและการวัดผลและประเมินผล และ 3) ผลการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง พบว่า นักศึกษามีระดับความพึงพอใจต่อการเรียนชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับมากที่สุด และมีความคิดเห็นต่อชุดการเรียนว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก

คำสำคัญ: ทักษะสำหรับครู, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

RESEARCH

Development of Self-Directed Learning Packages to Enhance Teaching Professional Skills for Student Teachers of Yala Rajabhat University

Kordej Arsakala*, Sitthikorn Sumalee**, Maturos Jongchaikit***

* Student of Doctor, Department of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.
** Asst. Prof. Dr. of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.
*** Assoc. Prof. Dr. of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.

Abstract

Teacher skills are defined in the Thai professional standards to ensure the quality of the education is defined in the curriculum. All institutes of teacher education are set to develop curriculums that provide the necessary skills for teachers so that graduates can be qualified teachers in the future.

The purposes of this research were to develop a self-directed learning package to enhance teaching professional skills for student teachers of Yala Rajabhat University and to evaluate the quality of self-directed learning packages. The research sample was 29 lecturers in Faculty of Education of Yala Rajabhat University and 30 fourth year students in the 2560 academic year to study the quality of the self-learning package. The research findings were as follows: 1) The study of the importance of skills for teachers, priority in the first three is behavioral management skill, communication skill and managing the learning environment skill 2) The concept frame of self- directed learning package composed of 4 parts: introduction, objectives, content/ activities and evaluation and 3) The average satisfaction score of the students was 4.52 at the highest satisfaction level and The quality of self-directed learning package from the average score was 4.50 at the most appropriate level.

Keywords: Skills for Teacher, Self-Directed Learning Package, Yala Rajabhat University.

บทนำ

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่รับช่วงต่อจากการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข ความท้าทายของการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในปัจจุบัน คือ กระแสเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและยากต่อการคาดการณ์อนาคต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2551) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้ว่า เป็นการผลิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและมีสมรรถนะสากล สามารถเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมและปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ของประเทศไทยมีบทบาทหลักในการผลิตนักศึกษาครูเพื่อเข้าสู่งานอาชีพครู ซึ่งเป็นงานอาชีพที่ได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพไว้โดยคุรุสภา (2546) ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานไว้ 3 ด้านหลัก คือ มาตรฐานทางด้านความรู้ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน ปัญหาการดำเนินงานของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ของประเทศไทยในการผลิตนักศึกษาครู คือการพัฒนาทักษะความสามารถและคุณลักษณะ อย่างมีคุณภาพเพียงพอ จากสรุปรายงานการวิจัยและการสัมมนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีครู จะพบปัญหาคล้ายคลึงกัน เกือบทุกมหาวิทยาลัยที่ผลิตนักศึกษาครู อาทิ ชาตรี ฝ่ายคำตา (2554) ได้ศึกษาวิจัย ความรู้ความสามารถ การปฏิบัติงาน คุณลักษณะและ เจตคติต่อวิชาชีพครูของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูวิทยาศาสตร์ หลักสูตรการผลิตครู 5 ปี ของมหาวิทยาลัยที่ผลิตครูในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า นักศึกษาประสบปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมชั้นเรียน และการทำวิจัยในชั้นเรียน จากผลการวิจัยผู้วิจัยได้ เสนอแนะว่า สถาบันผลิตครู และบุคลากร ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ควรมีวิธีส่งเสริมให้นักศึกษา มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยเฉพาะการควบคุมชั้นเรียนและวิจัยในชั้นเรียนให้นักศึกษามากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานการสรุปผลการสัมมนาหลังฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา (2554) พบสภาพปัญหาของนักศึกษาจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คือ นักศึกษาขาดทักษะการควบคุมชั้นเรียน ทักษะการสื่อสารและการอธิบายในชั้นเรียน ทักษะการใช้เทคโนโลยีช่วยสอน และ ทักษะการนำเสนอในชั้นเรียน ในระดับที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม

การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ค่อนข้างจะแพร่หลายในปัจจุบัน Hiemstra (1994) ได้อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรูปแบบการเรียนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อตนเอง หัวใจหลักของการเรียนรู้ด้วยตนเองคือ ความรับผิดชอบ ลักษณะเด่นของรูปแบบการเรียนประเภทนี้ เช่น ช่วยเพิ่มความรับผิดชอบในตัวผู้เรียน ช่วยพัฒนานิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learning) และช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงการเรียนรู้ (Transfer Learning) ทั้งความรู้ ทักษะไปยังสถานการณ์การเรียนที่แตกต่างกันออกไปได้กว้างขวาง เป็นต้น Gugliemino (2003) ได้กล่าวสรุปงานวิจัยสนับสนุนถึงข้อดีของการใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า การกำกับตนเองเป็นทักษะชนิดหนึ่งที่จะช่วยผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-Long Learning) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับการพัฒนาตนเองของผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาออกไปแล้ว นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยชั้นนำหลายๆแห่งทั่วโลก ยังนิยมใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในการให้นักศึกษาเรียนรู้เนื้อหาของวิชาที่เรียน การฝึกฝนทักษะ ทั้งที่เป็นการ

เรียนรู้เพิ่มเติม หรือบางมหาวิทยาลัยก็เปิดเป็นโปรแกรมการเรียนด้วยตนเองเต็มรูปแบบ เช่น Teacher College of Columbia University, Ontario Institute for Studies in Education เป็นต้น

จากสภาพปัญหาที่นักศึกษาครูกำลังประสบอยู่ และความจำเป็นสำหรับการเสริม หรือเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นเหล่านี้ ด้วยศักยภาพของรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และศักยภาพของทรัพยากรการเรียนรู้ในลักษณะของชุดการเรียน ดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อเสริมทักษะความเป็นครูสำหรับนักศึกษาครู เพื่อสนับสนุนให้การผลิตนักศึกษาครูของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ต่อไป

การวิจัยครั้งนี้จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้สองประการ คือ เพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเสริมทักษะความเป็นครูสำหรับนักศึกษาครู และเพื่อศึกษาผลของการใช้ชุดการเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูสำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ในครั้งนี้เป็นการวิจัยตามระเบียบของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการพัฒนาชุดการเรียนรู้เสริมทักษะความเป็นครู** ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นสำหรับครูทั้งที่เป็น บทความ งานวิจัยและมาตรฐานวิชาชีพครูของประเทศต่าง ๆแล้ววิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะที่จำเป็นสำหรับครู หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นเพื่อเรียงลำดับความสำคัญของทักษะต่าง ๆ จากคณาจารย์ผู้สอนในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาปีการศึกษา 2559 แล้วคัดเลือกทักษะที่จำเป็นสำหรับครู เพื่อนำมาพัฒนาชุดการเรียนด้วยตนเอง จำนวน 3 ทักษะคือ ทักษะการจัดการพฤติกรรมในชั้นเรียน ทักษะการสื่อสารและทักษะการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง

2. **ขั้นการพัฒนาชุดการเรียนรู้เสริมทักษะความเป็นครู** ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัย จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆที่เกี่ยวกับชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครอบคลุมในทุกประเด็นสำคัญและได้สังเคราะห์รูปแบบชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้พัฒนากรอบเนื้อหาของชุดการเรียนโดยการดัดแปลงจากเอกสารขององค์กรทางการศึกษาในระดับรัฐและในระดับประเทศ คือ Arkansas Department of Education (2009) Queensland Department of Education (2012) และWelsh Government (2014) หลังจากนั้นผู้วิจัยก็ดำเนินการพัฒนาชุดการเรียนจนสมบูรณ์

3. **ขั้นประเมินคุณภาพชุดการเรียน** ผู้วิจัยได้นำชุดการเรียนรู้จำนวน 3 ชุด คือ ชุดการเรียนทักษะการจัดการพฤติกรรมในชั้นเรียน ชุดการเรียนทักษะการสื่อสารและชุดการเรียนทักษะการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยงไปทดลองใช้กับตัวอย่างนักศึกษาครู สังกัดคณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2560 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษา เรื่องการพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้ผลดังนี้

1. ผลการศึกษาทักษะสำหรับครู

จากการสัมภาษณ์คณาจารย์คณะครุศาสตร์ได้ให้ความสำคัญต่อทักษะที่จำเป็นสำหรับครู ใน 3 อันดับแรก คือ ทักษะการจัดการพฤติกรรมในชั้นเรียน ทักษะการสื่อสารและทักษะการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษามาตรฐานวิชาชีพครูในระดับประเทศและในระดับรัฐท้องถิ่น เช่น Training and Development Agency for school (2007) ของประเทศอังกฤษ The Australian Council for Educational Research (2010) ของประเทศออสเตรเลีย National Board for Professional Teaching Standards (2002)ของประเทศสหรัฐอเมริกา New Zealand Teacher Council (2009)ของประเทศนิวซีแลนด์ Minnesota office of the Revisor Statutes (2012)ของรัฐเมนนิสโซต้า พบว่า การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูของประเทศต่างๆ จะมีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยการจำแนกด้านต่างๆออกจากกันอย่างชัดเจน คือ ด้านคุณลักษณะ (Professional Attributes) ด้านความรู้ความสามารถ (Knowledge and Competency) และด้านทักษะ (Skills)

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูนำไปสู่การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพที่มีจุดเน้นต่างๆกันในแต่ละประเทศซึ่งส่งผลต่อกระบวนการผลิตครูของสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งการออกแบบหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและระยะเวลาในการศึกษาตามหลักสูตร เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลีย The University of Arizona (2012)และ The University of Queensland (2012) กำหนดระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตรโดยประมาณ 4 ปี โดยการใช้มาตรฐานวิชาชีพในระดับรัฐเป็นตัวกำหนดลักษณะของหลักสูตรและใช้กิจกรรมการสอนแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Learning) โดยเรียนในมหาวิทยาลัย 50%ของเวลาเรียนตามหลักสูตร ส่วนที่เหลือก็เป็นการเรียนรู้ในโรงเรียนเช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆในทวีปยุโรป สำหรับประเทศไทยนักศึกษาจะใช้เวลาเรียนในมหาวิทยาลัย 4 ปีกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา 1 ปี ซึ่งทั้ง 2 ส่วนค่อนข้างจะแยกจากกัน ไม่ได้บูรณาการเข้าหากันมากนัก จึงไม่สามารถเรียกระบบการผลิตครูของประเทศไทยว่าใช้วิธีการแบบยึดโรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Learning) ได้เลย เพราะเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างแยกส่วนออกจากกัน

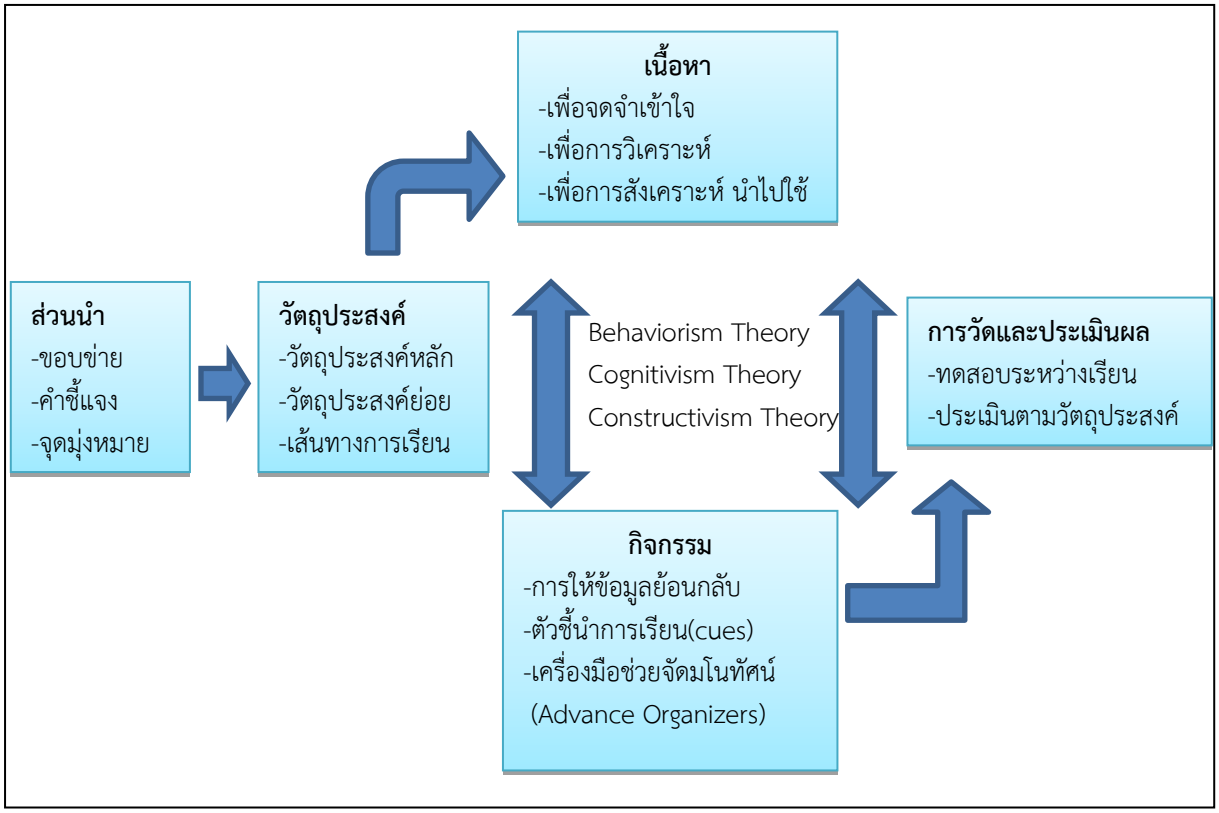
มีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับมาตรฐานวิชาชีพครูอีกหนึ่งประเด็นคือ หลายๆประเทศโดยเฉพาะประเทศที่มีขนาดใหญ่หรือมีความหลากหลาย (Diversity)ในกลุ่มประชากรค่อนข้างสูง มักจะกำหนดมาตรฐานวิชาชีพในระดับประเทศเป็นแกนหลัก(Core Component) แล้วให้ระดับพื้นที่ไปปรับรายละเอียดให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ตนเอง เป็นมาตรฐานวิชาชีพครูเฉพาะของพื้นที่ เช่น ของประเทศสหรัฐอเมริกาในส่วนกลางจะกำหนด The Five Core Propositions เป็นแกนหลักแล้วให้รัฐต่างๆไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง ซึ่ง Minnesota Office of the Revisor Statutes (2012) ได้เพิ่มเติม ความหลากหลายของผู้เรียน (Diverse Learners)เป็นมาตรฐานวิชาชีพครูของรัฐด้วย เช่น ความรู้เรื่องลีลาการเรียนรู้ (Learning Style) การเรียนภาษาที่สอง (Second Language) ความคิดแปลกแยกทางสังคม (Dehumanizing Biases) และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน เช่นเดียวกับของประเทศออสเตรเลีย The Australian Council for

Educational Research (2010) ที่กำหนดเป็นมาตรฐานระดับชาติและมาตรฐานระดับรัฐ ซึ่งในประเด็นนี้ประเทศไทยยังไม่มีการปรับมาตรฐานวิชาชีพครูในระดับภูมิภาคหรือเขตพื้นที่ ทั้งๆที่ความแตกต่างในแต่ละพื้นที่มีค่อนข้างมาก มีความแตกต่างระหว่างภาคหรือพื้นที่ชายขอบ เช่น ในกลุ่มจังหวัดทางภาคเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยต่างๆ กลุ่ม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีวัฒนธรรมและภาษาเป็นของตนเอง เป็นต้น ซึ่งหากสามารถพัฒนาในส่วนนี้ได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการผลิตครูให้ตรงกับสภาพพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ผลการสังเคราะห์รูปแบบของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาจากแหล่งข้อมูลประเภทต่างๆทั้งที่เป็นงานวิจัย บทความ ตัวอย่างของชุดการเรียนขององค์กรต่างๆ เช่น Knowles(1972) Candy (1991) Proctor (1998) Herrington et al (2000) Gibbons (2002) National Volunteers Skills Centre (2003) Commonwealth of Learning (2005) Song and Hill (2007) และ Tan Seng Chee et all (2011) พบว่า รูปแบบของชุดการเรียนด้วยตนเองที่เหมาะสมประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังภาพต่อไปนี้

แผนผังมโนทัศน์ของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากภาพพบว่าองค์ประกอบสำคัญของชุดการเรียนด้วยตนเองประกอบด้วย 4 ส่วน คือส่วนนำ วัตถุประสงค์ เนื้อหา/กิจกรรมและวัดประเมินผล ซึ่งจากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งเสริมคุณภาพของชุดการเรียน

ปัจจัยหลักที่ส่งผลให้วิธีการเรียนรู้ประเภทนี้เหมาะสมกับการเรียนรู้ในปัจจุบันคือ ความมีอิสระของผู้เรียนในการควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่ง Knowles (1972) ได้กล่าวสนับสนุนประเด็นนี้ว่า การที่ผู้เรียนสามารถวินิจฉัยความต้องการของตัวเอง (Learning Needs) กำหนดเป้าหมายด้วยตนเอง สามารถเลือกใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ สามารถเลือกวิธีเรียนและสามารถประเมินตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างไม่มีความกดดัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Merriam, Mott and Lee (1996) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) และการเรียนรู้ด้วยตนเองอาศัยประสบการณ์เดิมที่สั่งสม จุดประสงค์การเรียนรู้เกิดจากสภาพปัญหาหรือสถานการณ์ในชีวิตที่เปลี่ยนไป ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นแรงขับภายในตัวผู้เรียนให้มีความมุ่งมั่นในการเรียน และเมื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องกับทรัพยากรการเรียนรู้ในปัจจุบันที่มีอยู่อย่างมากมายและทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไม่มีขีดจำกัดอย่างง่ายดายแล้ว ทำให้วิธีเรียนลักษณะนี้ยิ่งน่าสนใจและน่าส่งเสริมเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้นั้น มีหลายๆปัจจัย เช่น ความรับผิดชอบของผู้เรียน (Responsibility) และความสามารถในการกำกับตัวเอง ซึ่ง Candy (1991) ได้อธิบายระดับของการควบคุมตนเองของผู้เรียนตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับต่ำ โดยแจกแจงความสามารถในการเรียนรู้เพื่อออกแบบชุดการเรียนที่แตกต่างกันในแต่ละส่วนเพื่อสร้างทางเลือกให้แก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม สอดคล้องกับที่ Brocket and Hiemstra (1991) ได้เสนอรูปแบบของชุดการเรียนที่ต้องออกแบบให้สอดคล้องกับระดับความรับผิดชอบในตัวเองของผู้เรียน นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในประเด็นความรับผิดชอบ เช่น Kapfer and Ovard (1971) Gibbons (2002) และ Tan Seng Chee et al (2011) เป็นต้น อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญคือ ระบบเกื้อหนุนการเรียน (Delivery System) การออกแบบชุดการเรียนที่มีสิ่งช่วยการเรียน หรือระบบเกื้อหนุนการเรียน ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียน จะทำให้ชุดการเรียนมีประสิทธิภาพในการเรียนมากขึ้น Song and Hill (2007) ได้ออกแบบชุดการเรียนให้สอดคล้องกันระหว่างลีลาการเรียนของผู้เรียนกับกิจกรรมที่ใช้สิ่งช่วยเรียนอย่างหลากหลาย เพื่อสนองตอบต่อผู้เรียนแต่ละคน สำหรับสิ่งเกื้อหนุนการเรียนที่เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resource) เป็นสิ่งที่สำคัญมากเช่นกันซึ่ง Tan Seng Chee et al (2011) ได้ออกแบบชุดการเรียนที่เน้นทรัพยากรการเรียนรู้ที่เป็นเทคโนโลยีร่วมสมัยของคนยุคใหม่ เช่น การเชื่อมโยงแหล่งข้อมูลต่างๆ การใช้เวบบล๊อกหรือ วิดีโอ เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือประสิทธิภาพของชุดการเรียนขึ้นอยู่กับการออกแบบระบบเกื้อหนุนการเรียนที่ดี เหมาะสมกับเนื้อหา บริบทของสังคมและความสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน

3. ผลการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครู

จากการทดลองใช้ชุดการเรียนทั้ง 3 ชุดกับนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็นทดลองใช้ชุดการเรียนละ 10 คน สรุปผลการทดลองได้คะแนนเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ทั้งในส่วนของความคิดเห็นต่อชุดการเรียนและความพึงพอใจต่อชุดการเรียน โดยมีคะแนนเฉลี่ย 4.51 และ 4.52 ตามลำดับ ปัจจัยที่ทำให้ระดับความคิดเห็นต่อชุดการเรียนและความพึงพอใจในการเรียนอยู่ในระดับมากที่สุดมาจากหลายๆปัจจัย ดังนี้

1. ธรรมชาติของผู้เรียน

ธรรมชาติของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นวัยไหนจะมีสิ่งหนึ่งที่เหมือนๆกัน คือ อยากจะประสพความสำเร็จในการเรียนด้วยตนเอง อยากเป็นผู้ควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed) สอดคล้องกับที่ Tan Seng Chee et al (2011) ได้พัฒนาชุดการเรียนให้กับประเทศสิงคโปร์โดยยึดระดับของการควบคุมตนเองของผู้เรียนเป็นสำคัญในการออกแบบชุดการเรียน ซึ่งนอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับ The International Education Advisory Board (2016) ที่ได้บรรยายลักษณะของผู้เรียนในยุคปัจจุบันไว้ว่า ผู้เรียนในปัจจุบันเป็นนักปฏิบัติการด้วยสื่อดิจิตอลและถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต โดยใช้ตั้งแต่เรื่องง่ายๆในชีวิตประจำวันจนกระทั่งเรื่องจริงจังที่ซับซ้อนและมักจะคาดหวังว่ากิจกรรมการเรียนก็จะเป็นลักษณะเดียวกัน หากยังเป็นรูปแบบเก่าๆก็จะรู้สึกยุ่งยากทันที ต้องการเป็นผู้ควบคุม สามารถทำกิจกรรมได้มากมายหลายๆอย่างไปพร้อมกันในเวลาเดียวกัน ชอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) จากการที่นักเรียนกลุ่มนี้เป็นนักสังคมเครือข่าย (Social Network) ที่สนทนาผ่านเครือข่ายตลอดเวลา ทำให้พฤติกรรมการแบ่งปันข้อมูล แบ่งปันข้อคิดเห็น แบ่งปันโอกาสติดเป็นนิสัยการเรียนรู้ด้วย

2. ความน่าสนใจของเนื้อหา

เนื้อหาของชุดการเรียนเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด จากวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้คือ เพื่อพัฒนาชุดการเรียนเพื่อเสริมทักษะสำหรับครูให้แก่นักศึกษาก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ทำให้ผู้วิจัยพยายามคัดสรรเนื้อหาที่แตกต่างออกไปจากที่นักศึกษาได้เรียนในรายวิชาชีพครูในชั้นเรียนปกติ ทำให้เนื้อหามีความแปลกใหม่สำหรับนักศึกษาพอสมควร เช่น ในชุดการเรียนทักษะการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง มีระดับคะแนนเฉลี่ยของความคิดเห็นและความพึงพอใจสูงกว่าชุดอื่นๆ คือ คะแนนเฉลี่ย 4.57 และ 4.60 ตามลำดับ เหตุผลที่ชุดการเรียนชุดนี้มีคะแนนสูงสุดเพราะว่าเป็นทักษะที่ค่อนข้างใหม่สำหรับนักศึกษา เนื้อหาจึงมีความแปลกใหม่ที่ไม่มีการเรียนการสอนในรายวิชาปกติในชั้นเรียน ซึ่งสำหรับผู้เรียนในยุคปัจจุบันการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต ตามที่ The American Association of Colleges of Teacher Education (2010) ได้สรุปไว้ว่าการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆที่ใช้ได้จริง (Non-Routine Interactive) มีการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ในขณะที่ทักษะเดิมๆที่ล้าสมัย (Routine Cognitive) ไม่เหมาะกับยุคปัจจุบัน มีการเรียนรู้ลดลงอย่างมากสวนทางกับทักษะใหม่ๆ ในประเด็นเดียวกันนี้ Donaldson. P (2010) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า ลักษณะที่จำเป็นสำหรับครูในศตวรรษที่ 21 คือ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนห้องเรียนให้ใกล้เคียงกับโลกเสมือนจริง (real world) มีการสื่อสารที่ไม่ใช่แค่การบอกเล่าข้อมูลแต่ต้องยกระดับไปสู่การสร้างความเชื่อมั่นของนักเรียนและเต็มไปด้วยความรู้สึกทางบวก ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นความสามารถที่เกิดจากการฝึกฝนทักษะย่อยหลายๆทักษะผนวกเข้าด้วยกัน จึงจะสามารถสร้างลักษณะครูให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ๆของศตวรรษนี้ได้

3. ความน่าสนใจของกิจกรรม

จากผลการทดลองใช้ชุดการเรียน พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อชุดการเรียน มีคะแนนเฉลี่ย 4.52 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุดโดยเฉพาะในประเด็นของกิจกรรมการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมภายในชุดการเรียนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ชุดการเรียนมีความน่าใจ ในการพัฒนาชุดการเรียนครั้งนี้ ผู้วิจัย

ได้นำหลักการต่างๆมาใช้เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนให้น่าสนใจมากที่สุด ดังที่ O'Grady.P (2012) ได้สรุปไว้เกี่ยวกับการใช้หลักการทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ในห้องเรียนว่า การเรียนรู้อย่างมีความหมาย (meaningful learning) เริ่มจากผู้เรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและครูต้องนำเสนอบทเรียนในรูปของกิจกรรมที่มีความหมายต่อนักเรียน กระทบความรู้สึกในทางบวกและสามารถคิดเชื่อมโยงได้ ซึ่งหลักการเรียนรู้อย่างมีความหมายได้มีการพัฒนาชุดการเรียนที่ยึดแนวความคิดนี้มากมาย เช่น Canterbury District Health Board (2015) ได้พัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเกี่ยวกับการจัดการสถานการณ์ในห้องฉุกเฉินของโรงพยาบาล โดยใช้สถานการณ์สมมติที่ใกล้เคียงเหตุการณ์จริงมากที่สุดเพื่อฝึกการแก้ปัญหา นอกจากนั้น National Volunteers Skills Centre (2003) ได้ศึกษาและพัฒนาโครงสร้าง (Structure) ของชุดการเรียนและองค์ประกอบต่างๆภายในชุดการเรียนที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาทักษะทางอาชีพตามมาตรฐานทางอาชีพให้แก่ประชาชนของออสเตรเลีย โดยนำเสนอเทคนิคต่างๆที่เป็นเครื่องมือและรูปแบบของกิจกรรมในหน่วยการเรียนที่สังเคราะห์ขึ้นตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนของผู้เรียน เช่น การใช้เทคนิคการอุปมาอุปมัย (Analogies) การใช้กรณีตัวอย่าง (Case study) การใช้ผังมโนทัศน์ (Mind map) คำถามสั้น (Quizzes) และ เครื่องมือเพื่อช่วยความจำ (Mnemonic Aids) เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การพัฒนาชุดการเรียนควรใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับลักษณะของทักษะนั้นๆและลักษณะของกิจกรรม สามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งต่างๆได้อย่างไม่มีขีดจำกัด

2. การพัฒนาชุดการเรียนเพื่อเสริมทักษะครูสำหรับนักศึกษา ควรเสริม เพิ่มเติม เนื้อหาและกิจกรรมที่แตกต่างไปจากการเรียนการสอนในรายวิชาปกติตามหลักสูตร โดยเฉพาะในกลุ่มรายวิชาชีพครู ควรเป็นเนื้อใหม่ๆจากกระแสการเปลี่ยนแปลงในวงการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับนักศึกษา

3. ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเสริมทักษะสำหรับครูให้แก่นักศึกษา ควรเป็นช่วงก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ตามข้อกำหนดของหลักสูตร ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้แก่นักศึกษาได้เป็นอย่างดี

4. คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ควรส่งเสริมให้อาจารย์พัฒนาชุดการเรียนเพื่อเสริมทักษะความเป็นครูให้แก่นักศึกษา โดยใช้รูปแบบของชุดการเรียนแบบต่างๆและทักษะที่หลากหลายให้นักศึกษาได้เลือกเรียนก่อนออกฝึกประสบการณ์

บรรณานุกรม

คุรุสภา . 2546 . **มาตรฐานวิชาชีพครู**. 31 สิงหาคม 2546. (Online) http://www.sobkroo.com/detail_room_index.php?nid=93, 17 มกราคม 2555.

ชาตรี ฝ่ายคำตา . 2554. ความรู้ความสามารถ การปฏิบัติงาน คุณลักษณะและ เจตคติต่อวิชาชีพครูของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูวิทยาศาสตร์ หลักสูตรการผลิตครู 5 ปี. **Songklanakarin : E-Journal of Social Sciences & Humanities. Vol.17 No.1**. (Online) http://kaekae.oas.psu.ac.th/ojs/psuhsej/ viewarticle.php?id=843, 10 พฤษภาคม 2555.

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. 2551. **กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565)**(Online). http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/download/long_range_plan/HEPlan-Final(ppt).pdf, 20 ตุลาคม 2556.

Arkansas Department of Education. 2009. **School-wide Discipline, Behavior Management and Student Self-Management: Focusing on Social Skills Instruction and Selecting an Evience-based Social Skills Program.** A State Personnel Development Grant Technical Assistance Report (Online). http://smhp.psych.ucla.edu/pdfdocs/arsocialskillsbriefingpaper.pdf, May 12, 2017.

Brockett, R. and Hiemstra, R. 1991. **Self-direction in adult learning: Perspectives on theory research and practice**. New York: Routledge.

Candy, P. 1991. **Self-direction for lifelong learning : A comprehensive guide to theory and Practice .** San Francisco: Jossey- Bass.

Canterbury District Health Board. 2015. **Initial Assessment & 24 Hour Management Plan.** (Online) https://www.cdhb.health.nz/Hospitals-Services/Health-Professionals/pdu/Documents/LEARNING%20PACKAGE%20RN%20Hospital%20Aide%20Specialling.pdf, February 4, 2018.

Commonwealth of Learning. 2005. **Creating learning materials for open and distance learning : A hand book for Authors and Instructional designers** (Online). http://www.fao.org/sd/erp/toolkit/BOOKS/Creating_Learning_Mat_ODLguide.pdf September 18, 2012.

Donaldson, S. 2010. **Teachers of the Future: Using New Skills to Prepare Students** (Online). http://www.advanc- ed.org/source/teachers-future-using-new-skills-prepare-students, March 15, 2018.

Gibbons, M. 2002. **The self-directed learning handbook: Challenging adolescent students to excel.** San Francisco, CA: Jossey - Bass.

Guglielmino, L. and Guglielmino, P. 2003. Becoming a more self-directed learner. In G. Piskurich (Ed.), **Getting the Most from Online Learning: A Learner's Guide.** West Sussex : John Wiley & Sons.

Herrington, J. 2000. Engaging Learners in Complex , Authentic Context : Instructional Design for the Web (Online).http://researchrepository.murdoch.edu.au/7081/1/engaging_learners.pdf, December 12, 2012 .

Hiemstra, R. 1994. Self-directed learning. **The International Encyclopedia of Education (second Edition)** (Online). http://www-distance.syr.edu/sdlhdbk.html, December 23, 2011.

Kapfer, P. and Kapfer, M. 1972. Instruction to Learning Package. **Learning Packages in American Education**. Englewood Cliffs, N.J: Educational Technology Publication.

Knowles,M. 1972. **Principles of Androgogy**. (Online). http://www.selfdirectedlearning.org/sdl-definition- rationale-background-2, January 10, 2012.

Merriam, S. B. Mott, V. W. and Lee, M. 1996. Learning That Comes from the Negative Interpretation of Life Experience. **Studies in Continuing Education,** 18(1). 1-23.

Minnesota Office of the Revisor Statutes. 2012. **Minnesota Administrative Rules** (Online). https://www.revisor.leg.state.mn.us/rules/?id=8710.2000. January 23, 2012.

National Board for Professional Teaching Standards . 2002**. What Teachers Should Know and Be Able to do**.(Online) http://www.nbpts.org/UserFiles/File/what_teachers.pdf. September 27, 2011.

National Volunteers Skills Centre. 2003. **A Guide to Writing Competency Based Training Materials.** Commonwealth of Australia (Online). http://www.volunteeringaustralia.org/files/R3Q9Y0OQY0/Revised%20Writers%20Guide%202.pdf. December 20, 2012 .

New Zealand Teachers Council. 2009. Employer/Professional Leader Concerns about a Teacher's Performance . (Online) http://www.teacherscouncil.govt.nz/cac/mandatoryreporting.stm. January 2, 2013.

O'Grady, P. 2012. "Meaningful Learning" **Psychology Today** (Online). https://www.psychologytoday.com/blog/positive-psychology-in-the-classroom/201210/ meaningful-learning, March 15, 2018.

Proctor, K. 1998. Informational Package on Designing a Learning Activity Package(LAP). **Teacher Education.** Applied Arts, Science and Technology , Red River College .

Song, L. and Hill, J. R. 2007. A Conceptual Model for Understanding Self-directed Learning in online environment. **Journal of Interactive Online Learning**. 6(1). (Online) http://www.ncolr.org/jiol/issues/pdf/6.1.3.pdf, October 4, 2012.

Tan, S. C. et al. 2011. **Self-Directed Learning with ICT: Theory ,Practice and Assessment.** Singapore: Ministry of Education. North Buona Vista Drive.

The American Association of Colleges of Teacher Education. 2010. **21st Century Knowledge and Skills in Educator Preparation** (Online). http://www.p21.org/storage/documents/aacte_p21 _whitepaper2010.pdf, January 13, 2018.

The Arizona University. 2012. **College of Education** (Online) http://www.coe.arizona.edu/about/mission_statement, January 10 , 2012

The Australian Council for Educational Research. 2010. What Teachers Should Know and Be Able to Do (Online). www.mceetya.edu.au, October 20 , 2011

The International Education Advisory Board. 2016**. Learning in the 21st Century: Teaching Today's Students on Their Terms** (Online). https://www.certiport.com/Portal/Common/DocumentLibrary/IEAB_Whitepaper040808.pdf, March 13, 2018.

The University of Queensland .2012. **School of Education**. (Online) https://education.uq.edu.au/ September 12, 2017

Training and Development Agency for Schools . 2007**. Professional Standards for Teachers: Why sit still in your career?** (Online) www.tda.gov.uk/standards January 20, 2012

Welsh Government. 2014. **Principles of mentoring and coaching** (Online). http://learning.gov.wales/docs/learningwales/publications/140214-curee-leaflet-en.pdf, September 12. 2016.

บทความวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป

นิติศักดิ์ ไพโรจน์[*], นาตยา ปิลันธนานนท์[**]

[*]นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
[**]รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : อาจารย์ที่ปรึกษา
* Corresponding author : e- mail : H2O_326@hotmail.com

บทคัดย่อ

หลักสูตรโปรแกรม Magnet เป็นนวัตกรรมหลักสูตรที่เน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและเชี่ยวชาญทักษะเฉพาะด้าน เพื่อสร้างความพร้อมในการออกไปประกอบอาชีพและศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นในสาขานั้นๆ การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป รวมทั้งรวบรวม และสังเคราะห์ทรัพยากรการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาในโปรแกรม Magnet ที่สร้างขึ้น

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของคณาจารย์วิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป และเสนอผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสม ผลการวิจัยได้หลักสูตรโปรแกรม Magnet และคลังทรัพยากรการเรียนรู้ ที่เป็นไปตามโครงสร้างหลักสูตรของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 โดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาและฝึกทักษะวิชาชีพศิลปกรรมอย่างเข้มข้น มีรายวิชาที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คำอธิบายรายวิชาจะระบุถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้รายวิชา ขอบข่ายของรายวิชาและภาระงานที่กำหนดให้ฝึกฝนทักษะในรายวิชา ส่วนคลังทรัพยากรการเรียนรู้ในหลักสูตร ประกอบด้วย คลังเอกสารความรู้ในรูปของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ตามสาขาทางศิลปกรรมศาสตร์

คำสำคัญ: หลักสูตรโปรแกรม Magnet, หลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์, การวิจัยแบบมีส่วนร่วม

RESEARCH

Development of Vocational Certificate of Arts Magnet Program for Thaivichitsilp Technological College

Nitisak Pairoje*, Nataya Pilanthananond**

* Student of Doctor, Department of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.
** Assoc. Prof. Dr. of Curriculum and instruction, Faculty of Education, Kasetsart University.

Abstract

Magnet Program is curriculum innovation that emphasizes to improve students' knowledge and special expertise. In order to generate preparation for career path or study at a higher level in specialized fields. The purpose of this research was to develop Arts Magnet Program of Vocational Certificate for Thaivichitsilp Technological College, including collected and synthesised learning resources that involved in subjects of Arts Magnet Program.

This research was participatory research of Thaivichitsilp Technological College teachers and evaluated appropriateness by specialists. The results of study were Arts Magnet Program and learning resources bank that conformed to 2013 Curriculum for the Certificate of Vocational Education by Office of the Vocational Education Commission. The Program focused on knowledge learned and skills trained intensively. Curriculum consisted of subjects that trained specific skills. Courses description identified learning objective, scope of study and learning task. In parts of learning resources bank in this curriculum consisted of digital media learning document bank in the field of Fine Arts.

Keywords: Magnet Program, Fine Arts Curriculum, Participatory Research

บทนำ

"ทำไมเราต้องเรียนกลุ่มวิชานี้หลายรหัสวิชา ทำไมเราไม่เรียนเป็นแค่จำเป็นแล้วเอาเวลาไปเรียนในรายวิชาที่จะใช้ทำงานจริงๆไม่ได้เหรอครับ/ค่ะ" นี่เป็นคำถามส่วนหนึ่งจากผู้เรียนที่แสดงถึงบางอย่างของระบบการจัดการศึกษาที่ยังไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนบางกลุ่มที่ต้องการหาความรู้ หรือฝึกทักษะแบบเฉพาะด้านเพื่อเตรียมความพร้อมในการออกไปประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อในระดับสูงได้

หรือบางท่านอาจมองว่าหากต้องการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพก็ให้มุ่งศึกษาในสายวิชาชีพ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวส.) ซึ่งความคิดนี้ก็เป็นความคิดที่น่าสนใจเพราะหากศึกษาถึงรายละเอียดของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 (2556) โดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาก็เป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพ เพราะได้กำหนดหลักการของหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และประชาคมอาเซียนเพื่อผลิตและพัฒนากาลังคนระดับฝีมือให้มีสมรรถนะ มีคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพได้ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการและการประกอบอาชีพอิสระ รวมถึงเปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง เน้นสมรรถนะเฉพาะด้านด้วยการปฏิบัติจริง สามารถเลือกวิธีการเรียนตามศักยภาพและโอกาสของผู้เรียน และสนับสนุนการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงเปิดโอกาสให้สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้ตรงตามความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของชุมชนและท้องถิ่น

แต่หลักสูตรดังกล่าวนั้นก็ยังมีข้อจำกัดบางประการไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของเวลาเรียน หรือรายวิชาในหลักสูตรซึ่งยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนเฉพาะทาง หรือต้องการการฝึกทักษะพิเศษ เพียงหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพอาจยังไม่ใช่คำตอบ อย่างเช่นสาขาศิลปกรรมศาสตร์

สาขาศิลปกรรมศาสตร์เป็นสาขาที่ผู้เรียนให้ความสนใจที่จะเข้าศึกษาเป็นลำดับต้นๆไม่แพ้สาขาแพทยศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์ซึ่งพิสูจน์ได้จากคณะศิลปกรรมศาสตร์เป็นคณะที่มหาวิทยาลัยทั้งของรัฐและเอกชนเปิดทำการเรียนการสอนทั่วประเทศมากกว่า 30 มหาวิทยาลัย อาทิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล เป็นต้น โดยคณะศิลปกรรมศาสตร์จะจัดการเรียนการสอนในศาสตร์เกี่ยวกับศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ศิลปะการแสดง เป็นต้น ดังนั้นสิ่งที่เป็นคำตอบคือหลักสูตรที่สามารถจัดการเรียนการสอนเฉพาะทางรวมถึงฝึกทักษะเฉพาะด้านให้กับผู้เรียน

วิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลปเป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนในระดับอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง มาเป็นเวลา 50 ปี โดยถือเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนแห่งเดียวที่จัดการเรียนในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์โดยเฉพาะ ซึ่งจัดหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ใน 2 สาขาวิชาประกอบด้วยสาขาวิจิตรศิลป์ และสาขาการออกแบบ โดยวิทยาลัยเน้นส่งเสริมเยาวชนที่มีความสนใจทางด้านศิลปะ ให้มีความรู้ ความสามารถในศาสตร์ศิลปกรรม สามารถนำวิชาความรู้ไปประกอบ

อาชีพในสายงานศิลปกรรมและศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาสาขาศิลปกรรมศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทว่าในปัจจุบันประสบปัญหาในเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ครอบคลุมในทุกทักษะของสาขาศิลปกรรม และยังเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนในการออกไปประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อได้ยังไม่เต็มที่ ด้วยติดข้อจำกัดหลายประการ อาทิ เรื่องเวลาเรียน เรื่องรายวิชาในหลักสูตรอาชีวศึกษา เป็นต้น

โปรแกรม Magnet หรือที่รู้จักกันในชื่อ Magnet Program ซึ่งเป็นนวัตกรรมหลักสูตรที่จัดขึ้นเพื่อจัดการเรียนการสอนเฉพาะทางให้กับผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนที่มีความสนใจหรือความถนัดในด้านใด ด้านหนึ่งมุ่งเน้นไปทางสายงาน สายวิชาชีพนั้นๆโดยเฉพาะ และเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อต่อยอดไปสู่สายอาชีพนั้นๆ ในระดับที่สูงขึ้น สามารถศึกษาต่อในศาสตร์นั้นโดยเฉพาะต่อไป เช่นที่ Danielle Wood (2012) ได้ให้ความหมายของ Magnet Program ว่าเป็นชื่อเรียกอย่างกว้างขวางของหลักสูตร เทคนิคการสอนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ใช้เพื่อจัดการศึกษาโดยเน้นไปที่ศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่ง ใช้สื่อทรัพยากรเพื่อจัดการเรียนให้ตรงกับศาสตร์นั้นๆเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในศาสตร์นั้นๆอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับชานนท์ จันทรา (2549) ได้ให้ความเห็นในเรื่องเดียวกันว่าโปรแกรม Magnet เป็นแผนการเรียนที่มีลักษณะพิเศษหรือมีลักษณะเฉพาะในด้านการจัดการเรียนการสอนโดยการจัดรายวิชาและกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะเพื่อเน้นให้ผู้เรียนมีความเป็นเลิศเฉพาะทางโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองความต้องการของชุมชนและผู้เรียน สร้างความเป็นเลิศและเพิ่มทางเลือกด้านการศึกษา ปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้มีความเข้มข้นทั้งด้านความรู้และทักษะแก่ผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงประสิทธิภาพการสอนของครูด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Bert (2008) ที่ได้ทำการศึกษาการใช้โปรแกรม Magnetในการสอนพยาบาลศาสตร์สาขาหัวหน้าพยาบาล (The Nursing Leadership) โดยในการสอนหัวหน้าพยาบาลจะเรียนอย่างเข้มข้นโดยใช้โปรแกรม Magnet เพื่อได้รับความรู้และประสบการณ์พยาบาลอย่างเข้มข้น ในโปรแกรมจะสอนโดยเน้นให้ใช้ทักษะทางพยาบาลศาสตร์ดังเช่นพยาบาลทั่วไป และเพิ่มในส่วนการดูแลผู้ป่วยที่มีอาการหนัก การจัดการพยาบาลในความดูแล และการบริหารงานพยาบาลด้วย โดยเปรียบเทียบผลการประเมินการทำงานของหัวหน้าพยาบาลที่จบจากโปรแกรม Magnet ผลคือมีความสามารถในการทำงานดีกว่าหัวหน้าพยาบาลที่ไม่จบจากโปรแกรม Magnet

จากที่กล่าวมาข้างต้นโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพซึ่งเป็นหลักสูตรที่เน้นจัดการเรียนการสอน และฝึกทักษะในรายวิชาสาขาศิลปกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนในการออกไปประกอบอาชีพในสายศิลปกรรม รวมถึงศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในสาขาศิลปกรรมศาสตร์จึงอาจเป็นคำตอบสำหรับโจทย์ข้อนี้ก็เป็นได้

วิธีดำเนินการวิจัย

ด้วยผู้วิจัยเป็นบุคลากรในวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลปจึงได้จัดทำวิจัยนี้โดยกำหนดรูปแบบงานวิจัยเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

เริ่มจากผู้วิจัยศึกษาโปรแกรม Magnet จากเว็บไซต์ของโรงเรียนระดับ High School ของต่างประเทศที่มีโปรแกรม Magnet ทางศิลปกรรมศาสตร์ โดยคัดเลือกศึกษาโรงเรียนที่มีการจัดหลักสูตร

ศิลปกรรมศาสตร์ ตรงกับสาขาที่เปิดสอนในวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป ซึ่งประกอบไปด้วยสาขาวิจิตรศิลป์และสาขาการออกแบบทั้งสิ้น 3 โรงเรียน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเตรียมการพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet

จากนั้นจึงจัดตั้งคณะทำงานซึ่งคัดเลือกจากคณาจารย์ในวิทยาลัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ทำการพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet โดยคณะทำงานร่วมกันพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลปบนพื้นฐานข้อมูลที่ได้ศึกษาของต่างประเทศ รวมทั้งจากหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดแล้วจึงนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของหลักสูตรโปรแกรม Magnet

เมื่อพัฒนาหลักสูตรแล้วจึงเข้าสู่กระบวนการประเมินความเหมาะสม โดยได้สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของหลักสูตรโปรแกรม Magnet จากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรโปรแกรม Magnet ด้านหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ ผู้สอนสาขาศิลปกรรมศาสตร์ในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา และคณะผู้บริหารวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป ซึ่งเมื่อได้ผลแล้วจึงนำผลการประเมินมาปรับปรุงหลักสูตรโปรแกรม Magnet ให้ถูกต้องเหมาะสมอีกครั้ง

ต่อมาคณะทำงานร่วมกันจัดทำคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์ โดยเริ่มจากกำหนดรูปแบบของคลังจากข้อมูลรูปแบบต่างๆที่ผู้วิจัยนำเสนอ แล้วจึงคัดเลือกสื่อเพื่อจัดทำคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์ แล้วนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม จากนั้นจึงเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับการประเมินหลักสูตรทำการประเมินความเหมาะสม แล้วจึงนำผลการประเมินมาปรับปรุงคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์ให้ถูกต้องเหมาะสมอีกครั้งเป็นลำดับสุดท้าย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการศึกษา มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ของต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโปรแกรม Magnet จากเว็บไซต์ของโรงเรียนระดับ High School ของต่างประเทศที่มีโปรแกรม Magnet ทางศิลปกรรมศาสตร์ จำนวน 3 โรงเรียน ประกอบด้วย Gleeley Central High School , Dupont Manual High School และ Fairfax High School ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ทั้ง 3 โรงเรียนมีการจัดหลักสูตรคล้ายกันคือกำหนดให้ผู้เรียนศึกษาในสาขาศิลปกรรมศาสตร์ในสาขาวิจิตรศิลป์และสาขาการออกแบบซึ่งเป็นสาขาที่สำคัญของสาขาศิลปกรรม โดยในสาขาวิจิตรศิลป์กำหนดกลุ่มวิชาทั้งการวาด เขียน จิตรกรรม และประติมากรรมเหมือนกัน แต่ที่ต่างกันคือกลุ่มวิชาภาพพิมพ์ กลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบ และในสาขาการออกแบบทั้ง 3 โรงเรียนกำหนดให้ศึกษาในกลุ่มวิชาการออกแบบ และการออกแบบกราฟิกเหมือนกัน แต่ที่มีการจัดการเรียนต่างกันคือกลุ่มวิชาถ่ายภาพ และกลุ่มวิชาคอมพิวเตอร์กราฟิก

รวมถึงจัดให้มีรายวิชาทางศิลปกรรมศาสตร์ที่ศึกษาและฝึกปฏิบัติทักษะขั้นสูง หรือทักษะเฉพาะด้านอาทิเช่นรายวิชาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น รายวิชาผลิตภัณฑ์สิ่งทอ รายวิชาการออกแบบงาน 2 มิติ (2-D Design)

และรายวิชาการออกแบบงาน 3 มิติ(3-D Design) เป็นต้น อีกทั้งในหลักสูตรนั้นยังจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกสร้างสรรค์ผลงานตามแนวทางของตนเองในรายวิชา Studio Art รายวิชา Design Portfolio และ รายวิชา Independent Study อีกด้วย

นอกจากนั้นยังมีรายวิชาที่มีลักษณะพิเศษเป็นรายวิชา AP Program โดยความพิเศษของรายวิชา AP Program นั้นคือเมื่อผู้เรียนได้ผ่านการศึกษารายวิชาเหล่านี้แล้วก็จะสามารถนำไปเทียบโอนหน่วยกิตเมื่อเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาในสาขาศิลปกรรมศาสตร์ได้เลยโดยที่ไม่ต้องเรียนรายวิชาเหล่านี้ซ้ำอีก และ Halle Edwards (2015) ยังกล่าวถึงจุดเด่นของการเรียน AP Program ไว้อีกว่าในการเรียนนั้นเนื้อหาการเรียนจะมีความยากและลึกซึ้งกว่าการเรียนในห้องเรียนตามหลักสูตรปกติ จึงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับผู้เรียนที่มีความสนใจเป็นพิเศษ อีกทั้งรายวิชา AP Program นั้นยังเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยหาคำตอบเรื่องความพร้อมในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของผู้เรียนในสาขาวิชานั้นๆได้ด้วยว่าสามารถเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด มีความถนัดหรือทักษะเพียงพอหรือยัง หรือต้องเพิ่มพูนความรู้ ทักษะอีกเพียงใด

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป

ผู้วิจัยประสานความร่วมมือในการทำวิจัยระหว่างคณาจารย์วิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลปโดยคัดเลือกคณาจารย์ในวิทยาลัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ จำนวน 7 ท่าน พร้อมเสนอผู้อำนวยการเพื่อจัดตั้งคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป โดยคณะทำงานจัดทำหลักสูตรโปรแกรม Magnet ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างหลักสูตร รายวิชา และคำอธิบายรายวิชาโดยอาศัยข้อมูลที่ผู้วิจัยค้นคว้าจากต่างประเทศในขั้นตอนแรก โดยโครงสร้างหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป ประกอบด้วย 4 หมวด 114 หน่วยกิต ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลปะ

หมวดวิชา	หน่วยกิต
หมวดวิชาทักษะชีวิต (22 หน่วยกิต)	
กลุ่มวิชาภาษาไทย	3
กลุ่มวิชาต่างประเทศ	6
กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์	4
กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์	4
กลุ่มวิชาสังคมศึกษา	3
กลุ่มวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา	2
หมวดทักษะวิชาชีพ (82 หน่วยกิต)	
กลุ่มทักษะวิชาชีพพื้นฐาน	16
กลุ่มทักษะวิชาชีพเฉพาะ	46
กลุ่มทักษะวิชาชีพเลือก	12
กลุ่มฝึกประสบการณ์ทักษะวิชาชีพ	4
กลุ่มโครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพ	4
หมวดวิชาเลือกเสรี (10 หน่วยกิต)	
กิจกรรมเสริมหลักสูตร (2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์)	

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าหลักสูตรจัดหมวดวิชาทักษะชีวิต จำนวน 22 หน่วยกิต ซึ่งเป็นจำนวนที่กระทรวงศึกษาธิการบังคับเพื่อให้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ นอกจากนั้นเป็นหมวดวิชาทักษะวิชาชีพ 82 หน่วยกิต เพื่อเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาและฝึกทักษะวิชาชีพอย่างเข้มข้น และครอบคลุมในสาขาวิชาทางศิลปกรรมศาสตร์ รวมถึงหมวดวิชาชีพเลือกซึ่งหลักสูตรจัดรายวิชาที่เป็นวิชาในสาขาศิลปกรรมศาสตร์กลุ่มสาขาวิจิตรศิลป์ และกลุ่มวิชาสาขาการออกแบบ ทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดในการพัฒนาหลักสูตรของใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ที่กำหนดหลักในการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า ผู้พัฒนาหลักสูตรควรวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อวินิจฉัยปัญหา ความต้องการ และกำหนดเป้าหมาย หลังจากได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้ว จะพิจารณาและกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา จากนั้นเป็นในส่วนการเลือกและการจัดเนื้อหา จะต้องมีความถูกต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มีความสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน มีความยากง่ายสอดคล้องเหมาะสมกับวัย เนื้อหาต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และเนื้อหานั้นเป็นสิ่งที่สามารถจัดให้ผู้เรียนได้ ในแง่ของความพร้อมด้านเวลา ผู้สอน และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

ส่วนรายวิชาในหลักสูตรแบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชา ประกอบด้วยกลุ่มวิชาพื้นฐาน (จำนวน 14 รายวิชา) ซึ่งจัดแต่วิชาที่เป็นวิชาบังคับเพื่อให้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ส่วนกลุ่มวิชาทาง

ศิลปกรรมศาสตร์จะประกอบด้วยทั้งกลุ่มสาขาวิจิตรศิลป์ (จำนวน 25 รายวิชา) และกลุ่มวิชาสาขาการออกแบบ (จำนวน 12 รายวิชา) ซึ่งจะครบถ้วนในทุกสาขาที่วิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลปทำการจัดการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทั้ง 2 สาขาวิชา ซึ่งจะแตกต่างจากผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพทั่วไปที่จะเลือกได้เพียงสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น รวมถึงมีกลุ่มวิชาที่มีเนื้อหารวมทั้งสาขาวิจิตรศิลป์และสาขาการออกแบบ คือ วิชาการค้นคว้าอิสระและวิชานิทรรศการศิลป์ ซึ่งเป็นรายวิชาที่สร้างขึ้นมาเฉพาะในหลักสูตรนี้เท่านั้น อีกทั้งยังมีรายวิชาที่ฝึกทักษะในระดับสูงเพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพและศึกษาต่อในระดับสูงอีกหลากหลายวิชา อาทิเช่น รายวิชาศิลปะ 3 มิติ รายวิชาการออกแบบกราฟิก รายวิชาการถ่ายภาพระบบดิจิตอล รายวิชาการออกแบบ 3 มิติ เป็นต้น ซึ่งการจัดลักษณะนี้สอดคล้องกับ Hose (2012) ที่ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสอนศิลปะ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) แนะนำให้รู้จักกับโลกของศิลปะ โดยในผู้สอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในงานศิลปะ รักที่จะสร้างสรรค์งานศิลปะ 2) สอนวิธีการใช้อุปกรณ์ในการสร้างผลงานศิลปะโดยผู้สอนจะสอนให้ผู้เรียนรู้จักอุปกรณ์ประเภทต่างๆที่ใช้ในการสร้างผลงานศิลปะไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์การวาด การลงสี เป็นต้นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้อุปกรณ์เหล่านี้ในการสร้างผลงานศิลปะของตนเองต่อไป 3)สร้างสรรค์งานศิลป์โดยผู้สอนจะให้ผู้เรียนลงมือสร้างผลงานศิลปะของตนเอง เปิดโอกาสในการใช้ความคิดสร้างสรรค์เต็มที่ กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างผลงานศิลปะได้อย่างหลากหลายทั้งงานวาด งานลงสี หรืองานปั้น เป็นต้น และ4)จัดแสดงผลงานศิลปะโดยในขั้นนี้ผู้สอนจะจัดแสดงผลผลงานศิลปะของผู้เรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้เข้าชม วิพากษ์วิจารณ์ ชื่นชมผลงาน เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองและสร้างผลงานที่ดีขึ้นในโอกาสต่อไปได้

ในส่วนคำอธิบายรายวิชานั้นคณะทำงานได้เลือกรูปแบบการเขียนจากข้อมูลที่ผู้วิจัยค้นคว้ารูปแบบการเขียนคำอธิบายรายวิชาของรายวิชา magnet โดยกำหนดให้เขียนเป็นลักษณะความเรียงและมีคำเชื่อมประโยคพร้อมกำหนดรูปแบบการเขียนคำอธิบายรายวิชา ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1)วัตถุประสงค์รายวิชาเพื่อให้ผู้สอนเข้าใจถึงผลการเรียนรู้ที่คาดหวังให้เกิดกับผู้เรียนทั้งด้านความรู้และทักษะทางการปฏิบัติงาน รวมถึงผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่รายวิชาคาดหวังให้เกิดการเรียนรู้ 2)ขอบข่ายของรายวิชาเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจหัวข้อที่จะเรียนในรายวิชา รวมถึงผู้สอนสามารถสอนได้ครบถ้วนตามเนื้อหาที่กำหนดในรายวิชา และช่วยในการเตรียมการจัดการเรียนการสอนด้วย 3)เป้าหมายในการเรียนโดยระบุเป็นภาระงานหรือผลงานที่ผู้เรียนสามารถทำได้เมื่อเรียนในแต่ละรายวิชาอย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 2 ตัวอย่างคำอธิบายรายวิชา

รายวิชา	คำอธิบายรายวิชา
วาดเขียนพื้นฐาน	รายวิชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับคุณสมบัติ วิธีการเก็บรักษาเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์การวาดเขียน ขั้นตอนกระบวนการวาดเขียนและมีทักษะในการวาดเขียน โดยให้ศึกษาและปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์การวาดเขียนพื้นฐาน ฝึกทักษะกระบวนการวาดเขียน โดยใช้หลักการจัดภาพ ขนาดสัดส่วนโครงสร้าง ร่างภาพแรเงา เน้นน้ำหนักและสามารถวาดภาพรายละเอียดให้มีลักษณะคล้ายแบบ

ซึ่งรูปแบบการเขียนคำอธิบายรายวิชาลักษณะนี้ตรงกับที่ Academic Administration of Stanford University (2017) ได้กล่าวถึงคำจำกัดความของคำอธิบายรายวิชาว่าคือความเรียงซึ่งอธิบายถึงประเด็น หรือหัวข้อที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในรายวิชานั้นๆ พร้อมระบุลักษณะของคำอธิบายรายวิชาว่า ประกอบด้วย หัวข้อที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในรายวิชา จุดประสงค์รายวิชา ระบุหน่วยกิตที่ได้รับจากรายวิชา และภาระงานพร้อมอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนในรายวิชาเพื่อสะท้อนถึงการประเมินผล

เมื่อพัฒนาหลักสูตรแล้วเสร็จผู้วิจัยจึงจัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรโปรแกรมที่คณะทำงานพัฒนาขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรโปรแกรม Magnet ด้านหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ และเป็นผู้สอนสาขาศิลปกรรมศาสตร์ในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา และคณะผู้บริหารวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลปทำการประเมิน รวมทั้งสิ้น 10 ท่าน ซึ่งผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ไม่ว่าด้านโครงสร้างหลักสูตร ลักษณะรายวิชา คำอธิบายรายวิชา หรือเนื้อหาวิชาที่สามารถเตรียมความพร้อมไปสู่การทำงานและการศึกษาระดับสูงสาขาศิลปกรรมได้ ทั้งยังเหมาะสมกับผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพอีกด้วย

3. ผลการจัดทำคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์

เริ่มจากที่ผู้วิจัยศึกษารูปแบบคลังทรัพยากรการเรียนรู้ ทั้งในและต่างประเทศ โดยคัดเลือกคลังทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งด้านการจัดเก็บทรัพยากรการเรียนรู้ การนำเสนอทรัพยากรการเรียนรู้รูปแบบของสื่อแบบต่างๆ และด้านการจัดเรียงลำดับชั้นหรือความยากง่าย พร้อมเสนอให้คณะทำงานคัดเลือก ซึ่งคณะทำงานได้สรุปความเห็นกำหนดรูปแบบคลังทรัพยากรการเรียนรู้ประกอบด้วย 1)กำหนดกลุ่มจากหัวเรื่องและทักษะในการปฏิบัติงานตามสาขาทางศิลปกรรมศาสตร์ โดยสามารถแบ่งได้เป็นกลุ่ม 5 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มวาดเขียน กลุ่มจิตรกรรม กลุ่มประติมากรรมและภาพพิมพ์ กลุ่มการออกแบบ และกลุ่มการ

ถ่ายภาพและกราฟิก ซึ่งการจัดทรัพยากรการเรียนรู้ตามลักษณะนี้มีความสอดคล้องกับหลักในการเลือกสื่อการจัดการเรียนรู้ที่ Jerrold Kemp (1982) ได้กล่าวไว้ว่าควรเลือกสื่อการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยผู้สอนควรศึกษาถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยวัตถุประสงค์ในที่นี้หมายถึงวัตถุประสงค์เฉพาะในแต่ละส่วนของเนื้อหาย่อย ไม่ใช่วัตถุประสงค์ในภาพรวมของหลักสูตร และควรเลือกสื่อการจัดการเรียนรู้ที่ตรงกับลักษณะของเนื้อหาของบทเรียน เพราะเนื้อหาของบทเรียนนั้นมีลักษณะแตกต่างกันไป เช่น เป็นข้อความ เป็นแนวคิด เป็นภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว เป็นเสียง เป็นสี ซึ่งการเลือกสื่อการจัดการเรียนรู้ควรเลือกให้เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหา และ 2)แต่ละรายวิชาจำแนกทรัพยากรการเรียนรู้ ตามชนิดของสื่อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ คลังเอกสารความรู้ คลังสไลด์และภาพเคลื่อนไหว คลังวีดีทัศน์ และคลังเว็บไซต์ ซึ่งการแบ่งจำแนกทรัพยากรการเรียนรู้ ตามชนิดของสื่อลักษณะนี้สอดคล้องกับที่ ชวลิต เข่งทอง (2542) ได้กล่าวไว้ถึงทรัพยากรการเรียนรู้ในรูปของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ว่าได้จำแนกออกเป็น 6 ประเภทได้แก่บทเรียนคอมพิวเตอร์บนเว็บ (Web Based lnstruction) สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Slide) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Books) เอกสารประกอบการบรรยายอิเล็กทรอนิกส์ (e-Lecture Notes) ไฟล์ภาพเคลื่อนไหวและเสียงดิจิตอล (Video File and Digital Sound) และเอกสารไฮเปอร์เท็กซ์และไฮเปอร์มีเดีย (Hypertext and Hypermedia Document)

จากนั้นคณะทำงานร่วมจัดทำคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์ โดยคัดเลือกทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์ที่ผู้วิจัยรวบรวมเสนอเป็นข้อมูล พร้อมกันนั้นได้นำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (ชุดเดียวกับการหลักสูตรโปรแกรม Magnet) ทำการประเมินความเหมาะสมของคลังทรัพยากรการเรียนรู้ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ามีความเหมาะสมมาก สอดคล้องกับหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ทั้งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน และการจัดการเรียนการสอนผู้สอนด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.ในการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากคณะทำงานแต่ละท่านอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนในการจัดประชุม การนัดหมายกำหนดการที่แน่นอนจากคณะทำงานแต่ละท่าน จัดสรรเวลาในการทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนด

2.หลักสูตรโปรแกรม Magnet ยังเป็นเรื่องใหม่ และยังไม่เป็นที่แพร่หลายในประเทศไทย ที่อาจยังเข้าใจไม่ตรงกัน และคลาดเคลื่อนจึงเป็นการดีหากมีการประชุมหรือชี้แจงทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อน

3.ในการนำหลักสูตรโปรแกรม Magnet นี้ไปใช้นั้น ควรต้องเตรียมความพร้อมของบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ประกอบด้วย

3.1ผู้เรียน โดยต้องทำความเข้าใจกับผู้เรียนในการเรียนในหลักสูตรทั้งเรื่องความสนใจ ความถนัดในรายวิชา การให้เวลากับการเรียน การใช้สื่อทรัพยากรการเรียนรู้ และการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการฝึกทักษะในการเรียนรายวิชาต่างๆเพื่อให้ผู้เรียนตระหนักและมีความตั้งใจมากขึ้นเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียน

3.2ผู้สอน ควรจะต้องประชุมชี้แจงให้ผู้สอนเข้าใจในรายวิชาที่สอนในหลักสูตรเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการสอน การใช้สื่อทรัพยากรการเรียนรู้ และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับรายวิชา บรรลุวัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆตามเวลาที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3สถานประกอบการและผู้เชี่ยวชาญภายนอก ในบางรายวิชาผู้เรียนจำเป็นต้องออกไปศึกษาหรือฝึกทักษะนอกสถานที่ ดังนั้นสถานประกอบการและผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจึงมีส่วนสนับสนุนการเรียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงควรชี้แจงทำความเข้าใจในการเรียนการสอนตามหลักสูตรกับบุคคลกลุ่มนี้ด้วยเพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์

3.4ผู้ปกครอง จะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเรียน และการฝึกฝนทักษะของผู้เรียนนอกเวลาเรียน ดังนั้นหากผู้ปกครองมีความเข้าใจในการเรียนการสอนตามหลักสูตรจะช่วยส่งเสริมผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

4.ในการนำคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้น มีหลายสิ่งที่ควรคำนึงถึง ดังต่อไปนี้

4.1ด้วยคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์นั้นได้รวมรวมทรัพยากรการเรียนรู้ในสาขาศิลปกรรมศาสตร์ในรูปแบบสื่อหลากหลายประเภท ดังนั้นจึงต้องมีความพร้อมของสื่อและอุปกรณ์เพื่อใช้ในการเล่นสื่อ ทรัพยากรดังกล่าว อาทิเช่นอุปกรณ์เชื่อมต่ออินเตอร์เน็ตที่มีความเร็วเหมาะสม อุปกรณ์ฉายภาพและอุปกรณ์ขยายเสียงที่เหมาะสมกับสื่อในแต่ละชนิด เป็นต้น

4.2ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วจึงควรมีการปรับปรุง และเพิ่มเติมทรัพยากรการเรียนรู้ในคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์อย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการเพิ่มเติมสื่อชนิดใหม่ๆที่ทันสมัยมากขึ้น

4.3ควรมีการขยายผลการนำคลังคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์ไปใช้ในวงกว้างมากขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียน อาทิเช่นการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงคลังทรัพยากรการเรียนรู้สาขาศิลปกรรมศาสตร์ให้หลากหลายโดยอาจเพิ่มช่องทางโซเชียลมีเดียต่างๆหรือต่อยอดไปสู่การจัดทำแอพพลิเคชั่นสำหรับสมาร์ทโฟนในอนาคต

5.ควรมีการทำวิจัยขยายผล โดยการนำหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลปไปใช้ว่ามีจุดเด่น หรือจุดด้อยที่ต้องปรับปรุงแก้ไขในส่วนใดเพิ่มเติม รวมถึงขยายผลการวิจัยให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet ในสาขาอื่นๆเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถในสาขาที่ต้องการศึกษาหรือต้องการไปประกอบเป็นอาชีพในสายงานนั้นๆ

6.ควรสนับสนุนให้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา เนื่องจากเป็นรูปแบบการทำวิจัยที่เอื้อประโยชน์ให้กับสถานศึกษาอย่างมากเพราะผลการวิจัยที่ได้จะเป็นผลที่มาจากบุคคลซึ่งเป็นผู้ใช้งานจริง หลักสูตรจะถูกสร้างเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาตามบริบทข องสถานศึกษานั้นๆโดยเฉพาะ

ผลจากการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการในการจัดการศึกษาเพื่อเน้นทักษะเฉพาะด้าน หรือจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนออกไปประกอบอาชีพ รวมถึงเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในสาขานั้นอย่างแท้จริง เชี่ยวชาญในการสร้างสรรค์ผลงาน และประสบความสำเร็จในการเรียน และการทำงานสายอาชีพนั้นๆได้ในอนาคต อีกทั้งการพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในสถานศึกษานั้นจะเกิดประโยชน์สูงสุดได้ด้วยการใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพราะหลักสูตรที่ได้จะถูกพัฒนาจากความต้องการของผู้ที่ใช้หลักสูตรนั้นจริง รวมถึงถูกพัฒนาเพื่อนำมาแก้ปัญหาตามบริบทของสถานศึกษานั้นโดยเฉพาะอีกด้วย

บรรณานุกรม

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539. **การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : อลีน เพรส

ชวลิต เข่งทอง. 2542.**เอกสารประกอบการเรียนรายวิชาสื่อการสอน**. กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 2556. **การพัฒนาหลักสูตร : ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ : วีพริ้นท์

ชานนท์ จันทรา. 2549**. Magnet Program : เส้นทางสู่ความเป็นเลิศ...จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ** (Online). http://pirun.ku.ac.th/~feducnc/Magnet.pdf

ประเทืองสุข ยังเสถียร. 2549. **การพัฒนาคลังรายวิชา Magnet ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. กรุงเทพฯ **:** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิโรฒน์ ชมภู. 2557. **การออกแบบและพัฒนาโปรแกรม Magnet ทางคอมพิวเตอร์ศาสตร์.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. กรุงเทพฯ **:** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. 2556. **หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2556**. กรุงเทพ ฯ : คุรุสภา.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. 2558. **คลังทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด ในโครงการระบบสื่อสาระออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ทางไกล เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** (Online). https://oer.learn.in.th

Academic Administration of Stanford University. 2017. **What is course description?** (Online). https://registrar.stanford.edu/staff/courses-scheduling-and-bulletin/courses/what-course-description

Assessment and Qualifications Alliance. 2014. AQA **Learning Resoueces** (Online). http://www.aqa.org.uk

Dupont Manual High School. 2013**. Magnet Programs** (Online). http://www.Dupontmanual .com/ va.htm**.**

Edwards, Halle. 2015. **SAT / ACT Prep Online Guides and Tips** (Online). https://blog.prepscholar.com/author/halle-edwards , 15 November 2017**.**

Fairfax High School. 2013**. Magnet Programs** (Online). http://www.lausd.k12.ca.us/Fairfax _Magnet_HS/ enter.html**.**

Gleeley Central High School. 2013**. Magnet Programs** (Online). http://www.greeleyschools. org/Page/3233**.**

Houser, Beth**.** 2008**. The Magnet Program Journey - The Nursing Leadership behind the Success** (Online). http://www.nursinglibrary.org/vhl/handle/10755/182503

Hose, Carl. 2012**. Art Teaching** (Online). http://www.ehow.com/way_5417717_strategies-teach-art.html

Kemp , Jerrold E. 1982. **Planning and producing Instructional media**. New York : Macmillan

TES Global. 2014. **TES Learning Resoueces** (Online). https://www.tes.com

Wood, Danielle. 2012. **Magnet Program** (Online). http://www.education.com/definition/magnet-program.

บทความวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชสำหรับพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน

นัฐยา ดินเด็ม*, อาภรณ์ทิพย์ บัวเพ็ชร์**, แสงอรุณ อิสระมาลัย***

*นักศึกษาปริญญาโท สาขาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพัฒนานี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชสำหรับพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน กรอบแนวคิดใช้ระยะการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติเพื่อการดูแลตนเองตามทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็มร่วมกับการจัดการความเสี่ยง 6 ขั้นตอน และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กระบวนการพัฒนาประยุกต์จากแบบจำลองของไอโอวา 2 ระยะ คือ ระยะพัฒนาโปรแกรมและระยะประเมินคุณภาพของโปรแกรม โปรแกรมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) แนวทางการใช้โปรแกรม 2) แผนการจัดกิจกรรม 3) คู่มือส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์และการบริหารร่างกายแบบมณีเวช ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน เห็นว่า มีความถูกต้องตามหลักวิชาการ มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และควรปรับคำบรรยายและภาพในคู่มือให้มีความชัดเจนและน่าสนใจมากขึ้น ผลการประเมินความเป็นไปได้ในการใช้งานโดยพยาบาลทั้ง 5 ท่านมีความพึงพอใจและเห็นว่าโปรแกรมมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้งานได้จริง โดยควรจัดทำซีดีหรือโปสเตอร์ของ 8 ท่ามณีเวช และปรับรูปภาพในคู่มือให้มีสีสันสวยงาม

ข้อเสนอแนะ โปรแกรมที่พัฒนานี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการลดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันของพยาบาลห้องผ่าตัด โดยควรทดสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโปรแกรมกับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายก่อนนำไปใช้งานจริง

คำสำคัญ: โปรแกรมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์, การบริหารร่างกายแบบมณีเวช, พยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่าง

RESEARCH

Development of Promoting Ergonomic Self - Management and Exercise Medical Ornament Program on Perioperative Nurse with acute lower back pain

Natthaya Dindem*, AporntipBuapetch**, Saeng-arunIsarmalai***

*Graduate Student, Faculty of Nurse Prince of Songkla University
**Assistant Professor, Faculty of Nurse Prince of Songkla University
***Assistant Professor, Faculty of Nurse Prince of Songkla University

Abstract

This research development was aimed to develop the promoting ergonomic self-management and medical ornament exercise program for perioperative nurse with acute lower back pain. This study was applied the concept of self-care ability development according to Orem's self-care theory, 6-stage risk management and a review of empirical evidences related to ergonomics and medical ornament exercise. Applying the IOWA model, the program development was divided into 2 phases, developing phase and program quality and feasibility evaluation phase. The study results revealed that the promoting ergonomic self-management and medical ornament exercise program for perioperative nurses with acute lower back pain consisting of 3 components: 1) Program guidelines; 2) Program activities plan and 3) Handbook for self-management practicing in ergonomics modification and Maniquette exercise. Results of content validity by 3 experts showed that the program is accurate and appropriate, the content is academic accurate and appropriate with the target context and is applicable. For the feasibility of the program, the operating room nurses were satisfy with the program due to its simply and applicability. Nevertheless, the suggestion was stated that a CD or poster of 8 Maniquette exercise posture should be added in the program.

The promoting ergonomic self-management and medical ornament exercise program in perioperative nurse with acute lower back pain can be used with effectiveness if practice regularly and continuously. The developed program should be tested for its efficiency and effectiveness with target samples.

Keywords: Self-management on ergonomics program, Maniquette - therapeutic exercise

บทนำ

อาการผิดปกติของระบบโครงร่างกระดูกและกล้ามเนื้อเนื่องจากการทำงาน (work-related musculoskeletal disorders: WMSDs) เป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญของผู้ที่ประกอบอาชีพใช้แรงงาน ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organisation: ILO) รายงานว่าโรคปวดหลังเหตุอาชีพ (Occupational Back Pain) เป็นโรคที่พบเป็นอันดับที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 38 ของการรายงานการเจ็บป่วยทั้งหมด (Bureau of Labor Statistics, 2014) ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานผลการเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพของสถานประกอบกิจการประเภทโรงพยาบาลและสถานพยาบาลในประเทศไทย พ.ศ.2546-2552 พบว่า กลุ่มอาการผิดปกติ WMSDs เป็นกลุ่มที่ได้รับรายงานมากที่สุด จำแนกเป็นกลุ่มปวดหลังส่วนล่างจากอาชีพจำนวน 9,482 ราย คิดเป็นร้อยละ 71.3 (สำนักระบาดวิทยา, 2554) ผลการประเมินความเสี่ยงทางสุขภาพในกลุ่มบุคลากรสาธารณสุข พ.ศ. 2555 โดยเฉพาะบุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานประกอบการโรงพยาบาล พบว่า กลุ่มอาการปวดหลังส่วนล่างเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญและพบได้บ่อยที่สุดในกลุ่มอาการ WMSDs ซึ่งพบในทุกกลุ่มอาชีพรวมทั้งพยาบาลห้องผ่าตัดที่ทำงานในอิริยาบถซ้ำ ๆ ก้ม ๆ เงย ๆ นั่ง/ยืนนาน ๆ (Myer, 1999; สุสัณหา, 2550) ซึ่งก่อให้เกิดการสูญเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล กระทบต่อเศรษฐานะ ทำให้ผู้ป่วยเกิดความเครียด กลัว วิตกกังวล รบกวนการนอนหลับ และทำให้เกิดภาวะซึมเศร้า ล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยรวม นอกจากนี้ปัจจัยด้านการยศาสตร์ถือว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิด WMSDs คือ ท่าทางการทำงานที่ไม่เหมาะสมซึ่งเป็นสาเหตุอาการปวดหลังส่วนล่างส่วนใหญ่ (สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม, 2556)

สาเหตุของการเกิดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน มาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ การทำงานในท่าทางที่ฝืนธรรมชาติ การยืนนาน ๆ การทำงานซ้ำ ๆ การยกของหนัก เป็นต้น (สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม, 2556) ทั้งนี้ผลของการยกของหนักเป็นสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวันมากที่สุด (ฐิติรัตน์, 2556) แม้ว่าอาการปวดหลังส่วนล่างที่เกิดขึ้นจะเป็น ๆ หาย ๆ และรบกวนต่อการดำเนินชีวิต แต่อาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันดังกล่าวก็ยังสามารถป้องกันและลดอาการปวดลงได้โดยการจัดการตนเองที่ถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่ การพักผ่อน การบริหารร่างกาย การฝึกท่าทางในการทำงาน การจำกัดการเคลื่อนไหว และการทำกายภาพบำบัด (บังอร, 2549) ดังเช่นผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าการออกกำลังกายโดยบริหารกล้ามเนื้อหลัง ทัศนคติที่มีต่อการปวดหลังส่วนล่าง การมีนโยบาย ข้อกำหนด และแนวปฏิบัติเพื่อป้องกันการปวดหลังส่วนล่างในพยาบาล พบว่าสามารถป้องกันและบรรเทาอาการปวดหลังส่วนล่างได้ อีกทั้งช่วยให้ความสามารถในการทำงานของพยาบาลเพิ่มขึ้นอีกด้วย (จุไรพร, 2553) การสร้างการรับรู้ความสามารถตนเองที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดพฤติกรรมด้านท่าทางการทำงานที่ถูกต้องและการบริหารกล้ามเนื้อหลังและหน้าท้องเพื่อลดอาการปวดหลังส่วนล่าง และทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อหลังเพิ่มขึ้นและระดับความเจ็บปวดหลังส่วนล่างลดลง (ศรีสุดา, 2556) รวมถึงการบริหารร่างกายแบบมณีเวชเป็นเวลา 4 สัปดาห์ สามารถทำให้อาการปวดกล้ามเนื้อหลังส่วนล่างจากการทำงานและตำแหน่งที่มีอาการปวดเมื่อยลดลง (วิทวัสและวิจิตร, 2555) เนื่องจากการบริหารร่างกายแบบมณีเวชทำให้กล้ามเนื้อของหลังส่วนล่างมีการผ่อนคลายได้ดี และยังเป็นท่าการบริหารที่สามารถปฏิบัติได้ง่าย ใช้เวลาน้อย

ไม่ต้องอาศัยเครื่องมือพิเศษ มีประสิทธิผลในการลดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อจากการทำงานได้ และบางท่าสามารถปฏิบัติได้ในช่วงเวลาว่างขณะปฏิบัติงาน

การจัดการตนเองและการจัดการด้านการยศาสตร์ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องปฏิบัติควบคู่กันในการช่วยลดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน ดังเช่นผลการศึกษาผลของโปรแกรมของท่าทางการทำงานต่อการทำงานของกล้ามเนื้อหลังส่วนล่าง โดยยึดหลักลักษณะงานและเวลาที่สอดคล้องเหมาะสม คือ การทำงานโดยมีการนั่งสลับยืน สามารถลดความเมื่อยล้าที่กล้ามเนื้อหลังส่วนล่างได้ นอกจากนี้ยังพบว่า การเพิ่มเวลาพักระหว่างเวลาการทำงานสามารถลดความเมื่อยล้าและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น (พรพรรณ, 2003) ดังนั้นการรับรู้ความสามารถในการจัดการตนเองนับว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความตั้งใจของบุคคลที่จะกระทำหรือปรับเปลี่ยนตนเองไปสู่การกระทำที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ

การศึกษาครั้งนี้จึงได้พัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชสำหรับพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน โดยใช้กรอบแนวคิดระยะการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติเพื่อการดูแลตนเองตามทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็ม 3 ประการ (Orem, 2001 : 258-260) คือ 1) การคาดการณ์ (estimative) 2) การปรับเปลี่ยน (transitional) และ 3) การลงมือปฏิบัติ (productive operation) ร่วมกับแนวคิดการบริหารร่างกายแบบมณีเวช และการประยุกต์ใช้การจัดการความเสี่ยง 6 ขั้นตอน ขององค์กรมาตรฐานสุขภาพและความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน (WorkSafeAct) ประเทศออสเตรเลีย (ACT Government, 2012) ประกอบด้วย 1) การค้นหาและระบุสิ่งก่ออันตรายหรือสิ่งคุกคาม (hazard identification) เป็นการค้นหาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นภัยคุกคามต่อความปลอดภัยและชีวิต 2) การระบุความเสี่ยง (risk identification) เป็นการระบุถึงความเป็นไปได้หรือผลของเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น 3) การประเมินความเสี่ยง (risk assessment) เป็นการประเมินความน่าจะเป็นของอุบัติการณ์หรือเหตุการณ์การบาดเจ็บที่เกิดขึ้นและความน่าจะเป็นของผลที่ตามมา 4) การควบคุมความเสี่ยง (risk control) เป็นการควบคุมขั้นตอน กระบวนการการบริหารงานเพื่อลดการเกิดเหตุการณ์รุนแรง 5) การบันทึกกระบวนการ (document the process) เป็นการบันทึกกระบวนการจัดการ และยืนยันว่ามาตรการควบคุมมีการดำเนินการแล้ว และ 6) การติดตามและประเมินผล (monitoring & reviewing) เป็นการประเมินติดตามผลของมาตรการที่ใช้ในการควบคุมความเสี่ยง เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงในการทำงานร่วมกับการบริหารร่างกายและเสริมสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อหลังส่วนล่าง โดยการจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณงานให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานในท่าทางที่เหมาะสมร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวช 8 ท่า เพื่อช่วยลดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันของพยาบาลห้องผ่าตัดและชะลอความรุนแรงของการบาดเจ็บของหลังส่วนล่าง และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลห้องผ่าตัด

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชสำหรับพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชสำหรับพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน ผู้วิจัยได้นำเสนอโครงการวิจัยต่อคณะกรรมการประเมินงานวิจัยด้านจริยธรรม คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (EC : 60-157-19-9) เพื่อขออนุมัติทำการวิจัย เมื่อได้รับการอนุมัติแล้ว จึงได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยตามขั้นตอน โดยประยุกต์ใช้กระบวนการพัฒนาจากแบบจำลองของไอโอวา (IOWA Model of Evidence Based Practice to Promote Quality Care) โดย Titler MG และคณะ (2001) ซึ่งมีขั้นตอนทั้งหมด 7 ขั้นตอน แต่ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้เพียง 4 ขั้นตอนและปรับเป็น 2 ระยะ คือ 1) ระยะพัฒนาโปรแกรม และ 2) ระยะประเมินคุณภาพของโปรแกรม ด้านความตรงเชิงเนื้อหาและความเป็นไปได้ของการใช้โปรแกรม ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะพัฒนาโปรแกรม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาทางคลินิกที่ต้องการแก้ไข ซึ่งได้จากการปฏิบัติงานหรือองค์ความรู้ที่มีอยู่ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาการเกิดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันของพยาบาลห้องผ่าตัด และทบทวนวิเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยในอดีต รวมทั้งงานวิจัยในปัจจุบันที่เกี่ยวข้อง โดยพบว่าผลการสำรวจข้อมูลปี 2554 ของโรงพยาบาลระดับตติยภูมิแห่งหนึ่งในภาคใต้มีพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีระยะเวลาในการยืนส่งเครื่องมืออยู่ในท่าเดียวนาน ๆ อย่างน้อย 3-5 ชั่วโมงในการผ่าตัดแต่ละครั้ง พบสถิติการเกิดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันของพยาบาลที่ปฏิบัติงานส่งเครื่องมือในห้องผ่าตัดถึง 80 คน คิดเป็นร้อยละ 72.72 จากจำนวนพยาบาลทั้งหมด 110 คน (สถิติการเก็บรวบรวมข้อมูลของห้องผ่าตัดใหญ่ โรงพยาบาลระดับตติยภูมิแห่งหนึ่งในภาคใต้, 2554) สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า การปฏิบัติการพยาบาลในห้องผ่าตัดมีปัจจัยเสี่ยงหลายประการที่คุกคามต่อสุขภาพ เช่น ปัจจัยด้านการยศาสตร์ โดยเฉพาะการยืนส่งเครื่องมือผ่าตัดในท่าเดิมเป็นเวลานาน (static posture) การยก ผลักหรือดึงอุปกรณ์และเครื่องมือผ่าตัดที่มีน้ำหนักมาก (forceful task) ท่าทางการทำงานที่ไม่เหมาะสม (awkward posture) ในขณะเตรียมอุปกรณ์/เครื่องมือและขณะส่งเครื่องมือ การยกเคลื่อนย้ายผู้ป่วย (moving or lifting patient) เป็นต้น (Association of Perioperative Registered Nurses [AORN], 2006) สอดคล้องกับผลการศึกษาของนิธิเศรษฐ (2555) ซึ่งพบว่าปัญหาการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ต่ออาการปวดหลังส่วนล่าง ได้แก่ การจัดการของตัวบุคคลและการจัดการสิ่งแวดล้อมในงานที่ไม่เพียงพอ

ขั้นตอนที่ 2 การสืบค้นหลักฐานเชิงประจักษ์หรือการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากงานวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นและวิเคราะห์หลักฐานเชิงประจักษ์อย่างเป็นระบบ โดยสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลและแหล่งข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง และกำหนดคำที่จะใช้ในการสืบค้น โดยใช้หลักเกณฑ์หรือวิธีการคัดเลือกหลักฐานเชิงประจักษ์ ได้แก่

2.1 การกำหนดคำสำคัญในการสืบค้น โดยใช้คำเหล่านี้ ประกอบด้วย Musculoskeletal disorders/ Low back pain, Operating room nurse/ Scrub nurse, Ergonomic/ symptom management และ Pain control / Functional ability เป็นต้น

2.2 การกำหนดแหล่งสืบค้นข้อมูลสืบค้นจากตำรา หนังสือ ห้องสมุด งานวิจัยที่ไม่ได้ตีพิมพ์หรือไม่ได้อยู่ในระบบฐานข้อมูล หรืองานวิทยานิพนธ์จากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาสืบค้นจากงานตีพิมพ์จากวารสารวิชาการที่เกี่ยวข้องและฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ Google Scholar, CINAHL, PubMed, Proquest และ Thailis เป็นต้น

2.3 กำหนดเกณฑ์ในการสืบค้น โดยใช้กรอบแนวคิดพิโก (PICO) มีรายละเอียดดังนี้ คือ P (population/problems of interest) = Problems of interest: Musculoskeletal disorders, Low back pain. Population : Operating room nurse, Scrub nurse; I (intervention) = Ergonomic, symptom management; C (comparison) = ไม่มี; O (outcome) = Pain control, Functional ability

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกหลักฐานเชิงประจักษ์ ทำการสืบค้นงานวิจัยและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมฯ โดยสืบค้นได้จำนวน 548 เรื่อง สามารถนำมาใช้ได้จริงจำนวน 10 เรื่อง เนื่องจากผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะงานวิจัยระดับ 1 และ 2 ตามหลักเกณฑ์ของสถาบันโจแอนนาบริกส์ (Joanna Briggs Institute [JBI], 2008) และได้นำงานวิจัยทั้งหมดมาประเมินและตัดสินคุณภาพและความเข้มแข็ง (strength) ของหลักฐานเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์การประเมินงานวิจัยและความเป็นไปได้ในการนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ โดยใช้ AGREE จากการทบทวนหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างเป็นระบบ จำนวน 10 เรื่อง พบว่าเป็นหลักฐานระดับ 1 จำนวน 8 เรื่อง หลักฐานระดับ 2 จำนวน 2 เรื่อง โดยทุกเรื่องมีคุณภาพของงานวิจัยอยู่ในระดับ A ซึ่งเป็นข้อแนะนำที่มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ มีความเหมาะสม มีความหมายในการนำไปปฏิบัติและมีประสิทธิผลดีมากสมควรนำไปปฏิบัติมาก (JBI , 2008)

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการพัฒนาโปรแกรม เป็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาเป็นโปรแกรมการพยาบาล ผู้วิจัยได้คัดเลือกงานวิจัยและแนวปฏิบัติทางคลินิกที่สามารถนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ 10 เรื่อง ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบโปรแกรมที่เป็นแนวการปฏิบัติเพื่อจัดการเกี่ยวกับอาการทางระบบกล้ามเนื้อและกระดูก ได้แก่ การใช้อุปกรณ์เสริม การลดชั่วโมงการทำงาน การฝึกฝนท่าทางในการทำงาน อุปกรณ์ในการช่วยยกผู้ป่วย การออกกำลังกายและการยืดกล้ามเนื้อ การจัดการความเครียดในงาน และโปรแกรมการยศาสตร์ในองค์กร เป็นต้น

ระยะที่ 2 ระยะประเมินคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหาและความเป็นไปได้ของการใช้โปรแกรม เป็นการนำโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงของเนื้อหาและให้พยาบาลห้องผ่าตัดประเมินความเป็นไปได้ในการใช้งาน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านกระดูกและข้อ จำนวน 1 ท่าน อาจารย์พยาบาลที่มีความเชี่ยวชาญด้านกระดูกและข้อ จำนวน 1 ท่าน และพยาบาลหัวหน้าห้องผ่าตัดใหญ่ จำนวน 1 ท่าน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินความเป็นไปได้ของการใช้โปรแกรม โดยพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานเต็มเวลา (Full-time) ประจำห้องผ่าตัดจำนวน 5 คน มีคุณลักษณะคือ พยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอายุงานตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป มีค่าดัชนีมวลกายไม่เกิน 30.0 kg/m^2 ปฏิบัติงานส่งเครื่องมือในห้องผ่าตัดที่มีการยืนนานมากกว่า 2 ชั่วโมงต่อวัน มีอาการปวดบริเวณหลังส่วนล่างหรือร่วมกับอาการต่อไปนี้อย่างน้อย 1 ใน 3 ข้อ ได้แก่ (1) ปวดตรงกลางบริเวณหลังส่วนล่าง (ตรงบริเวณกระเบนเหน็บ) (2) อาการปวดซึ่งอาจเกิดขึ้นเฉียบพลันหรือค่อย

เป็นทีละน้อย (3) มีอาการปวดเฉพาะในช่วงที่ปฏิบัติงานเฉพาะในท่าบางท่า โดยมีอาการปวดน้อยกว่า 6 สัปดาห์ ไม่มีแผนการรักษาทางศัลยกรรม การฉีดยาสเตียรอยด์ รวมถึงการทำหัตถการ อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริเวณหลังส่วนล่าง ประเมินโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งได้ปรึกษาอาจารย์แพทย์ประจำภาควิชาศัลยกรรมกระดูกและข้อแล้ว (4) ไม่มีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคกล้ามเนื้อเครียด (Muscle strain) โรคข้อฟาเซท (facet joint syndrome) โรคหมอนรองกระดูกเสื่อม (Degeneration disc) โรคหมอนรองกระดูกสันหลังยื่น (Herniated disc) โรคกระดูกสันหลังตีบแคบ (Spinal stenosis) โรคกระดูกสันหลังเคลื่อน (Spondylolithesis) ที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ และไม่เคยได้รับอุบัติเหตุรุนแรงและผ่าตัดบริเวณหลังส่วนล่างหรือบริเวณใกล้เคียง เครื่องมือของการตรวจสอบคุณภาพโปรแกรม ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้ 1) แบบประเมินความตรงเชิงเนื้อหา เป็นแบบประเมินที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามองค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ (1) แนวทางการใช้โปรแกรมและรูปแบบกิจกรรม (2) แผนการจัดกิจกรรม (3) เนื้อหา (4) สื่อวีดิทัศน์ประกอบ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความสอดคล้อง ความชัดเจนของเนื้อหา ภาษาที่ใช้ ภาพประกอบการสอน และขอรับคืนภายใน 3 สัปดาห์ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงเนื้อหาตามข้อเสนอแนะร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาก่อนนำไปประเมินความเป็นไปได้ของการใช้โปรแกรม 2) แบบประเมินความเป็นไปได้ในการนำโปรแกรมไปใช้งาน เป็นแบบประเมินที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ (1) แนวทางการใช้โปรแกรมและรูปแบบกิจกรรม (2) เนื้อหา (3) สื่อวีดิทัศน์ โดยให้พยาบาลห้องผ่าตัดที่มีคุณสมบัติดังที่ระบุไว้ข้างต้น จำนวน 5 ราย เป็นผู้ประเมินความเป็นไปได้ในการใช้งานของโปรแกรม และนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขเพื่อจัดทำเป็นโปรแกรมฉบับสมบูรณ์ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบประเมินการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ แบบประเมินความเจ็บปวดของแมคกิลล์แบบสั้น (Short-form McGill Pain) ฉบับภาษาไทยและแบบประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของออสเวสทรี (The modified Oswestry disability index) ฉบับภาษาไทย ที่ผ่านการพิจารณาความตรงด้านเนื้อหาเรียบร้อยแล้ว

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประเมินและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและพยาบาลห้องผ่าตัด ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเชิงปริมาณมาคำนวณความถี่ ข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการวิเคราะห์เนื้อหาและนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1.1 โปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชต่ออาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันและข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของพยาบาลห้องผ่าตัด เป็นชุดกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาความสามารถในการจัดการตนเองด้าน การยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชต่ออาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันและข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายของพยาบาลห้องผ่าตัด ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมตามแผนดำเนินงานรวม 4 ครั้ง ๆ ละ 1-3 ชั่วโมง รวมระยะเวลา 8 สัปดาห์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็มและการประยุกต์ใช้การจัดการความเสี่ยง 6 ขั้นตอน ขององค์กรมาตรฐานสุขภาพและความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน (WorkSafeAct) ประเทศ

ออสเตรเลีย (ACT Government, 2012) ร่วมกับการทบทวนวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ ระยะที่ 1 การคาดการณ์และการปรับเปลี่ยน (Estimative and transitional) เป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้มีทักษะในการดูแลตนเอง ประกอบด้วยกิจกรรมตามแนวคิดการจัดการความเสี่ยงในขั้นตอนที่ 1-3 คือ 1) การระบุอันตราย/สิ่งคุกคาม (Hazard Identification) 2) การระบุความเสี่ยง (Risk Identification) และ 3) การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) ในระยะนี้มีทั้งหมด 5 กิจกรรม คือ 1) ประเมินความรู้และทบทวนความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยง สิ่งแวดล้อมในการทำงาน และสิ่งคุกคามที่ทำให้เกิดอาการปวดหลังส่วนล่างในพยาบาลห้องผ่าตัด 2) จัดอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่เป็นปัจจัยเสี่ยงและสิ่งคุกคามที่ทำให้เกิดอาการปวดหลังส่วนล่างจากการทำงานในห้องผ่าตัด เพื่อระบุปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันจากการทำงานในพยาบาลห้องผ่าตัด 3) จัดอภิปรายกลุ่ม เพื่อประเมินความเสี่ยงที่สำคัญในปัจจุบันในแต่ละขั้นตอนการทำงานและจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยเสี่ยงในแต่ละกระบวนการทำงานในพยาบาลห้องผ่าตัดที่จำเป็นเพื่อออกแบบแนวทางการจัดการตนเองการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมในงาน โดยการให้หัวหน้างานเข้ามามีส่วนร่วม 4) ให้ตัดสินใจเลือกและตั้งเป้าหมายในการใช้ท่าทางในการทำงานและการจัดการสิ่งแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสมของห้องผ่าตัด 5) ให้ความรู้และฝึกทักษะการบริหารร่างกายแบบมณีเวช ระยะที่ 2 การลงมือปฏิบัติ (Productive) เป็นกิจกรรมเพื่อสนองตอบต่อความต้องการดูแลตนเองที่จำเป็น ประกอบด้วยกิจกรรมตามแนวคิดการจัดการความเสี่ยงในขั้นตอนที่ 4-6 คือ 4) การควบคุมความเสี่ยง (Risk Control) 5) การบันทึกกระบวนการ (Documenting the Process) และ 6) การติดตามผล (Monitoring and Reviewing) ในระยะนี้มีทั้งหมด 4 กิจกรรม คือ 1) ปรับเปลี่ยนท่าทางการทำงานและการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมในงาน 2) การบริหารร่างกายเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของกล้ามเนื้อหลังส่วนล่าง 3) บันทึกกิจกรรมการจัดการตนเองในแต่ละวันลงในในคู่มือการจัดการตนเอง เพื่อลดอาการปวดหลังส่วนล่าง 4) การติดตามและประเมินผล (monitoring and Reviewing) โดยจัดอภิปรายกลุ่ม เพื่อติดตามการบันทึกในคู่มือการจัดการตนเอง

1.2 แนวทางการใช้โปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชสำหรับพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน ประกอบด้วย

1) คำชี้แจงในการใช้โปรแกรม ประกอบด้วย

1.1 ชื่อโปรแกรม
1.2 บทนำ
1.3 วัตถุประสงค์
1.4 กลุ่มเป้าหมาย
1.5 ผู้ใช้โปรแกรม
1.6 ส่วนประกอบของโปรแกรม
1.7 ระยะเวลาในการทำกิจกรรม
1.8 สถานที่จัดกิจกรรม

2) รายละเอียดขั้นตอนของโปรแกรม ซึ่งใช้ระยะเวลา 8 สัปดาห์

พยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน จำนวน 25 คน

↓

ครั้งที่ 1 (สัปดาห์ที่ 1) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคล ประเมินก่อนเข้าร่วมโปรแกรม **ผู้ช่วยวิจัยคนที่ 1** ใช้เวลา 30 นาที : ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามและประเมินเป้าหมายของตนเองบันทึกลงในคู่มือการจัดการตนเองเพื่อส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์และการบริหารร่างกายแบบมณีเวช

↓

ครั้งที่ 2 (สัปดาห์ที่ 1) ดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมฯ ใช้เวลา 150 นาที

ผู้ช่วยวิจัยคนที่ 1 ใช้เวลา 75 นาที

1. จัดกิจกรรมที่ 1 “รู้ปวด รู้ปัญหา” ใช้เวลา 40 นาที
2. จัดกิจกรรมที่ 2 “รู้ปัญหา แก้ไขทัน” ใช้เวลา 35 นาที

ผู้ช่วยวิจัยคนที่ 2 ใช้เวลา 75 นาที

1. จัดกิจกรรมที่ 3 “รู้จัดการ ลดปวดแน่”

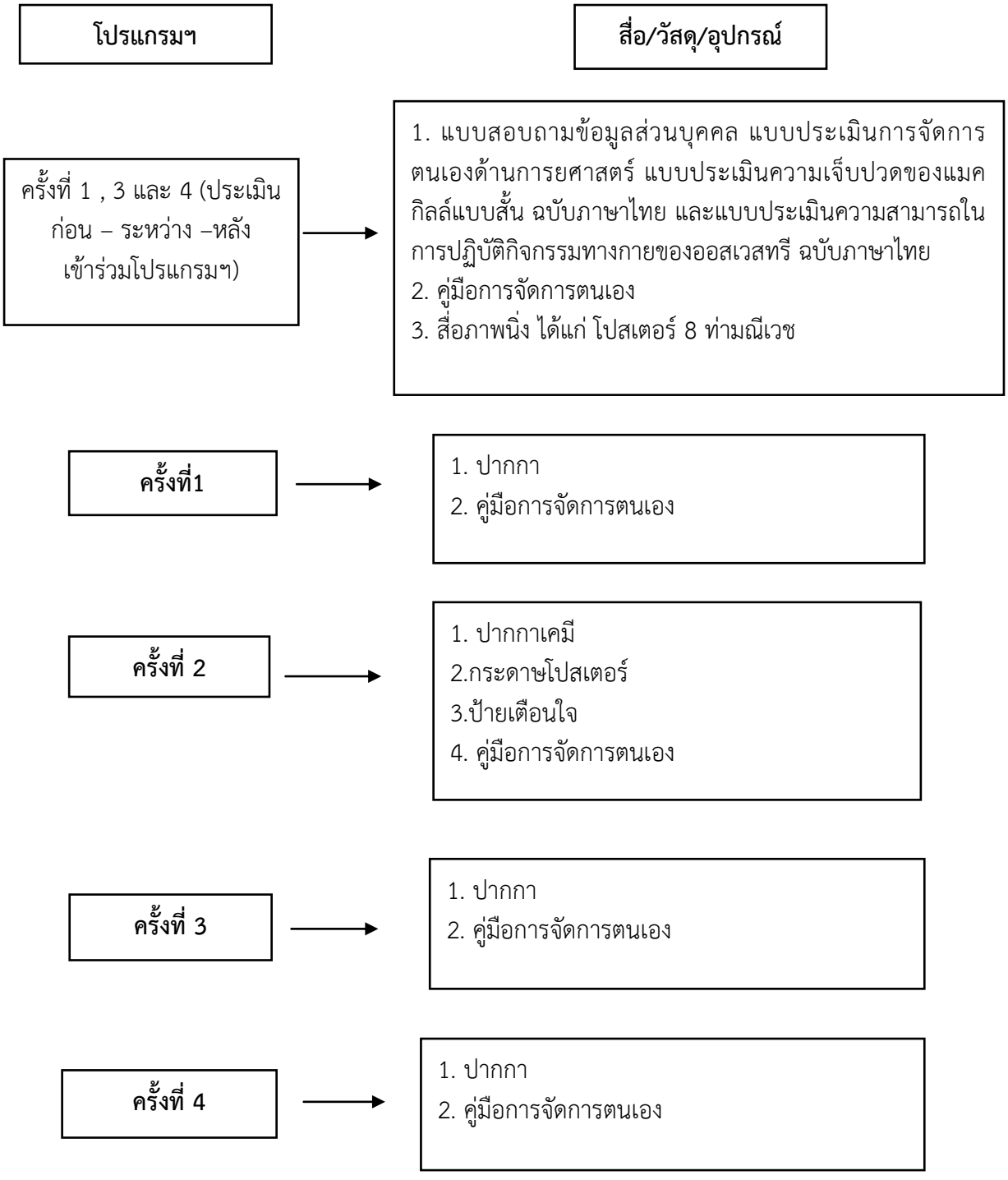
↓

ครั้งที่ 3 (สัปดาห์ที่ 5) ทำการประเมินระหว่างเข้าร่วมโปรแกรมฯ และดำเนินการตามโปรแกรมฯ โดยใช้เวลา 60 นาที

↓

ครั้งที่ 4 (สัปดาห์ที่ 8) ทำการประเมินหลังเข้าร่วมโปรแกรม ประเมินผลการดำเนินการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ที่ผ่านมา และสิ้นสุดการทำโปรแกรม ใช้เวลา 60 นาที

3) แผนภูมิการใช้โปรแกรมและแผนภูมิการใช้สื่อ อุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม ได้แก่ คู่มือการจัดการตนเอง ป้ายเตือนใจ สื่อภาพนิ่ง และโปสเตอร์ 8 ท่ามณีเวช

1.3 แผนการจัดกิจกรรม เป็นรายละเอียดของแผนการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด 4 ครั้ง ประกอบด้วย

กิจกรรมครั้งที่ 1 สร้างสัมพันธภาพ จัดในสัปดาห์ที่ 1โดยผู้วิจัยแนะนำตนเองและผู้ช่วยวิจัย แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย และจำนวนครั้งในการเข้าพบกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มตัวอย่างตกลงใจการเข้าร่วมวิจัย จึงให้ลงนามในเอกสารยินยอมเข้าร่วมการวิจัย และเก็บข้อมูลก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม

กิจกรรมครั้งที่ 2 ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม จัดในสัปดาห์ที่ 1ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 การค้นหาและระบุสิ่งก่ออันตรายหรือสิ่งคุกคาม คือ จัดกิจกรรมการประเมินความรู้เบื้องต้นพยาบาลห้องผ่าตัดเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยง สิ่งแวดล้อมในการทำงาน และสิ่งคุกคามที่ทำให้เกิดอาการปวดหลังส่วนล่าง พร้อมทั้งจัดอภิปรายกลุ่มโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยง สิ่งแวดล้อมในการทำงาน และสิ่งคุกคามที่ทำให้เกิดอาการปวดหลังส่วนล่างจากการทำงานในห้องผ่าตัดที่ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในการทำงาน และกิจกรรมการระบุความเสี่ยง คือ จัดอภิปรายกลุ่มเพื่อระบุปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันจากการทำงานในพยาบาลห้องผ่าตัด กิจกรรมที่ 2 การประเมินความเสี่ยง คือ จัดอภิปรายกลุ่ม เพื่อประเมินความสามารถในการใช้ท่าทางในการทำงานและระบุปัจจัยเสี่ยงด้านการใช้ท่าทางในแต่ละขั้นตอนการทำงานและจัดลำดับความสำคัญของท่าทางที่เสี่ยงในแต่ละกระบวนการทำงานในพยาบาลห้องผ่าตัดที่จำเป็น กิจกรรมที่ 3 การควบคุมความเสี่ยง ประกอบด้วย จัดอภิปรายกลุ่ม เพื่อออกแบบแนวทางการจัดการตนเอง การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมในงาน โดยการให้หัวหน้างานเข้ามามีส่วนร่วม และให้กลุ่มเป้าหมายตัดสินใจเลือกและตั้งเป้าหมายในการนำวิธีการจัดการตนเองที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ พร้อมทั้งสาธิตและแจกคู่มือการบริหารร่างกายด้วย 8 ท่ามณีเวช เพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อหลังส่วนล่าง

กิจกรรมครั้งที่ 3 ประเมินผลระหว่างการเข้าร่วมโปรแกรม จัดในสัปดาห์ที่ 5 คือนำเสนอผลการบันทึกกิจกรรมการจัดการตนเองในแต่ละวันลงในในคู่มือการจัดการตนเองเพื่อลดอาการปวดหลังส่วนล่าง

กิจกรรมครั้งที่ 4 ประเมินผลหลังการเข้าร่วมโปรแกรม จัดในสัปดาห์ที่ 8 คือ จัดอภิปรายกลุ่มเพื่อประเมินผลของโปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชต่ออาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันของพยาบาลห้องผ่าตัด

1.4 คู่มือการจัดการตนเองเพื่อส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์และการบริหารร่างกายแบบมณีเวช จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบในการทำกิจกรรมตามโปรแกรม เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติของพยาบาลห้องผ่าตัดในการส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์และการบริหารร่างกายแบบมณีเวชด้วยตนเอง ซึ่งมีแบบบันทึกภาวะสุขภาพ ซึ่งเป็นข้อมูลสุขภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน เพื่อเป็นการประเมินภาวะสุขภาพเบื้องต้นและมีการตั้งเป้าหมายในการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์และการบริหาร่างกายแบบมณีเวช โดยระบุเป้าหมายลงในปฏิทินบันทึกการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ หลังจากนั้นทุก ๆ 3 สัปดาห์จะมีการประเมินว่าสามารถทำได้ตามเป้าหมายหรือไม่ การบริหารร่างกายแบบมณีเวชเพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของหลังส่วนล่างและกล้ามเนื้อหลังส่วนล่าง โดยใช้ท่าบริหารมณีเวช 8 ท่า เป็นเวลา 8 สัปดาห์ และลงบันทึกในปฏิทินบันทึกการบริหารร่างกายแบบมณีเวช

2. ผลการตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรม

2.1 ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นตรงกันว่า เนื้อหาของโปรแกรมมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และควรปรับคู่มือให้คำบรรยายและภาพการบริหารร่างกายแบบณีเวช ให้มีความชัดเจนและน่าสนใจมากขึ้น โปรแกรมผู้วิจัยได้เพิ่มเติมคำชี้แจงของโปรแกรมและการเตรียมผู้ช่วยวิจัยให้มีความชัดเจนมากขึ้น ในส่วนของแผนการสอนได้แยกหัวข้อการเตรียมอุปกรณ์ให้ชัดเจน คู่มือมีการเพิ่มเติมคำบรรยายใต้ภาพและแก้ไขรูปเล่ม ขนาดตัวอักษร รูปภาพ ให้มีความสะดุดตา สีสันสวยงาม น่าสนใจมากขึ้น สื่อประกอบการสอนมีการแก้ไขรูปภาพให้มีความสะดุดตา สีสันสวยงาม ขนาดใหญ่ขึ้น

2.2 ผลการประเมินความเป็นไปได้ในการนำโปรแกรมไปใช้กับพยาบาลห้องผ่าตัดของโรงพยาบาลขนาดใหญ่ในจังหวัดสงขลา พบว่า ทั้ง 5 ท่านมีความเห็นตรงกันว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้ในการปฏิบัติจริง เนื่องจากภาษาอ่านเข้าใจง่าย สามารถใช้งานได้ง่ายและสะดวก อย่างไรก็ตามพยาบาล 2 คน ระบุว่า ควรจัดทำวิธีการบริหารร่างกายแบบมณีเวช 8 ท่าเป็นซีดีหรือโปสเตอร์ และปรับรูปภาพเกี่ยวกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชในคู่มือให้มีสีสันสวยงามมากขึ้น ผู้วิจัยได้มีการปรับรูปเล่ม ขนาดตัวอักษร และรูปภาพ ให้มีความสะดุดตา สีสันสวยงาม น่าสนใจมากขึ้น และเพิ่มเติมการทำโปสเตอร์ในการบริหารร่างกายแบบมณีเวช

อภิปรายผล

1. องค์ประกอบของโปรแกรมฯ

โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นครั้งนี้ได้เลือกใช้แนวคิดระยะการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติเพื่อการดูแลตนเองตามทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็ม 3 ประการ (Orem, 2001 : 258-260) และการประยุกต์ใช้การจัดการความเสี่ยง 6 ขั้นตอน ขององค์กรมาตรฐานสุขภาพและความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน ประเทศออสเตรเลีย (ACT Government, 2012) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่มีความเฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับปัญหาของกลุ่มตัวอย่าง คือ ความสามารถในการจัดการตนเองเพื่อลดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน และการจัดการด้านการยศาสตร์ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญและพบได้บ่อยในกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย โดยใช้กรอบแนวคิดระยะการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติเพื่อการดูแลตนเองตามทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็ม 2 ระยะ และการจัดการความเสี่ยง 6 ขั้นตอน ทำให้องค์ประกอบของโปรแกรมมีความน่าเชื่อถือ มีความสมบูรณ์ เป็นระบบ เป็นขั้นตอน และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง ภายใต้บริบทในการปฏิบัติงานของพยาบาลห้องผ่าตัด นอกจากนี้ชุดกิจกรรมและเนื้อหาของโปรแกรมได้พัฒนามาจากการบูรณาการความรู้ของการทบทวนหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องซึ่งได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิผลจริง โดยเน้นให้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหัวหน้างานซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ได้มีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น ทำให้เนื้อหาของโปรแกรมมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับการศึกษา การใช้โปรแกรม Healthy unit guidance (HUG) ในกลุ่มบุคลากรทางการพยาบาลที่ประยุกต์ใช้แนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการยศาสตร์ ซึ่งมีการสร้างและการสนับสนุนการจัดการด้านการยศาสตร์ โดยฝึกฝนเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของการประเมินปัจจัยเสี่ยงและการจัดการในระบบโรงพยาบาล ที่กระทำได้ง่ายและปฏิบัติได้จริง

(Wanpen, Wattasit, and Mark, 2013) นอกจากนี้ กิจกรรมในการบริหารจัดการความเสี่ยงในการทำงานทางการยศาสตร์ของโปรแกรมที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมควบคู่กับการวิเคราะห์ความเสี่ยงด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างเกิดการรับรู้ถึงความเสี่ยงที่เกิดขึ้น กิจกรรมเหล่านี้ทำให้พยาบาลห้องผ่าตัดสามารถค้นหาปัจจัยคุกคาม ระบุปัจจัยเสี่ยงของการเกิดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันได้ด้วยตนเอง และสามารถวางแผนการควบคุมความเสี่ยงได้ดี จึงอาจทำให้เกิดการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ได้ ซึ่งการจัดการความเสี่ยงที่ดีต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคนร่วมกันกำหนดแนวทางลดและป้องกันความเสี่ยงที่เกิดขึ้นโดยรูปแบบควรเน้นให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมกันจัดการความเสี่ยง (เทพฤทธิ์, 2558) สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า การจัดการความเสี่ยงในทุกขั้นตอนด้วยตนเอง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และการปฏิบัติตามหลักการป้องกันความเสี่ยงได้มากขึ้น (ดรุณี, 2011) นอกจากนี้ กิจกรรมของโปรแกรมยังประกอบด้วยการบริหารแบบมณีเวชที่มี 8 ท่า สามารถปฏิบัติได้ทุกสถานที่และเวลา ไม่มีอุปกรณ์ และเป็นท่าการบริหารร่างกายที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน มีความคล้ายคลึงกับท่าทางในการใช้ชีวิตประจำวัน จึงมีความเหมาะสมกับบริบทในการปฏิบัติงานของพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีเวลาจำกัด ช่วยให้พยาบาลห้องผ่าตัดเกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ เนื่องจากพยาบาลห้องผ่าตัดสามารถปฏิบัติได้ง่าย เป็นช่องทางที่มีความสะดวกในการปฏิบัติ รวมทั้งสามารถกำหนดเป้าหมายได้เอง จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความต้องการของตนเองสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า การบริหารร่างกายแบบมณีเวชเป็นเวลา 4 สัปดาห์ สามารถลดอาการปวดกล้ามเนื้อหลังส่วนล่างจากการทำงานและตำแหน่งที่มีอาการปวดเมื่อยลดลง (วิทวัสและวิจิตร, 2555) ทั้งนี้ด้วยการบริหารร่างกายของการบริหารแบบมณีเวช ทำให้มีการคลายกล้ามเนื้อของหลังส่วนล่างได้ดี และยังเป็นท่าการบริหารที่สามารถปฏิบัติได้ง่าย ใช้เวลาน้อย ไม่ต้องอาศัยเครื่องมือพิเศษ มีประสิทธิผลในการลดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อจากการทำงานได้ เช่น ท่าไหว้ ท่าโม่แป้ง ท่าถอดเสื้อ และท่าเก็บพลัง สามารถปฏิบัติได้ในช่วงเวลาว่างขณะปฏิบัติงาน ดังนั้นโปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกายแบบมณีเวชสำหรับพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนี้ จึงสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ได้จริง โดยมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับลักษณะการปฏิบัติงานของพยาบาลห้องผ่าตัด

2. การประเมินคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหาของโปรแกรมฯ

โปรแกรมมีความถูกต้องและครอบคลุมขององค์ประกอบที่สำคัญของเนื้อหา ทั้งในส่วนของแนวทางการใช้โปรแกรม กิจกรรมและสื่อ แสดงให้เห็นว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้มีคุณภาพในด้านความตรงเชิงเนื้อหา ทั้งนี้ เนื่องจากโปรแกรมมีการออกแบบโดยใช้การบูรณาการความรู้จากการทบทวนหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องในระดับ 1 และ 2 ซึ่งถือว่า เป็นงานวิจัยที่มีความน่าเชื่อถืออยู่ในระดับสูง (Joanna Briggs Institute [JBI], 2008) ร่วมกับการใช้แนวคิด ทฤษฎีที่มีความเฉพาะเจาะจงในการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์และในการออกแบบกิจกรรมให้มีความน่าสนใจและการมีส่วนร่วม อีกทั้งมีความเหมาะสมกับบริบทกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจเป็นการช่วยส่งเสริมให้เนื้อหามีความสนใจและสามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการติดตามเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เนื้อหาของแนวทางการใช้โปรแกรม กิจกรรมและสื่อ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยชัดเจนและไม่ซ้ำซ้อน ทั้งนี้ป้ายเตือนใจและสไลด์นำเสนอ ยังเป็นสื่อที่มีความสำคัญใน

การให้ความรู้ความเข้าใจแก่พยาบาลห้องผ่าตัด เนื่องจากการใช้สื่อเป็นเทคนิควิธีที่ช่วยเพิ่มความคล่องตัวในการให้ความรู้ ใช้ง่าย และนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสื่อเหล่านี้สามารถบอกเล่าเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ได้อย่างครบถ้วน และสื่อสารออกไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและเข้าใจง่าย (ศรันย์, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษา พบว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการป้องกันอาการปวดหลังส่วนล่าง ด้วยสื่อต่าง ๆ ได้แก่ วิดีโอ โปสเตอร์ ป้ายรณรงค์ และสไลด์นำเสนอ มีความสำคัญในการให้ความรู้ ความเข้าใจ และความน่าสนใจของสื่อจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความอยากเรียนรู้มากขึ้น อีกทั้งความน่าสนใจของสื่อจะเป็นตัวกระตุ้นให้พยาบาลห้องผ่าตัดเกิดความอยากเรียนรู้และกระตุ้นการปฏิบัติมากขึ้น (ชลิตา, 2554) นอกจากนี้การให้กลุ่มตัวอย่างเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการจัดกิจกรรมความร่วมมือมีการให้รางวัล และการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วม กระตุ้นให้เกิดการรับรู้ และเห็นความสำคัญของการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ จนทำให้เกิดการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ของพยาบาลห้องผ่าตัดได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า การใช้วิธีจัดกิจกรรมสุขศึกษาและกระบวนการกลุ่ม เพื่อสร้างศักยภาพในการดูแลตนเอง ส่งผลทำให้ระดับความตระหนักรู้และค่าทัศนคติสูงขึ้น (วัลลยา, 2554)

3. การประเมินความเป็นไปได้ในการนำโปรแกรมฯไปใช้

ผลการประเมินพบว่า เนื้อหาของโปรแกรมสามารถเข้าใจได้ง่าย ทั้งในส่วนของแนวทางการใช้โปรแกรม กิจกรรมและสื่อ อีกทั้งกิจกรรมและสื่อมีความน่าสนใจ ใช้ง่าย ไม่ซับซ้อน เนื้อหามีความเพียงพอชัดเจน สามารถเข้าใจได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องจากโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้ ได้ถูกออกแบบให้มีความเฉพาะเจาะจงกับผู้ใช้โปรแกรม คือ พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในห้องผ่าตัด อีกทั้งมีคำอธิบายแนวทางการใช้โปรแกรมที่ชัดเจน การดำเนินกิจกรรมและการใช้สื่อ มีความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง และใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย เนื่องจากหลักการเลือกใช้สื่อนั้นควรเลือกให้ตรงกับเนื้อหาและวิธีการจัดกิจกรรม และต้องมีการจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรม ทั้งนี้สื่อที่เสนอต้องเป็นการให้ความรู้อย่างละเอียดถูกต้องและชัดเจน ได้แก่ สไลด์ภาพนิ่ง วีดิทัศน์ เป็นต้น (อธิวัฒน์, 2556)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้เป็นการพัฒนาโปรแกรมทดสอบเพียงความถูกต้องของเนื้อหาเชิงวิชาการและความเหมาะสมในการนำไปใช้งาน ดังนั้นควรจะมีการศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรม และนำไปทดลองใช้จริงกับพยาบาลห้องผ่าตัดในจำนวนที่มากขึ้น ซึ่งโปรแกรมครั้งนี้ มีจุดแข็งคือโปรแกรมใช้งานได้ง่ายและสะดวก รูปแบบสวยงาม ภาษาเข้าใจง่าย สื่อทันสมัย มีความคุ้มทุนเนื่องจากสามารถใช้งานได้ในระยะยาวและไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้งาน รวมทั้งมีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของพยาบาลห้องผ่าตัด ซึ่งพยาบาลห้องผ่าตัดสามารถนำโปรแกรมที่ได้พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ไปใช้ในการจัดการตนเองเพื่อลดอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลันจากการปฏิบัติงานได้

บรรณานุกรม

จุไรพร โสภาจารีย์. 2553. **การพัฒนาโปรแกรมการป้องกันการปวดหลังส่วนล่างสำหรับพยาบาล**. สารนิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชลิตา ไชยศิริ. 2554. **การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานด้วยกลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคม จังหวัดมหาสารคาม.** วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ดรุณี เสมอรัตนชาติ. 2554. **ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการดูแลตนเองต่ออาการปวดและภาวะจำกัดความสามารถในผู้ป่วยปวดหลังส่วนล่าง**. วิทยานิพนธ์ พย.ม., บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เทพฤทธิ์ พิณนาคิเลย์. 2560. **การบริหารความเสี่ยงแบบมีส่วนร่วม**. ค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2558, จาก https://www.gotoknow.org/posts/115096

บังอร บุญศรีจันทร์. 2549. **ปัจจัยพื้นฐานบางประการ ความสามารถในการดูแลตนเอง และการดูแลตนเองเพื่อการควบคุมอาการปวดหลังส่วนล่างของผู้ใช้แรงงานกรีดยางพารา**. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลครอบครัวและชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

วัลลยา ทองน้อย. 2554. **การประยุกต์แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพร่วมกับแรงสนับสนุนทางด้าน สังคมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดัน โลหิตสูง ตำบลโนนพะยอม อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น**. คณะสาธารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิทวัส สิทธิวัชรพงศ์, และวิจิตร บุณยะโหตระ. 2555. **ประสิทธิผลของการบริหารร่างกายแบบมณีเวชเพื่อลดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อจากการทำงานในกลุ่มพนักงานออฟฟิศ**. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเวชศาสตร์ชะลอวัยและฟื้นฟูสุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เชียงใหม่.

สุสัณหา ยิ้มแย้ม เบ็ญจา จิรภัทรพิมล. 2550. **รายงานวิจัย: สภาพการทำงานและปัญหาสุขภาพของผู้ทำงานไม้แกะสลัก**. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม. 2556. **รายงานสถานการณ์โรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม**. ค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2558, จาก http://www.envoce.dd.moph.go.th

สำนักระบาดวิทยา. 2554. **รายงานการเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม(เชิงรับ)**. สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2558 จาก http://www.boe.moph.go.th/report.php

ศรีสุดา งามขำ. 2556. **รายงานวิจัย: ความสนใจต่อความปวด**. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

อธิวัฒน์ พรหมจันทร์. 2556. **หลักการใช้และผลิตสื่อ/นวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้.** สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2561 จาก https://www.gotoknow.org/posts/549511

ACT Government. 2012. **Work Safe Act 6 steps to risk management**. ค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2558,

http://cdn.justice.act.gov.au/resources/uploads/Worksafe/__6_Steps_to_Risk_Management.pdf

AGREE Collaboration. *Appraisal of Guidelines for Research & Evaluation (AGREE) Instrument [Internet]*. [cited 2018 Apr 15]. Available from: www.agreecollaboration.org

AORN. 2006. *Competency statements in perioperative nursing. AORN Standards, recommended practices and guidelines*. Denver: Association of perioperative registered nurse.

Brage S, Sandanger I, Nygard JF. 2007. **Emotional distress as a predictor for low backdisability: a prospective 12-year population-based study**. *Spine*, 32: 269-274

Joanna Briggs Institute. 2011. **Joanna Briggs Institute Reviewers' Manual: 2011 edition**. Retrieved from HTTP://JOANNABRIGGS.ORG/ASSETS/DOCS/SUMARI/REVIEWERS Manual-2011.pdf

Orem, D. E. 2001. **Nursing: Concepts of practice**. *(6th ed.). St. Louis,* MO: Mosby Year book.

Titler MG, Kleber C, Steelman VJ, Rakel BA, Budreau G, Everett LQ, et al. **The IOWA model of evidencebased practice to promote quality care**. Crit Care Nurs Clin North Am 2001;13: 497-509.

Wanpen Songkham, Wattasit Siriwong1, Mark Gregory Robson. 2013. "Effects Of A Healthy Unit Guidance (Hug) Program On Work Environments And Health Outcomes Among Nursing Personnel". **Journal of J Health Res**, 234-251

บทความวิจัย

ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ด้านการบริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา

อดุลเดช โต๊ะแอ*, มะรอนิง สาแลมิง**

**นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
***อาจารย์ที่ปรึกษา Ph.D (อูศูลุลฟิกฮ) วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการด้านการบริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวของสำนักงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา จำนวน 127 คน เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีลักษณะเป็นมาตราส่วน 5 ระดับ ที่ใช้ในการวิจัยคือค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในด้านการบริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของสำนักงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดคือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ทำให้เกิดความเป็นกันเอง สะดวก รวดเร็ว($\overline{X}$= 59.1, SD = 0.743) ความชัดเจนในการให้คำแนะนำ ($\overline{X}$= 55.1, SD = 0.729)การให้บริการด้วยความสุภาพเป็นมิตร ($\overline{X}$= 53.5, SD = 0.685) ความเสมอภาคในการให้บริการ ($\overline{X}$= 52.0, SD = 0.694) มีเจ้าหน้าปฏิบัติงานตลอดทั้งวัน($\overline{X}$= 48.0, SD = 0.706) ซึ่งผลการวิจัยนี้แสดงถึงความเชื่อมั่นของผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวที่มีต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักงาน และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำไปปรับปรุง แก้ไขพัฒนาทรัพยากรสภาพแวดล้อมการบริการ ตลอดจนกระบวนการขั้นตอนของการไกล่เกลี่ยต่อไป

คำสำคัญ: การบริการ, ความพึงพอใจ, การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัว, บทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม, สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา

RESEARCH

The Customers' Satisfaction on the Conciliation Service of Family Disputes under the Islamic Principles, the Office of Songkhla Provincial Islamic Committee

Adundej Toh-ae*, Maroning Salaming**

*Graduate Student, Master Degree of Islamic Studies, Prince of Songkla University.

**Ph.D. Islamic Jurisprudence. (Usulul Figh), College of Islamic Studies, Prince of Songkla University.

Abstract

The objective of this research was to study the customers'satisfaction in the mediation of the family disputes under the Islamic principles.The samples used in this research were 127 customers who sought the conciliation service at the office of Songkhla Provincial Islamic Committee. The data were collected using a questionnaire. This quantitative research employed the five-point Likert scale and mean and standard deviation were incorporated for the data analysis.

The results indicated that the customer satisfaction in terms of service mediation on the family disputes under the Islamic principles of the Office of Songkhla Provincial Islamic Committee was at high level. The factors of friendliness, convenience and prompt service had the highest satisfaction rate ($\overline{X}$= 55.1, SD = 0.729), followed by clarity in giving advice ($\overline{X}$= 55.1, SD = 0.729), services with politeness ($\overline{X}$= 53.5, SD = 0.685), equality in providing services ($\overline{X}$= 52.0, SD = 0.694), and having staff on duty all day ($\overline{X}$= 48.0, SD = 0.706), respectively. The research findings show the customers' confidence in the quality service provided by the office of Songkhla Provincial Islamic Committee about the conciliation service on family disputes. This could be used as the basic information for developing relevant resources, environments, services as well as the conciliation procedures.

Keywords: Services, satisfaction, Mediation of family disputes, Islamic principles, the office of Songkhla Provincial Islamic Committee

บทนำ

สังคมมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเกี่ยวข้องกับหลักการศาสนาอิสลามเป็นอย่างมาก โดยองค์กรในโครงสร้างทางสังคมแสดงบทบาทผ่านกิจกรรมและภารกิจต่าง ๆ ทั้งโดยตรง และโดยอ้อม ที่ดูแลเรื่องเกี่ยวกับศาสนาคือ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ซึ่งนับตั้งแต่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดได้พัฒนาขึ้นมา และได้ยกระดับการทำงานให้มีความสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคมตามศักยภาพและงบประมาณที่มีอยู่ ภารกิจสำคัญประการหนึ่งที่มีอยู่ในทุกสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเฉพาะในกรณีทางครอบครัว และมรดกเป็นหลัก แต่ในสำนักงานบางแห่งยังได้ขยายงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเรื่องทางอาญา และรับการไกล่เกลี่ยของคู่กรณีที่ไม่ใช่มุสลิมอีกด้วย อันเนื่องมาจากความเชื่อถือในศักยภาพการไกล่เกลี่ยและความยุติธรรมที่เกิดขึ้นจากการไกล่เกลี่ยของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด(อัสมัน แตอาลี และคณะ,2556: 3)

จังหวัดสงขลาไม่ได้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก พ.ศ.2489 เหมือนกัน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ทำให้ประชาชนในจังหวัดสงขลาต้องใช้บริการของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามเป็นหลักในการร้องขอความเป็นธรรมในด้านกิจการศาสนาอิสลาม กอปรกับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา มีการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เรื่องครอบครัวและมรดกตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด สามารถเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้ มีผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยตรง จำนวน 4 คน ซึ่งเป็นฝ่ายไกล่เกลี่ยของสำนักงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาโดยเฉพาะ มีหัวหน้าฝ่ายไกล่เกลี่ยหนึ่งคน และกรรมการฝ่ายไกล่เกลี่ยอีก 3 คน รวมเป็น 4 คนด้วยกัน ซึ่งหัวหน้าฝ่ายไกล่เกลี่ยรับผิดชอบโดยตรงด้านการไกล่เกลี่ย โดยสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาจัดให้มีห้องไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ แต่ในทางปฏิบัติฝ่ายไกล่เกลี่ยมักจะดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในห้องทำงาน ซึ่งเป็นห้องรวมที่มีเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ทำงานตามหน้าที่ของตนไปพร้อมๆ กัน (มะรอนิง สาแลมิง และคณะ, 2554 : 198 - 200) และหากมองถึงสถิติ คดี การร้องเรียนของฝ่ายประนีประนอมข้อพิพาทและกิจการสมรสสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 – พ.ศ.2558 (ข้อมูลสถิติ คดีการร้องเรียนของฝ่ายประนีประนอมข้อพิพาทและกิจการสมรส สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา สอบถามข้อมูลเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2559) ในเรื่องกรณีพิพาทเกี่ยวกับครอบครัว แบ่งเป็น ฟ้องหย่า ทรัพย์สินสมสร้างและสินสอด รวมจำนวนถึง 859 กรณีพิพาทด้วยกัน ส่วนกรณีพิพาทเกี่ยวกับมรดก อาทิเช่น มรดก และที่ดิน มีจำนวน 213 กรณีพิพาท

อันเห็นได้ว่า ในเรื่องของการร้องเรียนข้อพิพาทต่าง ๆ ผ่านทางฝ่ายประนีประนอมข้อพิพาทและกิจการสมรสของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ปรากฏว่าส่วนใหญ่แล้วเป็นกรณีข้อพิพาทที่อยู่ในเรื่องของครอบครัว และเป็นสัดส่วนที่สูง เมื่อเทียบกับกรณีพิพาทในเรื่องของมรดก

ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงมองว่ามีความจำเป็นต้องศึกษาถึงความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ด้านการบริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของสำนักงานคณะกรรมการอิสลาม

ประจำจังหวัดสงขลา เพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาในด้านการบริการ และเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาวิจัยตลอดจนสามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับครรลองบทบัญญัติแห่งเจตนารมณ์ของศาสนาอิสลามต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการด้านการบริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของสำนักงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบการศึกษาเชิงปริมาณเป็นหลัก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามที่ได้ทาการศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ด้วยการศึกษาจากภาคสนาม (Field Study) เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามจากการทบทวนวรรณกรรม บทความ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสรุปกรอบแนวคิดในการศึกษา และทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวของสำนักงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา จำนวน 127 คน

1. การเลือกพื้นที่ที่ศึกษา

พื้นที่ทำการศึกษา คือ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยเจาะจงที่จะศึกษาโดยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ในการวิจัยดังกล่าวครั้งนี้ เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาไม่ได้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก พ.ศ.2489 เหมือนเช่นกับ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ทำให้ประชาชนในจังหวัดสงขลาต้องใช้บริการของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามเป็นหลักในการร้องขอความเป็นธรรมในด้านกิจการศาสนาอิสลาม กอปรกับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาก็มีการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรื่องครอบครัวและมรดกตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดก็สามารถเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้

2. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยจะทำการรวบรวมแบบสอบถามจากการตอบของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม จากนั้นทำการกำหนดหมายเลขประจำแบบสอบถาม เพื่อเตรียมนำไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยสร้างเครื่องมือลงรหัสแบบสอบถาม และทำการลงรหัสแบบสอบถาม เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ และนำรหัสที่ได้ไปบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์แล้ววิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยการหาสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล มีลักษณะเป็นมาตราส่วน 5 ระดับ ที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงเอกสาร

1. ทฤษฎีความพึงพอใจ

ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นสิ่งที่ผู้รับบริการจะแสดงออกในทางบวกหรือลบต่อสิ่งที่ได้รับจากการบริการ และการนำเสนอการบริการโดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้คาดหวังไว้ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามปัจจัยแวดล้อมและ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการบริการ (อเนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อดุลพัฒนกิจ, 2548: 177) ได้แก่

1) ผลิตภัณฑ์บริการ ในการนำเสนอการบริการจะต้องมีผลิตภัณฑ์บริการที่มีคุณภาพ และระดับการให้บริการที่ตรงกับความต้องการของผู้รับบริการ โดยผู้ให้บริการจะต้องแสดงให้ผู้รับบริการเห็น ถึงความเอาใจใส่ และจริงใจต่อการสร้างเสริมคุณภาพของผลิตภัณฑ์บริการที่จะส่งมอบให้แก่ผู้รับบริการ

2) ราคาค่าบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการเกิดจากการประเมินคุณภาพและ รูปแบบของการบริการเทียบกับราคาค่าบริการที่จะต้องจ่ายออกไป โดยผู้ให้บริการจะต้องกำหนดราคา ค่าบริการที่เหมาะสมกับคุณภาพของการบริการ และเป็นไปตามความเต็มใจที่จะจ่าย (Willingness to Pay) ของผู้รับบริการ ค่าบริการจะถูกหรือแพงขึ้นอยู่กับความสามารถในการจ่ายและเจตคติต่อราคาของกลุ่ม ผู้รับบริการอีกด้วย

3) สถานที่บริการ ผู้ให้บริการจะต้องมองหาสถานที่ในการให้บริการที่ผู้รับบริการ สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก มีสถานที่กว้างขวางเพียงพอและต้องคำนึงถึงการอำนวยความสะดวกแก่ ผู้รับบริการในทุกด้าน เช่น การมีสถานที่จอดรถหรือการให้บริการผ่านระบบอินเตอร์เน็ต ซึ่งทำให้ประเด็น ด้านสถานที่ให้บริการลดลงไปได้ เป็นต้น

4) การส่งเสริมแนะนำบริการ ผู้ให้บริการจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารในเชิงบวกแก่ ผู้รับบริการทั้งในด้านคุณภาพการบริการและภาพลักษณ์ของการบริการผ่านทางสื่อต่างๆ เพื่อให้ผู้รับบริการได้ นำข้อมูลเหล่านี้ไปช่วยประเมินเพื่อตัดสินใจใช้บริการต่อไป

5) ผู้ให้บริการ จะต้องตระหนักตนเองว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างให้เกิดความพึงพอใจในการบริการของผู้รับบริการ โดยในการกำหนดกระบวนการจัดการ การวางรูปแบบการบริการจะต้องคำนึงถึงผู้รับบริการเป็นสำคัญ ทั้งแสดงพฤติกรรมบริการและเสนอบริการที่ลูกค้าต้องการด้วยความสนใจเอาใจใส่อย่างเต็มที่ด้วยจิตสำนึกของการบริการ

6) สภาพแวดล้อมของการบริการ ผู้ให้บริการจะต้องสร้างให้เกิดความสวยงามของ อาคารสถานที่ผ่านการออกแบบตกแต่ง การแบ่งพื้นที่อย่างเหมาะสมลงตัวสร้างให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของ องค์กรผู้ให้บริการและสื่อภาพลักษณ์เหล่านี้ออกไปสู่ผู้รับบริการอีกด้วย

7) กระบวนการบริการ ผู้ให้บริการต่างมุ่งหวังให้เกิดความมีประสิทธิภาพของการ จัดการระบบการบริการเพื่อเพิ่มความคล่องตัวและความสามารถในการสนองตอบต่อความต้องการของลูกค้า ได้อย่างถูกต้อง มีคุณภาพ โดยการนำบุคลากรเทคโนโลยีเข้ามาร่วมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการ และหวังต่อประสิทธิผลที่จะเกิดขึ้นต่อผู้รับบริการ

ซึ่งความพึงพอใจนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ การประเมินคุณภาพของการบริการ อันเป็นสิ่งที่ผู้รับบริการคาดหวังว่าจะได้รับจากการให้บริการ โดยที่ความพึงพอใจในการบริการของผู้รับบริการ จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 2 ด้าน ได้แก่

1) การรับรู้คุณภาพของผลิตภัณฑ์บริการ อันเป็นสิ่งที่ผู้ให้บริการได้สัญญาว่าจะให้ โดยผู้รับบริการมีความคาดหวังต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์บริการว่าจะได้รับอย่างน้อยตามที่ผู้ให้บริการได้ สัญญาไว้ ความมากน้อยของคุณภาพของสิ่งที่ได้รับจะเป็นตัวกำหนดถึงระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ นั่นเอง

2) การรับรู้คุณภาพของการนำเสนอบริการ ซึ่งผู้ให้บริการจะนำเสนอผ่านการ แสดงออกต่าง ๆ ในกระบวนการบริการ โดยผู้รับบริการจะประเมินว่าผู้ให้บริการนั้นได้บริการอย่างเหมาะสม มากน้อยเพียงใด รวมทั้งความสะดวกในการเข้าถึงบริการ พฤติกรรมการแสดงออกของผู้ให้บริการตามบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบต่องาน การใช้ภาษาในการสื่อสาร และการปฏิบัติตนในการให้บริการว่าผู้ให้บริการมี ความเต็มใจและจริงใจเพียงใด ในการให้บริการรับรู้เหล่านี้จะช่วยให้ผู้รับบริการประเมินคุณภาพการบริการได้ อย่างมีเหตุและผลซึ่งนำไปสู่ความพึงพอใจในการรับบริการ

2. ทฤษฎีคุณภาพการให้บริการ

แนวคิดหรือทฤษฎี SERVQUAL ได้รับความนิยมในการนำมาใช้เพื่อศึกษาในธุรกิจอุตสาหกรรมบริการอย่างกว้างขวาง ซึ่งองค์การต้องการทำความเข้าใจต่อการรับรู้ของกลุ่มผู้รับบริการเป้าหมายตามความต้องการในบริการที่เขาต้องการ และเป็นเทคนิคที่ให้วิธีการวัดคุณภาพในการให้บริการขององค์การ นอกจากนี้ ยังสามารถประยุกต์ใช้ SERVQUAL สำหรับการทำความเข้าใจกับการรับรู้ของบุคลากรต่อคุณภาพในการให้บริการ โดยมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อให้การพัฒนาการให้บริการประสบผลสำเร็จ และสามารถแบ่งออกเป็น 5 มิติหลัก(Zeithaml, V. A., Parasuraman, A., & Berry, 1990 : 28) ประกอบด้วย

มิติที่ 1 ความเป็นรูปธรรมของบริการ (tangibility) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็นถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อันได้แก่ สถานที่ บุคลากร อุปกรณ์ เครื่องมือ เอกสารที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร และสัญลักษณ์ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้รับบริการรู้สึกว่าได้รับการดูแล ห่วงใย และความตั้งใจจากผู้ให้บริการ บริการที่ถูกนำเสนอออกมาเป็นรูปธรรมจะทำให้ผู้รับบริการรับรู้ถึงการให้บริการนั้นๆ ได้ชัดเจนขึ้น

มิติที่ 2 ความเชื่อถือไว้วางใจได้ (reliability) หมายถึง ความสามารถในการให้บริการให้ตรงกับสัญญาที่ให้ไว้กับผู้รับบริการ บริการที่ให้ทุกครั้งจะต้องมีความถูกต้อง เหมาะสม และได้ผลออกมาเช่นเดิมในทุกจุดของบริการ ความสม่ำเสมอนี้จะทำให้ผู้รับบริการรู้สึกว่าบริการที่ได้รับนั้นมีความน่าเชื่อถือ สามารถให้ความไว้วางใจได้

มิติที่ 3 การตอบสนองต่อลูกค้า (responsiveness) หมายถึง ความพร้อมและความเต็มใจที่จะให้บริการโดยสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างทันท่วงที ผู้รับบริการสามารถเข้ารับบริการได้ง่าย และได้รับความสะดวกจากการใช้บริการ รวมทั้งจะต้องกระจายการให้บริการไปอย่างทั่วถึงรวดเร็ว

มิติที่ 4 การให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า (assurance) หมายถึง ความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับผู้รับบริการ ผู้ให้บริการจะต้องแสดงถึงทักษะความรู้ ความสามารถในการให้บริการและตอบสนอง

ความต้องการของผู้รับบริการด้วยความสุภาพ นุ่มนวล มีกริยามารยาทที่ดี ใช้การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและให้ความมั่นใจว่าผู้รับบริการจะได้รับบริการที่ดีที่สุด

มิติที่ 5 การรู้จักและเข้าใจลูกค้า (empathy) หมายถึง ความสามารถในการดูแลเอาใจใส่ผู้รับบริการตามความต้องการที่แตกต่างของผู้รับบริการแต่ละคน

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการด้านการบริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาที่จะส่งผลสำเร็จได้ดีนั้น ต้องเกิดจากความพึงพอใจ ประทับใจ จากผู้มาใช้บริการ เพื่อขอรับบริการที่สำนักงาน หากการให้บริการที่ดีมากเท่าไร ก็ยิ่งจะมีแนวโน้มส่งผลต่อความพึงพอใจในการบริการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาได้อย่างเหมาะสม และเด่นชัดยิ่งขึ้น

ดั่งตาราง แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงแบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ด้านการบริการ

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ		
	X $\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ทำให้เกิดความเป็นกันเอง สะดวก รวดเร็ว	4.46	.74	มาก
2. การดูแลเอาใจใส่ กระตือรือร้นในการให้บริการ	4.40	.76	มาก
3. ความชัดเจนในการให้คำแนะนำ	4.42	.73	มาก
4. การให้บริการด้วยความสุภาพเป็นมิตร	4.43	.69	มาก
5. มีความเสมอภาคในการให้บริการ	4.41	.69	มาก
6. เจ้าหน้าที่อยู่เวรตลอดทั้งวันในการให้บริการ	4.35	.71	มาก
7. ได้รับคำแนะนำและรับรู้ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจากผู้ไกล่เกลี่ยก่อนทำการไกล่เกลี่ยเป็นอย่างดี	4.35	.68	มาก
8. การประชาสัมพันธ์ที่ให้คู่พิพาทได้รับรู้เกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนการไกล่เกลี่ย	4.35	.68	มาก
9. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ให้สิทธิคู่พิพาทสามารถเลือกผู้ไกล่เกลี่ยเอง	4.31	.72	มาก
10. การจัดเก็บค่าบริการ การไกล่เกลี่ยของสำนักงาน	4.28	.70	มาก
รวม	**4.37**	**.63**	**มาก**

จากตารางข้างต้น ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในด้านการบริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของสำนักงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ทำให้เกิดความเป็นกันเองสะดวก รวดเร็ว ($\overline{X}$= 59.1, SD = 0.743) ความชัดเจนในการให้คำแนะนำ ($\overline{X}$= 55.1, SD = 0.729) การให้บริการด้วยความสุภาพเป็นมิตร($\overline{X}$= 53.5, SD = 0.685) ความเสมอภาคในการให้บริการ($\overline{X}$= 52.0, SD = 0.694) มีเจ้าหน้าปฏิบัติงานตลอดทั้งวัน($\overline{X}$= 48.0, SD = 0.706) ซึ่งผลการวิจัยนี้แสดงถึงความเชื่อมั่นของผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวที่มีต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำไปปรับปรุง แก้ไขพัฒนาทรัพยากรสภาพแวดล้อมการบริการ ตลอดจนกระบวนการขั้นตอนของการไกล่เกลี่ยต่อไป

ดังนั้น การให้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวของสำนักงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา สร้างความพึงพอใจในระดับมาก ต่อผู้มาใช้บริการ หรือรับบริการ ในภาพของการเป็นความสะดวก เป็นมิตร และสามารถให้คำแนะนำ ข้อสักถามต่าง ๆ ตลอดจนการบริการมีความเสมอเทาเทียมกับ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความพึงพอใจ นั้นก็คือ ผู้ให้บริการจะต้องแสดงให้ผู้รับบริการเห็น ถึงความเอาใจใส่ และจริงใจต่อการสร้างเสริมคุณภาพของผลิตภัณฑ์บริการที่จะส่งมอบให้แก่ผู้รับบริการ และสอดคล้องกับทฤษฎีคุณภาพของการบริการ ที่ว่า ความพร้อมและความเต็มใจที่จะให้บริการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างทันท่วงที ผู้รับบริการสามารถเข้ารับบริการได้ง่าย และได้รับความสะดวกจากการใช้บริการ รวมทั้งจะต้องกระจายการให้บริการไปอย่างทั่วถึง รวดเร็ว อันจะเป็นเป้าหมาย หรือหัวใจของการของบริการ ที่ผู้ใช้บริการได้รับความพึงพอใจอย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรมีหน่วยรับเรื่องร้องเรียนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวในระดับอำเภอเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้

2) ควรมีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการไกล่เกลี่ยในแต่ละฝ่ายเป็นการเฉพาะ

3) ควรพัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เป็นมาตรฐานระดับอาเซียน และสากล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยให้ครอบคลุมจังหวัดชายแดนภาคใต้

2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจของการใช้บริการการไกล่เกลี่ยของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลากับศาลยุติธรรม

บรรณานุกรม

มะรอนิง สาแลมิง และคณะ. 2554. **การพัฒนาระบบและศักยภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวและมรดกตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้.**รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้. (ทุนวิจัยกระทรวงยุติธรรม)

อัสมัน แตอาลี และคณะ. 2556. **การปรับปรุงระบบและเพิ่มศักยภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวและมรดกตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2556**. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้. (ทุนวิจัยกระทรวงยุติธรรม)

อเนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อดุลพัฒนกิจ. 2548. **จิตวิทยาการบริการ (Service Psychology Comprehension Strategies and Trend).** กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซด์.

Zeithaml, V. A., Parasuraman, A., & Berry, L. L. 1990. **Delivering quality service: Balancing custemer perceptions and expections**. New York: The Free Press.

ข้อมูล สถิติ คดี การร้องเรียนของฝ่ายประนีประนอมข้อพิพาทและกิจการสมรส สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา (5 พฤศจิกายน 2559)

บทความวิจัย

การรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน: กรณีศึกษาจากจังหวัดแห่งหนึ่ง ในพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง

วุฒิพร ดวงขวัญ*, ผจงศิลป์ เพิงมาก**, ทิพย์ภา เชษฐเชาวลิต***

* พย.ม. (การพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช) พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง
**[1] Ph.D ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุขศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
*** วท. ม. (พยาบาล) ภาควิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงพรรณนานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน รวมถึง เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลวิชาชีพที่รับผิดชอบงานด้านยาเสพติดของโรงพยาบาลชุมชน และศูนย์สุขภาพชุมชน ในจังหวัดแห่งหนึ่ง ในพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง จำนวน 75 คน สุ่มตัวอย่างโดยวิธีตามความสะดวก ด้วยความสมัครใจที่จะเข้าร่วมในการศึกษา เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (ปลายปิด) เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป และการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน รวมถึง ปัจจัยสนับสนุน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ตรวจสอบความตรงในเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ทดสอบความเที่ยงด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค ได้ค่าความเที่ยง 0.96 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติไคแสคว์

ผลการศึกษา กลุ่มตัวอย่างรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน มีค่าคะแนนเฉลี่ยบทบาทโดยรวม (9 ด้าน) อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ 2.84 ± 1.06 (ช่วงคะแนน 1-5) เมื่อแยกวิเคราะห์ข้อมูลเป็นรายด้าน พบว่าบทบาท ผู้พิทักษ์ผลประโยชน์มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เท่ากับ 3.84 ± 1.02 ในขณะที่บทบาทผู้วิจัยมี ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย เท่ากับ 2.27 ± 0.97 โดยที่บทบาทด้านอื่นๆมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และไม่พบความแตกต่างในการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทของพยาบาลระหว่างกลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ เพศ ศาสนา หรือระดับการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 91) กล่าวว่าการมี เจตคติที่ดีต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการดำเนินงาน โดยที่ ร้อยละ 44 ระบุว่า การขาดความชัดเจนในแนวนโยบายของหน่วยงาน และการขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิ

สรุป ผลการวิจัยบ่งชี้ว่าการกำหนดนโยบายการทำงานด้านยาเสพติดในการป้องกันระดับปฐมภูมิที่ชัดเจน และการวางแผนพัฒนาสมรรถนะของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน จะเป็นประโยชน์ช่วยให้พยาบาล/บุคลากรทีมสุขภาพสามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินการป้องกันการใช้สารเสพติดในระดับปฐมภูมิแก่ผู้รับบริการและกลุ่มเสี่ยงในชุมชน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล บทบาทพยาบาล การป้องกันระดับปฐมภูมิ การใช้สารเสพติด ชุมชน

RESEARCH

Perceived Nursing Practices, according to Nurse's Roles, of Drug-Abused Primary Prevention in Community Settings: A Case Study from One Province of Mid-Southern Thailand

Vuttiporn Doungkwan*, Pajongsil Perngmark**, Tippa Chethachawalit***

*MN (Mental Health & Psychiatric Nursing), Registered Nurse Specialist, Papayom Hospital, Patthalung Province;

**[1] Ph.D., Associate Professor, Dept. of Public Health Nursing, Prince of Songkla University

*** M.Sc. (Nursing), Assistance Professor, Dept. of Mental Health & Psychiatric Nursing, Prince of Songkla University;

Abstract

This descriptive research aimed to study perceived nursing practices, according to nurse's roles, of drug-abused primary prevention in community settings, including supporting factors and obstacles to such work. Sample comprised 75 registered nurses, working in community hospitals or primary care units, in one Province of Mid-Southern Thailand. Data were collected through close-ended, self-reported questionnaire survey, covering demographic data, perceived nursing practices, according to nurse's roles (9 dimensions), of drug-abused primary prevention in community settings. Additional open-ended questions regarding supporting factors and obstacles to such work were asked. Data were analyzed using frequency distribution, mean scores, standard deviation, and Chi-square test.

Results showed that a mean score of overall level (9 dimensions) of perceived nursing practices, according to nurse's roles, of drug-abused primary prevention in community settings was at a moderate level, with a mean score of 2.84 ± 1.06 (s.d.), on a scale of 1-5. Mean scores of perceived nursing practices under a sub-advocacy role yielded the highest of 3.84 ± 1.05; while the sub-research role held the lowest mean score of 2.27 ± 0.97. Majority of participants (91%) mentioned positive attitudes towards drug-abused prevention as an important supporting factor; while 44% reported problems regarding poor organizational system and discontinued working were important obstacles. Conclusion: These findings suggested that a clear-ordered operational system, promoting teamwork, as well as encouraging practical nurses to engage in services planning for drug-abused primary prevention may enhance a better care of at-risk groups in community settings effectively.

Keywords: Nursing Practices, Nurse's Roles, Primary Prevention, Drug abuse, Community

บทนำ

เกือบ 20 กว่าปีที่ผ่านมา สถานการณ์ปัญหาการใช้สารเสพติดได้แพร่ระบาดกระจายไปทุกพื้นที่ทั่วประเทศ และทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปัญหาสำคัญต้นๆของสังคมไทย (สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, สำนักยุทธศาสตร์ 2558; สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข, สำนักงานบริหารสาธารณสุข 2557) พื้นที่ภาคใต้จัดเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาการแพร่ระบาดของสารเสพติดสูงมากกว่าพื้นที่อื่นๆในประเทศ (เครือข่ายวิชาการ วิจัย และข้อมูลสารเสพติดในภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553) ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ประกาศนโยบายทำสงครามกับยาเสพติดอย่างจริงจัง กำหนดให้การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติด เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายหลัก ในการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยยึดหลักการป้องกันนำหน้าการปราบปราม มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหา ผู้เสพทุกรายต้องได้รับการบำบัดรักษา ส่วนผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด (สถาบันธัญญารักษ์, 2547; วันทนา ผจงศิลป์ และทิพย์ภา, 2551)

กลยุทธสำคัญของการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติด คือ การคัดแยกกลุ่มเสี่ยงออกจากผู้เสพ/ผู้ติดยา เพื่อป้องกันผู้ใช้หรือผู้เสพในระยะเริ่มแรกไม่ให้เปลี่ยนสภาพไปเป็นผู้ ติดยาในเร็ววัน ร่วมกับการค้นหาผู้เสพ/ผู้ติดยาเพื่อให้เข้ารับการบำบัดรักษาโดยเร็ว (เป็นการปฏิบัติกิจกรรมการป้องกันในระดับทุติยภูมิ) และการป้องกันการกลับไปเสพยาซ้ำของผู้ที่ผ่านการบำบัดรักษาแล้ว (เป็นการปฏิบัติกิจกรรมการป้องกันในระดับตติยภูมิ) (Jardine-Dickenson, 2015; Mathre, 2014) โดยเน้นการนำครอบครัวเข้าร่วมในกิจกรรมการดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งช่วยทำให้ครอบครัวได้เรียนรู้กระบวนการบำบัดรักษาและส่งเสริมให้มีการปรับตัวเข้าหากันระหว่างผู้ป่วยและครอบครัวได้ดีขึ้น (Burda, 2013; National of Health, 2009; เมตตา ผจงศิลป์ และบุญวดี, 2560)

พยาบาลซึ่งปฏิบัติงานด้านยาเสพติด ณ สถานบริการพยาบาลในชุมชน เป็นบุคลากรสุขภาพที่มีบทบาทสำคัญหลายๆอย่างในกระบวนการบำบัดรักษา การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลต่างๆมักกระทำตามบทบาทของการป้องกันในระดับทุติยภูมิและในระดับตติยภูมิ ซึ่งพยาบาล/ผู้ให้บริการทางสุขภาพส่วนใหญ่มีความคุ้นชินเป็นอย่างดี ได้แก่ การเป็นผู้ให้บริการดูแลสุขภาพโดยตรงแก่ผู้รับบริการ (ผู้ป่วย/สมาชิกในครอบครัว) ผู้ให้ความรู้ ผู้ให้คำปรึกษา ผู้ประสานงาน และผู้ทำงานร่วมกับสาขาวิชาชีพอื่นๆ ตลอดระยะเวลาของการบำบัดรักษา (Burda, 2013; Clark, 2008; Finnell, 2018) อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานด้านยาเสพติดในชุมชนพยาบาลจะต้องปฏิบัติกิจกรรมต่างๆในเชิงรุก ในบทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ยังไม่คุ้นชิน นั่นคือ การป้องกันในระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติด เพื่อป้องกันกลุ่มเสี่ยงไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการใช้หรือเสพยา/สารเสพติด (Jardine-Dickenson, 2015; Mathre, 2014; Barton, Haspeslagh, and Lundy, 2016)

จากการทบทวนวรรณกรรมจนถึงปัจจุบัน ยังไม่พบข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับ การรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน ในกลุ่มของพยาบาลวิชาชีพ ซึ่งปฏิบัติงาน ณ หน่วยบริการปฐมภูมิ โดยเฉพาะการศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความชุกของปัญหาการใช้ยา/สารเสพติดสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษานำร่องในจังหวัดแห่งหนึ่งของพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง ซึ่งมีปัญหาการใช้ยา/สารเสพติดที่สูงคล้ายคลึงกัน โดยมีคำถาม

วิจัยเพื่อศึกษาดูว่า พยาบาลผู้ปฏิบัติมีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน เป็นอย่างไร และอยู่ในระดับใด รวมถึง ศึกษาปัจจัยสนับสนุน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานดังกล่าวเพิ่มเติมด้วย โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับคำถามวิจัยดังกล่าว

การวิจัยนี้ได้นำเอาแนวคิดบทบาทของพยาบาลในการดูแลสุขภาพชุมชน (Clark, 2008) ร่วมกับแนวคิดการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทในการป้องกันการใช้สารเสพติดในชุมชน (Mathre, 2014) และแนวคิดการป้องกันการใช้สารเสพติดของกระทรวงสาธารณสุข (โครงการ To Be Number One) มาประยุกต์ใช้ในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติด โดยเน้นที่การป้องกันการใช้สารเสพติดในระดับปฐมภูมิ โดยให้นิยามศัพท์บทบาทของพยาบาล ประกอบด้วย 9 ด้านย่อย ได้แก่ บทบาทผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ บทบาทผู้นำ บทบาทผู้ให้การปรึกษา บทบาทผู้ร่วมงาน/สมาชิกทีม บทบาทผู้ให้ความรู้ บทบาทผู้ประสานงาน บทบาทผู้ให้บริการ บทบาทผู้บริหาร/ผู้จัดการ และบทบาทผู้วิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะเป็นประโยชน์ให้กับหน่วยงานของโรงพยาบาลชุมชน และศูนย์สุขภาพชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ นำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินกิจกรรมทางการพยาบาล เพื่อช่วยให้สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินงานป้องกันการใช้สารเสพติด ในระดับปฐมภูมิของผู้รับบริการ/กลุ่มเสี่ยงในชุมชน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้มากขึ้นในอนาคต

วิธีการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนาโดยศึกษานำร่อง ณ โรงพยาบาลชุมชน และศูนย์สุขภาพชุมชน ในจังหวัดแห่งหนึ่งในพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้รับบริการทั้งกลุ่มไทยพุทธและไทยมุสลิมอาศัยอยู่ด้วยกัน และมีปัญหาการใช้ยา/สารเสพติดในระดับสูงด้วย (สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, สำนักยุทธศาสตร์ 2558) ประชากรในการศึกษานี้ คือ พยาบาลวิชาชีพที่รับผิดชอบงานด้านยาเสพติดของจังหวัด ซึ่งมีทั้งหมด 80 คน ปฏิบัติงานอยู่ในโรงพยาบาลทั่วไป (1 แห่ง) โรงพยาบาลชุมชน (9 แห่ง) และศูนย์สุขภาพชุมชน (29 แห่ง)

กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานด้านยาเสพติดในชุมชน (ในระดับปฐมภูมิ) ซึ่งปฏิบัติงานในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา ยินดีและเต็มใจให้ความร่วมมือในการวิจัย คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตามความสะดวก โดยมีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนด ได้กลุ่มตัวอย่างจากพยาบาลผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมในการศึกษา รวม 75 คน (จากโรงพยาบาลชุมชน 46 คน และจากศูนย์สุขภาพชุมชน 29 คน)

เครื่องมือในการวิจัย

เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามปลายปิด ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป และส่วนที่ 2 ข้อมูลการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน มีข้อคำถาม 55 ข้อ (จาก 9 ด้านย่อย คือ บทบาทผู้พิทักษ์ประโยชน์ บทบาทผู้นำ บทบาทผู้ให้การปรึกษา บทบาทผู้ร่วมงาน/สมาชิกทีม บทบาทผู้ให้ความรู้ บทบาทผู้ประสานงาน บทบาทผู้ให้บริการ บทบาทผู้บริหาร/ผู้จัดการ และบทบาทผู้วิจัย) ข้อความในแบบสอบถามทั้งหมดเป็นแบบเชิงบวก ลักษณะ

คำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (1-5 คะแนน) คะแนน 5 มากที่สุด หมายถึง ได้ปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาททุกครั้ง หรือเกือบทุกครั้ง คะแนน 4 มาก หมายถึง ได้ปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทบ่อยครั้ง คะแนน 3 ปานกลาง หมายถึง ได้ปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทบางครั้ง คะแนน 2 น้อย หมายถึง ได้ปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทน้อยครั้ง และคะแนน 1 น้อยที่สุด หมายถึง ได้ปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทนานๆครั้ง หรือแทบไม่ได้ปฏิบัติเลย

การแปลความหมายของระดับคะแนนการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทของพยาบาลในระดับปฐมภูมินั้น (ทั้งโดยรวมและรายด้าน) กำหนดคะแนน เป็น 3 ระดับ (คะแนนเต็ม 1-5) โดยใช้สถิติคำนวณหา อันตรภาคชั้น = (คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด)/จำนวนช่วง (Wayne & Cross, 2013) และได้กำหนดเกณฑ์ การแปลผลความหมายของค่าคะแนนที่ได้ ดังนี้ 1.00 – 2.33 คะแนน หมายถึง มีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในระดับน้อย; 2.34 – 3.67 คะแนน หมายถึง มีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในระดับปานกลาง; และ 3.68 – 5.00 คะแนน หมายถึง มีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในระดับมาก

แบบสอบถามวัดการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิ ต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ได้พัฒนาขึ้นใหม่โดยผู้วิจัย สร้างขึ้นโดยอิงตามแนวคิดการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทในการป้องกันการใช้สารเสพติดในชุมชน (Mathre, 2014) ร่วมกับแนวคิดบทบาทของพยาบาลในการดูแลสุขภาพชุมชน (Clark, 2008)) และแนวคิดการป้องกันการใช้สารเสพติดของกระทรวงสาธารณสุข (โครงการ To Be Number One) มาประยุกต์ใช้

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แบบสอบถาม(ปลายปิด)ทั้งหมดได้ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน แล้วว่ามีความตรงเชิงเนื้อหาดี และผ่านการทดสอบความเที่ยงของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นด้วยวิธีครอนบาค (Cronbach’s alpha coefficient) ในส่วนของการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล (โดยรวม) เท่ากับ 0.96

สำหรับแบบสอบถามในส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถาม(ปลายเปิด) เพื่อใช้สอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติกิจกรรมการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติด โดยนำแนวคิดการประเมินและวิเคราะห์จุดอ่อนด้านการบำบัดของสถาบันธัญญารักษ์, นนทบุรี (2547) มาประยุกต์ใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยหลักทำการแจกแบบสอบถามให้ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้ตอบด้วยตนเอง พร้อมนัดวันเวลามารับแบบสอบถามคืน เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนแล้วได้ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำไปใช้วิเคราะห์

การพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมทางจริยธรรม จากคณะกรรมการประเมินจริยธรรมทางการวิจัยคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แล้วว่า(น่าจะ)เป็นประโยชน์และไม่มีอันตรายใดๆแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ รวมทั้ง ได้รับหนังสืออนุมัติจากโรงพยาบาลและจากศูนย์สุขภาพชุมชนทุกแห่งให้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยได้ ทั้งนี้ พยาบาลวิชาชีพซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกคนรับทราบและยินดีให้ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคสแคว์

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐาน (ส่วนบุคคล)

กลุ่มตัวอย่างทุกคนปฏิบัติงานในตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพ เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 94.7) เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 38.8 ปี (SD = 4.39) อายุต่ำสุด - สูงสุด คือ 28-47 ปี ร้อยละ 69.3 อยู่ในกลุ่มอายุ 31-40 ปี รองลงมาคือกลุ่มอายุ 41-50 ปี (ร้อยละ 25.8) ส่วนกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 31 ปี มีน้อยที่สุด (ร้อยละ 5.4) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.7) นับถือศาสนาพุทธ และมีร้อยละ 21.3 นับถือศาสนาอิสลาม สถานภาพสมรสคู่มีมากที่สุด (ร้อยละ 82.7) รองลงมา คือสถานภาพโสด (ร้อยละ 13.3) กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 93.3) มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ปฏิบัติในโรงพยาบาลชุมชน (ร้อยละ 61.3) และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.3) ไม่มีตำแหน่งทางด้านบริหาร (เป็นระดับผู้ปฏิบัติการ) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง (N= 75)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน(ร้อยละ)
เพศ	
ชาย	4 (5.3)
หญิง	71 (94.7)
อายุ (ปี) ค่าเฉลี่ย 38.8 (sd=4.39) ต่ำสุด-สูงสุด 28-47	
20-30 ปี	5 (5.4)
31-40 ปี	52 (69.3)
41-50 ปี	19 (25.3)
ศาสนา	
พุทธ	59 (78.7)
อิสลาม	16 (21.3)
สถานภาพสมรส	
โสด	10 (13.3)
คู่	62 (82.7)
หม้าย/หย่า/แยก	3 (4.0)
ระดับการศึกษาสูงสุด	
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	70 (93.3)
ปริญญาโท	5 (6.7)
สถานที่ปฏิบัติงาน	

โรงพยาบาลชุมชน	46 (61.3)
ศูนย์สุขภาพชุมชน	29 (38.7)
ตำแหน่งทางด้านบริหาร	
มี	17 (22.7)
ไม่มี	58 (77.3)

ระยะเวลาในการปฏิบัติงานด้านการพยาบาลทั่วไป ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 68.0) อยู่ระหว่าง 11-20ปี ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 15.84 (sd =5.02) ต่ำสุด-สูงสุด = 1-28 ปี สำหรับระยะเวลาในการทำงานด้าน ยาเสพติด พบว่า ค่าเฉลี่ยของระยะเวลาการทำงานด้านยาเสพติดอยู่ที่ 2.29 (sd =1.52) ต่ำสุด-สูงสุด = 0-5 ปี โดยที่ร้อยละ 13.3 เป็นผู้ที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านนี้เลย ร้อยละ 16 มีประสบการณ์ทำงาน 1 ปี ร้อยละ 30.7 มีประสบการณ์ทำงาน 2 ปี ร้อยละ 18.7 มีประสบการณ์ ทำงาน 3 ปี และร้อยละ 21.3 มีประสบการณ์ทำงานมาแล้ว 4-5 ปี กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 90.7) ได้รับการอบรมเกี่ยวกับยาเสพติด ในขณะที่ร้อยละ 9.3 ยังไม่ได้รับการอบรม ในกลุ่มของผู้ที่มีประสบการณ์ได้เข้ารับการอบรมทุกรายได้รับความรู้เรื่องจิตสังคมบำบัด และได้รับความรู้ในเรื่องอื่นๆบ้างประปราย (ไม่เกินร้อยละ 6) เช่น การฟื้นฟูหลังบำบัด การให้การปรึกษา ชุมชนเข้มแข็ง และทักษะชีวิต เป็นต้น

2. ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทของพยาบาล (ในการป้องกันการใช้สารเสพติดระดับปฐมภูมิในชุมชน)

กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย = 2.84 (sd = 1.06) จากคะแนนเต็ม 5 และเมื่อพิจารณาระดับค่าคะแนนเฉลี่ยการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทในรายละเอียดแต่ละด้านย่อย (มี 9 ด้านย่อย) พบว่า เกือบทั้งหมดมีการรับรู้ในระดับปานกลางในเกือบทุกด้าน (มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.60 ถึง 3.09; ค่า sd ระหว่าง 1.04-1.19) ยกเว้นเพียง 2 ด้าน คือ ด้านการรับรู้การปฏิบัติในบทบาทผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ มีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = 3.84 (sd = 1.02) และด้านการรับรู้การปฏิบัติในบทบาทผู้วิจัย ซึ่งมีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย = 2.27 (sd = 0.97) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติตามบทบาทของพยาบาล (โดยรวมและรายด้านย่อย) ในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน

บทบาทของพยาบาล	ค่าเฉลี่ย(ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	ระดับปฏิบัติ
1 บทบาทผู้พิทักษ์ผลประโยชน์	3.84 (1.02)	มาก
2. บทบาทผู้นำ	3.09 (1.04)	ปานกลาง
3. บทบาทผู้ให้การปรึกษา	2.85 (1.06)	ปานกลาง
4. บทบาทผู้ร่วมงาน/สมาชิกทีม	2.77 (1.10)	ปานกลาง
5. บทบาทผู้ให้ความรู้	2.77 (1.08)	ปานกลาง
6. บทบาทผู้ประสานงาน	2.70 (1.02)	ปานกลาง
7. บทบาทผู้ให้บริการ	2.69 (1.10)	ปานกลาง
8. บทบาทผู้บริหาร/ผู้จัดการ	2.60 (1.19)	ปานกลาง
9. บทบาทผู้วิจัย	2.27 (0.97)	น้อย
โดยรวม	**2.84 (1.06)**	**ปานกลาง**

ทั้งนี้ เมื่อดูรายละเอียดในส่วนของเนื้อหาและค่าคะแนนเฉลี่ยจากคำตอบของรายข้อย่อยในแต่ละด้านเพิ่มเติม พบว่าการปฏิบัติกิจกรรมในบทบาทย่อยที่ 1 ด้านผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ได้แก่ เคารพสิทธิของผู้รับบริการ ปกป้องไม่ให้มีการเข้าถึงข้อมูลของผู้รับบริการ ส่งต่อข้อมูลอย่างเป็นระบบและเป็นความลับ และแนะนำให้ผู้เสพ/ผู้ติดเข้ารับการบำบัดรักษา โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.75 ถึง 4.16 (ค่า sd ระหว่าง 0.82-1.21) ยกเว้น ในข้อย่อยเรื่องการแนะนำแหล่งช่วยเหลือเมื่อมีปัญหายาเสพติด (ภาครัฐ/เอกชน) ที่พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย = 3.64 (sd = 1.01) (ข้อมูลไม่ได้แสดงทั้งหมด)

การปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทย่อยที่ 2 ด้านการเป็นผู้นำ พบว่า มีข้อที่ได้คะแนนอยู่ในระดับมาก อยู่ 1 ข้อ คือ “ทำตนเป็นต้นแบบที่ดีเกี่ยวกับการเสพยาเสพติด เช่น ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่ใช้ยาเสพติดทุกชนิด” มีค่าเฉลี่ย = 4.60 (sd = 0.72) ส่วนข้อย่อยอื่นๆมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.16 ถึง 3.28 (ค่า sd ระหว่าง 1.05-1.11) สำหรับการปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทย่อย ที่ 3 ด้านผู้ให้การปรึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ส่วนใหญ่เป็นการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวเพื่อดูแลสมาชิกที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด แก่ครูในการดูแลนักเรียนที่มีปัญหา/กลุ่มเสี่ยง แก่นักเรียน/เยาวชนนอกโรงเรียน (กลุ่มเสี่ยง) รวมถึงแก่ผู้นำชุมชน ในการจัดกิจกรรมรณรงค์และเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดในชุมชนด้วย โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.69 ถึง 3.07 (ค่า sd ระหว่าง 1.01-1.12) (ข้อมูลไม่ได้แสดงทั้งหมด)

การปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทย่อย ที่ 4 ด้านการเป็นผู้ร่วมงาน พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด คือ มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.72 ถึง 2.83 (ค่า sd ระหว่าง 1.02-1.18) โดยทำงานร่วมกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน และร่วมกับโรงเรียนในการป้องกันเด็ก/เยาวชนไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

สำหรับการปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทย่อยที่ 5 ด้านผู้ให้ความรู้ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.40 ถึง 3.11 (ค่า sd ระหว่าง 0.93-1.17) ส่วนในการปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทย่อยที่ 6 ด้านผู้ประสานงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อเช่นเดียวกัน เป็นการประสานกับทุกภาคส่วนซึ่งคล้ายคลึงกับในบทบาทย่อยที่ 4 โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.59 ถึง 2.83 (ค่า sd ระหว่าง 0.98-1.05) (ข้อมูลไม่ได้แสดงทั้งหมด)

การปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทย่อยที่ 7 ด้านผู้ให้บริการ ก็มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ส่วนใหญ่เป็นการจัดคลินิกให้บริการผู้เสพ/ผู้ติดยา จัดกิจกรรมเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เยาวชน เฝ้าระวังการใช้สารเสพติดของประชาชนในเขตรับผิดชอบ และสำรวจจำนวนผู้เสพ/ผู้ติดยาในชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.03 ถึง 3.04 (ค่า sd ระหว่าง 0.91-1.27) สำหรับการปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทย่อยที่ 8 ด้านผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อด้วยเช่นกัน ส่วนใหญ่เป็นการจัดทำแผนงาน/โครงการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของหน่วยงาน (ทั้งเชิงรับและเชิงรุก) การบูรณาการนโยบาย คำสั่งให้สอดคล้องกับบริบทที่จัดทำอยู่ การบริหารการใช้งบประมาณด้านยาเสพติดให้รอบคลุมแผนปฏิบัติงาน การติดตาม ประเมินผล การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการที่วางไว้ และการรายงานผลการดำเนินงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.37 ถึง 2.95 (ค่า sd ระหว่าง 1.09-1.35) (ข้อมูลไม่ได้แสดงทั้งหมด)

การปฏิบัติกิจกรรมในบทบาทย่อยที่ 9 ด้านผู้วิจัย ในข้อย่อยเรื่องการให้ความร่วมมือในการทำวิจัยเกี่ยวกับยาเสพติด พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย = 2.97 (sd = 1.15) ส่วนข้อย่อยอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยทุกข้อ ได้แก่ การทำ/ร่วมทำวิจัยเกี่ยวกับยาเสพติด การนำผลการวิจัยเกี่ยวกับยาเสพติดมาประยุกต์ใช้ในการป้องกันระดับปฐมภูมิ การสนับสนุนการนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการดำเนินการในการป้องกันระดับปฐมภูมิ การเผยแพร่ผลงานวิจัยฯแก่สาธารณชน/หน่วยงานต่างๆ เพื่อการป้องกันระดับปฐมภูมิ โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.48 ถึง 2.97 (ค่า sd ระหว่าง 0.74-1.15) (ข้อมูลไม่ได้แสดงทั้งหมด)

3. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน หรือปัญหาอุปสรรค ต่อการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล

ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าการมีเจตคติที่ดี (ร้อยละ 90.7) และการมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน (ร้อยละ 70.7) เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญต่อการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน และรับรู้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง(ทั้งภาครัฐและเอกชน) ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84.0) ให้ความร่วมมือในการทำงาน รวมทั้ง ประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.3) ตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหายาเสพติด และให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆด้านยาเสพติด (ร้อยละ 72.7)

ปัญหาอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานด้านการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชนตามประสบการณ์การรับรู้ของพยาบาล มีหลายประการ ได้แก่ การที่พยาบาลผู้ปฏิบัติมีภาระงานรับผิดชอบมากหลายงาน(นอกเหนือจากงานด้านยาเสพติด) พยาบาลส่วนใหญ่รับรู้ว่านโยบายและการดำเนินงานส่วนใหญ่ยังไม่ครอบคลุมในการป้องกันระดับปฐมภูมิ มุ่งเน้นที่การบำบัดรักษามากกว่า การดำเนินงานส่วนใหญ่มักจะเร่งรัดการดำเนินการเฉพาะในช่วงแรก แต่ไม่ต่อเนื่อง(ในระยะยาว) เน้นการทำงานเชิงรับมากกว่าเชิงรุก และขาดการติดตามประเมินผลตามแผน เนื่องจากมีกำลังคนและงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการติดตาม ทั้งนี้

พยาบาลผู้ปฏิบัติยอมรับว่ามีความเครียดในการทำงานโดยเฉพาะการคัดกรองและค้นหาผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่แน่ใจในเรื่องความปลอดภัย สำหรับปัญหา/อุปสรรคในกลุ่มเสี่ยง (วัยเรียน วัยรุ่น/เยาวชน) พบว่า กลุ่มเสี่ยงส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนัก และไม่เห็นถึงความสำคัญของการบำบัดรักษา โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยงนอกระบบโรงเรียน มักจะไม่ให้ความร่วมมือในการป้องกัน/บำบัดรักษา ส่วนผู้ที่มีปัญหาการเสพยา/ติดยาแล้วก็ไม่เข้ารับการบำบัดอย่างต่อเนื่อง สำหรับปัญหา/อุปสรรคในการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก มีปัญหาการทำงานที่ซ้ำซ้อน ขาดการประสานงานในระดับเครือข่าย และขาดการทำงานอย่างต่อเนื่อง ไม่จริงจัง ไม่เข้มแข็ง และปัญหา/อุปสรรคในกลุ่มประชาชนทั่วไป คือ บางส่วนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการทำงาน เนื่องจากกลัวอิทธิพลมืด บางชุมชนมีวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการใช้สารเสพติด ในขณะที่ประชาชนบางส่วนยังคงมีเจตคติไม่ดีต่อผู้เสพ/ผู้ติดยา หรือยังไม่เห็นถึงความสำคัญของการป้องกันปัญหายาเสพติด

อภิปรายผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องจากการมีประสบการณ์ทำงานด้านยาเสพติดที่ค่อนข้างน้อย โดยพบว่าเกือบครึ่ง (ร้อยละ46.7) มีระยะเวลาการทำงานด้านนี้เพียง 1-2 ปี และร้อยละ 13.3 มีระยะเวลาทำงานที่น้อยกว่า 1 ปี และอาจเกิดจากการได้รับความรู้เรื่องการป้องกันการใช้สารเสพติด (ในกลุ่มเสี่ยง) ที่ค่อนข้างน้อยด้วย โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 90.7) ได้เข้ารับการอบรมเพิ่มเติมความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน โดยผู้เข้ารับการอบรมทุกคนจะได้รับความรู้ในเรื่องจิตบำบัด ซึ่งทุกคนยอมรับว่าการเข้าร่วมอบรมเป็นประโยชน์ช่วยทำให้บุคคลากรมีความพร้อมและมั่นใจในความรู้ที่ได้รับเพื่อนำไปให้บริการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพแก่ผู้ติดยา ณ ศูนย์บริการปฐมภูมิในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดกล่าวว่ายังได้รับการอบรมทักษะ/ความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวกับการป้องกันการใช้สารเสพติด(ในกลุ่มเสี่ยง)ค่อนข้างน้อย (ต่ำกว่าร้อยละ 10) ดังนั้น การมีประสบการณ์และการได้รับความรู้ที่ค่อนข้างน้อย รวมทั้งการที่รับรู้ว่าพยาบาลส่วนใหญ่ยังไม่คุ้นชินกับบทบาทการป้องกันในระดับปฐมภูมิ (ที่มุ่งเน้นในกลุ่มเสี่ยง) ซึ่งเป็นการให้บริการในเชิงรุก จึงอาจส่งผลทำให้มีการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในบทบาทการป้องกันดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาดูรายละเอียดในรายด้านย่อย พบว่าการรับรู้บทบาทผู้พิทักษ์ประโยชน์อยู่ในระดับมาก เพราะเป็นบทบาทที่จำเป็นต้องทำในปัจจุบัน ส่วนบทบาทผู้วิจัยนั้นพบว่ามีการรับรู้การใช้ประโยชน์จากการวิจัยอยู่ในระดับน้อย อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างยังไม่ค่อยมีความรู้/ความเข้าใจในด้านนี้มากนัก จึงควรส่งเสริมความรู้ซึ่งเน้นให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์จากงานวิจัย เช่น จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการอ่าน/วิเคราะห์หลักฐานเชิงประจักษ์ หรือเทคนิค/วิธีสกัดองค์ความรู้จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการใช้สารเสพติด นำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชุมชนได้ เป็นต้น

แนวคิดเชิงนโยบายที่สนับสนุนพยาบาลผู้ปฏิบัติงานด้านยาเสพติด โดยเฉพาะผู้ที่ยังใหม่/มีประสบการณ์ค่อนข้างน้อย ให้ได้เข้ารับอบรมความรู้และฝึกทักษะต่างๆนั้น พบว่ามีผลกระทบที่ดี คือ ช่วยเพิ่มสมรรถนะของพยาบาล/เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล/การดูแลในการบำบัดรักษาและประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบท/สถานการณ์ของพื้นที่ ซึ่งย่อมจะมีส่วนช่วยเสริมให้พยาบาล

ผู้ปฏิบัติงานมีความมั่นใจ และเชื่อมั่นว่าตนมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะทำงานในขอบเขตความรับผิดชอบได้ดี โดยเฉพาะการปฏิบัติบทบาทของการป้องกันในระดับทุติยภูมิ และในระดับตติยภูมิ ข้อมูลนี้ให้ผลที่คล้ายคลึงกับงานวิจัยของเมตตาและคณะ (2560) อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าพยาบาลส่วนใหญ่ยังได้รับการอบรมความรู้/ฝึกทักษะในการปฏิบัติตามบทบาทของการป้องกันในระดับปฐมภูมิที่ค่อนข้างน้อย คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอว่าหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ควรจะส่งเสริมให้มีการจัดอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะต่างๆ ที่เน้นเกี่ยวกับบทบาทการพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติด (ในกลุ่มเสี่ยง) ในชุมชนให้มากขึ้น มีความทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยควรเพิ่มเติมแนวคิดเรื่องการลดอันตราย และการส่งเสริมปัจจัยปกป้อง/ปัจจัยยืดหยุ่น ต่อการใช้ยา/สารเสพติดต่างๆ ทั้งประเภทที่ถูกกฎหมาย ได้แก่ บุหรี่ สุรา เหล้า/เบียร์ต่างๆ และประเภทที่ผิดกฎหมาย รวมถึงพืชท้องถิ่น เช่น กัญชา และกระท่อม เพิ่มเติมด้วย เพื่อป้องกันกลุ่มเสี่ยง โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก วัยรุ่น/เยาวชน (ทั้งที่อยู่ในระบบสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา) ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่“เสี่ยง”ดังกล่าว

การมีเจตคติที่ดี และการมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน พบว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญของการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลสำคัญที่น่าเป็นห่วง คือ พยาบาลผู้ปฏิบัติงานด้านยาเสพติดส่วนใหญ่ (ไม่จำกัดอายุ ศาสนา บทบาทการบริหาร หรือประสบการณ์ทำงาน) ยอมรับว่ามีความเครียดและวิตกกังวลในการปฏิบัติงานด้านยาเสพติด โดยเฉพาะในการทำกิจกรรม “คัดกรอง” เพื่อค้นหาผู้เสพ/ผู้ติดยา และการชักจูงผู้รับบริการ (ผู้เสพ/ครอบครัว) ให้เข้ามารับการบำบัดรักษาในสถานบริการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากส่วนใหญ่รู้สึกกลัว และไม่แน่ใจ เกี่ยวกับความเสี่ยงและ/หรือความ(ไม่)ปลอดภัยต่อตัวพยาบาลเอง ในการทำงานที่ท้าทายเช่นนี้ โดยเฉพาะในบางชุมชนที่ “เอื้อ” หรือเป็น “แหล่ง” ที่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติด และพยาบาลได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ประชาชนทั่วไป กลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มผู้เสพเอง ก็มักจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการทำงานด้านนี้ อาจเนื่องจากการไม่ตระหนัก หรือมีความกลัวต่ออิทธิพลมืด ซึ่งอาจมีอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินได้

ในการดำเนินงานด้านการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่พบอีกอย่างหนึ่ง คือ การรับรู้ว่านโยบายและการดำเนินงานส่วนใหญ่ยังไม่ครอบคลุมในส่วนของการป้องกันระดับปฐมภูมิ โดยมุ่งเน้นที่การบำบัดรักษามากกว่าการป้องกัน เน้นการทำงานเชิงรับมากกว่าเชิงรุก และมักจะเร่งรัดการดำเนินการเฉพาะในช่วงแรกๆ แต่ไม่ต่อเนื่อง(ในระยะยาว) สำหรับการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก/หน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่ยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการทำงาน แต่มีปัญหา/อุปสรรคอยู่บ้าง คือ มักเกิดปัญหาการทำงานที่ซ้ำซ้อน ขาดการประสานงานในระดับเครือข่าย และขาดการทำงานอย่างต่อเนื่อง ไม่จริงจังเท่าที่ควร คณะผู้วิจัยจึงเสนอว่า เครือข่ายคณะทำงานด้านยาเสพติดในชุมชนควรจัดประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่าย/หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัน นำปัญหาอุปสรรคต่างๆมาวิเคราะห์และร่วมกันแก้ไข เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานป้องกันในกลุ่มเสี่ยงต่างๆ (ซึ่งเป็นการป้องกันในระดับปฐมภูมิ) และควรจะร่วมกันหาแนวทางใหม่ๆเพิ่มเติมในการแก้ไขบำบัดรักษา ฟื้นฟูสภาพและช่วยเหลือครอบครัวและผู้เสพยา ป้องกันไม่ให้มีการกลับไปเสพยาซ้ำ (ซึ่งเป็นป้องกันในระดับทุติยภูมิ และตติยภูมิ) ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของพื้นที่ต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

กลุ่มตัวอย่างรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยบทบาททั้งโดยรวม และรายด้านย่อยเกือบทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น บทบาทด้านผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และบทบาทย่อยผู้วิจัยที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย ไม่พบความแตกต่างในการรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทของพยาบาลระหว่างกลุ่มผู้บริหาร/ผู้ปฏิบัติการ เพศ ศาสนา หรือระดับการศึกษา ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการดำเนินงานป้องกันระดับปฐมภูมิในชุมชน คือ การมีเจตคติที่ดีและการมีความรู้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด อุปสรรคที่สำคัญต่อการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิในชุมชน ได้แก่ การขาดความชัดเจนในแนวนโยบายของหน่วยงานต่อการป้องกันระดับปฐมภูมิ ซึ่งมุ่งเน้นที่การบำบัดรักษามากกว่าการป้องกัน และการขาดดำเนินการอย่างจริงจัง ไม่ต่อเนื่อง

ผลการวิจัยครั้งนี้ คาดว่า (น่าจะ) ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับโรงพยาบาลชุมชนและศูนย์สุขภาพชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ นำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินกิจกรรมทางการพยาบาล และพัฒนาสมรรถนะของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน เพื่อช่วยให้พยาบาล/บุคลากรทีมสุขภาพสามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินการป้องกันการใช้สารเสพติดในระดับปฐมภูมิแก่ผู้รับบริการและกลุ่มเสี่ยงในชุมชน รวมทั้ง การดูแลบำบัดรักษาและฟื้นฟู (ในกลุ่มผู้เสพยาและครอบครัว) ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้นในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ให้ทุน(บางส่วน) เพื่อสนับสนุนการทำวิจัย ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาลชุมชนต่างๆ และหัวหน้าศูนย์สุขภาพชุมชนทุกแห่ง ตลอดถึง เจ้าหน้าที่ทุกๆท่าน ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี และท้ายที่สุด ขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานด้านยาเสพติดทุกคน ที่ให้ความร่วมมือและยินดีให้ข้อมูลแก่งานวิจัยชิ้นนี้อย่างดียิ่ง

บรรณานุกรม

เครือข่ายวิชาการ วิจัย และข้อมูลสารเสพติดในภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2553. **สถานภาพการใช้สารเสพติด พ.ศ. 2551-2553 ภาคใต้**. กรุงเทพฯ: บริษัทจรัลสนิทวงศ์การพิมพ์จำกัด.

เมตตา เลิศเกียรติรัชตะ ผจงศิลป์ เพิงมาก บุญวดี เพชรรัตน์. "การรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลการเข้าร่วมกิจกรรมขณะบำบัดรักษาและการทำหน้าที่ของครอบครัว ในการป้องกันการเสพยาซ้ำ ณ ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด ในพื้นที่ภาคใต้". **วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี**. 2560; 12 (23): หน้า 147-158

วันทนา สุริยวงศ์ ผจงศิลป์ เพิงมาก ทิพย์ภา เชษฐ์เชาวลิต. "การปรับเปลี่ยนหน้าที่ของครอบครัวผู้เสพยาบ้า". **วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย**. 2551; 16 (2): หน้า 130-138.

สถาบันธัญญารักษ์. 2547. บทสรุปการดำเนินงานด้านยาเสพติด หมวดที่ 1 มาตรฐานการบำบัดฟื้นฟูผู้เสพ/ผู้ติด และหมวดที่ 5 ระบบข้อมูลยาเสพติด. ใน **เอกสารประกอบการประชุมสุดยอดวิชาการยาเสพติดประจำปี 2547;** 22-23 มีนาคม 2547; ณ สถาบันธัญญารักษ์. กรุงเทพมหานคร: กรมการแพทย์.

สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข, สำนักงานบริหารสาธารณสุข. 2557. **รายงานผู้ป่วยยาเสพติด(บสต).** เข้าถึงได้จาก http://antidrug.moph.go.th/beta2/ สืบค้น 30 ธันวาคม 2557.

สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, สำนักยุทธศาสตร์. 2558. **สถานการณ์ยาเสพติดและแนวโน้มของปัญหา ประกอบการพัฒนายุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในช่วงแผนพัฒนาฯฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559***)* เข้าถึงได้จาก http://antidrug.moph.go.th/ สืบค้น 13 ตุลาคม 2559.

Barton JA., Haspeslagh JA., and Lundy MP. 2016. **Substance Abuse and Misuse as Community Health Problems**. In: Lundy KS. & Janes S. (editors). *Community Public Health Nursing: Caring for the Public's Health.* (3rd ed). Burlington: Jones & Barlett Learning; p. 587- 600

Burda C. 2013. "Substance Use Disorders". In: Maurer FA & Smith CM. (editors). ***Community/Public Health Nursing Practice: Health for Families and Populations.*** (5th ed). St. Louis: Elsevier Saunders; p. 645-651.

Clark, MJ. 2008. **Community Health Nursing: Advocacy for Population Health**. (5th ed). New Jersey: Pearson Education, Inc.; p. 3-24.

Finnell DS. 2018. "Behavioral Health in the Community". In: Rector C. (editor). **Community and Public Health Nursing: Promoting the Public's Health** (9th ed). International edition, Philadelphia: Wolters Kluwer; p. 965.

Jardine-Dickenson K. 2015. "Substance Abuse". In: Nies MA. & McEwens M. (editors). **Community Public Health Nursing: Promoting the Health of Populations**. (6th ed). St. Louis: Elsevier Saunders; p. 535-538.

Mathre ML. 2014. "Substance Abuse in the Community". In: Stanhope M. and Lancaster J. (editors). **Foundations of Community Health Nursing: Community-Oriented Practice**. (3rd ed), St. Louis: Mosby Elsevier; p. 365-380.

National of Health. 2009**. National Institute on Drug Abuse. Principles of Drug Addiction Treatment: A Research-based Guide.** (2nded), U.S. Department of Health and Human Services.

Wayne WD., & Cross CL. 2013. **Biostatistics: a foundation for analysis in the health sciences.** (10th ed.), New Jersey: Wiley Publishing.

บทความวิจัย

กระบวนการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ และการนำมาปรับใช้ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

อาหมีน ดาราพงศ์*, อีสมาแอ กาเต๊ะ**

*นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

วิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการนำกระบวนการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ประกอบในการวิจัย คือแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถามคือบุคลากรครู รวมทั้งหมด 127 คน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ (Krejcie and Morgan, 1970:608-610) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าทางสถิติการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการนำกระบวนการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ มาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมมีระดับการนำมาปรับใช้อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.975

คำสำคัญ: กระบวนการ, ตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ , โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

RESEARCH

Applying Knowledge and its Process of Tarbiyah Islamiyah in Islamic Private School, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province.

Ameen Darapong*, Ismail Kateh**

*Student of Master, College of Islamic Studies, Prince of Songkhla University, Pattani Campus. E-mail: muhamad1970@hotmail.com
Dr.(Islamic Studies) Thesis Advisor, Islamic Studies.College of Islamic Studies Prince of Songkhla

Abstract

This research aimed at studying the level of applying knowledge and its process of tarbiyah Islamiyah in Islamic Private School, Mueang District, Nakhon Si Thammarat province. Purposing sampling was applied to get the sample from 5 schools located in Mueang District, Nakhon Si Thammarat based on Krejcie and Morgan theory (Krejcie and Morgan 1970:608-610). The questionnaire and interview were the research instrument used to collect data. There were 127 samples who answer the questionnaire, and the deep interview was used with 5 school headmasters. Then the data was analyzed by statistic .This study was a quality research. The data presented by the descriptive analysis.

The research indicated that the level of applying Tarbiyah Islamiyah in schools was very high 3.975

Keywords: Process, Tarbiyah Islamiyah, Islamic Private School

บทนำ

เด็กและเยาวชนเปรียบดังต้นดอกไม้นานาพันธุ์ที่กำลังจะเติบใหญ่และเบ่งบาน ที่จะนำมาซึ่งสีสันและความสวยงาม ความสดชื่นและสงบสุขแด่ผู้ที่พบเห็น หากต้นดอกไม้ดังกล่าวนั้นได้รับการดูแล บำรุงรักษา พรวนดิน ให้น้ำให้ปุ๋ย กำจัดวัชพืชต่างๆและปกป้องมันจากการถูกทำลายและอันตรายต่างๆแล้ว มันก็จะเจริญเติบโตขึ้นอย่างเต็มที่และสมบูรณ์ ต่างออกดอกบานสะพรั่ง มีสีสันสวยงาม ให้ประโยชน์ต่อโลกนี้อย่างอเนกอนันต์ ซึ่งไม่เฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่ได้รับ แม้แต่สัตว์เล็กๆอย่างแมลงก็พลอยได้รับไปด้วย ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงกล่าวไว้ในอัลกุรอาน ว่า

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾

ความว่า “เจ้าไม่เห็นดอกหรือว่า อัลลอฮฺทรงยกอุทาหรณ์ไว้ว่า อุปมาคำพูดที่ดีดั่งต้นไม้ที่ดี รากของมันฝังแน่นลึกมั่นคง และกิ่งก้านของมันชูขึ้นไปในท้องฟ้า ผลของมันจะออกมาทุกกาลเวลา โดยอนุมัติของพระเจ้าของมัน และอัลลอฮฺทรงยกอุทาหรณ์แก่มนุษย์ทั้งมวล เพื่อพวกเขาจะได้รำลึก” (อิบรอฮีม,14:24-25)

อิบนุ อับบาส กล่าวว่า คำพูดที่ดี คือ คำกล่าวว่า ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮฺ และต้นไม้ที่ดีนั้นคือมุอ์มิน รากของมันมั่นคงแข็งแรง คือ คำว่า ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮฺ ที่อยู่ในหัวใจของมุอ์มิน และกิ่งก้านของมันต่างชูขึ้นไปบนท้องฟ้า คือ การงานของมุอ์มินนั้นถูกยกขึ้นไปบนท้องฟ้า (Ibn Kathir,1999,4:491-494)

แต่ในทางกลับกัน หากต้นดอกไม้เหล่านั้นไม่ได้รับการดูแล พรวนดิน ให้น้ำให้ปุ๋ยอย่างที่ควรจะเป็น ถูกปล่อยปละละเลยให้วัชพืชและแมลงต่างๆมาทำลาย ไหนเลยที่มันสามารถจะเติบโตขึ้นมาอย่างสวยงามได้ บางทีมันอาจจะตายไปก่อนที่มันจะโตขึ้นมาเสียด้วยซ้ำ หรือบางทีอาจเป็นต้นดอกไม้ที่แคระแกร็น ไร้ซึ่งความสมบูรณ์และแข็งแรง เต็มไปด้วยร่องรอยการถูกกัดกินโดยหนอนและแมลง หรืออาจจะถูกเบียดบังไปด้วยวัชพืชต่างๆ ไม่มีแม้กระทั่งความสวยงามที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ใดให้เหลียวมอง ต้นดอกไม้เป็นไปเช่นนี้ฉันใด เด็กและเยาวชนก็เป็นไปเช่นนั้นฉันนั้น

ในสภาพสังคมปัจจุบันเด็กและเยาวชนต่างก็ถูกห้อมล้อมไปด้วยปัญหาและสิ่งแวดล้อมที่เลวร้ายต่างๆมากมาย อย่างปัญหาความแตกแยกและหย่าร้างในครอบครัว ปัญหาความยากจน ปัญหาการลักขโมย ปัญหาสื่อสังคมออนไลน์ ปัญหาเด็กติดเกมติดโทรศัพท์ ปัญหาการซินา ปัญหายาเสพติด ปัญหาการโกงกินและการคอร์รัปชั่น ปัญหาความเสื่อมถอยและถดถอยทางศีลธรรมจรรยา ปัญหาความขัดแย้งและแตกแยกในสังคม ปัญหาโรคร้ายต่างๆและอีกมากมายหลายปัญหา ซึ่งล้วนแล้วมาจากผลการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น (อุษมาน ซุฟอัม,2545:10-11) ที่พร้อมจะกัดกร่อนและบ่อนทำลายพวกเขาได้ตลอดเวลา ซึ่งปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนี้ ล้วนแล้วเกิดมาจากสาเหตุหลักที่สำคัญนั่นก็คือความเปราะบางทางศรัทธาและหย่อนยานในด้านการปฏิบัติตามหลักการศาสนา (อาศีส พิทักษ์คุมพล,2542:6-7) ดังนั้นจึงต้องมีสถาบันหนึ่งสถาบันใดทำหน้าที่ในการปกป้องดูแลพวกเขาให้ปลอดภัยจากความเลวร้ายเหล่านี้ ซึ่งนอกจากสถาบันครอบครัวซึ่งถือเป็นสถาบันหลักในการให้การอบรมสั่งสอน ดูแล ปกป้องพวกเขาแล้ว ก็ยังมีสถาบันการศึกษาอีกหนึ่งแหล่ง ที่ทุกคนต่างก็ให้ความเชื่อมั่นว่าจะเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้และเป็นเกราะป้องกันและสามารถสร้างพวกเขาให้ประสบความสำเร็จได้ จาก

สถาบันการศึกษาต่างๆที่มีอยู่เหล่านั้น ซึ่งเป็นแหล่งและกำลังสำคัญในการเจียระไนและสร้างคน ก็ยังมีอีกหนึ่งสถาบันการศึกษาที่ผู้ปกครองยังคงเชื่อมั่นและให้ความไว้วางใจต่อการสร้าง หล่อหลอมเด็กๆและเยาวชนให้เป็นคนดี นั่นก็คือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่สามัญ

ด้วยสถานการณ์ทางสังคมที่เลวร้ายนี้ จึงทำให้ผู้ปกครองเลือกที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่สอนศาสนาควบคู่สามัญ มากกว่าที่จะให้บุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่สอนสายสามัญเพียงอย่างเดียว เพราะเนื่องมาจากความไม่มั่นใจว่าโรงเรียนที่มุ่งสอนเพียงด้านหนึ่งด้านใดนั้นจะทำให้ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงหรือไม่ และด้วยความมุ่งหวังและตระหนักดีว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้นจะช่วยปกป้องและนำพาบุตรหลานให้รอดพ้นจากความมืดมนและอันตรายทางสังคมได้ เหมือนดั่งที่อาจารย์อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียาได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามว่า เป็นสถาบันการสร้างประชาชาติที่สำคัญ เป็นแหล่งเผยแผ่คุณธรรมคำสอนที่ดีของอิสลามแก่สังคม พร้อมกับปกป้องสมาชิกของสังคมให้รอดพ้นจากความโง่เขลา อวิชา ความงมงายความผิดบาปต่างๆ และความถดถอยล้าสมัยและความไม่รู้ทุกประการ เพื่อที่จะนำผู้คนไปสู่ความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา, 2558:52) จึงนับเป็นความหวังหนึ่งของผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม และในปัจจุบันก็มีโรงเรียนในลักษณะนี้มีอยู่เกือบทุกพื้นที่ในภาคใต้ รวมทั้งในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชก็เช่นกัน

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดังกล่าวได้ทำการสอนวิชาศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ โดยเน้นคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ปลูกฝังความศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ และแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวันในด้านอื่นๆที่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครองที่จะส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนดังกล่าว กระนั้นก็ตามกระบวนการจัดการเรียนการสอนและกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺในโรงเรียนดังกล่าวย่อมมีการจัดการที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละโรงเรียน และความแตกต่างกันของสภาพแวดล้อมทางชุมชน ซึ่งข้อมูลตรงกันจากการให้สัมภาษณ์ของอาจารย์เจนวิทย์ คงคาลิหมีน (28 มีนาคม 2559) ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในขณะนี้ หากพิจารณากันอย่างถี่ถ้วนให้ดีแล้วเราจะพบว่า ยังไม่ประสบความสำเร็จในการอบรมสั่งสอนนักเรียน เพราะเนื่องจากว่า หากสังเกตพฤติกรรม วิถีชีวิต และการแสดงออกของพวกเขา เราจะเห็นถึงความเหมือนกัน คล้ายคลึงกันของพฤติกรรมที่แสดงออก นั่นก็คือ การไม่อยู่ในโอวาทของพ่อแม่ และครูบาอาจารย์ ไม่มีระเบียบวินัย ไม่ตรงต่อเวลา ไม่มีความมุมานะและความอดทน ลื่นไหลไปตามกระแสสังคมเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รูปแบบการแต่งกาย ลีลาท่าทาง การพูดจา ที่เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด ชอบความสนุกสนานและการเที่ยวเตร็ดเตร่ เหมือนกับว่า พวกเขาถูกสอนและออกแบบมาจากแม่พิมพ์เดียวกัน ถึงแม้ว่าพวกเขาจะอยู่กันคนละพื้นที่และคนละสถาบันกันก็ตาม และในขณะเดียวกันถามว่า ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาที่อยู่ในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมากน้อยแค่ไหน และทุกคนมองเห็นเด่นชัดและเป็นไปในทิศทางเดียวกันในการนำนักเรียนไปสู่เป้าหมายเหมือนกันทุกคนหรือไม่ คำตอบคือยังไม่ชัด แล้วอย่างนี้ โรงเรียนจะสามารถผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพได้อย่างไรกัน ขอตั้งคำถามว่า หากเราแจกดินน้ำมันให้กับคุณครู เพื่อปั้นให้เป็นรูปทรงที่สวยงาม แล้วครูจะปั้นเป็นอะไร และจะปั้นกันอย่างไร หากเราไม่มีแปลนหรือรูปแบบและความเข้าใจที่ตรงกัน แน่นอนผลของมันก็ย่อมแตกต่างกันอย่างแน่นอน นั่นคือดินน้ำมัน แต่นักเรียนไม่ใช่ดินน้ำมัน แล้วเราจะปั้นให้เขาเป็นอะไร แล้วเราจะปั้นเขาอย่างไร ทุกคนมีแปลนในการสร้างพวกเขาหรือยัง มีวิธี มีกระบวนการสร้างที่

ชัดเจนแล้วหรือยัง นี่คือปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และอีกประการที่สำคัญก็คืออาจารย์รอยาลี วาฮะ(วิทยากรอิสลามศึกษา,8 เมษายน 2560) ได้แสดงความคิดเห็น โดยกล่าวว่า การตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังเท่าใดนัก อันเนื่องมาจากสาเหตุใด โดยตั้งข้อสังเกตว่า ทำไมโต๊ะครูสมัยก่อนถึงได้ประสบความสำเร็จในการอบรมสั่งสอนศิษย์ ทั้งๆที่ไม่ได้มีสื่ออะไรมากมาย การบริหารจัดการก็เป็นไปตามศักยภาพที่มี นี่ไม่ใช่เพราะผลจากการอามัลการปฏิบัติตน รวมทั้งอัคลากจริยธรรมและความอิคลาศ ความบริสุทธิ์ใจของผู้เป็นโต๊ะครูหรอกหรือ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นผลให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาสภาพการจัดการตัรบียะฮฺอิสลามียะฮฺในโรงเรียนเอกสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ว่าครู อาจารย์มีความรู้ ความเข้าใจและแนวทางอย่างไรในการนำหลักการและกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียน เพื่อเยาวชนเติบโตเป็นบุคคลที่ได้รับการพัฒนาในทุกๆด้าน รวมทั้งความรู้ความสามารถเต็มตามศักยภาพที่มีในแต่ละคน และด้วยภาระหน้าที่แห่งการสร้างคนตามเจตนารมณ์แห่งอิสลามที่จะผดุงไว้ซึ่งบุคคลที่ดี เพื่อทำหน้าที่ในการสร้างสังคมที่ดีต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำการศึกษาค้นคว้า วิจัยในเรื่องดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาระดับการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงระดับการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ผลการวิจัยจะเป็นความรู้ และประสบการณ์ใหม่แก่ผู้วิจัย และสามารถนำผลดังกล่าวไปปรับใช้ในการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นทั้งในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนประเภทอื่นๆได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับระดับการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ มาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการยกระดับและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบ ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงระดับการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวน 5 โรง มีผู้บริหารโรงเรียนๆละ 3 คน รวมทั้งหมด 15 คน ครูอาจารย์ที่สอนอยู่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ของแต่ละโรงเรียนรวมกันทั้งหมด 194 คน

กลุ่มตัวอย่าง

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5 โรงเรียน เลือกกลุ่มตัวอย่างในการทำแบบสอบถามเป็นบุคลากรครูอาจารย์ รวมทั้งหมด 127 คน

การเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างผู้ทำแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติหลักๆคือ เป็นบุคลากรครู อาจารย์ที่สอนอยู่ในโรงเรียน

แบบแผนการวิจัย

1-ทบทวนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการตัรฺบียะฮฺอิสลามียะฮฺหรือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2-กำหนดกรอบการวิจัย

3-กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4-สร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5-เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผล

6-นำเสนอผลการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสอบถามสำหรับครูอาจารย์ที่สอนอยู่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามตามขั้นตอนดังนี้

1- ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษาเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามให้เนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2- ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือจากแบบวัดและประเมินผล รวมทั้งตัวอย่างแบบสอบถามเกี่ยวกับการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3- สร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับหัวข้อและวัตถุประสงค์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ ปรับปรุงแก้ไข และตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามโดยหาค่า IOC

4- เพื่อให้แบบสอบถามมีความเที่ยงตรง (Validity) และมีความน่าเชื่อถือ (Reliability) มากน้อยเพียงใด โดยใช้วิธีทางสถิติ เพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือว่า มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pre-Test) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 ชุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1- ผู้วิจัยได้ขอหนังสือรับรองและหนังสือแนะนำตัวจากภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ถึงผู้บริหารโรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2- ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียนในการแจกแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง

3- ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ และกำหนดระยะเวลาในการรับคืน

4- การจัดทำข้อมูล โดยการกำหนดรหัสและเกณฑ์การแปลความหมายข้อมูล และเตรียมการวิเคราะห์

5- ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติอย่างง่าย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequencies Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เป็นต้น

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ มาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามความเห็นของครู ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ และการนำมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 71 คน (ร้อยละ 55.9) และเพศชายจำนวน 56 คน (ร้อยละ 44.1) ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุ 25-30 ปีมากที่สุด จำนวน 65 คน (ร้อยละ 51.2) รองลงมาคือ 31-40 ปี จำนวน 24 คน (ร้อยละ18.9) และมีอายุ 41-50 ปี (ร้อยละ 15.7) ตามลำดับ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพมีครอบครัวจำนวน 67 คน (ร้อยละ 52.8) และโสดจำนวน 60 คน(ร้อยละ 47.2) ตามลำดับ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุดจำนวน 103 คน (ร้อยละ 81.1) รองลงมาคือปริญญาโทจำนวน 16 คน (ร้อยละ12.6) และอื่น ๆ จำนวน 6 คน (ร้อยละ 4.7) ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นครูสอนศาสนา จำนวน 69 คน (ร้อยละ 54.3) และครูสอนสามัญ จำนวน 58 คน (ร้อยละ 45.7) ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในการทำงานด้านการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ 1-3 ปีมากที่สุดจำนวน 43 คน(ร้อยละ 33.9) รองลงมาคือ มากกว่า 10 ปี จำนวน 42 คน (ร้อยละ 33.1) และ 4-6 ปีจำนวน 31 คน(ร้อยละ 24.4) ตามลำดับ

2) ผลการวิเคราะห์ระดับการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้ตอบแบบสอบถามมีการประเมินว่า ระดับการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ มาปรับใช้ในโรงเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.9751 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.49099 ซึ่งโดยภาพรวมมีระดับการ

นำมาปรับใช้อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีการนำกระบวนการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ โรงเรียนได้ส่งเสริมให้บุคลากรครูและนักเรียนมีวินัย ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีอมานะฮฺและคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม ($\overline{X}$=4.38 , S.D.=0.77) โรงเรียนได้ส่งเสริมและจัดให้มีการอ่านอัซฺการุนนะบะวียะฮฺ (ดุอาอ์ยามเช้ายามเย็น)ที่โรงเรียนเป็นประจำทุกวัน ($\overline{X}$=4.37 , S.D.=0.74) โรงเรียนให้ความสำคัญและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามตามวาระและโอกาส ($\overline{X}$=4.32 , S.D.=0.79) โรงเรียนได้ส่งเสริม สั่งห้ามมิให้บุคลากรและนักเรียนเข้าใกล้สิ่งที่เป็นที่ต้องห้ามตามหลักการศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เช่น ยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ ($\overline{X}$=4.30 , S.D.=0.91) โรงเรียนได้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาที่สอดแทรกการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺไว้เสมอ ($\overline{X}$=3.40 , S.D.=1.06) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺและการนำมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยขอนำเสนอการอภิปราย ดังนี้

ศึกษาระดับการนำกระบวนการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการนำกระบวนการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีการนำกระบวนการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้ในโรงเรียนอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชทุกโรง มีความตั้งใจและความมุ่งหวังที่จะผลิตนักเรียนให้เป็นคนดีตามกรอบของอิสลาม และประสบความสำเร็จในการศึกษาเรียนรู้ กอปรกับโรงเรียนแต่ละโรงต้องการที่จะสร้างชื่อเสียงของตนเองให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป และสร้างความมั่นใจแก่ผู้ปกครองว่าโรงเรียนสามารถให้การอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เป็นคนดีอยู่ในกรอบของศาสนา และสร้างความสำเร็จด้านการศึกษาได้ และอีกประการสำคัญก็คือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชทุกโรงได้ยึดเอาแนวทางและหลักการตัรฺบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาจาก อัลกุรฺอานและอัลหะดีษเป็นสำคัญซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของไมซาเร๊าะ ขุนรักษ์ (2556:บทคัดย่อ) ที่ทำการวิจัยเรื่อง วิธีการตัรฺบียะฮฺนักเรียนในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาคาร กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร 5 คน ครู 6 คน และนักเรียน 11 คน ผลการวิจัยพบว่า วิธีการตัรฺบียะฮฺในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาคารมี 6 รูปแบบ คือ การใช้เรื่องราวจากอัลกุรฺอานและอัลหะดีษ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสนทนา การฝึกแบบค่อยเป็นค่อยไป การลงโทษและการทำค่ายอบรม และยังมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาวิธีการตัรฺบียะฮฺนักเรียนโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาคาร คือ การสร้างแรงจูงใจให้ครูมีกำลังใจในการศึกษาอัลกุรฺอานและอัลหะดีษเพิ่มเติม หาบุคลากรภายนอกที่มีความรู้การใช้อัลกุรฺอานและอัลหะดีษในการตัรฺบียะฮฺนักเรียนร่วมกับครูในโรงเรียน พัฒนาครูมุร็อบบีย์สู่การเป็นแบบอย่างที่ดี จัดสรรเวลาให้เพียงพอ เพื่อให้ครูมุร็อบบีย์สามารถทำ

หน้าที่ได้อย่างเต็มที่ ติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ของงานตัรบียะฮฺนักเรียน และทำความเข้าใจกับผู้ปกครองให้ทราบถึงวิธีการและผลที่เกิดกับนักเรียนเมื่อผ่านการตัรบียะฮฺแล้ว และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มุมีน๊ะห์ บุงอตาหยง (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1 โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ บุคลากรครูทั้งภาควิชาศาสนาและสามัญจำนวน 393 คน ผลการวิจัยพบว่า ระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต1 ในภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากเหมือนกันทุกด้าน ส่วนรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต1 พบว่า ทุกโรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามใน 6 รูปแบบ คือ กิจกรรมหะละเกาะฮฺ กิจกรรมละหมาดกิยามุลลัยล์ในรูปแบบญะมาอะฮฺ กิจกรรมการถือศีลอดร่วมกัน 1-2 ครั้งต่อเดือน กิจกรรมพี่เตือนน้อง เพื่อนเตือนเพื่อน กิจกรรมบรรยายเกี่ยวกับความประเสริฐของคุณธรรมจริยธรรม และค่ายอบรมจริยธรรมอิสลาม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฮาซัน บือราเฮง (2553 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาในอิสลาม : แนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า ระบบการศึกษาในอิสลามเป็นระบบการศึกษาแห่งพระผู้เป็นเจ้า มีความเป็นสากล ครอบคลุมและสมบูรณ์แบบ มีความยืดหยุ่นและทันสมัย สอดคล้องกับธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคสมัย การศึกษาอิสลามมาจากรากฐานสำคัญ 3 แหล่ง คือ อัลกุรอาน อัลหะดีษ และทัศนะของปวงปราชญ์มุสลิม มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความศรัทธามั่นและภักดีต่ออัลลอฮฺผู้ทรงสร้าง กระบวนการจัดการเรียนรู้ในอิสลามมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ หลักสูตรที่ครอบคลุมและสมดุล กระบวนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและหลากหลาย มีสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมพร้อมทั้งมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺไปปรับใช้ มีดังนี้

1 ผู้บริหารและบุคลากรครูต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในทุกๆด้าน ทุกเวลา และสถานที่

2 ผู้บริหารและบุคลากรครูต้องมีความบริสุทธิ์ใจอย่างแท้จริงต่อการให้การตัรบียะฮฺแก่นักเรียน ซึ่งนอกจากต้องตั้งใจทำหน้าที่อย่างดีที่สุดแล้ว ต้องหมั่นขอดุอาอ์ต่ออัลลอฮฺและตะวักกัลป์ต่อพระองค์

3 ครูที่ทำหน้าที่ตัรบียะฮฺ ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจการตัรบียะฮฺอย่างแท้จริง และเป็นบุคคลที่มีความอ่อนน้อม อ่อนโยนและเสียสละ ใจกว้างพร้อมรับฟังคำแนะนำตักเตือน และยินดีให้คำแนะนำแก่นักเรียนได้เสมอในทุกโอกาส

4 การนำกระบวนการตัรบียะฮฺไปปรับใช้กับใครคนใดคนหนึ่งให้ได้ผลและสำเร็จนั้น ไม่มีสูตรสำเร็จแน่นอนตายตัวเหมือนกันทุกคน บางทีวิธีและกระบวนการตัรบียะฮฺนี้อาจจะสำเร็จกับคนนี้ แต่วิธีและกระบวนการเดียวกันนี้อาจจะใช้ไม่ได้ผลกับอีกคนหนึ่ง ดังนั้นผู้ที่เป็นมุร็อบบีย์จะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ที่ตนทำ

การตัรบียะฮฺเป็นรายบุคคลอย่างแท้จริง พร้อมๆกับมีความรู้และเข้าใจการตัรบียะฮฺในวิธีการและกระบวนการเป็นอย่างดีเช่นกัน และนำมาใช้ถูกคน ถูกสถานที่ เวลาและโอกาส

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) เสนอให้มีกระบวนการศึกษาและวิจัยต่อในเรื่องของวิธีการ เพื่อทำให้กระบวนการตัรบียะฮฺถูกใช้จริงในบริบทสังคมที่แตกต่างกัน

2) ให้มีการต่อยอดศึกษาวิจัยเรื่องนี้ต่อไป พร้อมนำเสนอผลการเปลี่ยนแปลงจากการนำกระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺมาปรับใช้

บรรณานุกรม

ซุฟอัม อุษมาน.2545.**ว่าด้วยสังคม**.พิมพ์ครั้งที่ 1.ยะลา:ห้องสมุดอิสลาม ยะลา

ฏ็อบรอนีย์ บิลล่าเต๊ะ.**สายรัก สายชีวิต**, ม.ป.ป.พิมพ์ครั้งที่ 1. ปัตตานี:บินฮาลาบีเพรส

นานานักวิชาการ.2555.**ครูสอนชีวิต**.อิบนุ ฟาฏิมะฮฺ (นามแฝง) ผู้แปล.กรุงเทพฯ:ศูนย์ภาษาธรรม

ฝ่ายการศึกษา มิดารุลวะฏ็อน.ม.ป.ป.**52วิธีการเพื่อลูกหลานเป็นเด็กดี**.นาอีม วงศ์เสงี่ยม ผู้แปล.มูลนิธิส่องทางธรรม

มันศูรฺ อับดุลลอฮฺ.2558. **เทคนิคการสร้างคนตามวิถีอัลกุรอานและอัซซุนนะฮฺ**.หาดใหญ่.สำนักพิมพ์อาลีพาณิชย์

มุศเฏาะฟา อัฏ-เฏาะฮาน .2545.**มุสลิมยุคใหม่ควรมีบุคลิกภาพอย่างไร? เล่ม1**. นัศรุลลอฮฺ ต๊อยยิบ ผู้แปล. หาดใหญ่ สงขลา.สำนักพิมพ์อัรฺริซาละห์

มุศเฏาะฟา อัสสิบาอีย์.2552.**วิเคราะห์บทเรียนและข้อคิดจากชีวประวัติท่านนบีมุฮัมมัด(ศ็อลฯ)**.ฆอซาลี เบ็ญหมัด ผู้แปล.หาดใหญ่ สงขลา.มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาสังคม

มุหัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ อัด-ดุวัยชฺ.2553.**ท่านนบีสอนเศาะหาบะฮฺอย่างไร?**.แวมูฮัมหมัดซอบรี แวยะโก๊ะ ผู้แปล.ฟัยซอล อับดุลฮาดีย์.ผู้ตรวจทาน ม.ป.ท.

มุหัมมัด อิบนุญะมีล ไซนู.2557.**วิธีเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี**.มุหัมมัด เหมอนุกูล ผู้แปล.ซอฟี การอ ผู้เรียบเรียง ตรวจทาน.พิมพ์ครั้งที่ 6. นัทชา พริ้นติ้ง

ศักดิชัย นิรัญทวี และคณะ. 2550. **การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**.กรุงเทพฯ.พิมพ์ดีการพิมพ์

สมาคมศิษย์เก่าอาหรับแห่งประเทศไทย.2542.**พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทย**. ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอานอัลมะดีนะฮฺอัลมุเนาวะเราะฮฺ

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา.2015.**มุอัลลิม ร็อบบานีย์ ครูผู้สร้างประชาชาติ**.พิมพ์ครั้งที่1.ปัตตานี. มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.

Abdul-Kareem Bakkar.2011.**Haula at-Tarbiyah wa at-Ta'lim**. Dimishq.Daru at-Qalam.

Abdullah Nasih Ulwan.1992.**Tarbiyatul Aulad fil Islam**. Saudi-Arabiya. Darus Salam.

Abdul-Rahman al-Nahlawy.2003.**Usul al-Tarbiyah al-Islamiyah wa Asaliybiha fi al-baiti wa al-Madrasati wa al-Mujtamai**.Lebanon:Darul Fikri

Abdul-Rahman Bin Abdul-Karim Al-Ubayyid.1993.**Usul Minhaji Al-Islami**. Dammam.Saudi-Arabiya.Darul As-Sakha-ir.

Abu al-Fidaa Ismail Bin Umar Bin Kathir al-Qurshiy.1999.**Tafsir al-Quran al-Azim**. Riyadh. Saudi-Arabiya Daru al-Taiyibah.

Ahmad Farid.2004.**Al-Tarbiyah ala Manhaj Ahli al-sunnah wa al-Jamaah**.Saudi Arabia.Dar Taibah

Ahmad Fuaad al-Ahwani, **al-Tarbiyah fi al-Islam**,Misr : Dar al-Ma 'aarif

Ahmad Rajab al-Asmar,2001, **al-Nabiyu al-Murabbiyu**, ‘Umman : Dar al-Furqan

Khalid Bin Hamid al-Hazimiy,2000,**Usulu al-Tarbiyah al-Islamiyah**,al-Madinah al-Munauwarah: Dar ‘Alam al-kutub

Muhammad Qutb. 2004. **Manhaj al-Tarbiyah al-Islamiyah**. 16th. Eyibt: Darul Shuruq

Mustafa al-Adawiy. 1998. **Fiqhu Tarbiyah al-Abnaa**. Daru Majid Usairiy.

Saaid Ismail Ali. 2005. **Usul al-Tarbiyah al-Islamiyah**. al-Qahirah:Dar-Assalam

มนูศักดิ์ โต๊ะเถื่อน. 2554. **สภาพปัญหา และแนวทางการปลูกฝังอัคลากแก่นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มะซาเอ๊ะ มะเซ็ง. 2552. **หลักการและกระบวนการจัดการเรียนรู้ในสูเราะฮฺลุกมาน: ศึกษากรณีการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

มุมีน๊ะห์ บูงอตาหยง. 2552. **กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต1** ,วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ไมซาเร๊าะ ขุนรักษ์. 2556. **วิธีการตัรบียะฮฺนักเรียนในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาคาร**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ยุทธนา เกื้อกูล. 2550. **วิทยาการสอนของท่านนบีมุหัมมัด**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิโรจน์ วุธประดิษฐ. 2559. **การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการปลูกฝังหลักจริยธรรมของศาสดามุฮัมมัด**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

อาซีซัน เกปัน. 2556. **สภาพปัญหา และแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทความวิชาการ

การศึกษาตลอดชีวิต

ศักรินทร์ ชนประชา

อาจารย์แผนกวิชาการศึกษาชนบทคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมขนาดใหญ่ของการศึกษาทุกประเภท เป็นการจัดกระบวนการทางการศึกษาให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนและพัฒนาตามศักยภาพของตน เพื่อสนองต่อความต้องการและการปรับตัวของบุคคลให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของบริบทสังคมโลก การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นสำหรับบุคคลโดยเฉพาะโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงบริบทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องมาจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) หรือแม้กระทั่งการเปลี่ยนแปลงบริบทอื่นๆ ในสังคมโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ความต้องการกำลังคนที่มีทักษะทางด้านอาชีพและความรอบรู้ในด้านต่างๆ เพื่อปรับตัวเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในสังคมจะต้องมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อคนไทยทุกคนจะได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สืบไป

คำสำคัญ: การศึกษาตลอดชีวิต

ARTICLE

Lifelong education

Sakkarin Chonpracha

Lecturer, Department of Rural Education, Faculty of Education, Prince of Songkla University Pattani Campus

Abstract

Lifelong education is a large overview of all types of education. It is a process of education for people to lifelong learning. Focus on encouraging people to learn and develop ability to respond to needs and adaptation of people for adjustment of the person to know the changes and development of the global society. Lifelong education is necessarily for individuals especially in the 21st century, where there is a change in the socio-economic context, digital revolution, the Fourth Industrial Revolution. Even other contextual changes in the global society for example, demographic changes are entering the elderly society. The need for skilled people and the knowledge to adjust themselves to change more. All department relevant in social education must continuously be concrete and systematic. All Thai people will be educated and have a lifelong learning and live happily ever after.

Keyword: Lifelong education

บทนำ

"สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นนักการศึกษาตลอดชีวิต กล่าวคือ พระองค์ทรงแสวงหาความรู้ ตลอดเวลา ทุกสถานที่ ทุกรูปแบบ เช่น การประชุมสัมมนา ทัศนศึกษา ทรงบันทึกทุกอย่าง ขณะเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่ต่างๆ"

ข้อความในเอกสาร คัมภีร์ กศน.ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2556 : 2) จากข้อความดังกล่าวว่าจะเห็นได้ว่าพระองค์ท่านทรงเป็นนักการศึกษาตลอดชีวิตที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อการพัฒนาประชาชนในประเทศ "การศึกษาตลอดชีวิต" เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมากำหนดแนวทางเพื่อให้การพัฒนาประเทศบรรลุเป้าหมายในทิศทางที่ต้องการ จะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่จะดำรงอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุขในปัจจุบัน สำหรับประเทศไทยการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกเชื่อมโยงกับการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่อง อันจะเห็นได้จากการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 จนถึง ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ที่ได้พยามพัฒนาการศึกษาในรูปแบบต่างๆ โดยนำแบบอย่างจากประเทศที่เจริญแล้วมาเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาประเทศ จนท้ายที่สุดปัจจุบันได้นำกรอบแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นบรรทัดฐานในการพัฒนาประชากรของประเทศ รวมถึงนำความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้เป็นประเทศที่มีความเจริญในทุกด้าน ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ จะประสบผลสำเร็จได้ สิ่งสำคัญก็คือ การเปลี่ยนแปลงความคิดของประชาชนให้พร้อมที่จะพัฒนาตนเองตลอดเวลาและตระหนักถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) นี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560 : 63-64) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ในข้อที่ 1 วัตถุประสงค์ 1.1 คือ เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจน เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ยังกำหนดเป้าหมายรวมการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประกอบด้วย 2.1 คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความ รับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียงและมีความเป็นไทย ซึ่งจากวัตถุประสงค์นี้เมื่อพิจารณาจะพบว่า เป็นการมุ่งเน้นและให้ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ที่มีความจำเป็นสำหรับคนไทยในยุคปัจจุบัน เพื่อให้ก้าวทันต่อการพัฒนาของสังคมโลกอย่างรอบด้าน นอกจากนั้นแล้วประเทศไทยยังมีการปฏิรูปการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตอีก อาทิมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เกิดขึ้น มีการกล่าวถึงการจัดการศึกษาที่ผสมผสาน และเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) โดยกำหนดให้เป็นหลักการของการจัดการศึกษาของประเทศ และเน้นไปที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เป็นต้น

คำจำกัดความของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับคำอื่นที่มีใช้กันอยู่หลายคำ หลายวาระและหลายแง่มุมต่างๆ กัน อาทิ เช่น การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education) การศึกษาทางไกล (Distance Education) การศึกษาส่วนขยาย/การศึกษาเพื่อบริการชุมชน (Extension Education) การศึกษาที่ไม่เป็นทางการ/การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) การศึกษานอกระบบ/การศึกษานอกโรงเรียน (Non formal Education) การศึกษาประชาชน (Popular Education) การศึกษาผู้ใหญ่แบบเสรี (Liberal Adult Education) และการจัดการศึกษาให้ตลอดชีวิต (Recurrent Education) เป็นต้น คำเหล่านี้บางคำมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน หรือตรงกันแต่ใช้คำเรียกต่างกันไปในแต่ละประเทศหรือแต่ละองค์กรที่รับผิดชอบ

นอกจากคำต่างๆ ที่มีความหมายและคำจำกัดความที่ใกล้เคียงและเกี่ยวข้องกันแล้วยังมีคำว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)” ที่คนส่วนใหญ่มักจะใช้แทนคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต Lifelong Education” สุมาลี สังข์ศรี (2544 : 16) ได้ให้คำอธิบายในเรื่องนี้ไว้ว่า จากการศึกษานิยามและแนวคิดของนักการศึกษาที่ใช้คำว่า Lifelong Education และ Lifelong Learning พบว่ามีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา เรียนรู้อย่าเหมาะสมเพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองเพียงแต่อาจมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ นักการศึกษาที่ใช้ Lifelong Education อาจจะมองในแง่ของการที่จะให้แนวทาง มองในแง่ของผู้จัดว่าจะจัดเตรียมกระบวนการจัดประสบการณ์อย่างไรจึงจะให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมตลอดชีวิตของเขา ส่วนนักการศึกษาที่ใช้คำว่า Lifelong Learning อาจมุ่งเน้นมาที่ตัวผู้เรียนโดยละการจัดการศึกษาไว้ในฐานที่เข้าใจ จะเน้นในส่วนของผู้เรียนว่า หลังจากมีผู้จัดการศึกษาให้แล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไรและเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือไม่หรือในลักษณะใด ซึ่งก็คือเป้าหมายปลายทางเดียวกันนั่นเอง ซึ่งพอสรุปได้ว่า

1. การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) นั้น มีความหมายใกล้เคียงกัน

2. การเรียนรู้ (Learning) นั้นเน้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นไปได้ทั้งบวกและลบ ส่วนการศึกษา (Education) นั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เหมาะสมกับทั้งตัวบุคคลและสังคม

นอกจากนี้แล้วยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” ไว้หลายท่าน บุคคลที่สำคัญที่มีการอ้างอิงอย่างแพร่หลายและถือว่าเป็นบุคคลสำคัญของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต คือ โกวิท วรพิพัฒน์. 2523 (อ้างถึงใน จรูญศรี มาดิลกโกวิท และคณะ, 2553 : 34-35) ที่จำแนกการศึกษาออกเป็น 2 ระบบ คือ ในระบบโรงเรียนกับนอกระบบโรงเรียน และได้ให้ความหมายของ การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ต่อยอดมาจากระบบแรก โดยมีทั้งที่เรียนรู้ในบริบทที่เป็นห้องเรียนแบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการหรือไม่มีรูปแบบตายตัวแน่นอน เช่น การอ่านหนังสือในห้องสมุดหรือตามที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ โกวิท วรพิพัฒน์ มองว่าการศึกษาตลอดชีวิตที่ถูกมองว่าเป็นแนวความคิดใหม่นี้ เดิมมนุษย์เองมีการศึกษาหาความรู้ตามความจำเป็นในแต่ละช่วงวัยอยู่แล้ว หากแต่ในปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาตลอดชีวิตดังกล่าว

จึงได้รับความสำคัญและกล่าวถึงมากขึ้น เพื่อให้มนุษย์สนองตอบและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วยการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในรูปแบบต่างๆ ผสมผสานกันอย่างต่อเนื่อง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553 : 2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในมาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต หมายความว่า การศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2556 : 2) การศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย พัฒนาคนให้ได้เรียนรู้ในรูปแบบต่างๆตามความสามารถของ ตนเอง เพื่อก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถทำงานและอยู่ร่วม กันในสังคม

ดุษณี คำมี (2557 : 18)การศึกษาตลอดชีวิต เป็นกระบวนการ ศึกษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลใน รูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต ของบุคคลตั้งแต่ เกิดจนตายเพื่อมุ่งให้บุคคลได้พัฒนาตนให้ทันต่อการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพ โดยบุคคล นั้นจะต้องมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

อาชัญญา รัตนอุบล. (2557: 6) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลในทุกช่วงวัย เป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตของตนเอง และใช้ทรัพยากรที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ตามความต้องการของตนเอง เพื่อนำไปสู่ประสบการณ์อย่างมีคุณค่า โดยการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ก็ได้ เป็นการสนับสนุนบุคคลเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากกันและกัน และเรียนรู้จากคนอื่นในสังคมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถพัฒนาความสนใจ ความต้องการและความสามารถของตนเองให้สมบูรณ์ตามความต้องการของตนเองเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ยังมีแง่มุมของการศึกษาตลอดชีวิตในส่วนของความหมายที่น่าสนใจ ดังนี้

Dave (1973 : 14) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า มีคำที่มีความสำพันธ์กัน 3 คำ คือ ชีวิต (Lief) ตลอดชีวิต (Lifelong) และการศึกษา (Education) โดยความหมายของแต่ละคำจะช่วยให้รวมความหมายและขอบเขตของการศึกษาตลอดชีวิต คำว่า ชีวิต และ การศึกษา นั้นค่อนข้างที่จะมีความหมายซับซ้อนและหลายแนวทางตามแต่ละสังคม แต่ละประเทศและแต่ละช่วงเวลาที่มีความแตกต่างกัน โดยสรุปการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นเมื่อชีวิตเริ่มต้นและสิ้นสุดลงเมื่อชีวิตสิ้นสุดลง ครอบคลุมถึงการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในทุกช่วงของชีวิต เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่อาศัยความต่อเนื่องและการเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้เดิมของบุคคลและความรู้ใหม่ที่ได้รับมาดังนั้นจึงเป็นมิติการเรียนรู้ที่มีระยะเวลายาวนาน

Cropley และ Dave (1978 : 20) มองว่าการศึกษาตลอดชีวิตมี 2 มิติคือ มิติในแนวตั้งหรือการศึกษาตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิต ทั้งนี้การศึกษาหลังจากบุคคลสำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในช่วงต้นของชีวิตแล้ว ย่อมเป็นช่วงที่ยาวนานกว่าโดยเปรียบเทียบ และในแนวนอนที่สะท้อนการผสมผสานของการเรียนรู้ผ่านการศึกษาในรูปแบบต่างๆ อาทิ การศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น ส่วนมิติในแนวนอนนั้น

แนวนอนนั้นเป็นการมองว่า การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องเชื่อมโยงกัน การศึกษาและการเรียนรู้ ควรที่จะต้องประสานกันในหลายๆ ส่วน ทั้งในโรงเรียนและแหล่งการเรียนรู้ โดยมีทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ควรจะเป็นลักษณะของเครือข่ายในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง

จากคำจำกัดความและความหมาย การศึกษาตลอดชีวิต จากที่เป็นมุมมองในภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นของบุคคลทุกช่วง ทุกวัย ต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้มีการพัฒนาคำจำกัดความและความหมายให้ชัดเจนมากขึ้นในแง่มุมของ การศึกษาตลอดชีวิตนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยการสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่าย อย่างต่อเนื่องเพื่อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งในเรื่องของความรู้ ทักษะ เจตคติ ที่เหมาะสมในสังคม ชุมชน ที่ตนดำรงอยู่ โดยสรุป การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) นั้น ในแง่ของความหมาย เป็นการการจัดกระบวนการทางการศึกษาเพื่อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในรูปแบบของการผสมผสานการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาบุคคลให้สามารถพัฒนาตนเอง และปรับตนเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างรอบด้าน นั่นเอง

แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตนั้นเป็นการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ทางด้านการศึกษาเข้าไว้ด้วยกัน เน้นมิติของการพัฒนาตั้งแต่เกิดจนตาย ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มโดยมีความมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก (อาชัญญา รัตนอุบล. 2557 :1) แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตไม่ใช่แนวคิดใหม่ มีการกล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตมานานแล้ว แนวคิดในแต่ละยุคสมัยจะเน้นในเรื่องของการพัฒนาคนตั้งแต่เกิดจนตาย ส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตนตามบริบทของสังคมวัฒนธรรมในแต่ละยุค สำหรับประเทศไทย แนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual Design) ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2560 : จ-ฉ) ได้นำแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นหลักสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติเพื่อสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ในศตวรรษที่ 21 คือ หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) โดยกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาและเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21” ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม เป็นกลไกหลักในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในทุกช่วงวัย เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งและจะถูกขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบต่อเนื่อง นอกจากนั้นแล้วมีนักวิชาการหลายท่านได้รวบรวมแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต อาทิ สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2554 : 224-236) ปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลกมีการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกรอบความคิดหลักในการจัดการศึกษาและถือเอาการศึกษาตลอดชีวิตเป็นปรัชญาสำหรับการจัดการศึกษาของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมมิติที่หลากหลายทั้งมิติด้านปรัชญา ระบบการศึกษา ทางเลือกใหม่ทางการศึกษา พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมดุล

ภาพแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม คือ การเรียนเพื่อรู้ (Learning to Know) การเรียนเพื่อปฏิบัติจริง (Learning to Do) การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together)

นันทภา ปัญญารัตน์ (2556 : 26) ตลอดช่วง 60 กว่าปีที่ผ่านมาได้มีการเผยแพร่เรื่องของการศึกษาตลอดชีวิตไปสู่ทั่วโลก ในการประชุมระหว่างชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ (World Conference on Adult Education) ที่จัดโดย Unesco ที่กรุงมอนตรีอัล ประเทศแคนาดา ค.ศ.1960 ที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ค.ศ.1972 และที่กรุงไนโรบี ค.ศ.1986 ได้มีการกล่าวถึงและพัฒนาแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตโดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. มนุษย์แสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์ เราเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคมทุกขณะ เช่น จากการทำมาหากิน การเล่น การพักผ่อน การเข้าร่วมพิธีกรรม และการสมาคม เป็นต้น

2. การศึกษาที่แท้จริงไม่ได้จำกัดแต่เพียงในโรงเรียนแต่ครอบคลุมถึง การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาเกิดได้ตามโอกาสจึงไม่มีวันสิ้นสุด

3. การศึกษาตลอดชีวิตเปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้รับการศึกษาเพราะ สามารถเลือกเรียนตามรูปแบบที่ตนต้องการ ยืดหยุ่นได้ตามโอกาสทุกคนสามารถเรียนรู้ได้จากทุกแห่งตามโอกาสจะอำนวย ฉะนั้น มนุษย์จึงมีโอกาสที่จะพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการศึกษาอย่างไม่มีจุดจบไปตลอดชีวิต

อาชัญญา รัตนอุบล (2557: 1) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ไว้ด้วยกัน การศึกษาตลอดชีวิตได้เน้นมิติของการพัฒนาตั้งแต่เกิดจนตาย ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม โดยมีความมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม อย่างไรก็ตามการศึกษาตลอดชีวิตมีแนวคิดหลักที่เน้นการส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนตามศักยภาพและพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งนี้เป็นการตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของบุคคลเป็นหลัก

นอกจากแนวคิดที่น่าสนใจดังกล่าวแล้ว องค์กร UNESCO (1993 อ้างถึงใน ศรีสว่าง เลี้ยววาริน, 2555 : 8) ได้มีการจัดทำรายงานที่ชื่อว่า Learning-A Treasure Within รายงานฉบับนี้ได้ยืนยันในหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตและสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมถึงได้ขยายความว่า การศึกษาตลอดชีวิตนั้นมีความหมายมากกว่าการยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้น หรือการให้การศึกษาเสริม หรือการฝึกอบรมอาชีพ การศึกษาเป็นเรื่องของบุคคลที่จะเรียนรู้ เพื่อตอบสนองความปรารถนาที่จะมีความรู้และพัฒนาตนให้มีความสามารถมากขึ้น องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD : Organization for Economic Cooperation and Development) ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศในโซนยุโรป รวมถึง สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และแคนาดา ได้ให้การยอมรับในหลักการการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองความจำเป็นที่จะพัฒนาขีดความสามารถของบุคคล ครอบครัว ชุมชน ที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตตั้งแต่วัยเด็กก่อนเข้าไปเรียนจนถึงวัยชรา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มีงานทำ เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจความสามัคคีกลมเกลียวในสังคม การศึกษาตลอดชีวิตนั้น บุคคลอาจไม่ต้องเรียนในโรงเรียน แต่อาจเรียนในที่ทำงาน และในที่ต่างๆ เช่น ครอบครัว ชุมชนและอื่นๆ Coombs (1978 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544 : 256-257) พบว่า รูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียนของประเทศ

ด้อยพัฒนา และประเทศกำลังพัฒนา ไม่สามารถให้บริการแก่ประชาชน ได้อย่างทั่วถึงทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการศึกษา (Educational Crisis) เพราะประชาชนที่มีฐานะดีเท่านั้นที่มีโอกาสได้รับการศึกษา ส่วนคนยากจนขาดโอกาสในการศึกษา แม้รัฐบาลจะทุ่มเทงบประมาณการศึกษาสูงมากก็ตาม แต่การศึกษาไม่สามารถช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้มากนัก โดยเฉพาะผู้อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล รัฐบาลยิ่งพัฒนาคนรวยกลับรวยยิ่งขึ้น คนจนกลับจนลง จึงทำให้มีการเรียกร้อง ให้มีการปฏิรูปการศึกษา นักปฏิรูปการศึกษาหลายท่านได้เสนองานวิชาการที่สำคัญเกี่ยวกับการปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อนำไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต อาทิ Paulo Freire ชาวบราซิล เขียนเรื่อง "การศึกษาของผู้ที่ถูกกดขี่" (Pedagogy of the Oppressed) Ivan Illich เขียนเรื่อง "โรงเรียนตายแล้ว" (Deschooling Society) เขาเหล่านี้เสนอว่า ควรจะปฏิรูประบบการศึกษาในโรงเรียน มาเป็นการศึกษานอกโรงเรียน และส่งเสริมให้ทุกคนสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้รูปแบบ การดำรงชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมอุตสาหกรรม ที่ได้มีการนำเทคโนโลยี เครื่องจักร เครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้ทุน แรงงาน ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งของวิกฤตการณ์ตลาดแรงงาน มนุษย์เราจึงต้องแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อที่จะได้ก้าวทันโลกที่ เปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ของคนเราจึงไม่หยุดเพียงที่โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย แต่เราสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มนุษย์เรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต นั่นคือการรวมเอาการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) นอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) เข้าด้วยกัน คนเราสามารถเลือกศึกษาได้ในช่วงเวลาต่างๆ ของชีวิตตามความเหมาะสม การศึกษาและการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งไม่ว่าจะในครอบครัว วัด ชุมชน สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ และแหล่งวิชาต่างๆ การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตกลายเป็นความจำเป็นของมนุษย์ปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิต ไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 เป็นฉบับแรก โดยกล่าวว่า “รัฐพึงจัดและสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนในลักษณะต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นอันดับแรก” และ “การศึกษาตามนัยแห่งแผนการศึกษานี้ เป็นสิ่งที่ต้องทำต่อเนื่องกันตลอดชีวิต ทั้งในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียน” และล่าสุดเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้มีการระบุเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างชัดเจนใน มาตรา 8 หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการพระราชบัญญัติฉบับนี้มีเจตนารมณ์ที่ต้องการเน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป แนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นอาจมีความแตกต่างกันบ้างขึ้นอยู่กับบริบทในแต่ละช่วงเวลานั้น แต่ก็มีหลักของแนวคิดที่ไม่แตกต่างกันนั่นคือ เป็นการส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ตามความต้องการของตนเอง เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ เติมเต็มในส่วนที่

ต้องการพัฒนาหรือขาดหายอันมีพื้นฐานจากความรู้เดิมและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของบุคคลนั้นตลอดช่วงชีวิต เพื่อให้รู้เท่าทันกับสังคมรอบด้านของบุคคลนั้นเป็นสำคัญ

ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตในปัจจุบัน

ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละช่วงวัยจากวันทารก สู่วัยเด็ก จากวัยเด็กสู่วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุต่อเนื่องไป จะต้องพานพบกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อยู่เสมอ อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ความคิด สติปัญญา และบทบาทหน้าที่ในแต่ละช่วงชีวิต การเปลี่ยนแปลงนั้นจะไม่หยุดนิ่ง เพราะฉะนั้นบุคคลจะต้องมีการเรียนรู้เพื่อที่จะก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องมาจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) ความต้องการกำลังคนที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพิ่มมากขึ้น ประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนในประเทศให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทย จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2569 : ก-ข) พบว่า สถานการณ์ความขัดแย้งของคนภายในประเทศ ความเปลี่ยนแปลงของบริบทความมั่นคงในระดับโลก การเมืองที่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่หลายขั้วอำนาจ การเปลี่ยนแปลงระเบียบโลกทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ ภัยคุกคามความมั่นคงในรูปแบบใหม่ เช่น การค้ามนุษย์ การฟอกเงิน อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ หรือแม้แต่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกที่เกิดจากภาวะโลกร้อน สถานการณ์เหล่านี้จำเป็นที่รัฐจะต้องพัฒนาและสร้างหลักประกันให้พลเมืองในประเทศทุกคนมีการศึกษาอย่างครอบคลุม เท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554) บทบาทที่สำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตควรเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและจัดให้มีโครงการให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย การศึกษาตลอดชีวิตจึงควรเร่งพัฒนาโปรแกรมการศึกษาต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมความสนใจที่หลากหลาย

จินตนา สุจจานันท์ (2554 : 54) ได้กล่าวถึง ความจำเป็นต้องมีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต พอสรุปได้ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม รวมทั้งบทบาทและหน้าที่ของบุคคล ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามวัย

2. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนต้องการความรู้ใหม่ๆ เพื่อจะได้ปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

3. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและการเมือง จากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน สังคมชนบทเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมประชาธิปไตยมากขึ้น ทำให้บุคคลต้องรับการศึกษาและข้อมูลข่าวสารตลอดเวลา

4. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน เศรษฐกิจที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้องค์กรต่างๆ ต้องพัฒนาคนเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพื่อรักษาความสามารถในการแข่งขัน เทคโนโลยีสมัยใหม่ถูกนำมาใช้ในทางธุรกิจ คนจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น

5. ข้อจำกัดของการศึกษาในระบบ ที่มีระเบียบและกฎเกณฑ์ตายตัว ทำให้คนบางกลุ่มพลาดโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนในวัยเด็ก คนเหล่านี้ควรมีโอกาสทางการศึกษา แม้อายุจะพ้นวัยเรียนไปแล้ว เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสและความเสมอภาค

6. โครงสร้างของประชากรไทยที่เปลี่ยนไป มีประชากรวัยเด็กลดน้อยลง จากการวางแผนครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จ ทำให้สังคมไทยมีประชากรวัยผู้ใหญ่และวัยชรามีแนวโน้มสูงขึ้น บุคคลเหล่านี้ควรได้รับการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อความสามารถปรับตัวได้อย่าเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

Hainuat (1981: ม.ป.น.) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตอยู่ซึ่งมีอยู่ 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ความจำเป็นอันเนื่องมาจากตัวบุคคล ได้แก่ บุคคลต้องการความรู้อยู่ตลอดเวลาอย่างเต่อเนื่อง เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสภาพบริบทในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับตัวด้านการงาน การประกอบอาชีพ เพื่อให้มีความรู้ ทักษะเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับแต่ละบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตอย่างเหมาะสม เช่น บทบาทในการทำงาน บทบาทหัวหน้าครอบครัว บทบาทการเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง บทบาทการเป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. ความจำเป็นอันเนื่องมาจากสังคม สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ต้องการให้ประชาคมมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะสื่อสารติดต่อกันได้อย่างกว้างขวาง โดยมีความรู้ ความเข้าใจในทางวิชาการและความรู้ในระดับเดียวกัน นอกจากนั้นยังสามารถติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกได้ สังคมต้องการให้สมาชิกในสังคมมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสม และต้องการให้สามารถช่วยกันพัฒนาสังคม แก้ปัญหาสังคมและพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสังคมได้

3. ความจำเป็นอันเนื่องมาจากประเทศชาติ ประเทศชาติต้องการประชาชนที่มีคุณภาพ มีความรู้ การพัฒนาการศึกษาของประชาชน หมายถึง การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่เกิดใหม่ที่ยังต้องพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้มีคุณภาพ เพราะยังมีโครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่แข็งแกร่งพอ

โดยสรุป พอที่จะอธิบายถึงความจำเป็นของการที่จะต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตที่สำคัญๆ ได้ดังนี้

1. การพัฒนาการของบุคคลทางด้านกายภาพและหน้าที่ในแต่ละวัย

บุคคลจะมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการในด้านต่างๆ ทุกช่วงชีวิตตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยสูงอายุ จะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม การศึกษาจะช่วยให้บุคคลมีการพัฒนาการในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม ยกตัวอย่าง ทารกที่อยู่ในครรภ์มารดา หากมารดาได้รับความรู้ที่ถูกต้องก็จะช่วยให้ในการดูแลทารกเป็นไปอย่างมีคุณภาพ การได้รับอาหารที่ดี ดูแลอย่างถูกสุขลักษณะ จะส่งผลต่อพัฒนาการของทารกในครรภ์ทางด้านร่างกายและสติปัญญาอย่างต่อเนื่องไปสู่วัยเด็ก ซึ่งในวัยเด็กจะเป็นวัยที่ซึมซับความรู้ประสบการณ์รอบๆ ตัวไปเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า ฉะนั้นหากได้รับการดูแลเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม ได้รับการอบรมให้ความรู้ที่ดี มีแบบอย่างที่ดี อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี เด็กเหล่านี้ก็จะกลายเป็นผู้ที่มีสติปัญญา อารมณ์ ที่เหมาะสมนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดีต่อไปในภายภาคหน้า เมื่อก้าวพ้นผ่านวัยเด็กเข้าสู่วัยต่อๆ มาการศึกษาก็ยังคงมีความจำเป็น เพราะจะช่วยให้บุคคลมีอาชีพที่เหมาะสม มีความรู้ทักษะในการดำเนินชีวิตสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนล่วงเลยถึงวัยผู้สูงอายุการศึกษาก็ยังเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต เพราะจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความรู้สามารถการดูแลรักษาสุขภาพและ

คุณภาพชีวิตตนเองได้อย่างถูกต้อง การพักผ่อน การทำงานอย่างเหมาะสม และการปรับตัวเข้ากับสังคมตามวัย ยังมีความสำคัญที่ผู้สูงวัยจะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ตนเองมีคุณภาพและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายแล้วมนุษย์ทุกคนยังจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ของตนตามวัยทุกช่วงอายุ ดังนั้น การศึกษาจะช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตตามบทบาทหน้าที่ในแต่ละช่วงอายุได้อย่างเหมาะสม

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ในอดีต ช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ มักจะมีระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงที่ยาวนานกว่าช่วงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์สามารถที่จะได้รับการพัฒนา ตนเองให้ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ แต่ปัจจุบันช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงกลับสั้นลงกว่าช่วงเวลาของชีวิตมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความรวดเร็วยิ่ง ความเจริญก้าวหน้าเหล่านี้อาจทำให้ความรู้ของมนุษย์ที่ได้รับในช่วงชีวิตไม่เพียงพอต่อการดำรงอยู่อย่างมีความสุข ดังนั้นการศึกษาจึงมีความจำเป็นตลอดชีวิตของมนุษย์ทุกช่วงอายุและทุกคน

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของโลกและประเทศต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะปัจจุบัน ที่เป็นสังคมดิจิทัล และอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ยิ่งประเทศต่างๆ มีการปรับเปลี่ยนและเกี่ยวข้องกับการอุตสาหกรรมมากเท่าไหร่ ก็จะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในประเทศมากขึ้นเป็นเงาตามตัว การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะ การเปลี่ยนแปลงสู่ยุคอุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) ทำให้รัฐต้องปรับรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะในวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสม เพียงพอสอดคล้องกับสภาพบริบทและตลาดแรงงานที่สำคัญตรงกับความต้องการของสังคมแรงงานและอุตสาหกรรม

4. ความไม่เท่าเทียมทางด้านสิทธิและโอกาสทางการศึกษา

จากสภาพการจัดการศึกษาจากอดีตถึงปัจจุบัน การศึกษาในระบบแม้จะมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและขยายโอกาสทางการศึกษาได้มากขึ้น แต่ในความเป็นจริงในหลายประเทศ พบว่า ประชาชนยังไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในประเทศที่ด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา โอกาสทางการศึกษาจะกระจุกตัวอยู่แต่ในเมืองใหญ่ ประชาชนที่อยู่ในเมืองมีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะได้รับการศึกษาที่ดีกว่าประชาชนในชนบทหรือที่ยากจน การที่บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกันนั้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในสังคม คนที่มีการศึกษาสูงกว่า ดีกว่า จะมีรายได้ฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมที่ดีกว่า ซึ่งผู้ที่ยากจนในชนบทจะไม่มีโอกาสยกฐานะตนเองได้เลยหากสภาพการจัดการศึกษายังขาดการเท่าเทียมกัน

นอกจากประเด็นสำคัญดังกล่าวแล้ว ยังมีสาเหตุที่สำคัญๆ อีกหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลสารสนเทศในโลกยุคดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างประชากรที่มีผู้สูงอายุมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สาเหตุเหล่านี้ทำให้บุคคลมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นและสำคัญต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติเป็นอย่างมาก เป็น

การศึกษาที่ไม่สามารถแยกออกจากการดำเนินชีวิตได้ แนวคิดนี้จึงถูกนำมาเป็นแนวคิดหลักของการศึกษาของโลกในปัจจุบัน

หลักการและแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษามีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ทุกช่วงอายุ บุคคลนั้นสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดทั้งช่วงชีวิตมิได้สิ้นสุดเมื่อจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา หลักสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น เน้นความเท่าเทียมและความเสมอภาคทางการศึกษา มีความยืดหยุ่น หลากหลายรูปแบบ เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเพื่อสามารถพึ่งตนเองได้

สุนทร สุนันท์ชัย (2532 : 10) ได้เสนอหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมตลอดช่วงชีวิตของบุคคล และเป็นไปอย่างต่อเนื่องแม้บุคคลจะสำเร็จการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งแล้วก็ตาม ทั้งนี้การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย และเป็นหลักการที่ใช้อยู่ในการจัดการศึกษาทุกประเภท โดยที่บ้านเป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตและชุมชนเป็นแหล่งที่มีความสำคัญลำดับรองลงมา ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตเท่านั้น แต่ก็มีความสัมพันธ์กับแหล่งการศึกษาอื่นอย่างแยกจากกันไม่ได้ การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และผสมผสานกับการศึกษาในลักษณะอื่น โดยหลักการแล้วการศึกษาตลอดชีวิตควรจัดให้แก่บุคคลอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน และควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องเนื้อหา วิธีการเรียน กฎเกณฑ์และเวลาที่ใช้ นอกจากนั้นการศึกษาตลอดชีวิตต้องเอื้อต่อการศึกษาทางเลือก นอกเหนือจากการศึกษาแบบปกติ โดยที่การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่แก้ไข เติมเต็มจุดบกพร่องของการศึกษาแบบเดิมหรือปัจจุบัน และมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีปัจจัยหลักที่จะต้องพิจารณาได้แก่ โอกาส ความต้องการ แรงจูงใจและความสามารถที่จะศึกษา

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552 : 5) ได้จัดทำหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะนักบริหารระดับสูง โดยสรุปหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ไว้ 6 ประการ

1. มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวพันใกล้ชิดกับการดำรงชีวิต และมีความต่อเนื่อง
2. เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นโดยไม่มีขีดจำกัดด้านเวลา หรือช่วงวัยของบุคคล
3. เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การดำรงชีวิตที่หลากหลาย และเกิดขึ้นได้ทุกหนแห่ง
4. บุคคลต้องสามารถพึ่งตนเองทางการศึกษาได้ในระยะยาว การเข้าร่วมในกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตจึงต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ
5. เพื่อให้แน่ใจว่าบุคคลจะได้รับการศึกษาโดยไม่เลือกเวลาและโอกาสกลุ่มเป้าหมายจึงต้องมีความต้องการการเรียนด้วยตนเอง
6. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นข้อเรียกร้องเพื่อการมีชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2557 : 183) ได้อธิบายถึง หลักการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งบุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การศึกษานั้นมิได้สิ้นสุดเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการศึกษาทุกประเภท ทุกระดับ การศึกษาตลอดชีวิตมีหลักการ

สำคัญที่มุ่งเน้นความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตจึงมีความยืดหยุ่น หลากหลายทั้งรูปแบบและวิธีการ เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ทุกสถานที่ ทุกเวลา ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต จึงมุ่งเน้นเพื่อสร้างแรงจูงใจให้บุคคลทุกช่วงวัยให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ มีการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ให้ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิต ให้อิสระแก่บุคคลในการเลือกสิ่งที่จะเรียนรู้ สามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับความสามารถของตน

โดยสรุป หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การศึกษาที่มุ่งเน้นความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันในด้านของโอกาสทางการศึกษาของบุคคลทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด หลากหลายทั้งรูปแบบและวิธีการ เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีคุณภาพนั่นเอง

ในส่วนของแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น สุมาลี สังขศรี. 2545 (อ้างถึงใน จรูญศรี มาดิลก โกวิท และคณะ, 2553 : 55-56) ได้เสนอแผนภาพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตและระบบการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

<table>
<tr><td>นอกระบบ</td><td>ในระบบ</td><td rowspan="3">ในระบบ</td><td rowspan="2">นอกระบบ</td><td>นอกระบบ</td></tr>
<tr><td>อัธยาศัย</td><td>นอกระบบ</td><td rowspan="3">อัธยาศัย</td></tr>
<tr><td></td><td>อัธยาศัย</td><td rowspan="3">อัธยาศัย</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>นอกระบบ</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>อัธยาศัย</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>อายุ 0 ปี
แรกเกิด</td><td>3 ปี
ก่อนวัยเรียน</td><td>6 ปี
วัยเรียน</td><td>22 หรือ 24 ปี
วัยทำงาน</td><td>60 ปี
วัยสูงอายุ</td></tr>
</table>

แผนภาพ: การจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่เปนการผสมผสานการศึกษา 3 ระบบ

จากแผนภาพ จะเห็นได้ว่าการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และผสมผสานกันกับการศึกษาในลักษณะอื่นทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย โดยหลักการแล้วการศึกษาตลอดชีวิต ควรจัดให้แกบุคคลอย่างทั่วถึงและเทาเทียมกัน มีความยืดหยุ่นและหลากหลายในเรื่องของเนื้อหา เครื่องมือ วิธีเรียนและเวลาที่ใช่ส่วนแนวปฏิบัตินั้น และยังได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิต (สุมาลี สังขศรี 2544 : 55-60) ที่น่าสนใจดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาให้ชัดเจน
2. ศึกษาวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของผู้รับให้ชัดเจน
3. จัดการศึกษาทุกประเภทที่เป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ
4. จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย ทั้งนี้ผู้ที่มีส่วนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือกัน
5. เนื้อหาหลักสูตรของการศึกษาตลอดชีวิตก็จะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและความต้องการของบุคคล

6. วิธีการให้ความรู้ควรมีความหลากหลายสนองความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

7. ควรนำสื่อและเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

8. ครูผู้สอนนั้นควรได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้มีความรู้และทักษะในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

9. สามารถวัดผลและประเมินความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง

10. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่กลุ่มเป้าหมาย

11. ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตนี้ อุดม เชยกีวงศ์ (2551 : ม.ป.น.) ได้ให้ความเห็น ดังนี้

1. การจัดองค์กร ซึ่งโดยทั่วไปเป็นการวางระเบียบ ตลอดจนการกำหนดหน้าที่และบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องภายในหน่วยงาน การจัดองค์กรและระบบการบริหารการศึกษาตลอดชีวิต อาจอิงรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ ดังปรากฏให้เห็นในประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมาย การกำหนดองค์กรและบุคคลให้มีอำนาจและหน้าที่ในการวางแผน จัดกิจกรรมและประเมินผล ตลอดจนพัฒนาวิธีการฝึกอบรมต่างๆ โดยที่รัฐบาลกลางเป็นฝ่ายสนับสนุนงบประมาณด้วย นอกเหนือไปจากการดำเนินงานของแต่ละรัฐ ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือการดำเนินกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนมากขององค์กรมักอยู่ในรูปแบบของโครงการต่างๆ อาทิ เช่น โครงการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ โครงการแนะแนวและให้คำปรึกษาโครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับองค์กรที่มีฐานอยู่ในชุมชน

2. การจัดตั้งเครือข่าย จากแนวคิดที่ว่าภารกิจการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นมีมากมายและหลากหลายรูปแบบ หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งไม่สามารถรับผิดชอบ ดูแลได้อย่างทั่วถึง จำเป็นต้องระดมสรรพกำลังของหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งต้องอาศัยยุทธวิธีดำเนินการต่างๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ ในส่วนของการใช้ระบบเครือข่ายนี้มีปรากฏให้เห็นเป็นตัวอย่างในหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมัน ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น ในญี่ปุ่นนั้นมีการสร้างเครือข่ายโดยอาศัยอุดมการณ์ในชาติเป็นเครื่องมือสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ในสหรัฐอเมริกามีเอกลักษณ์ในการใช้อาสาสมัคร และการประสานงานร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรที่มีฐานในชุมชน ในเยอรมัน รัฐให้การสนับสนุนเงินช่วยเหลือแก่สมาคมและสถาบันการศึกษาผู้ใหญ่ อีกทั้งออกกฎหมายเพื่อระดมความร่วมมือจากองค์กรและหน่วยงาน ในฝรั่งเศสมีการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาแห่งชาติ ระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

จากการที่ผู้เขียนได้ประมวลหลักการและแนวปฏิบัติ การที่จะดำเนินการการศึกษาตลอดชีวิตให้ประสบความสำเร็จนั้นจำต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขหลายส่วนเกื้อกูลกันโดยสรุป แนวปฏิบัติที่จะทำให้การดำเนินงานศึกษาตลอดชีวิตประสบผลสำเร็จควรมีดังนี้

1. การศึกษาในระบบโรงเรียนจะต้องไม่สิ้นสุดเพียงเมื่ออยู่ในโรงเรียนแต่จะต้องจัดต่อเนื่องให้บุคคลเมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้วสามารถเข้ามาเรียนได้อีก กล่าวคือ โรงเรียนจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้เตรียมความพร้อมด้านความรู้ ความสามารถ และปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตแก่นักเรียนเพื่อให้

นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ แรงจูงใจที่จะรักเรียน ใฝ่รู้ และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองหลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนแล้ว

2. การศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยจะต้องเกื้อกูลกัน สังคมจะต้องส่งเสริมให้มีแหล่งวิชาที่ทุกคนมีโอกาสใช้สื่อทุกประเภท และศึกษา หาความรู้จากแหล่งต่างๆ อาทิ ห้องสมุด วิทยุ โทรทัศน์ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตได้นำไปใช้โดยจัดการศึกษาตลอดช่วงอายุของบุคคลในรูปแบบต่างๆ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้จะต้องปรับโครงสร้างขององค์กรที่จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย หลักการศึกษาตลอดชีวิตโดยยึดการบูรณาการความเสมอภาค ความเป็นประชาธิปไตย และความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ที่สำคัญจะต้องนำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนสอดแทรกในระบบการศึกษาทุกประเภท

3. ทุกหน่วยงานในสังคมจะต้องมีบทบาทในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้มีแหล่งวิชาสำหรับการเรียนรู้ที่ทุกคนในสังคมมีโอกาสได้ใช้ อาทิ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาสนาสถาน ที่ทำงาน สถานที่เหล่านี้จะต้องจัดให้เป็นการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ของสถาบันการศึกษา องค์กรภาครัฐ และเอกชน เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เช่น บริการข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งความรู้ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง

4. หลักสูตรการศึกษาในทุกระดับจะต้องมีเนื้อหาครอบคลุมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของบุคคลในแต่ละช่วงอายุ ตั้งแต่ชีวิตส่วนบุคคล ครอบครัว หน้าที่การงาน เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ดังนั้นจะต้องพัฒนาให้มีเครื่องมือที่จะเรียนรู้ สามารถใช้แหล่งวิทยาการ มีแรงจูงใจที่จะคิดศึกษาหาความรู้ไปตลอดชีวิต

5. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ควรจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะของการ บูรณาการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงและประสบการณ์ของผู้เรียน เพื่อเสริมทักษะ ความรู้ และพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน โดยให้ถือการงาน หรือ ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

สรุป

การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) นั้น มีความเป็นมาที่ยาวนาน โดยเริ่มจากการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบจนมาถึงการศึกษาที่มีรูปแบบ และมีระบบมากขึ้นในปัจจุบัน เป็นกระบวนทางการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลทุกรูปแบบ ทุกช่วง ทุกวัย ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเติมเต็มเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ที่มิได้สิ้นสุดหลังออกจากในระบบโรงเรียนไปแล้ว แต่หมายถึงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างการศึกษาประเภทต่างๆ ในสังคม มุ่งให้บุคคลเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง พัฒนาตนเองและปรับตนเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างรอบด้าน เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันของบุคคลทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและวิธีการ เป็นเครื่องมือในการที่จะพัฒนาบุคคลให้รู้เท่าทัน ข้อมูล เทคโนโลยี สารสนเทศ และสภาพสังคม เศรษฐกิจ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันจะเป็นการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ ส่งผลให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตในสังคมโลกอย่างมีประสิทธิภาพรอบด้านต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. 2560. **แผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-2574.** กรุงเทพฯ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ. 2553. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 (2545) และฉบับที่ 3 (2553).** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว.

จรูญศรี มาดิลกโกวิท และคณะ. 2553. **รายงานการวิจัยการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จินตนา สุจจานันท์. 2554. การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

นันทภา ปัญญารัตน์. 2556. **การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสำหรับแม่ชีไทย.** วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (ค.ด.) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดุษณี คำมี. 2557. **การศึกษาตลอดชีวิต : พัฒนาสังคมไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้.** สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2560. จาก Digital File Mahidol R2R e-Journal. doi.nrct.go.th/ListDoi/Download/...

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2544. **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ.** พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศรีสว่าง เลี้ยววาริน. 2555. **วารสาร กศน.** กรุงเทพฯ: นำทองการพิมพ์ จำกัด.

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. 2557. **การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต Lifelong Education and Lifelong Learning.** บทความวิชาการ แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต : นโยบายสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2552. **หลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะนักบริหารระดับสูง กศน.** เอกสารประกอบการฝึกอบรม การพัฒนาสมรรถนะ นักบริหารระดับสูง กศน. ปีงบประมาณ 2552. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2556. **คัมภีร์ กศน.** หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรดดิ้ง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักนายกรัฐมนตรี. 2560. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 2560-2564.** สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2560. จาก www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6420

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.(2559). **แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564).** กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ: ถ่ายเอกสาร.

สุนทร สุนันท์ชัย. 2532. **หลักปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต.** เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1 เล่มที่ 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุมาลี สังข์ศรี. 2544. **รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตรรษที่ 21.** พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ : ถ่ายเอกสาร.

สุมาลี สังข์ศรี. 2545. **การจัดการศึกษานอกระบบโดยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต.** เอกสารในโครงการส่งเสริมการแต่งตำรา ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. 2554. **การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต Lifelong Education and Lifelong Learning.** บทความวิชาการ คำจำกัดความ แนวคิด และลักษณะการศึกษาตลอดชีวิต Definitons Concepts, Characteristics of Lifelong Education. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาชัญญา รัตนอุบล. 2557. **การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต Lifelong Education and Lifelong Learning.** บทความวิชาการ คำจำกัดความ แนวคิด และลักษณะการศึกษาตลอดชีวิต Definitons Concepts, Characteristics of Lifelong Education. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุดม เชยกีวงศ์. 2551. **การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย: กรณีศึกษาที่ไม่จำกัดวัย และสถานที่.** พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : แสดงดาว.

A. J. Cropley and R. H. Dave. 1978. **Lifelong education and the training of teachers: Developing a Curriculum for teacher education on the basis of the principles of lifelong Education.** Oxford : pergamon.

Dave, R.H. 1973. **Lifelong Education and School Curriculum.** (UIE Monogragh I) Hamburg: Unesco Institue for Education.

Hainuat, L.D. 1981. **"Educational needs" in UNESCO. Curricula and lifelong education: Education on the move.** France : Imprimeries de Chambery.

Knowles, Malcolm S. 1970. **The Modern Practice of Adult Education: Andragogy Versus Pedagogy.** เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ก.ญ. 312 หลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร.

วารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
หลักเกณฑ์และคำชี้แจงสำหรับการเขียนบทความวิชาการ หรือ บทความวิจัย

วารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาได้เผยแพร่ผลงานทางวิชาการแก่สาธารณชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนองค์ความรู้ และแนวปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ทางกองบรรณาธิการวารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี จึงได้กำหนดระเบียบการตีพิมพ์บทความดังกล่าว ดังต่อไปนี้

ข้อที่ 1 บทความที่มีความประสงค์จะลงตีพิมพ์ในวารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ต้องเป็นบทความใหม่ ไม่คัดลอกจากบทความอื่นๆ และเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารอื่นมาก่อน

ข้อที่ 2 ประเภทบทความวิชาการและบทความวิจัย ในส่วนบทความวิจัยนั้น ผู้ที่มีความประสงค์จะลงตีพิมพ์ในวารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี บทความนั้นต้องได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา

ข้อที่ 3 บทความดังกล่าวต้องชี้แจงให้กับกองบรรณาธิการวารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เพื่อพิจารณา สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินบทความ

ข้อที่ 4 ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ ต้องมีสาขาชำนาญการที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อบทความที่จะลงตีพิมพ์ในวารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

ข้อที่ 5 การประเมินบทความวิชาการต้องประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อยหนึ่งท่าน และต้องมีคุณวุฒิในระดับปริญญาเอก หรือเทียบเท่า หรือเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไปในสาขาชำนาญการนั้น หรือสาขาวิชาที่สัมพันธ์กัน หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านวิชาการการศึกษาหรือการทำวิจัย ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมาการศึกษา

ข้อที่ 6 ทัศนะและข้อคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏในวารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ถือเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนแต่ละท่าน ทางกองบรรณาธิการเปิดเสรีด้านความคิด และไม่ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย ในวารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

1. วารสาร อัล-นูร เป็นวารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ได้จัดพิมพ์ ปีละ 2 ฉบับ
2. บทความที่จะลงตีพิมพ์ในวารสาร อัล-นูร จะต้องจัดส่งในรูปแบบไฟล์ และสำเนา ตามที่อยู่ดังนี้

   กองบรรณาธิการวารสาร อัล-นูร
   บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
   135/8 ม. 3 ต. เขาตูม อ. เมือง จ. ปัตตานี
   94160 / ตู้ปณ. 142 อ.เมือง จ.ยะลา 95000
   โทร: 073-418610-4 ต่อ 124 แฟกซ์: 073-418615-16

3. บทความวิชาการสามารถเขียนได้ในภาษา มลายู (รูมี/ยาวี), อาหรับ, อังกฤษ, หรือ ภาษาไทย และ บทความต้องไม่เกิน 12 หน้า
4. แต่ละบทความต้องมี บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทคัดย่อต้องมีจำนวนคำ ประมาณ 200-250 คำ
5. บทความภาษามลายู ต้องยึดหลัดตามพจนานุกรมภาษามลายู ที่ได้รับรองและยอมรับจากสถาบันศูนย์ภาษาประเทศมาเลเซีย
6. บทความดังกล่าวต้องเป็นบทความใหม่ ไม่คัดลอกจากบทความอื่นๆ และเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารอื่นมาก่อน
7. การเขียนบทความต้องคำนึงถึงรูปแบบดังนี้

   7.1 บทความภาษาไทย พิมพ์ด้วยอักษร TH Saraban AS ขนาด 16
   7.2 บทความภาษาอาหรับ พิมพ์ด้วยอักษร Arabic Traditional ขนาด 16

7.3 บทความภาษามลายูยาวี	พิมพ์ด้วยอักษร	Adnan Jawi Traditional	ขนาด 16
7.4 บทความภาษามลายูรูมี	พิมพ์ด้วยอักษร	TH Niramit AS	ขนาด 16
7.5 บทความภาษาอังกฤษ	พิมพ์ด้วยอักษร	TH Niramit AS	ขนาด 16

8. ใช้ฟรอนท์ Arial Narrow Transliterasi สำหรับชื่อและศัพท์ที่เป็นภาษาอาหรับ ที่เขียนด้วยอัขระ รูมี ตามที่บัณฑิตวิทยาลัยได้ใช้ หากบทความนั้นได้เขียนด้วยภาษาไทย มลายูรูมี และ ภาษาอังกฤษ

รายละเอียดอื่นๆ

1. ตาราง รูปภาพ และแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่สำคัญ และต้องแยกออกจากเนื้อเรื่องหน้าละรายการ
2. ในส่วนของเอกสารอ้างอิงให้ใช้คำว่า บรรณานุกรม
3. สำหรับชื่อหนังสือให้ใช้เป็นตัวหนา (**B**)
4. ในส่วนของอายะฮฺอัลกุรอ่านให้ใส่วงเล็บปิด-เปิด ﴿.....﴾ และสำหรับอายะฮฺอัลกุรอ่านที่มากกว่าหนึ่งบรรทัดให้จัดอยู่ในแนวเดียวกัน
5. ในส่วนของฮาดีษให้ใส่เครื่องหมายคำพูด "....." และสำหรับอัลฮาดีษที่มากกว่าหนึ่งบรรทัดให้จัดอยู่ในแนวเดียวกัน
6. ในส่วนของคำพูดบรรดาอุลามาอฺหรือนักวิชาการไม่ต้องใส่เครื่องหมายใดๆ
7. ให้จัดลำดับบรรณานุกรมเป็นไปตามลำดับภาษาของบทความนั้นๆ
8. ให้ใช้อ้างอิงอายะฮฺอัลกุรอ่านดังนี้ อัลบะเกาะเราะห์, 2:200
9. ใช้คำว่าบันทึกโดย แทนคำว่ารายงานโดย ตัวอย่าง (บันทึกโดย อัล-บุคอรีย์ เลขที่:213)
10. และการเรียงลำดับในการอ้างอิงหนังสือดังนี้ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อหนังสือ. ชื่อผู้แปล. สถานที่พิมพ์. สำนักพิมพ์.
11. ให้ใส่วุฒิการศึกษาเจ้าของบทความ ที่ปรึกษา ที่ปรึกษาร่วมสำหรับในส่วนของบทความวิจัย ใน Foot Note ทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ตัวอย่างเช่น

อับดุลอาซิส แวนาแว* และ มุฮำหมัดซากี เจ๊ะหะ**

*นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาชะรีอะฮฺ (กฎหมายอิสลาม) คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

**ดร. (หลักนิติศาสตร์) ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาวิชาชะรีอะฮฺ คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

*Abdulaziz waenawae, & **Muhaammadzakee Cheha

**Graduate Student, Department of Shariah, Faculty of Islamic Studies, Yala Islamic University.

** Asst. Prof. Ph.D. (in Law) อาจารย์ประจำสาขาวิชาชะรีอะฮฺ คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บทความทั่วไปและบทความวิจัย

1.ชื่อเรื่อง

2.ผู้แต่ง

3.บทคัดย่อ

4.คำสำคัญ

5.บทนำ

6.เนื้อหา (วิธีดำเนินการวิจัยสำหรับบทความวิจัย)

7.บทสรุป (สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยสำหรับบทความวิจัย)

8.บรรณานุกรม

บทวิพาทษ์หนังสือ/Book Review

1.หัวข้อที่วิพาทษ์

2.ชื่อผู้วิพาทษ์ หรือผู้ร่วมวิพาทษ์ (ถ้ามี)

3.เนื้อหาการวิพาทษ์หนังสือ

4.ข้อมูลทางบรรณานุกรม

การอ้างอิงในบทความ มีดังนี้

1.<u>ตัวอย่างการอ้างอัลกุรอ่านในบทความ</u>:

﴿ อายะฮฺ อัลกุรอ่าน..... ﴾

(อัล-บะเกาะเราะห์, 73: 20).

2.<u>ตัวอย่างการอ้างหะดีษในบทความ</u>:

“บทหะดีษ.....”

(บันทึกโดย อัล-บุคอรีย์ , หะดีษเลขที่: 2585)

2.<u>ตัวอย่างการเขียนบรรณานุกรม</u>:

Ibn Qudamah, ᶜAbdullah bin Ahmad. (1994). *al-Mughni*. Beirut: Dar al-Fikr.

Ahmad Fathy. (2001). *Ulama Besar Dari Patani*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.

Mohd. Lazim Lawee. (2004). *Penyelewengan Jemaah Al-Arqam dan Usaha Pemurniannya*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.

นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ. (2550). *การจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี

AL-NUR JOURNAL
วารสาร อัล-นูร
Vol.14 No.26
January – June
2019

บทความวิจัย / Research Articles

การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้อย่างมีความสุข ของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส
อาแว วาลี.....1-14

ศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮฺ อันนาญีน ฟี อิลมฺ อุศูล อัดดีน โดยซัยคฺต่วนมีนาล
อาแว แมะอูมา, อับดุลเลาะ การีนา.....15-28

ดะอฺวะฮฺด้วยหลักอัลวะศอฏียะฮฺผ่านการนำเสนอคุฏบะฮฺวันศุกร์
มูหะมัด คอยา, ซาฝีอี อาดำ.....29-38

การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
พรรณี แพงทิพย์, สิทธิกร สุมาลี.....39-50

การพัฒนาคลังทรัพยากรวิดีทัศน์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านงานในหน้าที่ครู มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
สมฤดี ปาละวัล, มธุรส จงชัยกิจ.....51-62

การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
สิทธิชัย แพงทิพย์, มธุรส จงชัยกิจ.....63-77

การพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครู สำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
กอเดช อ้าสะกะละ, สิทธิกร สุมาลี, มธุรส จงชัยกิจ.....79-90

การพัฒนาหลักสูตรโปรแกรม Magnet สาขาศิลปกรรมศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยวิจิตรศิลป
นิติศักดิ์ ไพโรจน์, นาตยา ปิลันธนานนท์.....91-103

การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการยศาสตร์ร่วมกับการบริหารร่างกาย แบบมณีเวชสำหรับพยาบาลห้องผ่าตัดที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเฉียบพลัน
นัฐยา ดินเค็ม, อาภรณ์ทิพย์ บัวเพ็ชร์, แสงอรุณ อิสระมาลัย.....105-120

ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ด้านการบริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ว่าด้วยครอบครัว ตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามสำนักงาน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา
อดุลเดช โต๊ะแอ, มะรอนิง สาแลมิง.....121-129

การรับรู้การปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล ตามบทบาทของพยาบาลในการป้องกันระดับปฐมภูมิ ต่อการใช้สารเสพติดในชุมชน: กรณีศึกษาจากจังหวัดแห่งหนึ่ง ในพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง
วุฒิพร ดวงขวัญ, ผจงศิลป์ เพิงมาก, ทิพย์ภา เชษฐเชาวลิต.....131-145

กระบวนการตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺ และการนำมาปรับใช้ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
อาหมีน ดาราพงศ์, อีสมาแอ กาเต๊ะ.....159-175

บทความวิชาการ / Article

การศึกษาตลอดชีวิต
ศักรินทร์ ชนประชา.....179-196

วารสาร อัล-นูร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ปีที่ 14 ฉบับที่ 26 (ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2562)